

تصویر ابو عبد الرحمن الکردي

ژبیره‌ی ناو دارانی ئیسلام

(٣)

ئیمامی ره‌ببانی

نۆنجاژ و فایله‌سفی هه‌زاری دووهم

ئازاد به‌لوف وراز

منتدى اقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

زنجیره‌ی ناودارانی نیلِسلام

(۳)

نیمای ره‌بانی

نویسنده و فایله‌سوفی هزاری دوووم

ناراد به‌لوف وراز

چاپخانه‌ی انکواوش.

۱۹۸۸ - ۱۳۶۷

چاپی یه که م
مافی چاپ پاریزراوه
۱۴۰۷ هـ - ۱۹۸۸ ز

به دموشتی جوانو ناکارت دوزمنه کت له ناخموه پروختنه
له سهر ویرانه ی دلی لهو گوشکه کوی طوت بچمپیته
(انما بعثت ۰۰۰) (۱) بهم خه لکه ساوايه بناسیته

(۱) مده بست لهو فرموده یی یتخلمبیره که ده فرمودی « انما بعثت
لأنتم مكارم الأخلاق » ۰۰

وتهی ماموستا عومهر پرتشاوی

شاراوه نی به ، نوسین له باره ی ناودارانو خزانماتی جیهانی
 ئیسلام ، ناساندیان کاریکی باش و فرماښکی پیروزو مه زه ؛ چونکه
 وک ده تین (زکری صالحان په حصتی وا یی ۰۰۰ یاخود له زکری
 صالحان په حصت د باری) ۰۰۰ همدرو ها میزوی ټاپینی ئیلام پرو
 پازاویه بهو گه وړه پیو ناودارانهای که هر یه که له سر دمی
 خویاندا سر مشتیکی جاو ، چاو لیکردنکی زیندوو مزنیان پیدا
 بوو . بو دد وروپه ری خویانو ، بونه ته چرایه کی شه و قدرو له بهر دهم
 پوله کانی شو چه رخندا پښکای ټاپین ناسی ، خوا بهرینیان له شهو
 زهنگو گپروگرتی شو سر دهمدا یی ټانکراو پوښن بوو نهو . ۰۰۰

نیامی (ربانی) په کیکه لهو پیاو ناودارانهای که له سمراسمیری
 ناوچه کانی ولاتی ئیسلام دا ده ناسریتو به سر زمانی خه لقیوه بسه
 همدو پترو مه زبه گه و ناری ده هتیری ۰۰۰

خو به کئی لهو ناوچانهش کوردوستی ټیمه به ۰۰۰ له گدل نه و شدا
 به زمانی کوردی توسیتک لهم باره بهو نی بهو ، بهرهم نه هاتوو .
 هم نوسراوه ی کلک نازاد فهزاز فهریکه بهرهمتیکی بانه بو هم

مه‌به‌سته و هیوای لی ده‌گری بته هوی به‌رحم هتانی که لی به‌رحمی
نری و اجاکو فراوتر له باره‌یه‌وه ...

به سوود به‌مختی ده‌زانم که بلیم :

نوسه سه‌ره‌پای گرسکی باسه‌که‌ی و په‌وان‌بیزی لی دوانه‌که‌ی
دوو خالی نایابی خروشان‌دووه :-

یه‌که‌م : میژووی په‌نگین و فراوانی نیوان تیتای تیه‌و سه‌رده‌می
(صحابه‌ی کرام) خویان لی پازی بی بوجی به‌وردی نه‌ناسریت و
سودی تابه‌تی خوی لی وهرنه‌گری ، که زوتر یمان ده‌شیت و ، له
کالای بالای تیه‌وه نریک تروه ، تاساتر پومان ده‌گونجی ...

دووه‌م زاراوی (تجدید و مجدد) همتی ئیداع و داهتانی له
جیه‌ی موسلماناندا په‌جا هه‌لمزیه ، که یتیر به‌کارنکی جیاو سه‌ره‌خو
ناسریت و همتی بی ناکری ...

جسا تم په‌کخته‌ی کلک تازادله نیوان داهتانی به زاراوی
تیتاو (نوی کاری) به زاراوی ئیسلام ، وک کلک تازاد ده‌بلی له
ده‌زفه‌تی همتیکی بزوتنه‌رو بیر گردنوه‌یه‌کی هوشیاراندا خالسیکی
بایه‌خپارو بیر گردنوه‌یه‌کی په‌نده‌و پرشنگداره . له کوتایدا : هیوام
سه‌رکه‌وتن و ژور بونی وینه‌نی .-

هوسه‌ر پیتاوی

وتەي مامۇستا غابدەين وشىيد :

لە توبۇزىنەۋى يىلۋانى ئاۋدار - چ سۈۋىڭ ئۈمىدە گرېن ؟
بەين جەنۇ چوون ، دىراسە كىردى ئەو يىلۋانى ئاۋدارانۇ لە گىشت
لايەنەكانى زيان شارەزانو ، لە زۆرەيى بۈرەكانىدا . دەرگەوتوون ،
كەلكو سودىكى بەرغراۋانى ھەيە ، بەلكو ھەندىك چار دەگاتە ئەو
پادەيەي كە بىكرىن بە پىياز ، بۇ دۆزىنەۋى چاكىرىن و پىك و
پىكرىن و كورتىرىن و سەرگەوتوونىن پىنگا بۇ گەيشىن بە ئاماجى
يەندۇ پر بايەخ .

بىن گومان لىكۈلىنەۋى زىيانى يىغەمبەرى مەزن لە يىشەنسىكى
ئەماتە ھەموۋىيەنەۋىيە ، پاشان زىيانى ئالو ئەمىھابو تايچىن لە پروۋى
گىرىنگى مىزوۋىيەۋىيەۋە يەك لە دۋاي يەك دىن ، تاۋەكو زىنجىرەي
پەسەنى زىيانان نەۋە لە دۋاي نەۋە يەك بىگىرنو ، يەك بە دۋاي يەكدا
بىن ، بۇ پۇش كىردەنەۋى پىنگاى مۇسلمانانى پاشى بىخۇيان . ۰۰ ئەمەيش
ياساپەكە لە يىساكانى بەرۋەردگار بۇ گەلى ئىسلام . ۰۰

پىرەۋە گىرىنگى دىراسە كىردى يىلۋە مەزنەكانى مىزوۋى ئىسلام ،
بۇ پۇزگارى ئىمپۇۋان دەست بىن دەكات ، لەو پۈۋانگەيەۋە كە ۋاقىي

ئىمرۆى مۇسلمانو ، ئو قۇلغىي شىدا دەپوا ، داخوازى ئىمە دەكات ،
چونىكە دوزمانى لە ھىمۇو لايەكەو سەريان تىناو .

بەئى ، ھەركاتى كەنىك خۇي يان مىدالەكەي نەخۇش بىكەوئى ،
پوو لە پزىشكىكى زىمى لى ھاتوو دەكات تلوو كو چارەسەرى بىكات .
بەلام ئەگەر ھاتوو گەئىك نەخۇش كەوتو ، ئەوا خەرىكە بىسە
تەواوئى لە بەرامبەرى گىرۇگرنى زىاندا دەكەوئى ، پوو لە كوئى
بىكات ؟ پوو لە كئى بىكات ؟ ئايا پوو لە پزىشكىكى مۇزفانەي دەست
پاكو ، سىپۇپانى زىرەك ناكات ؟

بەم چىشە وىستى خوا واپە كە لە ھىمۇو سەدەپەكەمە پاش
دوامىن يىغەمبەر - كەسانى وا بىترى بەھۇي ئو گىانە بىسەتەو ، ھەقلە
ھەقەرىيەي پى يان دەبەخىتى ، دەردى ئو چەرخە بىدۇزىنەو
بىرنەكەي ساپىز بىكەو ، بەرو ئاسۇي پووناكىو ، دەروون بەرزىو
ئىمانىكى نوئى بەرنەو ھەروو كو ئىستېرە وان ، كاروانى مۇزفانەي
لە تارىكەتەي شەوژەنگە پىنگاگان پى دەدۇزىنەو ، پەراستى ئىمانەن
جىگىرى يىغەمبەران ، ئو يىشەوا نەمرانەي خۇي گەورە بە پەھەستەو
چىكەنى خۇي ھەلىزاردون ، بو نوئى كەرنەوئى پەپەمى سەزنى
ئىسلام .

با تىپىش ئىم پزىسارە لە خۇمان بىكەن : لە دىراسە كەرنى ئىم
پىاوە مەزنانە ، چ سەدەك يا پىشاندانەكەن ، دەست دەكەنەوئى ؟
بەگەم شەك كە بە مەنى مىدا دىت . ھەروو ھەمان شە بە مەنىكى
مۇسلمانانى ئىم سەردەمەدا دىت - بە قايەتى كە ئىمە واين لە دوا دواي
سەدەمى بىستەمەدا ، ئەو بە كە زانست پەگەم داخوازى بە بو خەسۇ
مەولەمەند كەرن ، ئابگەنە كاروانى شارستانەي تەكەلوژى نوئى ،

نومش جینگای سهرسوپمان نه ، چونکه قورپانی پیرۆز له یه کم ساتی هاته خواره ویدا ، له ئەشکهوتی (حرا)دا ئەمەیی ئاشکرا کردوو ، تاوه کو مەزترین مرقوف له وجویدا به وشە (اقرا) تەلقین بداتو ، دەروازەکانی جیهانی زانست ، نا پۆزی دواى پختە سەرشت . به پاستی چەرخى زانست ، وا هاتو نومش سەدای سروشتی یه کممه له گشت لایه گى بوونه وەرە بانو بهرینه بکەدا دەنگ دەداتموو ، بانگمان دەکات پۆ ئومویش برکێ مەزنەى له نیوان گەلاندا دەکرێ له بواری زانین و زانست و هونەردا .

نومى پاستی بیت له گەردوندا دەنگێک نه بگاته دەنگى ئیلام له بانگەوازیه بکەیدا ، پۆ خوشەوبستی زانست و به چاکى زانیی زانیاری و گرنکی فیزیوون ، سەرپرای ئومو هەموو بهربەخت و گێرو گرفت و خەفە کردەى هاتونە نه پێنگای . . به پاستی ئومو کمه پاستی وتوو که دەتێ : ئەم تاینه چ تاینه که نه گەر بیتو پیاوی خۆی هەیت !

دووهم شتێک که ئومویش له ئاستی زانستدا به - ئەگەر نه تێم له زیاتره بریتی به له (پەوشتی جوان) باوه ناگەم ههچ نیویست بکات که نرخو به های ئەم لایه نه باس بکەم ، مەگەر ته نه ئومو هەلوێستە تان یاد خەمموه که چۆن قورپانی پیرۆز حەقیقەتی بهرزی و پایه بلندی پتەبەری پێ دەرختوو ، به تاجی ئایەتی (وایک لای خلاق عظیم) پەنگینی کردوو . .

به پلەى سێهەم ئومو په یوه نەبى به پێ له خوشەوبستی به دیت ، که له نیوان مرقوف و پەروەردگاریدا به نوێزو پۆزوو گرتو و زەکات دان دادەمەزریت که هەر یه کێکیان پایه یه کى مەزنی ئیلامو ، ههچ دژواریه کیان له گەل پاستی به کانی زانست و پیرۆزی پەوشت تێمدا

جا نه گهر بیه دهری خوځمان له قوتابخانه موزنه کوی زیان
 ودرگرتو ، بیه جاکي لوی تی گه یشتین و ، بیه پوهنډو کرده ورو
 دلستوژی ، خافي خوځیمان دایم ، نهمه ده گه یشتی که بابته میزووی یلو
 چاکانی یشتو امان به جاکي ودرگرتووه ، تا وه کوز بیت به مهنه یکی
 نویی به که لک ، بو بیه و پاش خوځمان . . هیچ جهنه خیریک لهو
 کوته له په جاو ناکریت نه گهر بیتو پرتشانان له پاپواز دوانی خوی
 ودرنه گرت ، نهمه یس به زیندو وکړنه ووی یساوه موزنه کانی و ،
 بلا وکړنه ووی به خاترین که له پوریان ، به هوشیاری و دلستو زیوه
 دهیت ، بو دروست کردنی بینایه کی توندو یسو ، بو کاتی چستو ،
 دایم کردنو دل نارامی بو داهلوی ، بو نهم کارهش هموو توانایه کی
 بخاته کارو ، گشت وزه به کی خیری بنه یشتووه ، هیزی پیروزی له
 خویدا دهریمه تی ، له یتاوی گه یشتن به په زامه ندی پورود دگاری .

پانسان به خوینه دی به پرتز ده لیم - هرووه کو من بوی ده جم -
 به زیاده پوی نازام نه گهر بلیم : پاش نهمه کی به ترخه م جهند
 جارتک خوینه ووه ، که باسی زیانی نیامی نه حبه دی سهره ندی ده کات
 - ناسراو په نویخوازی هزاری دووم - شوینه واریکی گورده قولی
 زانستو پوچ وده شتم تدا بدی کرد ، به دوریشی نازام توش به گه به
 نهمه مین پیی گه یشتوم ، دوو نویی کیسه که - به پای خنوم -
 سدرکه وپوترین به نامه یی گه یشتن به پورود دگاری له سدر پیو
 شویی یقه مبر صلی الله علیه وسلم ، له پرنکی فیه یکی کارامو ،
 پوچکی پر له تیکوشانو به نامه به کی راست و پوهان ، گرتو ته خوی .

کاتې که پېر اوی. یوځوازي مېزن هه لده دېنوه ، به پېر
 زنجیره سرده میان و پېر یې تیږه یوځی میزوی . پېر ژبان ، د مېن
 ټپامېر سرده پېر له چله پورې فوجاتي همغه یو نمری فیکری و
 پوځي و که پېر له بجای جیهادي پر له شکوډا و ستاوه ، نه من
 به پورې شو . هه لوړه نیکانه ی نواندویه و شو په پینه پر له . پنه ی
 یوویته و شو فارده مایتي بهی دېری خستوه . د نهمه یه وا دکات که
 ژبانی نه میش و نه وانه شی . ده کو شم وان دیرایه بکړن و . به پېر
 داخوازی شو سرده مې تایدا زیاون به قولی و فراوانی شی بکړنه و .

نهمه حقه و دوتنې ، شم پساوه له سرده مې خویدا به
 ندجیترین قوتای یتهمبر صلی الله علیه وسلم داده نریت ، که عینایته
 خواپی بوو فرمانی نوښکاری سه بارهت به تاینه که ی پېر سپارد ، پاش
 نه وې خه ریک بوو له کیشوهری هندستاندا ، له بهردهم زه برو زه نگی
 کومپای و ستمکاراندا ، به نه واونی مه عاله کانی پېر شیل ده کران و
 شوته واره کانی دسپانه و ، که خرابترین چه کی پراگه یاندنی
 ده جالانه لهو کاته دا یارمته ددا ، سرده پای ده زگی ستمکاری
 کوشن و برین و له ناو بردن . ټپامېش هه ووه کو پالوان بهم نمرکی
 سر شانی هه لساو توانی پېر ووی شو پوژگار په ویش و قینای به
 تر سناکه له میز وودا بگوږی ، نه ویش به شکاندنی پشی لاینه خرابه که ی
 فله فله و فله لچو کردنی مه ترسی زه ندیقه کانی سرده م ، شو که سانه ی
 که بهرگی تاینکی نویان له بهر خویان کرد بوو ، که بریتی بوو له
 ناره ووی پاشاکایان . هه ووه کو برا نویخوازه کانی یش خوی له بهر
 به یانی هه لپاتی سده ی به که موه ، له میز ووی ټپلام و موسلمانان شو
 سرده مې له تاریکی به و گوږی یو پوناکی و له لیشلوی لافلوی کوفرو و

هينايهوه بهر ږوڅي ټيټان ، له کوتايي دا له يezdاني موزن دلواکارم ،
 هېنگلوکاني لاوي نونهري هم کيڼه پاريزي و ، پاداشني چاکسي
 بدېتموه ، که ټکوښاووه ماتموو بووه ، له ښاوي هينانه بووني کيڼي
 سنيهمي هم زنجيره به له پيلواني زانست و ټيټان و پوهنت ، هيوادارين
 به ږياني پياوښکي همزني نري نوممستي ټيټلام دلخونمان بکات ،
 که کانسگاي خيرو چاکسو پالووايتي و جواني به و ، تا زبان صايت
 سرچاووي پياوچاکن و بلیمه تان و پالووانه .

طالبين پښتبه

وتەى دكتور دلشاد قەرمداغى :

بانگكەرانى ئاينى پىرۋى ئىسلام ھەر لە سەردەپلە چەنە
شەفلىكى جىلوازيان لە شىوازو جۆرى بانگكەرانە كەيان پىئە ديار بوو ،
ئەمەش لە سى دوورى سەردەم شونىن و بانگكەرانە كە خۇيدا
كو بووئۇ . ئەو شىوازە لە شونىن و سەردەمىگە دەگۆپى بۇ شونىن و
سەردەمىكى تر ، يان لە ھەمان شونىن و سەردەمدا شىئە جىلواز
جىلواز بەدى دەگرا ، ھەردەما بانگكەرانە كە بە پىنى ھەلگەوتى
ساينگۆلۈزى خۇى شىئە بانگەوازي جىلوازي ھەبوو لە يەككى تر ،
يان ھەمان كەس بە دىزىيائى ئەمەنى بانگەوازە كەى شىئە ئوسلوپى
جۇراو جۆرى بە كار دەھتا . بەلام دەپى چاك ئەو بزاين كە ھەرگىز
بە موو لە مەبەستە سەردەمىگە كە خەلەخۇ پازى كەرنە لايسان
نەباو و ھىچ ھۆ مەبەستىكى تر بە خەپالىندا نەھاتو و نەبوو . بە
كۆسپ پىنگر لە بەردەم بانگەوازە كە ياندا ، چ جى ئەوئەى لە ھەمان
كاتو شونىن دا دوو يان زىئارى شىئە بانگەوازي بەدى دەگرا ، بەلام
ئەمە نەدە بوو تىك دانى ئىنى يەككى و لىك جىلواوئەو ، بەلكو بە
پىچەوانەو دەبوئە تەواوگەرى يەككى و ھەمان مەبەستىان بەدەست
دەھتا كە پەزنامەندى خۇاى گەورە بوو . . . ئەمە ئەو ناگە پەنى كە

به هیچ شیوه يك لک تشه گه یشتن و دووبه ره کایه نی نه بووه ، به لام نه ونده به سنووردارو به پی ی بارو دؤخی نمو کاته لایه کیان خوی له مه بدان کیشاوه نموو و پنگای بو لاکه ی تر جؤل کردوو .

لهو کاته ی عومری کوپی خه تاب (خوالی ی پازی پت) نمشیر له کالان دهر دینی و هه پشه له کافران ده کات و پی یان ده لئی ، کئی ده به وی دایکی جگهر سوتا و پی و مناله کانی هه تیوو بکه ون و زنه که ی بنه و ژن بکه وی باله و بشت دؤله بگاتی ، (۱) ، ده بین نه به کری سه دیق (خوالی ی پازی پت) له په نا نین و ده غه ی پی دین خه ریکی فوران خوتنه وه به و فرنیك به جاوه کایدا و تیه خوار و منال و کویله و که نزه ی گهره کی له خوی کۆ کرد و نه و مو سه رسانی کردوون . هه ر هم بوو کاتی خه لافه نی به گوئی عومری نه کرد له واژه تان لهو عه ره بانی که تازه موسلمان بوو و ون نیلامه نی به تمولوه نی له دایدا نه جه سبی بوو فده غه ی زه کات دانیان کردو فهرمووی (به و خواجه ده پی جه نگی له که لایدا نه گهر فده غه ی دانی بکه ن که کاتی خوی ده یاندا به یتهمبه ر صلی الله علیه و سلم) (۲) .

یان نه و تا له (یمة الرضوان) کاتی یتهمبه ر صلی الله علیه و سلم هه ر به نیامی عومره ده کا که بیعت بو به ککه و به قوریه نیه کاس پرایگه به نی بو شه پر کردن نه هاتوون و مه به ستانده جج کردنه له و لام : ده لئی : نه ی یتهمبه ری خوا بو هم کلاه عومسانی کوپی عه فان بنیره ، چونکه بکهس و کاره که ی له به ککه ده توانی بیارژن ...

لهو کاته ی سه عیدی کوپی جو به یرو عه بدو الرجمانی کوپی

(۱) عبقرية عمر / عباسي محمود المقاد ص ۹۳
(۲) الخلفاء الراشدون / عبدالوهاب النجار ص ۴۹

نهمه نو شونځي که وتوانيان دزي حجاج دستان دايه شوپش ،
 حه مني به سري خبريکي فيقهو ٿيرشادو قول بونه و به له تايين و
 له ميزوودا به (مجدّد) ناسرا .

هېچ کابڼک له مانه کلريکي وايان نه کرد ټپش له وي تر ټک
 بده نو همول داني نه وي تر مایه پوچ بسکونو بکونه پرخندو توانج ،
 به ک گرتن . به دريزايي ميزوي ټيسلام له نمونانه دووباره و سټ باره
 بونه ته وه .

جسا نه وي ټيمر و لای ټيمه ده بينين پيجه وانه ي نه مه به نه فېو
 به ديار خستي ته نها شتواريکه و فراموش کردني شتوازه کاني تر ، وک
 نه وي هېچ پوليکيان نه ټيت له زيندو کردنه وي موسلمانانو درس
 ودرنه گرتن له تقي کردنه وي نهو زانايانه ي که توانيان سرتاپا کزو
 کلولي موسلماناني نهو کاته بگورن به سرفرازي و خه لکي بگه به ته
 زير بالي تاسيشي ټيسلام .

نهم همولدانه ي کاک نازاد قهزاز به دانايي نهم زنجيره به بريتي به
 له ديارى کردني جمکيکي نهو پوزگارانه ي که نهو پلوه مه زاناه
 دجوري خويان تيا پيښوه به ناشکرا له مولانايي پښوي شتيخي که يلاي
 ههستان پي کردو نهمش که له زانايه کي تر که ټيماسي سره نه ديه و به
 پانسي خويي گه وره ده قساو دهق پانگه مري گونجولو به شتوازه
 گونجاوله وي تهرخان کرد بو گورپني نهو باره ناله باره ي نهو کستانه و
 به چي هتاني نه مري خوي بو که ده فرموي ... (انا نجن - نتر لئا
 الذکر - وانا له لم حافظون) .

دانشاد قهرمانی

پیشہ کی

تہ گھر جاوےک بخشتین بہو نوسراوانہی تا تیتا بہ زمانہ
گوردی دہ بارہی تائینی ئیلامی پروژ نوسراون ، زور بہ دہ گمن
یان ہمز بابتین یہ خوی دایت لہو ماوہیہی تیوان چہرخی صحابہو
سہردمی تیتہ ، یان باش ہمز باشی سہردمی یتہ مہرہ صلی اللہ علیہ
وسلم یان باش باشی چہرہ سہری و گبرو گرقی ثم سہردمی خوماتہ
تہویش بہ نیوہ جلی و ہمز لہر و کالی و کرجی بہو سود
وہرنہ گیراوہ لہو ماوہ میزوویہی باش سہردمی زہرینی صحابہ کان،
سہرہ پای تہوہی کہ میزوو کانگاہ کی بہ سودہ بڑ کہ لک وہر گرتن و
سود وہر گرتن لہ تھی کردنہ وہو تہزونی پوزانہو سہردمی ہار دوی
موسلمانان بہ تابیہ تی و ہمزو جہان بہ گشتی ہرہو کو (کیرد) (۱) دہ لہی
• میزوو گرنسگہ بڑ تہوہی بڑ جونیکی راستفینہ مان یی بہ خشت بہرہ ہر
بہو شتہی لاوہ کیرد کانن و تہوانہی ہدیشہی و نمرن لہ زیانی
تادہ میزددا (۲) • • گمواتہ میزوو وہ کو تیوانہ یک وایہ کہ تیوانن زور

-
- (۱) کیرد (۱۸۳۵ - ۱۹۰۸) فہیلہ سولتیک لاسونہ
بہریتانی بہو کاتی خوی نوسنادی فہلسفہی ہوشتی ہو لہ
زانکوی کلاسکو نویسنی زورہ لہسہر فہلسفہی (کانت)
(۲) علم التاریخ ، ج ۱، خرنشو / الترجمة والتعلیق / عبدالمجید العبادي

نت بیوین و بمان گه به یتسه نه بچام به هوی ئمو پرووداوو به سه رهاتانه ی له
 یتشودا پرووی داوه .. ههروهك چ موه نه لئن ده ئی : دیرسه کردنی
 میژوو چالاکی به فکر ده به خستیت و ده یكاته وهو له زۆر پێگای جیا جیاوه
 یارمهتی ده دات ، (۱) .

بۆیه گرنه گه هه موو خلوون فیکره و پێتیه وێك ئاگاداری زیانی
 پابوردوی فیکره و پێتیه و ی بزوتنه وه که ی بێت هه ره له سه ره تله و تا
 نه گاته لای ئه و که سه خۆی ، نهك ته نه ا له سه ره تاوه شتیکی لێ بزانیته و
 تیر ئه و مله و به ی تیوان خۆی و ئه و سه ره تابه ی له بیر بچینه وه وه کو
 نه بوو وای ! ، ده یی بزانی به چ شتیه و پێگایهك گه بشتوته لای ئمو ،
 چونکه له تریکترین سه رده م له خۆیه وه زیاتر تی ده گات وهك له
 دورترین سه رده م له خۆیه وه ، ههروه کو (سیلی) له به یك له
 لیدوانه کابیدا ده ئی . میژوو قوتابخانه ی پامباری به ، به یی پێیکی که م
 له میژوو - به لایه نی که مه وه - ئاده میزاد ناتوانی گرنه گی و سه ره رشتی به کی
 مافولانه ی کاروباری پامباری بکات ، به یی زانیته کی زۆر له باره ی وه
 ناتوانی هیچ جۆره حوکمی مافولانه ده ریکات له هیچ کاروباریکیا ،
 میژوو دیرسه یه کی گرنه گه بۆ هه موو مه ده نهك ، به لکو دیرسه یه کی
 گرنه گی ناکه ، که شایسته ی پیاوانی حوکم و یاسا دانه ران یت (۲) .
 به ئی ، بۆ ئه وه ی موسلمانان زیاتر له ئیسلام و زیانی سه حابه و

(۱) علم التاريخ ج ۰ هر نشو الترجمة والتعليق - عبدالمجيد العبادي

(۲) هه مان سه رچاوه ی یتشوو

سدرده می یتفه مبریتی تی بگن یتوبسته دیراسه ی میزوو (۱) بکندو
 هنگاو به هنگاو له لای خویانهوه سدریکه ون تاده گنه سدرچساره
 خاویو بوخته کیه ی اسلام ، نه منی له پتنگای پلکانه ی میزوووه
 ده پت (۲) . چونکه له پاشیدا نهو سدرده مه کهمه ی صحابو
 یتفه مبر صلی الله علیه وسلم ی پیدا زیاده اسلامه کیه به چری و
 پری و خه منی ، یتوبستان به پروونو شینل کردنهوه هه به چونکه هه
 چی پرووده دات و په بدا ده پت له پاش ثمان هه مو له اسلامدا به لابه نی
 میزوو ناماده می به وه (بالقوة) هه بووه یتو ورده ورده له پرووی کرده وه
 واقعیه وه (بالفعل) دیته گایه وه به مخرجی له پرووی شریعه نه وه هیچ
 دزواریه کی نه پت ، ده نا نه وه دووره له تایی پیروزی اسلامه وه ،

(۱) که ده لئین میزوو بگتیرینه وه ، هه ته نه ا بو دمه ته قیو شانازی
 کردن نه پت به پابوردووه وه ، یتو خومان یالی لی بده بده وه
 هیچمان له ده ست نه پت ، چونکه شانازی و فمزلو چاکه بو
 پیاوانی سدرده خویه نی نه بو یتفه ، کاتیک شانازی و فمزلو
 چاکه بو یتفه به خومان شتیکمان له ده ست بشتو به نه رک
 سدرشانمان هه لسمین وه کو یتوبسته چونکه میزوو وه کو دکتور
 محمد سه عید رمضان البوطی ده لک « میزوو مولکی نهو پرژه به
 که تیایدا له دایک بووه » .

(۲) لیبو و خهلون (میزوووسو دامه زینتری کومهل ناسی) ، ده لی :
 هونه ری میزوو لهو هونه رانه به که پاپیازه کیه به نرخه ، پر له
 که لکه ، نامایج به رزه دمه انناسیتن ، به نه حوالی گهلانی
 پابوردو و نهو شتبان ، به یتفه مبران و زیانیان به پاشایان و
 ده ولعتو سیاسه تیان ، تا وه کو سودیان لی و مریگرین له شوین
 گهوتیان ، به دوور بین له هه لهو یی هه لخلیسکان .

ملقه ابن خهلون ص ۷

چونکه ئىسلام زىندووو به زىندويىسى دەتوالىن لىزى تىبگەين .
 ئىسىم ئاللى ئەگەر تىمە ئىسوان يىغەمبەر صلى الله عليه وسلم
 سەحابە كانمان پىچرانىو جىمان كوردنوو لەو مىزووى تا گەيشتو ئەلاى
 تىمە ئەو ماوە پەمان مراند ئىتر چۆن لەوان تىبگەين !!

گەواتە بۆ تىبگەيشتن لە سەحابو سەردەى يىغەمبەر صلى الله
 عليه وسلم ئەوا پىوستە دىراسەى ئەو پىاوچاكانە بگەين كە نورى
 ئەوانو لەزەتى جوژى ئەوانىيان تىدايە . . يانى سەحابە كان وەكو
 شىرىتىكى پىچراوە وانو ئەو پىاوچاكو ئەولايو نوپخوازە دەيان كەنوو ،
 بۆ ئەوى زىاتر تىبگەين . . چونكە ئەو ماوە پەى سەحابە كان
 بەخىرايى بىر پىوانە بەهوى نورو بەرقى يىغەمبەرتى بووو بە زووترىن
 كات گەيشتون ، بەلام ئەولايو نوپخوازە كان ئەو ماوە پە بە لەسەرخۆيى پەو
 دەپىزو تىمەش چاكر لى تى دەگەين ، ئەو دوا پە پەى وەلى يەك
 دەبگاتى سەردەى نىزىمىن پەى سەحابى پە ، ئەك وەكو هەندى كەس
 تىبگەيشتون ، وەلى لە سەحابە پىرۆزىرو پاى بەرزىرە ، گوايە لە
 وەلى پە كاندا كەرامات زۆرە . . جارى دەيى ئەو بزانىن كەرامات
 پىوانە پە نى پە بۆ پاى بەرزى يان نىمى كەمىك ، دووم وەكو وتمان
 ئەو سەحابە پە ماوە كەى كە گەيشنوو بە خوا ئەمەندە بە خىرايى
 بىر پە پەى چىلوى بە زۆر شت نەكەوتوو ئەو كو كەرامەتسى لى
 دەركەوت ، وەكو ئەو كەسى كە بەيى ماوەى تىوان دوو شار بىر پىت
 زۆر شتى چاويى دەكەوت بەلام ئەو كەسى كە لە پۆكەيكەدايە
 نايىت ، تى گومان سوار بوونى پۆكەيت بايەخدارترە لە پىادە .

بەئى ؟ وەلى بە پىادە ماوە كە دەپىزو سەحابە كان ئەو ماوە پە بە

سواری پزځیت بریویانه (۱) .

جا ټو نوځوازو یاوچاکانه ده توان ټو شتوازو پښاره بدوژنه وه که له و سرده مه دا ټایینی سر له نوی پی زیندو ده کرینه وه گیایکی نوی سر له نوی ده کانه وه به بهرداو دیکانه کاییکي زیندو ده دښته وه ، هرو وکو عقیده به (۱) کاری خزی ده پښته وه چونکه شت

(۱) (بدیع الزمان) ده لڼ : هاوړپیه تی پښه مبر ټه کسیریکي زور مه زنه ، کاریگرپیه کی هینده له راده به دمری هیه ، ټه وانه کی بو ماوی یه که ده قیقه پزی به مرمه مند ده بن وایان لڼ ده کات ټه مه نده نوری حه قیقه ده ده ست بوین ، که په کڼکی تر چنده دین سال له ته مه نی له سه پرو سلو وکدا سهر ف بکات ، ناتوان پی بکات ۰۰ چونکه : له هاوړپیه تی ټو پښه مبرده - صلی الله علیه وسلم - په ننگ گرتنیکه به په نگی حه قیقه و پیچه وانه بوونه ووی نوره کانتی ، خه لکی ده توان به تیشک دانه ووی له نوره مه زنه به ووه مه رته بهی پیرو زو پله ی به رز سهرکه ویت به رزترین مه قامی - به ووی شوین که ووتو ویو نریکی به وه - ده ست که ویت ، نمونه ی له مش وه کو خادمی سولتانیکه که ده توان بکاته جیکای وا له کوشکدا که ووه ترین پښه وای میره کانی سولتان ناتوان بیگه نڼ ۰۰ هر به ووی ټم ټه پنی به وه به مه زترین ووی ناتوان بکاته مه رته بهی صها به یه کی پیروزی پښه مبر - صلی الله علیه وسلم - باشکوی به یامی لیجتهاد .

(۱) لیعتقاد بریتی به له حاله تنکی دهر وونی ، پاش بریاردان دیت ، له ټه نجامی دووبات بوونه ووی به به رده وای ده بیت به ووه ، به کارو زیانه وه خوراک دهری ، جا ټو باومری که کرده ووی له که لدا نه بیت له وانه به راسته ته وای بیت ، به لام ټه ووه ناخایتیت توشی خاو بوونه ووه له ناو جون دیت .

سایکولوجیه القصة فی القرآن

د . التهامی نفرة ص ۱۱۵

زاین و معلومات به تنها نایته پال پیوه نهر ، به لکورو بوون به عقیده و
 بیروباوه دبیته پال پیوه نهر ، یانی (ان یلموا) هیچ کارناکات نه گهر
 نه بیته (ان یقتدوا) (۱) .

که واته گه باندنی ئیسلام هدر قسه و نه و زانیاری گوئزانه وه به
 به لکو دهبی بیته فیکره به کو له ناخدا په گ داکوتیت ، چونکه (فیکر
 ناوختی به و بی دهنگی به به لآم وشه بلاوه و هه موانه ، حقیقت
 تهلین نادریت و بواره کس زمان (اللفه) نه ، به لکو حقیقت
 وهرده گیریت و به دست ده بتریت ، جا له کانی دهر بریندا به نا دهر برینه
 بهر شتی دهره کی نه ویش ناوخته . . که واته حقیقت له دیوی
 دهره و باس ده کریت و له ناوماندا درزی ، له هه مان کاتدا دهبی له
 ناخماندا گه شه بکات و بی بکات) (۲) . نه مه به هاو کیتنه که به کسان
 ده کات .

ئهم دهره ی که ئهم پیاوانه ده بینن هویه که ی له وه دایه توانای
 ههزم کردن و شتیل کردن و هۆینه و هیان هه به و نه وه ی وهری ده گرن
 ده زان چۆنی به خشن ، نه وه ی فیری ده بن ده زان چۆن بیسکه به زن ،
 نه وان زور چاک له سهرده می خویان و یتس خویان و سهرده می سه حابه و
 ینغه بهر صلی الله علیه وسلم تی گه بشتون ، که چاک تی گه بشتن و راست
 بو ی پوشتن هه لته به به چاک و راستی ده بکه بن ، ههروه کو هه نک له
 شیلای گولی جوړاو جوړ دمزن و باش چهند کار له په ک کردنک له
 ناخیانه وه هه نگوبنی پاک و بوخته ده به خشن ، نه گهر هه شیله که یان

(۱) المستقبل لهذا الدين - سيد قطب .

(۲) الفلسفات الهندية - د . علي زيعور

بدينه تي بۆگومان بۆمان نەدەخورا ، كەچى بەو ككەريان وايان كرددوۋ .
 نەك ھەر تامى خۇش دەكەنو بەس بەلەكو دەپتە دەرماتىك بۆ سەدان
 نەخۇنى دەست دەدات . . . لە پاستىدا ئەمەيە زانايى ، ئەمەيە نوپخوۋى و
 بىلمەتى و لى ھاتوۋى و پامبارى ، چۈنكە زانبارى كۆكردنەو و
 گونزانەو ى بە وشك و برىكى و ھەروە كو خۆى ئەمە ھىچ مەرجىكى
 زانايى نە ، بەلەكو زانا ئەو كەسەيە ھەر چەند زانبارى يەكى كەيشى
 بى بىت بىتوانى ئەو زانبارى يەكى كۆى كرددۆتەو . وەكو ملوانەبەك
 بىھوتتەو و بىكەتە شىكى مانادارو مەبەستار ، دەنا ھەر كۆمەلە
 مووروپەكى بى بىتو بەم لاو ئەو لادا پلاۋى بىكەتەو ئەمە ھىچى
 نەكردوۋ ، چۈنكە موورو ھەر مووروۋ ھىچ مانايەك نابەخىت
 ئەگەر نەكرىت بە ملوانكەيەكى جوانو پەنگىن . . ھەروەكو ئىمامى
 شافىعى دەفەرموى (جامع العلوم) ھەيە (عالم) ھەيە ، (جامع
 العلوم) برىتىيە لەو كەسى تەنھا مەلومات كۆبىكەتەو بەس ، بەلام
 (عالم) ئەو مەلوماتانەي كە وەرى دەكرىت لەگەل خۆيدا و تىكەل
 دەپتە تا دەپتە سىفەتك بۆى و ، دەيكەتە زانا . . .

جا و ئەمجارەش لەگەل زمارە سىي ئەم زنجىرەيە يەك
 دەگرىنەو كە باسكى ئىمامى سەرھەندىيە ، تا بزايىن ئەم يىاو چۆن
 خزمەتى كرددوۋ ئىسلامەكەي گەياندوۋ . . . لە پاستىدا زنجىرەي
 يەكەم (مەولانا پۆمى) پەنگى خۆشەويىسى لە خۆى گرىبو
 چۈنكە سەردەمى مەولانا خۆشەويىسى و عاتىفە بە تەواۋەتى وشكى
 كرددوۋ ، بۆيە ئەم لەم لا يەنەو بۆى چوۋ . . لە زنجىرەي دۈمەدا
 (شىخى گەيلانى) زياتر پەنگى پۆخسى پىو . بىشبو چۈنكە
 سەردەمەكەي وای پىويست دەكرد لە پۆجىانەت و عىادەت زىندوۋ

بکریته وه ، به لām ئەم زماره به که ئیمامی ره بانی به (۱) لایه نی فیکری
 پیوه دیاره چونکه سهرده مه که ی یئو یستی به زیندوو کردنه وه ی فیکری
 ئیلامی بوو ، بۆیه ئەمیش لەم دەر وازه به وه بۆیان چور بوو . . که واته
 هەر نوێخوازێک پێت بازێکی تایبه تی هه بووه بۆ گه پاندنی یه ک شت
 ئەویش ئیسلامه که به وه ، به یارمه تی خوا ی گه ووه له زنجیره ی جواره مدا
 (سه عیدی نوری) بدیع الزمان نان ییش کهش ده که یین تا بزاین ئەم
 چ لایه نیکی گرتۆته بهر لەم سهرده مه ی خۆماندا .

ئێتر هیوادارم مسود به خشن بێت ، ئەمجا له کهم و کوپی بـسورن
 خوداش ناگای له هه وه شته .

ئازاد پەتوف قهزاز - رانیه ۱۹۸۶

(۱) ئیمامی ره بانی یا سهرده نندی یا ئەحه مدی فاروقی یا مجدد الالف
 الثانی هه موویان نازناوی ئەم پیاوه مه زندن ، به لām ئیسه زیاتر
 ئیمامی ره بانی به تایبه تی ئیمامی سهرده ندیمان به کار یناوه
 چونکه بهم دوو ناوه زیاتر ناسراوه .

داهيتانو داهيتنهر (الابداع والمبدع)

ههست و سۆزو هه لۆچونی کەینک ، که دەری دەپریت بهرامبەر به وهه لۆستانه‌ی له دهورو به‌ریدان جۆراوجۆرنو - دجوروبه‌ری سروشتی و کۆمه‌لایه‌نی - به دوو جۆر ههست ده‌ری ده‌پریت :

ههستی ئیجایی : بهره‌ده‌وام بوونی ئهم ههسته ده‌په هوی دلی‌خۆشی و چالاکی مێشکو ، زیاد بوونی وزه‌ی زنده‌گی جه‌سته‌یی و ، تمنا به‌ خۆکردن و ، گه‌ستی له‌ زیانداو ، یتکۆشانیکی زۆر بو سه‌رکه‌وتن به‌ سه‌ر جه‌رمه‌سه‌ری و گه‌رو گه‌ندا .

ههستی سیلی : ده‌تته هۆی تیچه‌وانی نه‌وانی که له ههستی
تیجایدا باسان کرد ، .. جا ههست به ههردوو لایه‌نی تیجایی و سیلی به‌وه
بزوتنهری په‌فسارو ههولدان و تیکوشان ، یان هۆی سه‌ره‌کی به له هه
دوو حاله‌ته‌که‌دا بۆ یشکه‌وتن و ههولدان یان بۆ هه‌وایی و وه‌ستان ، سه
مانا که‌نسنی یان په‌ش بینی (۱) ..

13(2)(2)

(۱) به دستکاری و سود لسه پژوهشنامه‌ی (طب و علوم) و درگیرانه
 شماره ۶۲۲ سال‌ی ۱۹ ص ۲۳ ششمه ۲۳ به یلول ۱۹۸۶ -

بهائی همیشه ، داهینه‌ران و نوینخوازان و نوینکاران و چاکه‌خواران ،
 که‌شین و خۆش هیوان .. هەر ئەوان دەتوانن کۆمەڵ بگۆڕن و ، هەروە
 چاکتری بەرن .. ئەمەیش بە گەرمی و کەفو کۆلی دایان و ، پەرکردنەموو
 لێکدانەموو و لێکۆڵنەموو زەمین و هۆش و عەقڵیانەموو ، چونکە بە تەنها
 کەفو کۆلی دڵ بەس نەبێت و ئەگەر بێت و عەقڵ حەکیمانە یارمەتیدەر
 نەبێت .. هەروەها عەقڵیش بە تەنها ناتوانی ئەم دموورە بپێت ، بەلام
 هۆکارێکەو هەردەبێ بپێ و پێوێستە بۆ داهێنان .

(ئەوێ که پوون و ئاشکرایە ئوموێ ، ئەو هەموو دۆزینەو
 مەزنانەیی کراون ، هەموویان هەر بەتەنها لە ئەنجایی بوونی عەقڵەو
 نەبوو ، چونکە عەقڵەری و بێسەتەکان لەگەڵ ئەو هیزەیی لێ پووی
 تێنی کردن و تێگەشتیانەو هەیانە ، سەفاتی تری وەکو پووناکی دڵ و
 ئەندێشەیی داهێنەرانیان هەبێ .. بەهۆی پووناکی دایانەو هەست بە
 شتی وادەکەن که خەڵکی تر لێی بپێ ناگان ، ئەو پەيوەندیانەیی لێ
 نێوان ئەو دیاردانەیی بە پوالتە لێهەکەو دووون و ، لە یەکر جیاوازن
 هەست بپێدەکەن و دەیان دۆزنەو ، هەروەکو بلیی ، بپێ ئوموێ بەخۆیان
 بزێن هەست بە بوونی گەنجینەییکی شاراو دەکەن ... ئەو پیاوانەن
 زۆر بە ئاسانی ئەو ئەرکانەیی سەرشانیان دەزانن که پێوێستە لێ
 سەردەمەدا بپێی هەلسن) (١) ..

کەواتە پوون کردنەموو حەقیقەتی نەزانراو بەبێ یارمەتیدانی
 عەقڵ مەسەلەییکی پوون نەبێ ، عەقڵیش بەبێ ئەندێشەو دڵ پووناکی و
 وردپێی ، دەورێکی ئومووی نابێ که جێی باسکردن بێت .

(١) الکسيس گاريل - الانسان ذلك المجهول ص ١٤٥-١٤٦

لهمى ښوونکي پښتو ټولنه د درکړوټ که کفو کړل و گهرمى دلته
 نامزروى گه ښتن به ټولگي نه زانراو عقل به کارهټان ، دوو
 هوى سره کين بڼه داهټان . (په کيک لهو هوسره کيانهى که (گليفورد)
 ديناوه بڼه کيکي داهټر پيوست بڼه نه وه په : توانيکيکه ، همت
 به گيروگرفت ده کات ، ده پښى که سيک نيني هه له له شتيکدا ده کات ،
 يان پيوستى به جاگردن و ده ستکاري گردن له شتيکدا ده کات ، که چي
 له هه مان کاتدا خه لکاني ټاساي همتى پي ناکدن) (۱) .

جا تيني گردنې که م و کوپي پال به داهټر هوه ده نيت بڼه
 داهټان . بڼه نمونه نه ديښون هه مينه هاني يارمه تيده راني دداد
 ديوت ، د ده پي پنگايه کي جاگر هه نيت ، بڼي بگمپښ ، د به لام نه و
 که سانهى که داهټر نين به نيوه جلي پاږي ده پڼو له نيوه پنگا
 ده وستن .

(هروها ، هه نديک جار داهټان يا پيري نوټکاري بريښه له چاو
 پاڅاندنم وه به شتيکدا که له وه وټس زانراوه ، به لام به جوړيک که
 چمته گوړان و ده ستکاري گردنکي تيدا يت . هه مينه پياوڼي
 داهټر خوږيان نه به ستونم وه به مېرغي تايه تيه وه له بواري
 داهټانه که ياندا ، له گه ل نه وه شدا سر به ست نين تا پاږدي ژزاوه نانم وه
 به لکو سر به خوږن به لام سر به خوږي په کي په سانه ، له و کاروبارانى
 که په يوه نديان به بواري داهټانه که يانم وه هه په ، هه مينه هه ولى نه وه
 دده ن له ياساو دابو نه ريت لاندې و ، له بواري داهټان يان به رهم
 هټنن . ټازايه تي داهټر له وه دايه که دمرک به جيهاني دهره ومو

(۱) الابداع وکيليه تربيت - د . فاخر عاقل .

جیهانی نلخی خۆی ده کات و ، دهشتوانی گوجانیک له نیوانیدا دروست
 بکات و ، بهو دهروونه فراوانی بتوانی له تیوان نهو زانیاریه
 نوخۆیی بهی خۆی و دهووروبهرو پۆشیری دهمه ویدا په یوه ندیهك
 دروست بکات و بابیه تیکی نوئی وایینه کایه وه که واقعی ینتو
 دزایه تی له گهڵ په سه ندا نه پت نهها له دیمه ندا نه پت ، که له گهڵ
 میتک و زیری و ناستی فیکری و پۆشیری نهو سه ردمه دا بگوجی و
 بهرو پشه وه یان به ریت و ، بتوانی نهو که یتهی کموتونه نیوان
 نوخوازانو ده سگرتوان به کۆنمه نه هیلیت و ، هه ر دوولاش به
 ناستی له به کری تی بگن (۱) .

(بول توراس) ده ئی داهنان خۆی له خۆیدا ههست کردنه
 به گروگرفتو کهم و کووپی کون و که له بهر له زانین و زانستی سه ردمه و
 توخمی له ناوچوو و ، نه بوونی پیت و یکی و ، نه مجا دیاری کردنی
 نهنگ و جه له مه که و ، پوون کردنه وهی و ، پاشان گه پان به شوینی
 چاره سه رو لیکدانمه وهی .

دیسان ده لیت : هه ر کاتی تیه ههستمان به کهم و کوپییه ک یا
 ناپیکییه ک کرد ، نهوا جوړه دلی تهنگی و نه گوجانیک له ده رونماندا
 سه ر هه لده دات ، له بهر نه وهیه تیه ههست به یی نارامییه ک ده که یی و
 ده مانه وی لهو دلی تهنگییه پرکارمان پیت ، جا که ته مانا ده که یی نهو
 پرپازو شینوازه بوو ناستی یانهی نهو سه ردمه بهس نیه بو مههم
 چاره سه رییه نهو کاته تیه هه وێ ده ده یی لهو چاره سه رییه باوو ناراستانه
 دوور که وینه وه ، نه هس له پیگی گه پان و ده ست نشان کردن و ،

(۱) هه مان سه رچاوهی پیتشو

جاکړو پورتنۍ • •

مهروهه (کوتلر) سالی ۱۹۵۹ ونی کرداری لایردنی شیک بان جه مېک له پهنی ناسی خوی و ، پوانین بوی له پهنی کی نویترا نهوه به شیک سهره کی به له کرداری داهتان ، نه مه کاری تیکدانو کاری دروست کردنه له یکه کتدا . چونکه پیوینی به شکاندنی پهنی عهقی و تواننده وی توخه کابیتی له پتوای باز دانیکی جاکر ، نه مه له یکه جوی کردنه وه به که ، یش یکه وه نایک که و توهه (۱) .

(به کیکي تر لهو هويانهی که يارمېني داهيتان دده دات وم کسو
(ماگلينون) سالی ۱۹۶۲ سمرنجی داوه زوری گويزانه وهو چوون بهم
لاو لادا ، چونکه به که لکه بقو شاره زایی په بیدا کردنو خرغوناندنی
دروونی وعقلی ، مانای وایه هملکه ندن له شویته وارو ژینگه ی زیږنی
تایه نی و دوور که ووته وه لهو ددروبو به ری لپی پاهاتو وه به کیکه لهو
هويانهی وا له داهیتار بکات همست به شتی نوی بکات و په نا بهرته
بهر ناکتمو گوښه گری) (۲) .

له نهنجایي نوم باسي یشوو بومان ددرکهوت ، داهینه و نهو
که به که بتوانی به داهینه که گویانکاری به کی مهن بهینه دی ،
دپرستی نو گویانکاری به به چه شینک یت که خوی ددیزانیت ، جا
چ ماددی یت یان معنوی ، نه که نهها گویانده و دی معلومان یت و
سس .

لتره دا ئهم باسمی داهینانو داهنه رمان بویه هینایه کایموه ، قاله

(۲-۱) همان سهرجاوه

(مجدد - نوځواز) چاڼ نښگه ښه ، چونکه نوځواز به کيښکه له و
که سانهی که داهنډرن له گوتپښی نهو کومه لهی سهردهم ، نهویش به
زیندوو کردنه وو نوځی کردنه وی ټاپنه کی ، به ښوازیڼک که له و
سهردهم دا پښسته ، دنا حق دلسوزی تر زورنو خه مخواری ټیسلام
هر هډنو هډر بوون ، به لام که ښکبان ده توان داهنډرن ، له داهنډرنی
نهو ښوازی له و سهردهم دا پښسته ، نهوانه ی ده توان نهو
گوتپانکارپانه به ښوازیڼکی نوځی بکن ، له ټاپنی ټیسلامدا به (مجدد)
ناسراون .

کاري نوښخواز که برينی به له نوښکاري (تجديد - Revival

به مائى زیندو و گردنەو و بو زانە نو مە باش کە کردن و مە بوون
لێردا باشترین پێناسەى نوێخواز کە بکەیت ئەو پێناسە بە کە
مەولانا (ابو الاعلی المودودی) کردوویەتی و دەڵێ بەئێ گومان
نوێخواز پێغەمبەر نە ، بەلام لە سروشت و میزاجدا زۆر نزیکە لە
میزاجی پێغەمبەرێ . ئەو خاسیەتانەى کە پێوستە لە نوێخوازدا هەبێت
بەتێ لە زەینکی پوون ، بێ تیزی ، فیکریکی پاستی بێ خوارو
خێج ، توانستی دەگەنی وا کە بتوانی (یغراط و قریط) لە بەکەر
جیا بکاتەو و هاوسەنگی لە بنوانیدا بکات ، هێندیکی بێرکردنەوی
وای هەبێت کە بتوانی دوور لە کاریگەریتی ئەو بارو زروفسی ئەو
کاتەو بێروپای کۆنی جەپاوە لە گەڵ درێزایی پۆژگەر ، بێر بکاتەو ،
هەروەها خاوەنی ئازایەتی و بە جەرگە کێ وایست کە بتوانی بەر بەرە گانی
زەمانەى تێکچوو بکات ، لە پێشواویەتی و سەرۆکایەتیدا بە هەر دارانە
بێت و کاری ئیجتەداد و بناو بێت هێنای بلیەتە بێت ، لە گەڵ ئەمانەشدا
هەمووی دەبێت دڵتارام بێت بە فەرماشتە گانی ئسلام و موحەممەد سەلیکە

پاسته‌فنی وایت که بتوانی له نیوان ئیسلام و جاهلیتدا جیاوازی
 بکات ته‌نانت بتوانی له کاروباره هه‌نده‌که‌کایشدا جویکاری تـبـدا
 بکات و له خۆله‌مبشی دوردو نه‌گه‌تی که به دریزایی سه‌ده‌کان
 به سه‌ریه‌وه‌ بـشـتـوـوه ، بـه‌کـتـی ، ته‌سه‌یه‌ ته‌و خاسه‌نانه‌ی که کس به‌یه‌
 ته‌مانه‌ ناتوانی بیت به نوینخواز له ئیسلامدا ، هه‌ر هه‌مان سیفه‌ن له
 یتیمه‌ران و تیراواندا هه‌ن ، به‌لام به جهشتیکی گه‌وره‌کراوی (۱) .

نوێکاری – التجدید – (۱)

۱ – دیاری کردنی نه‌خۆشیه‌کانی ته‌و ده‌ورو به‌ره‌ی نوینخواز تـبـدا
 ده‌زی به جهشتیکی پاستو په‌وان ، ته‌مه‌ش به‌وه‌ ده‌یت که سه‌یری بار
 و دۆخی ته‌و زه‌مانه‌ی خۆی بکات و په‌رونی بکاته‌وه . که جاهلیت
 له کوئی کومه‌لدا خۆی شارده‌وته‌وه ، له کوپه‌و خۆی کوتاوه‌نه
 ناویه‌وه ، بزایت شوینماری تاكو کوئی باڵی کیشاوه‌ به‌سه‌ر زیانداو ،
 هه‌لۆنستی ئیسلامی پاسته‌فنه‌ چه‌ به‌رامبه‌ر ته‌م حاڵی حازره‌ی تـبـسـای
 تـبـدان .

۲ – ته‌دبیرکردن بۆ چاره‌سه‌رکردن ، یانی دیاری کردنی ته‌و
 جینگابانه‌ی خراب بوون و تیکجیوون که بـیـوـسته‌ چاره‌سه‌ر بکـرـن له‌ کـتـی
 تـبـدا تاره‌کو زانیی جاهلیت نه‌مبشی و ئیسلام بتوانی له‌ ناو زیانی
 کومه‌لایه‌تدا جیتی بـگـرـته‌وه .

۳ – نوینخواز خۆی خۆی ته‌قی بکاته‌وه‌ سنوری کاره‌که‌ی دیاری

(۱) موجز تجدید الدین واحیائه – ابو اعلی‌ المودودی .

(۲) هه‌مان سه‌رچاوه .

بکاتو هیزو توانستی خۆی بزائیت ، خۆی بهو لایه نهموه . خه ریت
بکات که ده توانی چاره سهری بکات .

۴ - بکوشان له پتای کۆدیتایه کی فیکری و نه زهری بانی
گۆپینی فیکری خه لکی و ، چه باندنی ئیسلام له عه قیده و هه ست و
پوانگه و په وشاندا ، جاکردنی نزامی پهروه رده و فیرکردن و
زیندوو کردنهوی زانست و هونه ره ئیسلامیه کان . به کوردنی هه تاته
کایهوی عه قیه بکی ئیسلامی نوئ و بوخته کراو .

۵ - ههولدان بو جاکردنی عه مه لی ، نهوش به پو جمل
کردنهوی داب و نه ریتی جاهلیه و خاوین کردنهوی په وش و
په کردنی دهروه کان به خۆشه وستی شه ریه ست سه ره له نوئ و ،
هه لزاردنی نه و یلوانه ی ده گونجین بن به پشه وا .

۶ - ئیجهاد کردن له تایندا ، مه به ست له وه یه که نو یخواز له
(کلیات) ی تاین ته ده گات و پوانگه ی بارو دۆخی شارستانه و یش
که وتن و ئاوه دانی سه زده می خۆی پروون ده کاته وه ، وینه ی په یگایه ند
ده کیشیت بتوانی گۆپانکاریه ک و جاکردنی دروست بکات که په مه نی
شارستانه نی په اردوو ون نه یت و سه لامه تی شه ریه ست و پۆخی تاین
تیدا پاریزراو یت و مه به ست که ی تیدا به دی یت ، وا بکات که بتوانی
ئیسلام بکات به پشه وایه کی جهانی له بهر په کردنی شارستانه بکی
په استه قینه .

هه گه ر خۆت بهر او ردیگ بکه یت له تیوان دهروه و نانی نو یداو
نو یخواز له ئیسلامداو لیکیان به ده یته وه ته ده گه یت که نه و مه رجانه ی
نیویستن بو داهیان و نه و سیه تانه ی که نیویستن له نو یخوازدا هه یت

دەبىنى يەك دەگرەنەو . بىن گومان داھىتان لە پوانسگى دەروترایەو .
 لە ھەموو بواریكى زیاندا دەکوژنەو . بە مادی و مەعنەوی یەو . جا
 یەكك لەو داھىتانى لى دەکوژنەو . بریتە لە دۆزىنەوی ئەو
 شىوازى لایەنى فېكرى و ئەفلى و عەقیدى و ھەست و نەستى كۆمەنىك
 بگۆرێت ، جا ئەوێ تېمە مەبەستمانە ئەو لایەنە یە ، نوێخواز دەبەوێت
 ئەو تېكچون و خرابەكارى بگۆرێت كە لە ناخى ئەو كۆمەلەدا پرەگى
 داكوێت . جا ئەو نوانستەش كە داھىتەرى كۆمەلایەتى پان نوێخواز لە
 ئیلامدا ھەبەتى دەگەنەو لە كەم كەسدا دەست دەكەوێت وەكو
 (كونانت) سالى ۱۹۶۴ وتى : « زانایەك لە پەلەى یەكەم ، بە دە یلەویش
 لە پەلەى دووھم لە بواری زانستى دا جى ناگرەنەو . لە پاستیدا
 كەلكى نە كە بە پیاوانى پەلەى دووھم چارەسەرى گىروگرفتەك
 پەلەى بەكەمیان بى بېریت ، تەنھەت ئەگەر بۆ ئەم كارەى زۆرىنى لى
 بكریت . چونكە پیاوانى كۆمەلەى دووھم زۆربەى جار لەم جورە
 ھەلۆستانەدا زیان بەخشىن زیاتر لەوێ سوود بەخشىن ، (۱) » .

ئەم پێشەكەى خستمانە پوو لەمەر داھىتەرو نوێخواز بۆ
 ئەو یە كە بتوانن لە ئىلمى پەبەستى تى بگەن تا ج پادەبەك
 نوێخوازو داھىتەرى سەردەمى خۆى بوو ، ئەمەش پەو دەبىن بزاتىن
 ئەوێ كردووبەتى لە سەردەمى خۆیدا جى بوو تا لە پێتاویدا ناوى
 بىرێت نوێخواز - مەجەد - . بەلام ئەو شەمان لە بىر نەجىت بۆ
 ھەلەنگاندنى بايەخى كۆمەلایەتى و ئایدۆلۆژىەنى ھەركەسێك لە لایەن
 ھونەرەتتى و جوانى شىوازى لى ھاتووێ و زىرەكى و جالاكێتى بە پەلەى

(۱) الابداع وكيفية تربيته - د . فاخر عاقل .

په کم له سر نه وه وستاوه که پروا پته شوته وارو که له پوری نه وه
 که به جهنم ټکی پوره سندنې میزووانه ی وردو قولو فراوان ، له بهر
 ټنګې نه وه کسانه ی که له تاسیدا بوونو له سر دمه شو دا زیانون ،
 لیر دا تویر پوښته چند سرچینګ بخته بهر جاوی په کمه :
 پوښته سروشتی نه وه کاته ی له بهر چار پټ که نه وه که به ی تپایدا
 زیاده له هووی خاسیه نی میزووی له هر دوو لای ناوچه ی و
 جیهانی به وو له لایه نی دزواری کومه لایه نی که له سر دمه دا باو
 بووه تا نه وه پشکین نه وه که تا چ پاده یکه چوته ناو نه و زروفه وه
 تا چ پاده یکه له زیاندا کاریگر بووه ! د دوهم : پوښته پوره له
 سر نه زعه ی گنتی و خاسیه نی کومه لایه نی ه لمار پټ و بزاینی تا چ
 پاده یکه لایه نی فیکری پټ گه پشو وو هستو نمستی تا چ پاده یکه
 گهرمی و کفو کولی تپایه ، تا بزاین شاره زایی و لن هاتووی و
 په سنی ټکوشانه کی و فراوانی نه وه پریارانه ی بهر بهر پرودا و
 خه لکی ددري کردوون تا چ پاده یکه ورده کاری پیدا کردو وو له
 ه لټجانی کومه لایه نی تا چ پاده یکه قول بوی جووه ، هروه کو چون
 له بهر هم و نوسین و ټکوشانه کایدا ددده کون .

جا بو نه وه ی بزاین نیمای ره پانی کله که ی تا چ پاده یکه
 معزن بووه ! دده ی بزاین سر دمه که ی چون بووه هر چند به
 درزی له بهر کاتی دها توودا باسکراوه به لام کورته به کی ده گیر نه وه :
 نه و خرابه و ټکچونه عقلی و فیکری به و ، نه و پشکه زبون نه وه به ی
 له تاین ، که له سر دمه دا سدی ه لدا بوو به هیزترین دمولت
 له کاته داله دوی دمولتی عوسانی - یارمه نی دد داو پشی ده گرت و ،
 زور له زیره کانو یکه پشووانی نه و سر دمه به چه کی زانستی و

عقلى ، يارمه نيان ددها ، نه گهر پوژگار هه روا بهرده وام
 بوایه و ، که بک بهمه ننگاری نه کردایه ، یان پوداویک وه زعی
 نه گوپایه و ، ولانی چاک نه کردایه ، نمو کاته داهاتووی نهم دمه ولتهو
 ولانی ئیسلامی مه زن له سهدهی یانزه یه می کوچی دا ، هه ر وه کو
 داهاتووی نهنده لوسی ئیسلامی ده بوو ، که بجیهانی نهم سهرده مه به ناوی
 ئیبابا نه بیته نایانسن ، یان وه کو داهاتووی (تورکستان) ی لئی به سه ر
 ده هات له سهدهی چواره یه می کوچیدا پاش شوپشی شیوعیت که کراه
 به لام خوای گه وره نمو ولانهی پاراستو پیاویکی وای بۆ نارد که
 بیاریزی له کوفرو گومراهی و تاریکی (۱) .

میزوو نوسی ئیسلامی (العلامة السید سلیمان الندوی) باسی
 به سه رهاتی ئیسلام و غمڕیتی ده کات له ولانی هیندا ، ده لئی خه ربک
 بوو به سه ر ئیسلامی بێ کس لهم ولانه دا هه زار سال تی ده به پی له
 سه رده می (مه لیک نه که ر) دا ، سحرینکی عه جه می هاتوو به گویندا
 خویندی ، که نهم ئایینی ته مه نی گه یشته هه زار سال بلوی نه ما ، ئیستاش
 زۆر یسو یسته ئایینکی خوایی نوئی ینک بته وه له سه ر ده ستی
 پاشابه کی نه خوینده وارو ، نه و ئایینش به پیته وه که نه خوینده وارینک
 هینا بووی ، ئاگر به رستان ده ستیان به ئاگر کردنه وه کرد له
 به رستگا کانیان ، دپانه کان له ناو که نه سه کانیان دا له زه نگیان ددها ،
 بو ره میه کان به کانیان ده پا زانده وه ، سو فیه کانو بۆ گبه کان به کبان گرتو
 مؤیمان له به رستگای هیندوکی و که عبه دا داده گیرسانده . نه گه ر هه ر
 که بک ده به مویت زیاتر له وه تی بکات که نهم بزوتنه وه یتنج خسته کی به

(۱) رجال الفكر والدعوة - ابو الحسن الندوی .

چ شوتنه وارنکی به جی هیتوو با پروانته (ستان مذاهب) تا برانیت
 چهنده له خاوهن (زنار) هکان تهزیجیان هه لده سوپاندو ، چهندين له
 خاوهن تهزیجه کان له ملیاندا (زنار) یان هه لده گرت ، نه مجا برانیت که
 چهندين له میره کن پرووی خوڤان له باره گای سولاندا ده گه وزاندو
 چهندين مه ندیل به سهر له کۆشکی پاشایه تی پاده وهستان و ، له مینه ری
 مزگه وته گاندا ده یان وت : (تعالی شانه - الله اکبر) (۱) .

له گه له ته مانه مندا هه موو ، ده نیک له لای سهره نده وه ده هاتو
 ده یووت :

• پینگه چۆل کهن ، خاوهن ته ریخت هات • مجد دی فاروقی ، به
 شان و شهو که تی فاروقیانه به وه ده رکوت ، نه سس نه حه دی
 سهره ندی بوو . •

له به راهبو نه م باره ناله باره ، له بهردهم نیامی سهره ندی و
 هه موو نه و پیاو به غیره تانه ی نیلام سئ پینگه هه بوو نو
 چاره سهر کردنی : پینگای به کهم : له ولات گۆشه گیر بین ، جلهوی
 بو بهره لا بکهن ، به نا بهر نه بهر گۆشه و ته که کان و ، خوڤان به زیگری
 خواوه خهریک بکهن . •

پینگای دووم : به تهواوه تی هیوا پروا بین له چاگردنی سولتان . •
 که به نلو سهر به خیزانیکی نیسلا به . وه به دوزمبکی که لاله په فسی
 نیسلا می بزاتن . •

له جوار دموریا نیاوانی وا کۆبکه نه وه که دلان بو ئابین بکولنی و

(۱) رجال الفكر والمعوة - الامام السهرندي - ابر الحسن النعماني .

بەسەر ھەست و سۆزىياندا گىيانى جېھاد و مردن لە پىتاوى خودا زال
 بوو پىت ، كە خەرىكن لە داخى بارو دۆخى ئەو سەردەمە شەق
 دەبەن و ، ئەمجا تۆپىنىك لە ولاندا بەرپا بىكن لە پىنگەى ەمكەرى و
 پاميارىانە ، نا ھەولەن كە كاروبارى ولان و سولتە پەنەو ە دەست
 پىاو چاكىكى دىندار تا ھووى ولان بىكۆپى و ئەبى بارو دۆخ
 زروپىنى چاك پىت .

پىنگەى سىيەم پەيوەندى بە مىرو ئەندامانى ولانەو ە پىستى
 ئەو كەسانەى كە دەيان ناسن و لەو و پىش پەيوەندىان لەگەلپاندا
 ھەبوو بە دلۆزىان دەزانن تا چ پادەيەكەو بەرزى كەستىيان
 دەناسن و ئاگيان لە دل تىشانىانە بۆ ئىسلام ، گىيانى ئىسلامەتى و ھەست
 سۆزى ئىنيان تىا بخروشتىن و خۆلەيش لە سەر ئەو پىمىكو
 داپۆشراوانەى ناو دلپان لادەن و ، گەرى تى بەردەن و فوى پىدا بىكن و
 ھانىيان بەن بۆ ئامۆزگەرى كردنى سولان ، ئەو دەمارە ئىسلامەيان تىدا
 بخروشتىن كە لە باو بايرى پلەپدارەو ە پۇيان ناو تەو ە ، ئەمجا ھەلپان
 تىن بۆ بارىزگارى كردنى ئىسلام و تىماركردنى ئەو دلە برىندارانەى
 مولىمانان تا خۆيان بە پەوشتى جوان برازىتەو ە دەروون بەرز
 بن لە ئاستى پلەو پايدە (۱) .

بەلپى ئەم سىيەنگايە كە لە بەردەمى تىكۆتەران و خواپەرستان و
 پىاوچاكەنى ئەو سەردەمەدا ھەبوون تا بە بۆجوونى خۆيان كاپىيان بە
 چاكتر بزائن بۆ چارەسەر كەردنى ئەو بارە نالەپەرى ئەو كاتە - فۇوپان
 پىنگەى تىكۆشانى چەكدارانەيان ھەلپاردو بەچەندىن سالى جەنگان

(۱) رجال الفكر والدعوة - الامام السرهنتى - ابو الحسن النورى

له گهل سولتاندا به لام له ناکامدا هدر خونین پزاندنبوو بئ ئوموی هیچ له بارو و دځ بگژپئ ۰۰ زوری تریشیان پشینان کرده ولات و دهمبرداری بوون هدر خه ربکی خویان و مریده کانیاں بوون ۰۰ ئیامی ره بیانی له نو ئهم زروفه دا ده زی و ناگای له ههموو ئهم که بئ و بهینه هه بهو لئی ده کولته وه و ورد ده پته وه ، تیگه یشتوو که نه خونین پشتوو نه دهمبرداری هیچ چاره سر به ۰۰ بویه به شوین پنگایه کی جا کر ده گهرا که له یشتا بنوائئ شو پشکی فیکری و عقیدی بکات تا بتوانئ به ئاسانی ئهو کر ده وانهی سر بهو فیکره یمن نیایاندا بیجولئئ ۰۰ به لئ ئهمه به سیفه نی داهته رو نو پخواز هدر وه کو له سهره تاوه باسان کرده ۰۰ داهتهر که ده به ویت چاره سهری گپرو گرفتگ بکات مبرج به شوین نهو چاره سهره بلوانه بکه ویت ، یان لاسایی کردنه وه پیت به لکو به شوین پربازو شتوازی بکدا ده گه پیت نوئ پیت ، به خه یالی خه لکی ترما نایت ، ئوموی همستی بئ ده کات خه لکی تر همستی بئ ناکهن .

(بۆ ئومونه پنگه به کهم له گهل دل و دهروونی به رزی هیمهت ههزیمه نی ئیعامدا ناگو جیت (۱) ۰۰ به لام پنگه کی دووهم ته نه ها نهو که سانه ده بگرته بهر که خاوه نی بیرو باوه رو هه قله ییکی سیاسی و کورت بین و فیکریکی سنوردارن ، که کاره کهی له یشته وه به دوو دلی و گومان خرابی ده ست بئ ده کات کهوا له میری ده کهن له نه جایی په له پهلو هه لوپستاندا به ره به کی دزی پزیم یتک یتن و فزلی بهن نه سهر جیکه نی بانگه وازو عایفه ی جا کردنو ئاموزگاری کردن - تا پوو به پوو یان بوو سیتته وه له سهره نی پنگادا به ره نگاریان بکات ۰۰

(۱) به دریزی له بهشه کانی داهاتوودا باسکراوه

ئەمەش دەپتە ھۆى ئازادە ،ئەوۈد پەرتەوازەىى ولأت و خوڭىن پىشتى
 مۇسلمانان ، بۆيە ئىمام ئەم پىنگايەنى ھەلئەبزارد بەلكو پىنگاي
 پىناکردنى گىرنە پەر لە جىائى پرووخاندن ، پىنگاي ئىجائى ھەلئەبزارد لە
 برى سەلبى ، دل ئەرم کردنى ھەلئەبزارد لە جىائى ھەق کردنى ، ئەم
 پىنگايەىى كە دوۈرە لە ھەموو ترسناكى و زىيان بەخشىنىك (۱) .

كەواتە ئىردە ئىمام جگە لە تاكە پىنگايەك كە بە خەيالى كەيدا
 ئەھاتبو لەو سەردەمەدا ھىچى تىرى ھەلئەبزارد ئەوئىش پىنگايەكى
 تاشنى خوازەنە ئامۇزگارى كردن بەكار ھتائى چىكەت بوو لە
 بانگەوازىدا - بە درىزى لە بەشەكانى داھاتوندا باسكراۋە - ئىسردەدا
 لىھاتوۋىى و شارەزايى داھىتەرتىنى و نوڭخوۋازى و نوڭكارى ئىمام بە
 ئەواۋەتى دەردەكەۋىت ، ئەمە پىنگايەك بوو ھەرچەند بەردەمەگەى
 درىزى خايندو زۆرى دەۋىست بەلام پىنگايەك بوو توانى شوپىشكى
 بەبەر كردنى فېكرى بى باۋەپى بت پەرتى و دىسا پەرتى پەزى
 بىكات . . لە پاستىدا ئەۋەپە شوپىش ، خۇ شوپىش ھەر بە چەك
 ئاكرىت بەلكو ماناى شوپىش زۆر فراوانترە لە شوپىش چەكدارانە . .
 شوپىش يەشەسازى يان كىتوكالى مەبەست لە گۆپاى فېكرى
 مەۋنايەتە كە واين لى دەكات زۆر كارى نوئى كەمەستەى تالەى
 بىرى نوئى بېتتە كاپەۋە . . ھەروەھا سەدەى پاپەپىنىش (عصر النهضة)
 ھەر ھەمان مەبەست دەبەخشىت كە بىرى بوو لە شوپىشكى فېكرى لەو
 سەردەمەدا ، گۆرانكارىيەكى ئەۋا لە ئاۋ خەلكىدا . .

(۱) الامام السرخندى ابو الحسن الندوى .

به شاری (تهابسر) داتن بهم ده بن ، شیخ (سلطانی) والی (تهابسر) ،
 زانایه کی یاو چاک بود ، به پیریانموه ده چیت و یتسوازیه کی گهرم و
 گوپیان لئی ده کات و پتزیان لئی ده گریت ، به میوانی له لای خوی
 دیان - هیلینموه ، پتی خوش بود کچه گهی به نیمای سهره بندی
 به خشتیت ، باوکی نیمایش بهم خزمایه تیدی پازی بود (۱) .

(۱) همان سهرچاومی یتسو .

(خۆ پەرۋەردە كردنو بە يەعت بەستىن)

[ئەو ئاۋەندو سەردەمەي كە ئىسمى سەرھەندى ئايدا ھەلئە بە نوئى كردنەمەو چاگردنى خەلكى ، ئالەو كاتەدا تەصوف بە پەگنو پىشەي كۆمەلگەي ئىسلامىدا چوو بوۋە خوارەوۋە ، تىكەلأوى نساو خونىو گۆشيان بوۋ بوۋ ، تەصوف بە پادەيك لە ئلوياندا بوۋ بوۋ بە زەوقو ئاكارىكى سروشى ، كە لە لايان وەكو نىشانەو دروشىكى ئىلمىي لىن ھاتبوو ، لەگەل ئەوئەندا تەنھا بە جىتتى تايەتەمە تەبەستراپۆۋە ، بەلكو خەلكى بە گشتى ئلوپيان لە ھىچ زاناو پەرۋەردىبارو چاكە خوازىك نەدەدايەوۋە تەنانت ھەر نرختيان بۆ دانە دەئا ، ھىچ جۆرە خىرو چاكەيەكيان لىن بەدى نەدە كرد ، ئەگەر كۆئى بە تەصوفو سلوك نەدايەو ھاوپەتەي ھەندىك لە شىخە ناسراۋەكان نەكردبايەو دەستى بە ھەندىك لەو پىنگا باۋانەي لە ئاۋ خەلكى ئەو كاتەدا مەقبول بوۋ نەگرتايە ، كەلكيان لە ئامۇزگارىو نوبىنەكانى وەرنەدەگرت .

(ھەرۋەھا شۆپىشى راستەقىنە لە سەر خوتبەي سەرنج پاكىسەن زۆرى زانىبارىو فراۋانى پۆشنىبرى پىك نايىت ، گەر لە پىشتى ئەمانەمە دەرونىكى خاۋىزو لە خواترسو ، دلىكى پىر لە ئىخلاصو

یهیندار نه یت ، نمو دلهی که یو حالی موسلمانان یهشیتو غمبارو
 دل پورشان یت یو نمو یاره ناله باری بهسر نایندا هاتوو .۰۰ نم
 سیه نانشی به هوی زوری زیرکردنو پهرستشو هاوژیه تی
 پیاوچاکانو شوین یی هه بخرنی له خوا ترسان نه یت په یت نایت
 زور هن ناوانه خوانن که نمو و مزعی هه یو ، دامه زراوو له سر دمید
 پیدا بوو و خوی گرتوو ییچونو ، نمو کومه نکاهی که خراپه کاری
 پیدا بو یونهوو هوکاری خراپه و خاپورکردن تیایدا سهری همنه
 چانی بکنو ، ههول دمدن نمو دمورو بهرو نوه نهمی به زانی
 مزوو هاووستای بلیمبو نهدیچو شاعیری یتکه پشتوو دموبه مند ،
 کاری تی بکن ، کچی هیچیشان لهوان زیاتر نیو ، نمو تینسوومی
 که له بهر دمستی نهواندا به هر دمست یو نهوانه دریز دهکونو بهنکو
 له هه نئی لایه نی زانستی و لمزیشموه هر نهوان لهوان پورنر
 چه لهوش شتیکی وایان نه تا نهوان ناتاجی یینو دواکووتووی
 خویانی یی یزانو بریاری نمو دواکوتمی خویانی یی یمن .۰۰ نمو
 شتانه وک بوونی به یوه ندیه کی به تین له گهل خواداو ، ناسینی داو
 ییلانه کانی شه یتانو که یشتن به پلهی بهرزی لیماو ، دمست گرتنی به
 شمریمتو سونته تی یتهمبه صلی الله علیه و سلمو دوورکوتمومی
 له تارمزووبازیو ، دم گرتنومی له خواردنی دویاو ، یی نرخ کردنی
 دنیا پهرستی و پووکردنی بهرو ناخیرمتو ، شارمزیی له لایه نی
 دمروونو عقلی نادمیزادو ، ناسینی کمو گورتی خالی لاوازی فیکریو
 هوشی خه لکیو ، قونانی یتکه یشتو پلهی میزووی نمو کومه لکایو ،
 شارمزیی له قوناهه کانی میزووی نمو بیروباوممی که دهیگه یتیت
 جا نمو کسهی که هیچی له مانه یی نه یتو بیویت بهم کاره هه زنه
 هه لستیت وه کو نمو کسه وایه که دهچته هه پدانی جهنگومو ، یی

نومی شارمذایی سربازانهای هدیت هیچ چشنه مشقنکی کردیت ،
 سمربرای لهوش دهجیت به گز سوپایه کی مشق بین گراوو ، دمولمهند
 به چه لو تلاقو هموو هویه کی جتنگ کردن ، کهچی لمیش بین چه کو
 بین هیزه ، یان لهوپره کی چه لو تلاقو وه کو لهوانی ییزه ، به لام
 چونکه مشقی نه کردووو لری نازانیت ، وه کو نهو گهسه لاله ی لری
 دیت که دهمویت قسه بکاتو خه لکی فیر بکاتو تی یان بگه یینیت ،
 بن گومان هیچی بین فاکریت (۱) .

نیام هر به وندوه نومستا که زانست له زاناکان
 ودریکریت و له یتاویدا تی بکوتنیت به لکو بلمه تی و زانایه تی نهو
 له ودا بوو که بتوانی به هویه وه بگاته بله ی ینسه وایه تی و یتجهاد
 کردزو ، به هر مه ندی نهو له ودا بوو که توانی گورپانکاری له په گو
 پرنه وه له ناو کومه لدا بکاتو بهر و جا که یان بهریت ، کاتیک بهم کاره
 مزنه پابه ری ؛ ناماده یی خو ی به هموو خاقو پیوستی به که وه
 ودرگرتوو ، له گهل متانوه توانایی به کی ته و اووه ، تله کو شوینه واری
 بانگه وازه کی و بزوتنه وه کی له و سدرمه ودا کلریگه ییتو ، له
 هموو نلوجه و شارو ولایتکدا بهر و تاسو بکشیت .

(گتتی نیام چوو (سره ند) وازی له هموو گهشت کردنک
 هتاو بشتی لری کرده وه ، هر بهم چشنه مایه وه خزمه تی باوکی
 ده کرد ، تا باوکی و فاتی کرد ، فیهی پوچی زوری له باوکی
 ودرگرت و بهر و بله ی (نیحسان) پئی گرتنه بهر ، لهم پئی گرتنه ودا
 شوین بهرنامه ی جهشتی و قادریه کان گهوت ، جسگه له مش به
 بهر دهموای خبریکی خویتدن زانستی به ثابینه کان بوو) (۲)

سوزو کزه ی دلی بو مالی خواو زیاره تی ینقه بهر - صلی الله علیه

(۱) الامام السهروردی ابو الحسن النوری .

(۲) پروانه همان سهرچاوه .

وسلم - تنگی پڻ هه لڄنيو ، جڙي پڻ سهندبو ، خمو له چاوه کاني
 زړاڻو ، شوقو پهرستاني به سريدا زالڻو بوون ، به لام له بهر پيري
 باوگي و نزيك بوونه وي مردني ، به لايه وه شياو نه بووه له سهر نهم
 حاله به جڙي بهيڻت .

سالي ۱۰۰۷ هـ ك به باوگي نسايدا وه فاني كرد ، ٽير هيچ
 بهر به ٽيڪ نه سا پڙي ٿو گهڻهي لڻ بگريٽ . ٻڙيه توتشوي
 سهردي هه لگرتو ، سالي ۱۰۰۸ هـ ك بهرو مالي خوا ، سهرهندي
 به جڙي هڻتو ، چوو (دهلي) ، زانلو يا وچاگاني ٿو ناوچه به ،
 دهربردي چاڪو فزلو زانابه تي و لڻ هاتو وي ٿو پان بستو
 هم موپان بهرو پيري وه هاتو و يشوازيه کي گهرميان لڻ كرد . .
 به ٽيڪ له وانهي يشوازي لڻ كرد شيخ (حسن الكشميري) بوو كه
 لهرو پڻ نساويان هه بوو . . كه وته گفتوگو كردن له ناو خڙياندا
 تا باس هاته سهر باس شيخ (عبدالباقي) و ، پاڻ به رزي و شڪوداري و
 هيزي دهر ووني ، ٿم شيخه ، ٿمامي سهرهندي زور جبار ناوي ٿم
 شيخه له باوگي بستو كه باس تهرهني نه فبهندي ٻو ده كردن ،
 ٻڙيه ٿميش زور ٿره زووي بوو و ، هزي ده كرد چاوي بهم شيخ
 (عبدالباقي) به بگريٽ ، وا هسي ده كرد كه توتشوي ٿم گهڻهي
 لهم هاوڙيه تيه دا دست ده گريٽ ، ٻڙيه ٿمهي به نيمه ٽيڪ ده زانسي و
 نه يده ويست له دستي دهر چيٽ . ٿمجا هه ردو وگيان - شيخ حهمنو
 ٿمسم - به به گهوه چونه لاي شيخ (عبدالباقي) و ههروه گو زباني حالي
 بڻت (ذلك ما كا بنغ) (۱ و ۲) .

- (۱) ٿمه به كه ٿمه به شوئيديا ده گريٽين .
 (۲) رجال الفكر والعمرة الامام السهرندي ابو الحسن الندوي .

(شیخ عبدالقادر یارونکی به سۆزی خاوند چیترو چشه بوو ،
 ئاکار بهرزو یی فیز بوو ، خۆی به شیاوی پابه‌ریتی نهده‌زانی ههر
 که‌سێک بهاتایه‌ته لای و داوای نهریفته‌تی لێ بگردایه یی ده‌ووت
 هه‌جهم لهم بابه‌تانه لایه ، باشتر وایه لای یه‌که‌کی تر به دوایدا
 بکه‌هیت ، که‌ر دۆزیتانه‌وه به‌ شیش بلین خزمه‌تی میوانه‌کانی زۆر
 ده‌کردو هه‌ولی ده‌دا دلایان که‌مه‌ندکێش بکات و ، به‌ یی ییوینیش
 نه‌بوابه‌ قسه‌ی نهده‌کرد ، له‌ پوون کردنه‌وه‌ی راستی و جاسارکردنی
 گه‌روگرندا به‌ جاکێ و جوانی هه‌ولی ده‌دا ، تا خاوند گه‌روگرنه‌که
 له‌ پێنگای راست ده‌رنه‌چیت) (۱) .

یه‌کتی له‌ سیفته‌ جیوانه‌کانی ئه‌وه‌ بوو که‌ زۆر به‌ به‌زه‌یی بوو
 ته‌نانه‌ت له‌ گه‌ل گه‌نداره‌یتدا . له‌ یه‌که‌ک له‌ شه‌وه‌ سارده‌گانی
 زستاندا له‌ خه‌و هه‌له‌سه‌تی و له‌ ناو جیگا که‌یدا دێته‌ ده‌ره‌وه‌ ، که‌ گه‌ه‌یه‌وه
 ده‌بینی وای پشیله‌یه‌ک له‌ ناو یقه‌ که‌یدا خه‌وی لێ که‌وتوه‌ ، ئه‌مه‌یش یی
 خۆش نه‌بوو له‌ خه‌و پابه‌ریتی و ده‌ری بکات هه‌روا وازی لێ هه‌تا تا
 به‌ یانی پۆز بۆوه . جاریکیان له‌ لاهور بوو ، برستی بۆو بوو بۆوه ، له‌و
 مله‌وه‌یدا له‌ ناو خه‌لکی شیکێ وای نه‌خوارد که‌ ناوی خواردن بێته‌ جازۆر
 خۆی به‌ تاوانبار ده‌هاته‌ به‌ر جاسو ، هه‌رگیز خۆی له‌ خه‌لکی به‌ باشتر
 نه‌داوه‌ته‌ قه‌له‌م ، ده‌لێن لایه‌ک دراهمه‌ی ده‌یی ، ئاکار ناسیرین و
 خراپه‌کار ده‌یی و زۆریش فاسق بووه‌ ، له‌ گه‌ل ئه‌وه‌شدا شیخ که‌ یی
 ده‌زانی ، هه‌ج قه‌سه‌ی نهده‌کرد ، خۆی ده‌گرت و ئاتسکرای نهده‌کرد ،
 جا (خواجه‌ حاتم الدین الده‌لوی) که‌ یه‌که‌ک بوو له‌ هاو‌پێنگانی شیخ
 یی ده‌زانی و ئاتسکرای ده‌کات و پابه‌ریتی حاکمی ده‌کات تا جاریکی

(۱) هه‌مان سه‌ر چاوه‌ .

تر شتی وا نه کات ، مهجا گرتیان و بهره و بهندیخانه یان برد ، که شیخ بهمه ی زانی زور له هاو پیکه ی توپه دهی و بی ی ده لئی تو بۆ مه کارهت کرد ؟ تمویش له وه لآمدا وتی گهورم موه کابرایه کی بی پموشت و خرابه کاره و گوئی به هیچ نادات و هه ممو و تاوان و گونا هیک ده کات شیعیش ده لئی : داخه کهم ؟ وا دیاره تیوه خۆنان به یساو چاکو له خواترس ده زانی بۆیه وا خرابی موه ده بین ، ده نا تیه هه جیاوازیه که ناکه یان له نیوان مه وان و خۆماندا ، چۆن وازمان له نه فی خۆمان هتاوه و تمویش بهره و فرمان په واپایج ده که یان ، پاشان چوه لای فرمان به ران و له بهندیخانه هتا به دمه وه و پرزگاری کرد ، مهجا مه لاوهش تۆ به ده کات و ده بته یه کیک له ییاو چاکان ..

(نه کهر خرابی و نا پیکه یه کی له هاو پیکانی بدبایه ده بوت مه خرابی خۆمانه وا له واندا په نک ده داته وه) [(۱)] .

شیخ (عبدالباقی) سالی ۱۰۱۴ک له شاری ده هلی کۆچی دوایی کردوه . نوسراوه گانی شیخ عبدالباقی مه مانه بون :-

۱ - الرسائل البديسة .

۲ - المکاتیب العلیة .

۳ - الأشعار الرائعة لموانه (سلسلة الاحرار) که چوارینه گانی

به فارسی تیدا نه رح کردوه .

(۱) سود له (رجال الفكر والدعوة) وهه گیراوه .

به پيغت و ددروون پي گه ياندن :-

[ټپامی سره ندى که ده چته لای شېخ عبدالباقي هر ده لئی
 همدرو و کيان له سر واده بوون ، پېژنکي زوری لئی ده گړئ و
 پېشوازيه کي گهرمې لئ ده کات ، سوزو خوښه وېستی خوی زور بو
 ددده پېړئ ، شېخ پلویکي زور ددروون بهرزو به شان و شه وکت
 بوو له ناسبي خه لکي و هاوړپه تېدا هېچ په لې نه ده کرد ، سهرنجي
 خه لکي همرگېز بو لای خوی پانده کښا ، به لآم له گڼ ټپامی
 سره ندى به پېچه وانه وو ، وا ديار بوو وېستی خودا له ودا پت
 که ټپام له هاوړپه تېدا ته واول پي بکات و ، که لک له تهرېقتي
 نهغه ندى ودرېگړت که لهو سرده مه دا باو بوو ، هيزو پيزی تېدا
 بوو ، تا پتوانئ له پړنگي نه و پدرو وده و سلوکومو تهرېقتي
 بختو و زير پکيني شمېرېعت . . ټپما خه لکي پدرو وده بکات و ،
 بهرو و بله و پاڼي بهرزيان بکات و بهرو و ټاسوی ټپمان سريان خسات . .
 بويه شېخ پي گوت - به پېچه وانه ي دابو نهرېتي خوی - مانگيت
 يان به لايه نې که موه هغه يک له لاما ن بېنمره ووه . .

ټپام هم دا وایي شېخ عبدالباقي به دل بوو ، چونکه خوی به
 شونډه لیل و ټاوي ، حیات و پرو و پاری به له سېلدا ده گېرا ، ماوه يک
 له وئ ددېتېتوه ، شوق و له زمت و خوښي مانه و زياتر به سريد زال
 ده وئ و حه ز ده کات زياتر بېنېتوه چونکه گه شته نه و فغانه ته ي که
 پيوسته تهرېقتي نهغه ندى بکاته سهرجلومې ټپمان و کانيای زياتي
 گياني ، بويه زور به بهر و شه و داوای له شېخ کرد ، به پيغت له گه لدا
 به پيغت ، شېخ هم دا وایي ټپامی به پي چن و چوون قبول کرد

ئەمجا بىردىيە خەلۋەتگاگى خۆي و قىرى زىكرى دلى دەكرد ، بۇيە
 دلى ئىمام ھەر لەو ساتەۋە دەستى بە زىكرى كىردن كىرد ، لەزەچىكى
 سەيرى ھەست يىن دەكردو ، ھووناگىيەكى زىادى تبا دەدىو ، ھۆز
 بە ھۆز لە ھەۋاي ھۆخىدا بەرزىر دەبۆۋە . شىخىش ھەستى
 نەمانە دەكردو دەيزانى وا بەم خىرايى بە بەرەو خۋاي گەۋرە بەرزى
 دەپتەۋە .

باشان ئىمامى سەرھەندى دەچىتەۋە سەرھەند ، شىخىش مەزدى
 دەداتى كە دەتۈننى نىبەتنى تەرىقەتنى نەقىبەندى بەتەۋادەتنى بە دەست
 بەيىت . بۇ جارى دوۋەم كە دەگەپتەۋە بۇ دەھلى خەرقەي خەلافەتنى
 لەبەر دەكاۋ ئىجازەدى دەداتى بۇ ئىرشاد كىردن .

ئىمام بۇ جارى سىيەم دىتەۋە بۇ لاي شىخەگى ، شىخ كە يىنى
 زانى خۆي جوۋ بە پىرىمەۋ تا پىشۋازى لى بىكات ، شىخ ئەمجاپان
 خۆي ئىمام دەكات بە سەر خەتمەي زىكرى ئىرشاد كىردن . ئەمجا بە
 پىاۋمگانى خۆي فەرموۋ : ئىتر وا يۈستە ھەر كاتى ئىمام سەرھەندى
 لىرە بوۋ ھەر لەو بىكەنۈ ھەر لە كەسى تر نەكەن ، لەكاتى بەپى كىردى
 ئىمامدا بەرەو سەرھەند ، شىخ يىنى وت : ھەست بە لاۋازىيەكى زۆر
 دەگەم ، ھىۋام لە زىيان كەم بۆتەۋە ، ئەمجا دلۋاي لى كىرد كە ھەر يەكە
 دلى ھەر پۇخى بىكاتە ھەر دوۋ كوپە شىرە خۆرەگەيۋ دايىكان ئەمىش
 بە فەرماتى شىخەگەي ھەلەۋ شۇنۋ شۇپتەۋارى ئەم ھەر تىن كىردەيان
 تىدا دەركەۋت (۱) .

(۱) سود لە (رجال الفكر والمروة) ومەگىراۋە .

شایه‌تی شیخی پابه‌ر له سه‌ر گه‌وره‌یی و مه‌زنی ئیمام :

شیخ عبدالباقي بۆ هه‌ندێ له‌ هاو‌پێیان و دلسۆزانێ خۆی ده‌رباره‌ی
(ئهم به‌یوه‌ندییه‌ پو‌حیه‌ی له‌گه‌ڵ ئیمامدا) ده‌نوسی

« ئهو شیخ ئه‌حمه‌ده‌ی خه‌ڵکی سه‌ره‌هه‌نده‌و ، زانا‌یه‌کی
خوا‌به‌رست و پێ له‌ زانست و کرده‌وه‌ به‌رز و ، هاو‌پێته‌نی منی هه‌زارێ
بۆ. ملوه‌یه‌کی که‌م کرد ، ئهم هه‌زاره‌ش زۆر ئه‌حوالی سه‌ر سو‌په‌شته‌وه‌،
سیفاتی جوان و پله‌و با‌یه‌ی پێ با‌یه‌خی لێ دی ، ئاواته‌ خوازم چ‌را‌یه‌ک
بێت و گشت جیهان پو‌شین کاته‌وه‌ ، من زۆر مه‌سه‌له‌و پله‌و پێ به‌ ئه‌حوالی
ته‌واوی هه‌یه‌ ، (١) » .

ئیمام هه‌رجه‌نده‌ پله‌ی به‌رزتر بۆوه‌ له‌ شیخه‌که‌ی به‌لام
هه‌میشه‌ مل که‌چی بۆ شیخه‌که‌ی نواندوووه‌ و پێ ئه‌ده‌ب نه‌بووه‌ له‌
ئاسته‌داو خۆی به‌رزتر و زانتر له‌و نه‌داوه‌ته‌ قه‌ڵه‌م . . له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شه‌دا
مامه‌له‌و هه‌لس و که‌وتی شیخ له‌گه‌ڵ ئیمامدا و به‌گو مامه‌له‌ی شیخ و مرید
نه‌بووه‌ . . بۆیه‌ پو‌ژنیکیان ده‌رباره‌ی ئیمام فەرمووی : « ئه‌حمه‌د نه‌خۆرموه‌ ،
له‌ ئاسنی ئیشکی ته‌و نه‌خۆرده‌ به‌ هه‌زاران ئه‌ستیره‌ی وه‌کو من ، ئه‌وا
ده‌بن . »

(١) — هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پێشو .

نيشته جي ٻوٽي نيمام له سرهه نند :

[نيمام پاش تيم گهنگ وەرگرتن و ، پدرو دده پڙحي و ،
 تهاو کز دنه دروويهي له سرهه نندا پالي لن دايه وو ، پڙ مالهه به کي
 زور پدرو دده و تير شادي کسي نده کرد ، چونکه له ناخيه وه همسي
 به گهمو کوپي ده کرد له خويداو ، به خيرا به کي سر سوپه تير
 پله کاتي خو تهاو کردني ده پري و بهرو گمال سرده گموت ، پڙحي
 زور به ناسه وه بوو که بگانه نه وي پري تاج و ترو کي بهري ، جا
 له بهر تيم حالي ، به لايه وه زده صحت بوو تيم له حالده بيت و لسه
 نيمان کاتيدا خهري کي پدرو دده کردني مريدان و تير کردني قوتايان
 بيت ، له يه کيک له نامه کاتيدا ده لن :-

من له حالده بوم ، که گهمو کوپي خوم پڙ ددر گموت ،
 دستانې تير به تيم کز برونه وه ، به لام من تيم گهمو کوپيه کي
 همسي پڙ ده کرد بوم باس کردن ، له بهر نه وه پدرو تيم گردنه وه پڙ
 جي خويان ، له گيل نه موشدا تيم موريدو دستانې تير به تيم نيمان
 به تهاو له قهلمدا ، پاي خويان بهر بهر م نه گوي ، تا خوي
 گورده مني خوي به سر مندا باران چونکه خوي گوره

دەيوست من خزمەتی ئەم ئایینە بۆکم و ، بێمە خەمخواری موسلمانان ،
ئەو حالەتی ییوست بوو پێی بەخشم [(۱)] .

کەواتە بێتا ، کاتی کاری چاکردن و پەرۆردە کردنەکی
هاتوو ، پۆیە دەستی کرد بە ئیرشادی دۆستانی تەریقەت ، بە پێ کردنی
موریدان و ، پێ . کە یاندنی پێسکرانی تەریقەت ۰۰ ئیمام هەوال و دەنگ و
باسی خۆی و مورید و برایی تەریقەت و ئەو هەنگووانە ی ناویانە و ئەو
پلانی پێویانە ، هەمووی بۆ پەرۆردن و دایەکی خۆی شیخ عبدالقەی
دەنووسی ، ئەو شتانی لەو ئەجەمەدا دەیزانی و دەیی و هەستی پێ
دەکرد و دلی فێک دەکردهو و دلخۆشی دەکرد ، دەیزانی ئەمە بە لکە
لەسەر ئەوی کە خۆی گەورە بۆ کاریکی مەزن ئامادە ی دەکات .

(۱) سود لە هەمان سەرچاوەی پێشو و وەرگیراوە .

گهشته که ی بهر مو لاهور :

[پاش ئه‌وه‌ی ئیمام بو ماوه‌یه‌کی کهم له سه‌ره‌ه‌ندا ده‌بیته‌وه به
 فهرمانی شیخه‌که‌ی ده‌چیت بو لاهور ، لهو بگه‌ندا شاری لاهور له دوا‌ی
 شاری ده‌ه‌لی دا‌ده‌نرا به مه‌له‌ه‌ندیکی ئایینی و زانستی ، زم‌اره‌یه‌کی
 زو‌ریش له زانیو پیا‌و‌جا‌کانی تیدا بوو کاتی که زانیان ئیمام هاتو‌وه ،
 هه‌مو‌و‌یان به جاری به‌وه‌و پیری جو‌ون و یت‌س‌وا‌زیان لێ کرد ، ته‌م‌ج‌با
 شیخ (ظاهر اللاهوری) به‌یه‌ته‌ی له‌گه‌لدا به‌ستو بوو به جاک‌ترین
 خه‌لیفه‌ی ئیمامی سه‌ره‌ه‌ندی . پاش ته‌م شیخ (حاجی محمد) شیخ
 (جمال الدین القلوی) به‌یه‌ته‌یان بێ کردو بوون به یه‌کێک له مریده‌کانی ،
 هه‌ر له‌و‌یدا خه‌لقه‌ی زی‌ک‌رو ، کو‌پی خو‌ت‌ه‌ند و ئامو‌زگاری و ئی‌ر‌ساد
 کردنی ده‌گه‌را] (۱) .

چۆنیه‌تی بانگه‌وا‌زو په‌روه‌رده‌کردنه‌که‌ی

[ئیمامی سه‌ره‌ه‌ندی سا‌لی ۱۰۴۶ هـ زم‌اره‌یه‌کی زو‌ری له
 خه‌لیفه‌کانی خ‌زی بو زو‌ر له نا‌و‌چه‌کانی و‌لات ئارد بو په‌روه‌رده‌کرد‌نو
 بانگه‌وا‌زی و پابه‌ری کردن . . هه‌فا که‌س به سه‌رو‌کایه‌تی شیخ
 (محمد قاسم) بو تو‌رک‌ستان ئارد ، به سه‌رو‌کایه‌تی شیخ (فرخ حسین)

(۱) الامام السره‌ه‌ندی - أبو الحسن الن‌و‌ی .

چل کەسێ بۆ ولاتانی حەججارو یەمەن و پۆم شام نارد ٥٠ دە کەسێ بە
 گەورە یانوانی و تێگەشتوانی تەریقەت بە سەرۆکایەتی شیخ (محمد
 صادق الکابل) ناردە کاشغەر ٥٠ سنی خەلیفەش لە خەلیفەکانی حەقێ بە
 سەرۆکایەتی شیخ (احمد البرکە) نارد بۆ توران و پەختان و
 خوراسان ٥٠ ئەو کەسانە ی تاردنی بۆ ئەو ناوچانە ی پێیان سپەردراو و ،
 ھەموویان سەرگەوتن بۆ تەواویان بە دەست ھێناو و ، خەڵکی زۆر
 لە سەردەستان تۆبەیان کردو و ، دوبارە بە پێگای ھاوێش
 بوون و ٥٠ زۆری تری لە زانایان و پیاوچاکان لە زۆر لای ناوچەکانی
 ترم و ، پوویان کردە سەرھەند و خۆیان گەیاندە ھێم و ، بەھەیان
 لە گەل ھێماندا بەست و کەلکی زۆریان لە بەروەردە و ھاوێشەکی
 وەرگرت ، ھەندێک لەوانە ی کە ھاوێشە لای ئەمانە بوون :

- ١ - شیخ (طاهر البدخشي) کاتبی تایبەتی و جێگە بلوھی
 بدرخسان بو .
- ٢ - شیخ (عبدالحق شادمانی) .
- ٣ - شیخ (صالح الکولانی) .
- ٤ - شیخ (یار محمد) .
- ٥ - شیخ (احمد البرسی) .
- ٦ - شیخ (يوسف بن طالقان) .

ھێم پێزی لە ھەموویان گرت و ، ئیجازی دانی و کردنی بە
 خەلیفە حەقێ ، فەرمانی یدان ، کە بگەڕێت و بۆ ناوچەکانی خۆیان و
 خەریکی بانگەوازی و بەروەردە کردنی خەڵکی بن .

لە ھەموو لایەکی ھیندستاندا خەلیفە قوتایەکانی خۆی دامەزراند و
 بانی ئەو ی شیخ (میر محمد نمان) ی کردە خەلیفە و ئیجازی دانی

ناردیه (دکن) ، له گوشه گه یما به سمدان له سواره و یاده بو زیکرو
 خواهرمنشی کوده بوونه و ده . شخ (بدیع الدین السهاتوری) ی ناردیه
 (سهانپور) له یه که مخارداد ، قهرمانی یشتا که له توردوگانی (نانشی)
 له (ناکره) بقیته و ده ، نسیم کلاری بو په خوا ، خوشمونی و
 شکوداری بهرامبری له ناو دلی خه لکیدا پوا . زوربه ی نندامانی تم
 ددولته بوونه مریدی و چونه پیزی خه لقه که یوه و ، بهمه زاران
 یقوانی غسکمری له سر دمنی توبه یان کرد ، هموو پوژی خه لکی
 نه منده نابور یان ده کرد ، بهراده یه ک زور به زحمت ده بوو که میرو
 یاولی ده ولت زیارته شخ بکن ، شخ (میر محمد نعمان الکشمی)
 که خه لقی شخ (عبدالقی) بوو به یه تی له گه لدا نوی کرده و ده
 نیجازه ی دایو له ناوچه ی (بورهان پور) دایا ، بوو سه رجاو یه ک بو
 جوتانی تمریقته و موریدان ، باری ددرونی زوربه ی خه لکی چاک
 بوو ، توبه یان ده کردو له گوناوه کردن وازیان ره هتا ، شخ (طاهر
 الاهور) ی ناردیه شاری لاهور که مه لبه ندیکي زانیاری و پامیزی بوو
 لهو سه رده مه دا ، تارنامای قوتایانی زانیاری بکات و تیوویه تی تیوانی
 یه قین بشکیتی ، که لک و سودی لهو ناوچته دا نه شه تی کرد ، نه مجسا
 نیجازه ی دا به شخ (نور محمد البتی) و ناردیه شاری (ته) و تمیش
 دمنی کرد به دامه زرانندی زنجیره ی پهر و مده و پابه ری کردن و ،
 دهرس و ته و مو سود که یاندن و بانگه وازی و پاشان ناردی بو (بنکاله) .
 به مجا شخ (ظاهر البدخشی) پاشن نه و ی خولی په روه بدی نسیم و ده
 کرد ، نیجازه ی دایو و ناردیه شاری (صوبور) بو دهرس و ته و ده
 تهریقته دان .

پاشن نه و ی نیجازه ی دا به (شخ احمد البرکي) ناردی یسه

(برك) بۆ پەرۋەر دەۋ پائىلى كىردى ئۇ ئۈچۈن . . شىخ (عبدالحى)
 كىسە خەلىكى ئۈچۈن (خىزار شادمان)ى ولانى ئەسۋەھان بۆۋ ، پاشى
 تەۋاۋ كىردى خۇلى خۇلى لە پەرۋەر دەۋ پائىلى كىردى ، ئىجازەتى دائىر
 ئازىتى بۆشارى (ئىشە) (۱) ۋ تاسەنى ئىنۋىتى تەرىقەت ۋ زائىنى
 شىكاندە ، شىخ (نور محمد) لە پۇننى پۇبارى (كىكار) سەرچاۋە
 ئاۋى پۇۋى ھىدايەت ۋ پەرۋەر دەۋ سودا گە ياندى ھەل قۇلاند . شىخ
 (حسن البركى) بە غەرىمانى شىخ ولانەكى خۇلى كىر بۆۋە ئەستۈى
 خۇلى بۆ پۇۋ كىرەنەۋى (سىنە) ۋ نىشاندى پىنگى پاشى ۋ سىد
 (محب الله المانكجورى) كىرد بە خەلىقە ۋ ئادى بۆۋ (مانكجور) پاشان
 پىنگى دا لە (ئىباد) بىتتەۋە ، شىخ (كرىم بابا خىن) پىزىكى زۇرى
 لى گىراۋ سۆزىكى زۇرى بىن بىخىراۋ تىشىكى دلى زۇر بە كەلىكى
 تى گىرا لە لاىن ئىمامەۋە ، پاشان گە پايەۋە بۆۋ ولانەكى خۇلى] (۲) .

سالى ۱۰۲۷ك كۆتائى بىن ئەھبۆۋ ، كە ئاۋانكى ئىمام
 شىكۋارى ۋ شانۋ باھۋى ۋ كىرگەرتى پەرۋەر دەۋ كىرەنەكى ھىزى
 ئاراستە كىردى ۋ پۇبارى كىرەنەكى بىتە ھەمۋ لاىە كدا پۇۋە بۆۋە
 گە بىتە دەۋەۋە ۋ ولانى ، سەدائى ئەم پىۋە مەزىنە گە بىتە ئەۋ دىۋى
 ولانى ھىندى بىتەۋە بۆۋە لە ھەمۋ لاىەكى جىھانەۋە تاكە تاكە پۇل
 پۇل بە كۆمەل خەلىكى پۇۋى تى دە كىردى ، سوديان لە پەرۋەر دەۋ

(۱) لەۋە پىش (نور محمد البىنى) ئارد بۆۋ (ئىشە) دۇبارە شىخ
 (عبدالحى) ئاردۋە ۋ ۱۰ دۇبارە شىخ نور قۇتائىكى بە خەلىكى
 پىرۋە تا ئەمبىش (شىخ عبدالحى) قۇتائىكى تىمان بىن بىرەت
 بۆۋە ئەمبىش دۇبارە ئاردۋە *

(۲) الإمام السرخسنى - ابو الحسن السرخسى

کردنه کهي و زانسته کهي و دره گرت ، زور له خليفه کاني گه شتون نه
(ما وراء النهر) (بدخشان) (کابل) و ولاته کاني تر ، نالوبانگي
گه شته ولاته عمره پيښه کي ، به لام له هندوستان چنگايدک نه مابوو ،
خليفه و قوتايي و ، مريدي نيمایي پيدا نه پيژ ، هموويان به جاري
بانگه وازيان يو پيښه کي خوداي گوره ده گرد ، پاسته شمعليان
نشانې خه لکي دده او قوتايان په وروږده ده گرد (۱) .

نه گهر وردپنه وه له شپږه بانگه وازپيښه نيمایي سره پيښي ،
ده زانين کم کمس هه پي له ميزووي نيمالامه پيدا شان پدات له شاني
له شپږوازي کي هه لې بزاردېو يو گه ياندي نيمالامه نوېي گردنه ووي
له دلي خه لکيدا . . له پشاهان خوي پي گه ياندو پلوي ووي و زانستې و
پوشنيري له جلو سرده پي گه پيدا زور به رزگردنوه ، نيمجا توتاي
نمو پياوښي کي خپريان پيدا پدي ده گات له خوياني کويکاتوه و ،
جکه له ووي مريدي و قوتايي په وروږده گردو پي ده گه ياندن . . پشان
پيښه کي دده ان تاييني نيمالامه پلاو پکته نه وه په خه لکي بنگه پيښ . .
چونکه نه گهر پکک خوي هيجي پي نه پيژ چي پيښت وک نه و
وته پي ده پيژ (فائد النسيه لا بطيه) هيج پي نه پيژ ، هيج ناپيښت . .
نيمجا نه گهر ورد پيښه شپږه پيښه خراويکي پکک هيتا بو هموويان له
فرمانې نه و درنمه چوون . . خوي نراستې ده گردن ، نه ک هير
خه لپه و موريديک به ناره وروي خوي شت بنگه پيژت . . له گدل نه و نه و
سره پيښي جولانده و چوپنه پي گه ياندي په رنانه کي درابوو ده ست
خه لپه و بانگه وازان خويان ، به لام نمويش به گه ياندي پکک په رنانه . .

(۱) رجال الفكر واللمعة . الإمام السرخسي . ابو الحسن النعماني

یانی خەلیفە بەک لەوسەر ولات و ئێمی تر لەو سەری ولات بەک شەتیان
گە یاندوووە بە خەڵکی .. بێ کومان ئێمە جواترین کاری پامیارپانە یە ،
کە ئاراستە کردن مەلەبەندی بێت کاریش تەو جەیی بێت بە مانای ئێسو
پێسایەیی دەتێت نە

« التوجیه المרכזی والعمل اللامרכזی »

هه‌لوێستی سولتان جیهانگیر به‌رامبەر به نیهام

[جلال الدین اکبر] سالی ۱۰۱۰ی ک دهری و ، (نور الدین جیهانگیر)ی کوپی له‌سەر ته‌ختی پاشایه‌تی داده‌نیشی ، ئهو نه‌گه‌تی و به‌لایه‌ی له‌سه‌رده‌می (ملک‌الاکبر)دا به‌سه‌ر ئیسلام و مۆسڵمانه‌کاندا هاتبوو ، ئهو باره‌ ناله‌باره‌ی مۆسڵمانان ته‌دا ده‌زیانو ، ده‌چه‌وسیترا نه‌وو ئهو هه‌ولانه‌ی ده‌درا له‌ پیتاوی په‌شه‌کشکردنی نه‌لمی ئیسلام ، کیشانی نه‌خته‌و یلان گیران بۆ ئهم مه‌هه‌سته ، لهم ولاته‌ی ، که به‌خوێنی تیکۆشه‌رانی ئیسلام زه‌مه‌نه‌کی ئاو دراوه‌ و به‌ئاره‌قی بانگه‌کران و چاکه‌ خوازان و فریگی ئه‌ولیاو ییاجاکان ، تۆوی ئیسلام یایدا گه‌شه‌ی کردووه ، ئهمانه‌ هه‌مووی به‌س بوون بۆ ئه‌وه‌ی دلی ئیمام خه‌فه‌تبار و خه‌بار بێ و غه‌ره‌تی ئیسلامی ته‌دا بجوێ و ، له‌ تۆ ئه‌وه‌ باره‌ ناله‌باره‌ خه‌و و خۆراکی لێ هه‌رام بێ . . به‌لام له‌به‌ر ئه‌وه‌ی له‌ سه‌رده‌تادا خه‌ریکی په‌روه‌رده‌ کردن و سلاوێن کردنه‌وه‌ی ناخی خۆی و ، هه‌ولی ته‌واو کردنی گه‌شه‌ ده‌رویه‌که‌ی بوو ، بۆیه‌ جوولانه‌وه‌یه‌کی وای لێ به‌دی ناکه‌ین شایانی باس پیت . . له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا ده‌یزانی که فیتو خه‌راپه‌کاری گه‌یشبووه‌ ئهو په‌پی ، جگه‌ له‌وه‌ش هه‌شتا نه‌گه‌یشبووه‌ ئهو پته‌ی لیه‌وه‌ ده‌ست پێ بکلت و ، له‌وتوه‌ بتوانی ته‌ئیر له‌ خه‌لکی و

هرمانی موو لایه‌نی پامباری ولاتو پزیم بکات ، تا کومه لگا به‌رو
 نیم‌لام ناپه‌سته بکات . . بویه له سهره‌تادا نوینکارو چاکه خوازیه‌کی
 ینو چستو چالاکی به‌کی وای چتا نه‌بوده که همنی ین بکرنیت . .
 به‌لام نه‌ونده‌ی لای ده‌زارتی نه‌ویه له و ماوه‌یه‌دا (ناموزگاری نامه‌ی
 بو (خان خانان) و (سید صدر جهان) و (مرتضی خان) ناردوو ، هم
 پیاوینش تره‌کری که‌س بوون له سولتانه‌وو چی‌ی پاره‌وو منانه‌ی
 بوون ، دلی هم پیاوینش به‌رامبه‌ر به‌نیام بر بوو له پزو شکوو
 خوش‌مویستی .

نه‌و جیاوازیه‌ی له نیوان سولتان جهانگیر و (ملک اکبر) ی
 بوکیدا بوو نه‌ویه ، که جهانگیر هیچ پ‌یکی به‌رامبه‌ر نیلام
 هه‌له‌گرنبوو ، به‌ هیچ جوړتک پیری له جه‌باندنی نه‌و یاساو ده‌ستوری
 باوکی داینبوو نه‌ده‌کردموه ، به‌لکو هه‌ر خه‌ریکی پابواردنو خوش
 گوزه‌دانی و شاه‌نگ گیران و شه‌وکار پردنه‌ سهر بوو . کاتی که (نیام
 ساکاری جهانگیری بو دهرکوت له لایمن فیکره‌و هه‌قیسه‌یه‌وو) ،
 پریاری دا که هم هه‌له له ده‌ستی خو‌ی نه‌داتو ، تن بکۆنیت بو
 نه‌مینتی نه‌و شوینمواره ناله‌بارو ناپه‌وایه‌ی که بلوکی به‌چی
 هیتبوو .

قه‌ده‌وی خوا وای هیتا نیامی سه‌ره‌ندی یش نه‌وه‌ی ده‌ست
 به‌م شوپشه‌ مه‌زنه‌ی بکات ، پرووداوی به‌ندکردنه‌کی هات به
 سه‌را له قه‌لای (کوالیارد) که هم گرته له میژووی چاکه‌ کاردی و
 نوینکاری نیامی سه‌ره‌ندیدا به‌ پرووداریکی میژووی گرنگ له
 قه‌له‌م ده‌دریت .

شیخ (بدیع الدین) السه‌ارنبوری) که ناویانگی بلوو بیژوه‌و له‌وو

سویای سولتاندا پرواچی پیدا کردبوو. خه لکی دهریاری دۆرین
 قسه ده کردو، مهسه لهی جوونی یو لای ریاواشی دموکلت زؤر گموره
 کردبووه. بۆیه له یهرامبوز. ثم ههلوئستهی (سهارنبوری) ترسیان لئ
 نیشبو، وایان له سولتان گه یاند، که ئیمامی سهرههندی دههویت له
 پێگهی (سهارنبوری) بهوه بهیوهندی له گهل. سویدا بهیدا بکه نو
 دزی دموکلت پیلان بکیرنو دزی سولتان نمخشی شۆرش ده کیشن ..
 له گهل ثم هه موو پروا بگه ندانهی دزی ئیمامی سهرههندی (سهارنبوری)
 ده کرا، ثم هیچ گوئی بهم ههوالو دهنگو باسانه نه داو به لکو به
 پیچه وانه شهوه هه خۆشه وستی خۆی یو ئیمام دهره پری و هه میسه له
 لای خه لکی باسی ده کرد [(۱)] له گهل نه وشدا ده بوایه ثم تۆمهتهی
 لههه خۆی لایر دایه نهک زیاتری بکات، چونکه ئیمامی سهرههندی
 هیچ مه به بستیکی پامبارینه یان کۆدینا نه بووه، به لکو مه بهستی
 چاکه خوازی و چاکه کاری بووه، که پیوت هه موو بزوتومهو،
 جولانهوه به کی ئیمامی چاکه خوازو چاکه کار، ثم مه بهستی خۆیان
 ئاشکرا بکهن، ثم تۆمهته پامبارینه له خۆیان دوور بخه نهوه وه کو
 ئیمامی عومره ده فهرموئ.

« مَنْ عَرَضَ نَفْسَهُ لِلتَّهْمَةِ فَلَا يُلُومَنَّ مَنْ أَسَاءَ بِهِ الظَّنَّ »
 جگه لهوش به گوئی فهرمووه. کهی ئیمامی علی نه کرد که
 ده فهرموئ: « كَلَّمَ النَّاسَ عَلَى قَدَرِ غُفُولِهِمْ » [بۆیه ئیمام بهم
 پروا بگه ندو و ئازووه نانهوه به کهوته ناو گبرو گرفت و ناخۆشیهوه -
 سولتان جیهانگیریش هیچ ئاگاوه خه بهرئیکی لهم کارهسته نه، به لام

(۱) هه مان سهرچاوهی پێشوو

سه خوازان له کوشکی سولندا زور بوون ، نیاسی سره هندیش
 لهو کاته دا بهر بهر کانی بزوتنه وی شیعہ گهریتی ده کرد ، که خمریک
 بوو بهر کومه لگای نیلام و هوش و پرباندا زال ده بوو ، جکه له ویش
 تیرایه کان که هابونه هندستان ، له هه موو لایه که وه ده ستیان بهر
 کوشکدا گرتوو ، نه بیش به ناشکرا بانکه وازی بو ته ملی سوتسه و
 جهامعت ده کرد ، نیر لیره دا هیچ دوور نیه که تیرایه کانی خاوند
 پله و پایه ، له کوشکی پاشایه تیدا داخ لهدل بوون و ، بو هه لیک گه پاون ،
 نیاسی یی له ناو بهرن . . نه مجا مه ترسی نه کاره ساته له ونوه ده سنی
 یی کرد که به فالینکی رامباریانه درایه قه لیم . . نیر سولتان لیره وه
 بریاری دا سنوریک بو نه و وزعه دابیت] (۱) .

تا لیم کاته نامه مواره دا نیام به پهروه ده گردن و نیر شادموه
 خمریک بوو ، هه وه کو خور تشکی په خش ده کردو ، به هه موو
 لایه کدا بلاوی ده کرده وه ، له هه موو لایه کدا ناسرا ، نوینکاری و
 چاکه کاری به کی گه یشتوو تر ویکسی به رزی و ، له هه موو دیکدا جی و
 خوی کرد بووه ، وا دباره ویشی خوی گه واره له ودا بووه ، له و
 کاته ی نه و گه یشتوو به نه و بهری پله ی به رزی و مه زنی شتخایه نی و
 پابه ری گردن ، توونی نه و تافی کردنه وه به ی بکلت و فیری نه و ی بکلت
 که نه و پینگه به ی گرتویه نی بهر ، ته واضعانه بیکرتیه بهر تا بگاته
 نه و میراجه پوچی و خودا ویشی به ی که به یی نه و به لاو ناخوشیانه
 نه یشت ، نایسگاتی .

(۱) هه مان سه رچاوی یتشو

ھۆى بەندکردنى ئىمام ئە قەلاى كوالباردا :

ھۆى سەرەكى بەند كردنى ئىمام ، بۇ ئەو بەيوەندىيە بەنىسە دەگەپتەوۋە كە لە تىوان پىساوانى دەولەتو مىرەكلى كۆشك و ئىسو خۆشەۋىسى و پىزەى لە لاى ئەواندا ھەيۋو ، ئەمەش خۆى لە خۇيدا ھۆيەكە لەو ھۆيانەى دىل پى لە پقۇ قىنە دەكەتو بەسە بۇ خرۇشاندنى ئەو سولتەنى دزى بلوكى خۆى ھەستو ، شۇپىكى گەورەى لە دزىدا ھەلگىرساند . جگە لەۋەش بەر بەرەكلى براكانى خۆى دەكسردو ھەندىكىنى لى گرتى ، تا تۋانى تەختى سەلەنەت بۇ خۆى داگىر بىكەتو كاروبارى ولات بگرتە دەست ، سەرەپاى ئەمانەش لەۋانەيە سولتان جىھانگىر ئاگلى لەو نامە كارىگەرەنەى ئىمام بوۋىت كە بۇ يىلوۋەكلى دەنارد . . لەۋانەيە ھەر ئەم ھۆپەش بوۋىت پاش ئەۋەى ئىمام لە بەندى قەلاى كوالبار پزگارى دەپت جىھانگىرى وا لى كردىت ئەو داۋايە لە ئىمام بىكەت بۇ ماۋەى سى سىل لە توردوگا كەيدا لەگەلدا يىتتەۋە ، تا ۋەكو لە چۆنەنى ئەو بەيوەندىيە تى بىكەت كە لە تىوان ئىمامو يىلوۋەكلى دا ھەيە ، تا دىل تارام پىت كە ھىچ مەزىيەكى لەسەر سولتەو دەولەت نىو ، تا بىكەت بە ھەلەك بەگىر دەولەندا بىت .

بەئى جېھانگىر دىن ئارام بوو لە مەبەست و نيازى ئىمام كە ئەمەش
لە ھەمىوى گىرنگىر و پىۋىستە ئەو نىسازە خاۋىن و جوانەى چاكە خوازان
ھەمىشە ئاشكرا بىت بۇ سولتەنەكان تا لىيان نەترىن و ، ھەر لە سەردەئاۋە
بىزوتتەۋەكەى بىنە بىر نەكەن . پىساۋ چاكىتى و لە خۇبوردى ئىمامى چىساۋ
بىن كەوت و بىن تەماعى و ئاكار بەرزى دى و ، زانى ھىچ جۇرە نىرخىك بۇ
پىلو پايدو كورسەكەى دانىت و ، بە ھىچ جۇرىك ئلوپىشى لى نادانەۋە .
پىيارى سەربەستى ئىمامى دەر كىردو چۇن دەپەۋىت با بىزى .

بىزان چەند سالى كىردە قوربى بىر دىراگەى تا تۆمەنى پامپارى لە
خۇى دوور بىختەۋە ، بەلكو بەئى كەف و كول و سىگ دەرپەندىن پازى
بوو بەو ھوكەى سولتان ، تا نىازى بەكى خۇى بۇ ھەمىو لايىكە
دەربىخت (۱) .

(۱) لىرەدا بە پىۋىستى دەزانم چەند نەمۇنەلەك لەم سەردەمەى خۇمان
پىنەۋە چۇن تىكۆشەرانى ئىسلام ھەمىشە ھەول دەمدىن تۆمەنى
پامپارى دىنپاى لى خۇيان دووربىختەۋە ئەۋە تا مامۇستا
سەئىدى نورسى نامەبەكى نارد بۇ سەركە ۋەزىران و ۋەزىرى
عەدل و ناوختى توركىيا كە تىشكى خىستۇتە سەر زىيانى خۇى و
بىزوتتەۋەكەى بەپامەكانى كە بەئىكە لەو بەرگىرانەى لە خۇى
كىردوۋە لە دادگاكانى توركىيا ، ھەندىكى لىرەدا دەنوسىنەۋە .
پاش باسى لە دايك بوونى خۇى زىيانى قوتاپىتى و گۆبەن نانەۋە
لاى سولتان عبدالحمىد ، ئەمجا باسى ئەۋە دەكات چۇن بەئىدارى
كىردوۋە لە جەنگى جېھانى يەكەم ھەول دانى بۇ دامەزاندەنى
قوتابىختەۋە (الزھراء) ، بەگىشتى باسى ھەولەدانى پامپارى خۇى
كىردوۋە بۇ چارەسەركەنى كىر وگرفتەكانى ئىسلام ، پاش ئەمانە
دەئىت :

تا ئىستا زىانم بىر بوو لە خىزمەت كىردى ولات ، بە پىزى ئەو
بىروباۋەردى ھەكەم گىرتىۋو كە بىرىتى بوو لە خىزمەت كىردى ئاپىن
لە پىزى سىياسەتەۋە . بەلەم پاش ئەم ماۋەبە بە تەۋادەتى دىۋوم

له دنیا وهرگټې او سهعیدې کولم خسته کړېده و نو پوښ به
مرکزینکې نوې که بې ناخبرهت بزی ، له کومهل خانه دهره و نو له
گردی (یوشم) له نهسته نېول گوزه گیر بووم ، پاشان له
نمشکه و نه کانی ناوچه ی وان له به تلېسدا له ټیکو شاتینکې
بهرده و امی پوځ و ویزدانمدا بووم ، بې جیهانی پوځم خولم به
ته نها هیڅته و نو دروشمی (اعوذ بالله من الشیطان والسیاسة) م
هه لگرت ، هه موو کاتم بې لیکدان و نو مانا کانی قوړتانی پیروز
ته رخان کرد ۰۰ لیتر له جیهانی سهعیدې لوی دا دملیام ، قدمه
بردمی بې نه لې کردن له شاریکه و نو بې شاریکې تر ۰ لالم
کاتانه و نو له ناخی دلخه و مانای جوان و بهرز که له نه یضی قوړتانی
پیروز و نو هه لکه قولا ، له دایک دهبو ، له و کسانه ی له جوار
دهورم بوون د بیان نوسیمه و نو نه مانمش بریتین له و په یامانه ی که
ناوم نان (په یامه کانی نور) ۰ به راستی نه مانه له نوری قوړتانی
پیروز و نو هه لکه قولا و نو ناوه که یضی له ناخی ویزدانمدا هاتو ته
دمر و نو خویشم له و با و نه دام و نو په لیتینکې ته و او و نو که لم
په یامانه له زاده ی میښکی خولم و نو نین به لکو لیلهمی خوا یی و نو
له نوری قوړتانه و نو به سر دلیمدا پزانم و نو ، له و په لیتنم
هیچ پښکایه لیه بې پاریزگاری با و نه ی خه لکی جکه لم پښکایه
له بیت ۰۰ هروا بهر دموام ده بیت و ده لیت : لم په یامانه نریکې
۱۳۰ په یامن هیچ با سیکې دمر بارمی کاروباری دلیاو سیاست
تیدا لیه لیان و ناخبرهت له بن) ۰ بهر دموام ده بیت : که چون
هه لیه رستان و پیاو خرابان ویستویاله کومه تی بې په یدا بگن و نو به
هوی و نو جهن دین جار گیر او نو نه لې کرا و نو ، نه مچا ده لیت : هر
دادکایه لې لن ورد بو و نو عیلمیانه ی گرد بیت بریاری بهر لته ی
لیتمی دمر کرد و نو ۰ حقائق الا یمان ترجمه احسان قاسم
الصالحی ۰ ماموستا نورسی زور به جوانی مه بهستو لیازی
بز و تنه و نه کی بې پوځم دمر خست و نو تا بزائن خه ریکې جیه و نو ی
نه کونه گومان و نو نه مچا نه په لن ته نها هه نکاوک بیت ۰ پان
هروم ته لسان ی چان نامانچ و مه بهستی بز و تنه و نه کی خویان له
میسرا ناشکرا کرد و نو بې هه و ولایه دمری خست و نو که کاری
نه مان چاک کردنی خه لکی و پښک و پښک کردنی حوکه له پښکې

به هر حال سولتان شو بر ياردی به ند کردنی ئيمامی راسته و خور
 به موی بز و ته موه که به و ده رنه کرد به لکو جارنيکیان داوای ئيمامی
 سه رهندي ده کات نايبت له باره گاکه يدا ئاماده يبت ، ثم داوایه ی له
 حاکمی سه رهندي دوو باره کرده و ، که هر چوتک بوو ئيمامی بو
 بتریت ، ئيماميش به خوی و پنج کس له هاو پوی و مریده کانی که و ته
 پی به و باره گای سولتان ، که سولتان به هاتی ئيمامی زانی هندی
 له گه و ره پیاوانی خوی ناردی پیشوازی کردنی و ، له نزيك کوشکی
 جهانگیره و ختو تان بو هندا نه مجا جهانگیر داوای دیتی ئيمامی کرد
 له کوشکه که يدا ، کاتی ئيمام جوو له ی به پره وی دابو نهریتی جوو نه
 له سولتانی نه کرد ، سولتانیس هوی که ی الی پرسی نمیش له وه لامدا
 وتی : من تا تيسا به پره وی شو دابو ياسايانه ده که م که خواو
 پنه مبه ری خوا هتاويانه ، جگه له دابانه هيچی تر نازانم ثم وه لامه
 سولتانی زور توپه کرد و نی سوزدم بو به ، ئيمام فرموی جگه له
 خوا سوزدم بو که ی تر نه بردو و هه رگيز نابهم ، بتر نه مه زیاتر
 پقی سولتانی هه لساندو فرمانی به ند کردنی ئيمامی سه رهندي ده رکرد ،
 له قه لای کولباردا .

هه لدا ئيتکی هندی و ئاشتيانه و وه ک کۆد پساو شو پشو
 ئاگر نانه و ٠٠ نه و تا له جه ندين گوفارو پوژنامه دا نه مه ی ئاشکرا
 کردو و وه گوفاری (اليوم السابع) العدد ١٠٩ الانين ٩
 حيزان ١٩٨٦ که چاو پيکه و ئيتيکه و ئاشکرای ده کات به ناو نيشانی
 (نريد اصلاح الحكم لا تغيير الحاكم) ٠٠ ليره دا ده بن ئاگامان
 له وه يبت که باری زيانی عتراق به گشتی و کوردستان به تايه تی
 جياوازيه کی زوری هه به له گه ل زيانی تورکیا و میسر ، به لام ثم
 پوون کرد نه و به بو سود و مرگرتنه له وان ، نه ک ده قارو ده ق
 وه کو نه وان .

زیندوو گردنهومی پټبازی هزره تی یوسف له به نډیخانه ی کوالیاردا :

ئهم به نډ گردنه ی ټیمام له قه لای کوالیاردا ، زور حکمت و
به رزه و نډی ټیدا بوو ، چونکه هویه ک بوو که ټیمام زیاتر خوښه ویست
بسکاتو خه لکی زیاتر به دهمیه و بچن ، خاوتی نه فو به رزی پوچی و ،
ورشمی ددروونی له ټیمامدا به رمی سڼد ، ئهم به نډ کراوه هدر وه کو یوسفی
به نډ کراو له میسر دا چاکی جلاکی لی کرد به لاداو ، دستی کرد به
تیکوژان و بانگه وازی و پابه ری کردنی شو به نډ کراوانه ی له گه لیدا
بوون ، له نو چوار دیواری به نډیخته دا به هموو شو دهنگه زولاله ی
خوی جریکاندی و فهرمووی :

« يا صاحبي الجن اأرباب متفرقون خير ام الله الواحد القهار .. »
(ئه ی جووته هلوپتی به نډم ، ټایا جه نډ خوايه کی جیا جیا چاکره یلن
لخوا ی ټاکو ته نیای به زه بر) « ئهم دهنگه نمره به هیزه پابه کښی
قه لاکه ی هتایه لهره ، دیواره کانی به نډیخته که ی لهرزانده وه ،
سدا که ی له دهره وه ی به نډیخته ش دهنگی دایه وه .. به هزاران
به نډ کراوی ناموسلمان ، موسلمان بوونو به هوی په فتارو ټاکارو

پاڤه‌ری ئیلام ، وایان لئ هات که ئایینی ئیسلام بکه نه ئایینی خۆیان ،
 سه‌دان موسلمان سه‌ر له‌نوێ تۆبه‌یان نوێ کردوه‌و به‌یسه‌ریان
 له‌گه‌ندا به‌ست ، چێزو له‌زه‌تیکي زۆریان له‌ هاو‌پێهتی ئیلامدا ده‌یینی . .
 دکتۆر (ژرلند) له‌ کتێبه‌که‌یدا (الدعوة الى الاسلام)
 دا ده‌لێ : -

(له‌ سه‌رده‌می سولتان جیهانگیردا ١٦٥٥ - ١٦٦٨ی ز) زانیایه‌کی
 سوتی هه‌بوو به‌ ناوی شیخ (احمد المجدد) ، له‌و سه‌رده‌مه‌دا به‌وه
 ناوی ده‌رکردبوو که به‌رپه‌رجی عه‌قیده‌ی شیعی ده‌دايه‌وه ، شیعه‌کیش
 له‌ کۆشکی سولتاندا خاوه‌ن ده‌ست‌لآت بوون ، یلانیان بۆ گێرا تا
 به‌گرتین داو هه‌روا مایه‌وه تا دوو ساڵ ، له‌م ماوه‌یه‌دا دلی سه‌دان له
 به‌ندکراوه‌ غه‌یره موسلمانه‌کانی به‌وه ئیلام پاکیشاو ، کردنی به
 موسلمان) .

له (دائرة معارف الاخلاق والديانات) دا هاتوه‌و ده‌لێ : . له‌ باب‌ه‌ت
 زانیایه‌ک له‌ زانا موسلمانه‌کان ده‌گێر نه‌وه : نوێ شیخ (احمد المجدد)
 بوو ، له‌ سه‌ده‌ی هه‌فده‌یه‌می زایینی دا له‌ هیندستان ژباوه ، به‌ سه‌تم
 به‌ندیان کردوه‌و ، به‌لام به‌ سه‌دان له‌ غه‌یره موسلمانێ به‌ندکراوی لای
 خۆی هتاوه‌نه ناو ئایینی ئیسلامه‌وه . .

به‌لێ خوای گه‌وره ئیعه‌تیکي زۆری به‌سه‌ر ئیلامدا پاراند ،
 چونکه‌ سو‌ده‌ پۆحی و ده‌روونه‌که‌ی له‌و قه‌لایه‌دا وه‌ری گرتوه‌و
 له‌وانه‌یه‌ له‌ کاتی ئیسراحه‌ندا ئه‌وه‌ی بۆ به‌ده‌ست نه‌هاتابیه ، . . به‌لێ
 ئه‌وه‌ی له‌ ناخیه‌وه ئاره‌زووی بوو بێی بگات ، بێی گه‌شت ،
 چونکه‌ داواکردن له‌ ناخه‌وه‌ جو‌ریکه‌ له‌ دو‌عا کردن . . مه‌به‌ستمان
 له‌وه‌یه‌ خۆ ئیلام دو‌عای ئه‌وه‌ی نه‌کردوه‌و تووشی گرتن و به‌لاو ناخۆشی

يېت ، بەلكو داۋايى ئەۋەي كىردۈۋە كە دەرۋونۇ پۇخى زياتر بەردۈ
ئاسۋى بەندايەنى بۇ بەردۈردىگار بەرزىتەۋە . . جا خۋاي گەۋرەش
خۋى دەزانى ئەۋ داۋايى جىئ بەجى بىگاتو ئەۋ دەرۋەي تىمار بىگاتو
چىكىمەنى خۋى تىدا بەكار دەھىبىت بۇ نىمۈنە كەنى كە نەخۋىنىك پەنا
دەباتە بەر پىزىشكىك بۇ جىارە كىردى جا يان پىۋىست بە دەرمان ناكسا
لەبەر سوۋدى نەخۋىشە كە يان دەرمانىكى دەتاتى كە خۋى بەچاكى
دەزانىت ئەك ئەۋ دەرمانەي كە نەخۋىشە كە داۋاي كىردۈۋە ، يان ئەۋەتا
دەرمانە كە دەتاتى بەلام تامە كە زۆرتالە كەچى ھەر دەپىت بىخۋاتەۋە
تاۋە كو چاك بىتەۋە . . .

بەلى چىكىمەنى خۋاي گەۋرە لەۋەدا بوو كە تىمار توشى ئەۋ
بەلایە يېت بۇ ئەۋەي بەۋ ئاۋاتەي بىگاتو ئەۋ دەرۋەي چارەسەر
بىكرىت ، ھەرۋە كو تىمار خۋى باس كىردۈۋە كە چەندە سودى لەۋ
بەند كىردەي ۋەرگىرتۈۋە ۋە كو بەرزىۋونەۋەي دەرۋونى بەردۈ ئاسۋى
بەندايەنىۋە ، يى دەنگ كىردى ئىزەۋۋى نەفى ، ئەمانەي لە ھەندىك
لە نامە كەيدا باس كىردۈۋە ، بەكەن لەۋ نامانەي ئارۋوۋەنى بۇ شىخ
(مېر محمد نىمان) دەلى :

• سوپاس بۇ ئەۋ خۋايى لەش ساغى لە ناۋ بەلاۋ ناخۋىشەدا يى
بەخىبوم ، لە ناۋ زولمۇ جەۋاددا دل ئەۋايى كىردۈۋە ، لە ناۋ ئازارو
ئەشكە نەجەدا لوتقى لەگەلدا نواندۈۋە . .

ۋا دەرۋە كەۋىت ، لەۋ كاتەي كە ھەۋالى گىرتى تىمار بلاۋ بۆۋە
دەنگى دايەۋە ، خەلكى كەۋتۈنەتە تانەۋ تەشەرە لىدانو ، لە
باس كىردى دا زىادە پەۋىيان كىردۈۋە ، دۆستانو خۋىشەۋىستو
مىردە كەنى تىمار زۆر خەبەر بوون لەم بارە ئالەبارو ، پىۋىگەندەنە ،

بۆيە ئىمام لەو نامانەى بۆى دەناردن داواى ئارام گرتن و خۆگرتى لى دەکردن . ئەوئەلا ئەيەكك لە نامەكانى دا كە بۆ دلسۆزىكى خىزى ناردووە كە شىخ (بديع الدين) دەلى : « ئەم ھەزارە كاتى گەشتە قەلای كوالار ھەر لە پۇزانى بەكەسەو ھەست كەرد ، نورى نەر لۇمانەى خەلكى و ، پەختو جىئودانەكانيان ، بە چەشنى پەلە ھەورنىكى نورانى لە شارو گوندەكانەو بە پەردەوامى بۆم دەھاتن لە لاوازى و كۆلەوارىيەو بەرد و عىزەت و سەرپەرزى دەيان بردم ساوہى چەندىن سالم لە ناو پەردەيەكى پى لە لوتغو جەمالەو بەرى وا ئىتا كاتى ئەوئەلە پىنگى پەروەردەيەكى پى توند و تىزى و جەلالەو بىبەن ، كەواتە ئىويتە لە مەقامى سەردا خواپاگرتن و لە مەقامى شوكرىشا ئارام گرتن ، چونكە جەلال و جەمال دوو سىفەتى ئىكەون لە يەك جىا نابەو . »

ھەروەھا ئەم بەندكردەى ئىمام بەين پەوا زۆر لە مىرانى كۆشك و يساوانى دەولەتى سونى مەزھەبى پەست كەرد ، ئەوانىش وەكو (الرحيم خان خانان) و (خان اعظم) و (السيد صدرجهن) و (خان جهان) و زۆر كەسىتر بەم كارەساتە دل غەبار بوون .

بە ھەر حال سولتان بە ھەر ھۆيەكەو پىنت (۱) لەم كارەى كەردى پەشيمان بۆو ، ئان ئەم كارەى بەجۆرە تەئىدپ كەردىك داناو ، لەبەر ئەو پىتى خۆش بوو ئىمام پىنتە كۆشكەو و چاوى پىكەوئىت . . سالى (۱۰۲۹ك - ۱۶۲۰ز) لە بەندىخانە بەر بوو .

(۱) وەكو دەلىل جىھانگىر لە خەويدا پىتەمبەر صلى الله عليه وسلم ي ديوە پەنجەكانى دەگەزى و ناخى ھەلەكەتشار دەپووت ئەى جىھانگىر ئەم مەزھەبەى مەزھەبەى ، بەند كەردووە ۱۹

ئىمامى سەرھەندىنى لە ناو ئوردوگى سۆلتاندا :

ئىمام لە قەلئى كواليارو بەسەر بەرزى و پىزو شىكۆدارىمۇ ھاتە دەرى ، بۇ ماۋى سى پۇز لە سەرھەندا مايەمۇ ، پاشان گەپايەمۇ بۇ ئوردوگى سۆلتان جىھانگىر ، (خىرم شامىجان) ى كوپى جىھانگىر ، سەرەك ۋەزىران يىتسوزيان لى كىرد ، جىھانگىر داۋاى ئەۋى لى كىرد بۇ چەند پۇزىك لە ئوردوگا كەيدا بىتتەمۇ ، ئەمىس ئەۋ داۋايە قەبۇل كىرد ، ھەر ئەمانەش بوو كىرى كىرد سەر سۆلتان ۋە ئەۋانە ناو ئوردوگا كەش ، بۇيە كەلكىكى زۆرى گەياند .

ئىمامى سەرھەندى لەۋ نامانەى بۇ كۆپەكانى نوسىۋە باسۇ ئىمۇ سودگەياندۇ بەرھەمانەى كىردۇۋە كە دەستى كىتۈۋە دەلى

• من ۋا دەزانم مانەوم لە ئوردوگادا لەگەل بى ئارەزوۋى ۋ ناخەزى خۇشەمۇبە ھەلىكى چاكى دەزانم ، يەك سەعات مانەوم لەگەلباندا بە چاكىرى دەزانم لە جەندىن سەعات مانەوم لە شوتىانى تىردا •

لە نامەيەكى تىردا دەلى : • ئەۋ بارو زىروفەى مى تىدام يىۋىستى بە ستاشى خۋايە ، جونىكە جەندىن سەعات بە خۇشە قەى بەسود بەسەر دەبەين ، بە يارمەتى خۋاي گەۋرەش ، تەمەلى ۋ مەراى كىردن خۇى

خۇ ئامادە كىردى بىرەرە مەردى :

شىخ (خواجه محمد الكشمي) دەلىق : سالى ۱۰۳۲ ك ئىمامى سەرەندى لە (ئەجمىر) دا جىگىر دەپق ، جا پۇزىكىان وتبوى : ئەوا پۇزى سەفەر كىردىم بىرەرە ئاخىرەت نىزىك بۇتەرە ، ئەمجا ئامەيك بۇ كوپەكانى دەنوسق كە لە سەرەندە دانىشتىون تىپدا وتبوى (تەمەنم نىزىكى ئاوابوتىتى و ، مىدالانىشم لى دوورن) • ھەر ئەرەندە ئامەكە دەگەنە دەستى كوپەكانى ، ھەموويان دەست بەجىق لە (ئەجمىر) دا ئامادە دەبن •

كانى ئىمام گەپايەو بۇ سەرەندە نىزىكى دە مانىك لىمىندا دەجىتەرە ، بەلام لەم گەپانەویدا بۇ سەرەندە ، وازى لە ھەموو پەيوەندىيەكى ھىناو لە خەلىكى دانراو ، گۆشە گىرى و تەنبايى بۇ خۇزى ھەلزارد ، جىگە لە كوپەكانى نەيدەھىشت كەسى تر بىجىتە لای ، جىگە لە دوو ھاوپىق تاپەتەرەكى ھەيشە سەريان دەدا ، ھەرەھا بۇ پىنج فەرزەى نوپۇز نوپۇزى جومەش دەھانە دەرىق ، ئىتر زۇرپەى كەنەكانى بە زىكرو تۇبە كىردى و خۇ خەلىك كىردى بە ھەرۋىيەو بەسەر دەبىردە توشى تەنگە نەفەسى بوو بوو ، ھەر كاتى ئەو نەخۇشەى زۇرى بۇ

بەتاياپە گريان دەيگرتو دەيفەرموو (اللهم الرفيق الاعلى) دەپاراپەو دەيگوت خواپە بەرەو لای خۆتەم بەرەو نينوم بە دیدارت ، دەيتەیکە چاوەپوانی ئەو پۆزەم بە تیشکی نورت شاد بېم ، ئەو فریشتەکانی لە یینای تۆدا پەشتومە هەر دۆلۆپنکی لە ناو سەدەفی بەندایەتدا بیت بە مرواریدەکو نرخی منی ، لەبارەگای پیرۆزی تۆدا ، پێ بەرز پێشەو . . . کۆپەکانی لەم کاتی ناپەسەنیەیدا پۆزیکیان پێیان زۆر دەگری زۆریش دلی ناسک بوو ، ئەمانیش لێی دەپرسن ، ئەو چیتە بۆ وا دەکەیت ؟ لەوەلامدا فەرمووی (شەوقی گەشتەم بەخودا) . . . ئەسجای کۆپەکانی لێیان پرسی بۆچی لەتیتە دوور کەوتوتەو ؟ خۆ ئەمە خووی تۆنە ، فەرمووی (خوای گەورەم لەتیتە خۆشتر دەوی) .

شەویک لەو شەوانی ئەو نوێزی دەکرد پێی وتی (ئەمە دوامین شەو نوێزی منە دەیکەم) . . . هەر وەکو خۆی فەرمووی وا دەرجوو .

لە کاتیکیدا لە ئەزازی سەرەمەرگدا بوو ، ئەجەل بە تەواوەتی لێی نزیک بپۆو ، ئامۆزگاری چوار دەورەکە دەکردن تا شەوی سوتەت بکەونو لە بدعت دوور بکەونەو (۱) . .

(۱) لێرمدا دەبین ئاکامان لە بیدعە بیت ، بیدعە چاکو بیدعە خراپ لە یەکتەر جیای بکەنەو . مامۆستا مەلا کەریمی مەدرسی لەپەکن لە فەتواکانیدا لە گۆفاری (التربية الاسلامية) دا دەلێ : لەلێی بیدعە بە پێی زمانی عەرەبی و ئەومی لە قورئانی پیرۆزدا هاتۆتە خوارەو ، بریتیە لە هەموو داھێنانێک کە لەو پێش نەبووبێ ، وەکو فەرموودی خوای گەورە : - بديع السموات والارض - یانی دروستی کردوون پێ ئەومی هیچ نمونەپەکیان لەو پێش نەبووبێ ، جا بیدعە بەم چەمکە کەشتیە ، هەموو

شەوی سێ شەممە ۲۹ی سەفەر بۆ بەیابە کەمی ئەو پۆزە بە تاپیدا کۆچ دەکات و بەرەو خانەی ئارامگا دەهات و بە ئەواوەنی زۆری دوانسا بەجێ دەهێڵێت ، دەجێتەو . بۆ لای ئەو زاتە پاکە کە دەمێک بوو بە ئواتەو . بوو بە دیداری شاد بێت . . بە ئەو بۆ سەینێ گێمی پێ لە ئارامی فەری و

ئەوانە دەگرێتەو . کە لە گەل ئایین بگۆننن یان پێچەوانە ی ئایین بێت .

بە پێزی عورفی شەرع ئەوەی دادەهێنێت پێچەوانە ی بە لکە ی تاپەتی و کشتی فەرمانی شەرع بێت پەم مانایە گومرایمی بە کە ئەواوە هیچ خێریکی تێدا نیە چونکە حەق و راستی ئەوە یە کە لە گەل شەرعدا بگۆننن ، بە لām نەمە پێچەوانە یەتی ، جا ئەو بێدەیی کە لە وتە ی پێشەمبەر صلی الله علیه وسلم دا هاتوووە کە لە (ابی نجیح عریاض کۆری ساریه) پێوا بێت کراوە ئەمە یە (وایاکم ومحدثات الأمور فان کل بدعة ضلالة) ئەمە ئەو بێدەیی یە کە بە پێزی مانا شەرعی بە کەمی باسمان کرد . بێدەیی شەرعی تاپەتە ، بە لām بێدەیی (لفوی) کشتی یە ، هەموو بێدەیی کە شەرعی بێدەیی (لفویه) ، بە لām هەموو بێدەیی کە (لفوی) بێدەیی شەرعی نیە چونکە تەنها بێدەیی شەرعی گومرایمی یەو بەسی ، بە لām بێدەیی (لفوی) ئەوانە یە لەو پێوستیانە یینت کە شەرع داوای دەکات و ئەوانە شە لە دەرمەوی شەرع بێت . کەواتە بێدەیی لفوی ئەوە یە کە گۆپی بلۆ کردنەوی ئیسلامی لە سەر وەستا بێت وەکو کۆکردنەوی قوڕانی پیرۆز لە سەردەمی ئەبو بە کری صدیق (خوای لێ پازی بێت) دا بۆ باراستنی ئەسلی ئایەتە پیرۆزەکانی ، تا ئەفەوتین وە کۆکردنەوی لە سەردەمی عوسماندا لە سەر لەجەبی قوڕەیش تا وەکو ئەوەی ئیسلامی دووبەرە کە نەکوێتە ئێوانیانەو و ئیسلام بەسالی بێنێتەو ، هەر وەها نوسینەوی لەرموودەکانی پێشەمبەر صلی الله علیه وسلم لە سەردەمی عومەری کۆری عبدالعزیزدا

هتد . التربية الإسلامية - العدد الثاني عشر - السنة السابعة والعشرون ۱۹۸۶ آب ۱۴۰۶ ذو الحجة .

قەدەسى جەنەبى بەجى ھېشتو ، لە لای پەرۋەردگارى خۆشەويىنى
رامى گرت ، ھەرۋەكو زىيانى ھالى ئىم جەند ونەبەى وتىت :

ئەى مەشھەكە دەلتىن كەلبى دەلتىن گىرى
كوا كەلبەكەت كوا گىرەكەت
بىم سوتىنىن پۇزگارىم كات
لە ئاۋ قەدەسى ئىم لەشەم
وہكو بالنسەبەكە بلىن
ئەۋاڧرى .. ئەۋاڧرى
وہكو خۋاى گەۋرە دەلەرمۇئى :

(يا ايها النفس المطمئنة ارجى الى ربك راضية مرضية) لە تەمەنى
نەستو سى سالىدا كۈچى دۋاى دەكات .

لە كاتى شۇردىبا دېقەنباں دا بەدەسى پاستى مەجەكى دەستى
جەبى گىرۋە ، ھەرۋەكە بائى بۇ ئۆزىز كىردن وەستايىت ، ھەر جەندە
دەستىباں لە بەك جۈئ دەگىردەۋە ۋەكو خۋى لى دەھانەۋە ، ھەر بەم
جەشە ھېستايەۋە ، لە باش مردىش زەردەخەنەى سەر لىۋە ئالەكانى
ھەر ئاۋا نەبوۋ بوۋن . خۋى تەرخان كىرد بوۋ بۇ جاندى خۆشەويىنى
لە دلى خەلىكدا ، دەبى خۋى چۆن پوخۇش ۋە دەم بە زەردەخەنەۋە
نەبىت . ھەر ۋەكو شاعىر دەلبىت

ئەى ئادەمىزاد بىرەكە لە دايەك بوۋىت
خەلىكى يىتەكەننىۋ تو دەگىرەبىت
دە ۋا بىزى كە تو مردىت
ئەۋان بىگىن تو لە يىتەكەننىدا بىت

خوو و په‌وشتی

شیخ (محمد الکسبی) نژیکه‌ی سنی سأل له گهل ئیمادا زیاموو ده‌بارە‌ی ، ده‌لێ :

چەند جارێک گویم لێ بوو ئیمام فەرموو یەنی ئە : « نەرخسی
تیکۆشان و کاری تێبە دەین جی یێ ، هەمووی هەر له‌ فەزلی خواوە‌یه‌ ،
تەنها ئەو‌ی مەتانی دەخەینه‌ سەر ، برێتە لێ گۆنرا‌یه‌لی و شون
کەوتی یێغمبەر صلی الله علیه وسلم چونکە یێغمبەر صلی الله علیه
وسلم ئەو جەمسەرە‌یه‌ کە هەموو کردارێک به‌ دەوریدا دەسو‌پێتە‌وه‌ ،
هەرچی خودا دەبێخستێ بە‌بە‌نده‌کانی له‌ پێگه‌ی شون کەوتن و
دەست گرتە به‌ پێبازە‌کە‌یه‌وه‌ ، هەرچی شیکێش لێ‌ی یێ بە‌ش بووین ،
به‌ کەم و زۆرە‌وه‌ هەموو هۆیه‌کە‌ی ده‌گه‌ڕێتە‌وه‌ بۆ ئەم کەم و کو‌پی و
یێ گۆنیه‌ی له‌ ئامێ پێبازە‌کە‌ی ئەودا دە‌ینوین ، « پۆزێکی تر
گیرا‌یه‌وه‌ وێ : « پۆزێک جوو‌مه‌ سەر ئاوده‌ست و لێم تێک جوو فاجی
پاسم یێش خست لێو پۆزە‌دا له‌ زۆر ئەحوال و مەقامات یێ بە‌ش
بووم ، « جارێکیان به‌ (صالح الختانی) وت برۆ له‌ کێه‌که‌مدا
چەند دە‌نسکه‌ شیخه‌کێم بۆ یێتە ، ئەویش جوو شەش دە‌نسکه‌ شیخه‌کی
بۆ هێنا « ئیمام زۆری یێ ناخۆش دە‌یت ، ئەمجا ده‌لێ : ئەم سۆفیه
نارانی کە یێغمبەر - صلی الله علیه وسلم ده‌فەرموێ : (ان الله تعالی
وتر یحب الونر) (١) « چونکە زۆر خەزی له‌ په‌په‌وی کردنی وەر
ده‌کرد ، به‌م شیوه‌یه‌ سۆفیه‌کانی فیری په‌په‌وی کردنی سونەت ده‌کرد
شیخ (محمد بن فضل الله) ده‌لێ : زۆر به‌ توندی ده‌ستی به‌ سونەتە‌وه‌

(١) خوای گه‌وره‌ تا‌که‌و تا‌کیشی خۆش ده‌وی .

کرتوبو ، گزنگی به کی زوری یی دما ، هیچ جور سوتنه بیکسی
گورهو بچوکی وار لئ نهمتاوه ، به راستی نهمش به همسوو کهنی
ناکرت (۱) .

نیام هموو جارک ده پلهموو :

(نهم دنیا به خانمی ئیش کردنهو ، کیلگی ئاخیره ته ، نیوبسته
ناماده یی دل و زیکر کردن ، له گهل کردیهو ئاشکراکانو نادای شمری
کۆبکرتیهو ، یغمبهر صلی الله علیه وسلم وه حتی خوی له کاتی
نویژ کردندا ههر دوو یی به کانی ده ئاوسان نهمه ند به نیوه دموه ستا ،
که چی خۆشه وستی خوابه و ، گوره ترین یغمبهر و نیراویه نی) .

نیام له گهل نهوهندا که شاره زای متون و مه سه له فقهی به کاز
بوو ، خاوه نی هیزکی پۆجوو بوو له ئوصولی فقهدا ، سه ره پای
نهماته ههر له بهر ئیحتاط و وه رمی له ئایندا ، ههمیشه بهو کیانه دا
ده جووه وه که به روا یی کراون - له کاتی فهوادایدا - له گهل خۆیدا
بۆ هموو شویتکی ده بردن ، به یی ئی نهو فه توایانه ده جولایه وه که
گه وه یلوانی فقهه پایان له سهر بووهو به بانیان زانیوه .

زۆربه ی کات له نیوه ی دووه می شهودا یان هه ندی جار له به می
سنی به می کۆتایی شهودا هه لده سایه وه بۆ شهو نوێژ ، نهم نه رینه ی خۆی
له زستان و هاوین و سه فهرو مانه وه بک نه ددها ، بۆ خۆی ده ست نوێژی

(۱) نهمش حیکمه تیکی گه وره ی خودایه که مجد بک لهو سه رده مه ی
بیعت ته شه نه ی کردوهو دووری له ئیسلام بلۆ بۆسه
نیام ده ست بگرت به سونه نه وه بهم چه شته تونغو تیژه .

ده گرتو نه يده هينست كهس ژو بركات به ده سندا ، ههيشه سپواكي
به كار هتياوه .

زۆر چار دميوت . وه كو بوم دهر كهوتووه كه سمرتاباي جهان
به جاري له ناو بیدعت و خورافاتا نوقم بووه ، به لام نوري سونت له
نلوه ندي ته تاريكه دا هدر وه كو (گۆ تهستيره) له شهوي تاريكدا ،
ده دره و شتتووه ، زۆري پق له غهيهت و دهر خستى عهيب و كهم و
كوپى موسلمان بووه ، قوتايى و مريده كانى نه ياند تواني له بهر ههيهت و
سامو بيمدا له بهر دهيدا غهيهتى كس بكن ههسو پوژنى پاش
نويزى نيوه پو له لاي يه كيك له وانهى قوپرانيان له بهر بوو ، گوئى له
جوزيكي قوپران ده گرت ته گهر دهرسى بپوايه ثعوا دهرسى دهوتوه
وه كو تهفسيرى (بضاوى) و (صحيح البخارى) و (شكاكه المصباح)
ههروه ها دهرسى (علم الفقه) و (اصول الفقه) و (علم الكلام) و
(هداية الفقه) و مورغينانى و (اصول البردوى) و (المواقف) و به
قوتايه كانى ده گوت ، له تهصوو فيندا كينى (عوارف المعارف) و
دهوتوه .

نويزى (الأواين) له دواى نويزى تيوارانه ده يكره ، له ده پوژنى
كوتايى په مهزاني ههسو سالك ده جووه ئه بى كاخوه . قوپراني پوژنى
ههسو له بهر بوو ، له په مهزان و غهبرى پامه زانيس له بهر دهوتوه
تهواضى له پاده به دهر بوو ، زۆر نه درم نيسان و پوو خوش بوو ،
هاوپرپه نى زۆر خوش بوو . ههيشه نزيكهى په نجا تا شهست كهس
له زاناو پياو چاكان و گهروه پياوان و قوتاياني له لا ده مانهوه ، خواردنى
ته مانه ههسو له ميانخانه كهى تيمام ده درا .

موجدیدی به نهوانی بلاو بووه ، بههوی هم تهریفتهوه . سر له نوی
باری اسلام و سونه تی یتهمبر (صلی الله علیه وسلم په بدا بووموه ،
که لک و سودی به هموو لایه ک گه یاند ، وه کو ده لئن (شیخ مصوم)
جرای هموو ناوچه ی دلائیکه بههوی نهوموه بوو زهوی هندوستانو پوما
پوشن بووه .

نامه گانی شیخ محمد مصوم پافو دریزه یتداینکی نامه گانی
نیامو له سې بهرگدا کوکراوه نهوموه . . . کوپې چواره می شیخ
(محمد یحیی) تمه نی نو سالان بوو که بلوکی وه فاتی کرد ، له بر
نهومو به زانباریه گانی له براکانی وه درگرتووه ، له سر دهنی نهواندا
په روه رده بووه ، یی گه بشووه ، تهریفتهی لهوانه وه درگرتووه .

خالی نوئی گردنه‌وهو چاکه کارییه‌کانی نیمامی سه‌ره‌ه‌ندی :

هه‌وهو زاناسو بـښـوپان میژوونوسه ده‌ست پاکه‌کانو نه‌وانه‌ینی
که شاره‌زایی‌یه‌کی نه‌ولویان هه‌یه‌ ده‌رباره‌ی نیسلام به‌گشتی و میژووی
نیسلامی هیندستان به‌تایه‌تی ، ټیگرا هه‌وهو به‌ک ده‌نگن له‌سه‌ر نه‌وه‌ی
که نیمام پوټیکی مه‌زنی دیوه له‌سه‌رخستن و په‌و کردن و به‌رگری
کردن له‌تایی نیسلامی پیروژ ، تاقه‌که‌نیک بووه له‌هیندستاندا که
میژوویه‌کی نوئی هتاوه‌ته کایه‌وهو سه‌رده‌نیکي نوئی ده‌ستی
پن‌کردووه ، له‌زاراوه‌ی نیسلامیدا هم کاره به‌(تجدید) نوټیکاری^(۱)
ناسراوه ، نیمامی سه‌ره‌ندیش هه‌ر به‌و ناوه‌وه ناسراوه تاوه‌کو نازاوی
(مجدد - نوټخواز) به‌سه‌ریدا زال‌بووه ، هه‌میشه هه‌ر به‌و ناوه‌وه نلوی
هتراه له‌جایی ناوی خوی ...

نوټیکاری و چاکه‌کارییه‌که‌ی نیمام له‌وه‌دا بوو فیکری نیسلامی

(۱) پیغمبر صلی الله علیه وسلم ده‌لرموئ : « ان الله عزوجل
يبعث كلَّمه الامه علي راس كل مائه سنة من يجدد لها دينها »
سنن ابی داود .

ځانون كړدو ، زیندوی كړدو ، گیانی بهر را كړدو . ته لیسې
شو هو له كور اكرانهی لمر بناغی موجهاتو ، وهرزی
نیراقه كلن بۇ پاك كړدو ی د ورونو ناسنی خوداو ، گه یشتن
ینی هلو شاندو ، كه ، لمر چند باغو پینگو هویه کی تابستی
دا تېرو ، له نه جامدا له پوځی ناینی بسلامو سونته یتهمبرو پرو
هونی راستو پروان دور ده كه وتهو .

پہنیزی (وحدة الوجود)^(۱)ی به نه اوامتی له ناویاندا بنه بر
کرد . . . لم پوت کردنه و بهیدا به لگی زانستی و عقلی ، به جهشتکی
پنک و پنک و مه تیقایانه پیش گهشی ده کرد ، تا له نه جامدا شوپشینی
فیکری ئاینی نو بخوازانهی بۆ مه لگیرساندن و گۆرانکارپه کی چاکی
کردو ئهو بارو دۆخهی له ره گۆ و پشه وه گۆری .

ټاکلې شو هملایي ټیمام بود به کیکی وه کو سولتان (محی الدین نورنگ زیب عالمگیر) بهرهم هتا ، که سولتانی هموو هندستان بود بی گومان گوپنی کومهل بهرو چاکه ، دهیت سولتانی جاک بیتته بهرهم - شم سولتانه خنوی خاوهنی هموو بهاریکی پامیاری و ټیداریش بود ، هروها (حکیم الاسلام ولی الله الدهلوی) و خلیفه قوتیه کلمی هموویان سر بهم زنجیره ټیپنی بهی ټیمامی سره بندی بوونو ، به بهرهمی بزوتنوه کسای دادنرین . هروها ټیمانه بوون مهزانه ټیکوستان بو بلاوکردنوهی بهرنامهی قورټانو ، سونهی ټیممه صلی الله علیه وسلم .

(۱). له ژماره يه کي نوم زنجيره يه که (مهولانای دږمې) په لومړي تبتا لاشکرابه مهولانا هيرشي بردوته سهریان . له ژماره دوو شدا که (شينې که بلانې) به به دريژي باسي (وحدة الوجود) گروه.

قوتابخانه‌ی کی زوریان دامه‌زرا ندوه بو خوئندو
 به‌روه‌رده‌کردنی پوچی و خاوتن گردن‌هوی د‌روون و پاست
 گردن‌هوی بیرو باوه‌رو ، به‌رپرچ دان‌هوی پد‌عت و نه‌فانه‌ی نه‌و
 سه‌رده‌مه . قوریانه‌کی زوریان داوه له یتلوی مان‌هوی ئیسلام له
 هیندستاندا .

به‌لنی نه‌مانه‌ی باسبان کردن هه‌وویان پاست و نه‌واون ، به‌لام
 نه‌و خاله‌ سه‌ره‌کی به‌ی که هه‌وو تیکوتن و هه‌ولدان و چاکه‌کار به‌کی
 له ده‌ور ده‌سو پت‌هوه کامه‌یه ؟

بو وه‌لام دان‌هوی نه‌م برسیاره جه‌ند پایه‌کی جیاواز هه‌یه‌و
 وه‌لام ده‌روان بوون به‌ جه‌ند به‌شیکه‌وه ، به‌لام یت‌ه وه‌لامی سی پ‌ایان
 هه‌لده‌ب‌زیرین :

(۱) یه‌میک له‌و پ‌ایانه ده‌لن :

ئیمامی سه‌ره‌ه‌ندی هه‌قی خۆیه‌تی به‌ نو‌بخوازی هه‌زاری دو‌وه‌م
 (مجدد الالف الثاني) وه‌سف بکریت ، چونکه هیندستانی هینایه‌وه
 زیر ئالای ئیسلام ، نه‌به‌یتت بکه‌وتنه باوه‌شی بوره‌به‌کان و
 فه‌لسه‌فه‌ی (وحده‌ الادیان) ، به‌لکو هیندستانی به‌روه‌ ئالای محمد
 صلی الله علیه وسلم سه‌ر له‌نوچی ئزاسته‌ کرده‌وه ، گه‌لی هیندی
 پ‌راست له‌ مه‌ترسی پ‌شکه‌زبوونه‌ویان له‌ ئیسلام ، که ئه‌م
 پ‌شکه‌زبوونه‌وه‌یه خه‌ریک بوو بیه‌یرو باوه‌پ‌یک ، به‌هۆی زیره‌کی
 (ملک اکبر) و یارمه‌تی دوو پاویژکه‌ره فی‌ل‌ب‌ازه‌که‌یه‌وه (مبارک) و
 (فیض ایی الفضل) خه‌ریک بوو به‌ نه‌واوه‌تی ته‌شه‌نه بکات . چونکه
 له‌ پ‌استیدا نه‌و گوپانی پوچی و مه‌عه‌وی و پ‌شکه‌زبوونه‌وی فیکری و

شارستانی یه ته ، زوړ ترسناکرو ناله بار ترو خرابه ، لسمو له ناو
چوونی ده ولعت و پووځاندنی باری پامباری یی له کڅوایی سده ی
هژدمو سده تایی سده ی نوزده ی زاینی پوویدا ، نهوش نهوه وو که
هژره کانی غهیره ئیسلامی له هندستاندا پاپه پین و ئینگلیز دسئی به سمر
ولاندا گرت ، له وانه یه دکټور ئیقبال مه به سئی له م پاستی یه یه که ده لئ :
« نهو پارټیزه دی . پیوست وو گلی ئیسلامی له هند پارټیزیت ،
خوای گموره له کاتی خویدا نارد بووی وکردی به پاسوایی ئایی
پسرؤز ، »

(۲) پای کومنه لئ دووم ده لئ :

نوبکار یه که ی ئیسلامی سهره بندی له ودا وو توانی چاره سهری
نهوه بکات ، فزلی شهر یعت پدات به سمر ته ر یقه ندا و دهری خست
که ته ر یقت همیشه شوئی شهر یعت : که وتوووه نك سهر به خوییت ..
به توانی و لئ ها تووی یه ووه له بهر نیشکی ئیزمون کیستی خوییه ووه
بهو شیوازه نایه تمه ند یه یه ووه توانی پوونی کاتوه بو همموو خواومن
پیرئک و بوی درخت که ته ر یقت همیشه خر مه تکاری شهر یعت نه و ،
توانی نهو فیه ترسناکه پابگریت له ناوه ندی (سلوک و ته ر یقه ندا)
به رپا وو وو ، هه ندئک جار داوای نهو و یان ده کرد له شهر یعت جیا
پنه ووه وازی لئ به تین .. تاوه کو همموو هژرو شمانه ی خویان بخسه نه
سهر وه رزش و مواجهه داتی پوچی و هسستاری دهروونی ، ئسم
پروپایمش یه کم جار له هندستاندا بلاو بووه چونکه مه ل به ندی
(یوگ و په به نیهت) وو .. تاوای لئ هلن به ووی تېکوشانی ئیما سوه
کهس نه یه د توانی بلئ : (شهر یعت له دؤلئکه و ته ر یقت له دؤلئکی
نره و ، شهر یعت مافی جاودیری کردنی ته ر یقتی نه) .

(۳) پای کومهلی سزیم دهلی :

سه زنی نویکله سهره کی به کی نیمام لومو دایه توانی عقیده ی
(وحدة الوجود) بنه بر بکاو نه هیلنی جارنگی تر سهره لیداته وه ،
فلسفه کی ههر له بناغوه پر وختنی به جهننی تا قیستا کس
نه یتوانیوه .هم کاره بسکات ، به جورنگ به ربهستی نهو لافلووی کرد ،
که هموو عقیده به کی راستو په وانی له گه ل خویدا لول ددها ، نه گهر
یتو زانایه کی پرلشیر بهر په رچی نهو بیرو پایانه ی بدایه ته وه ده کرا به
به لگه ی نه زانی نهو زانایه وه کو بلتی له پوژی نیوه پوژا ینکاری
بوونی خوری کردیت ههروه کو علامه (منظر احسن الکیلانی) له
وتاره مه زنه کهیدا به ناوی (المآثرة التجیدیة للألف الثاني) پاستی
وتوه که ده لی :

ینلو جاکو و چاکه کاری نیمامی سهره نه دی ینکه لاوی لیکولینه وه و
ورد بوونه وه ی (وحدة الوجود) و (وحدة الشهود) و توئزینسه وه ی
فلسفه یه کان و شهره قسه ی تیوان شیخ و سؤفه کان بوو بوو له سهر
تفریقت و تهریمت ، له ناو نهو هموو هاژو هوژدها همیشه ناوی به
نویخوازی هه زاری دووهم ده هیترا •

زیندوکردنه و می متمانو باومر به پیغه مبه ریتی موجه مده دی و نه مری په یامی نیسلام :

له پاستیدا نوښکاری به سره کیه کی نیمام ، که ټکرای چاک
کاری و نوښکاریه کانی تری به دموردا دسوپیته ووه ، نوو سرچاوه
په سته ی که گنت کانی چاکه کاری و ټیکو شانه شوپنګیر په کانی
تری لن هیل ده قولی و ده پیته پروو بارو به ناو گنت جیهانی نیسلامی دا
تیه پ ده بیت ، بریته له و چاکه کاریه مه زنه ی په نگی له گمړاند نه و ی
متمانو باومر له ناو دلی گلی نیلامدا دایه وه ، متمانو باومر به
په یامه کی محمد صلی الله علیه وسلم که په یامیکی نه مروه تا له سر
نم زه ویده دا خه لک ماییت و له دنیا دا زیان ماییت ، پیوستان بهم هه یه و
هر ده یان بیت ، په نگی عقیده ی نیسلامی به نه واوه تی له دلپاندا
به هیز کرد . په لنی نم هه نکلوه نو پخوازیه بوو بوو . بهر به سیتی
په ووه له بهر و پرووی نه و فیته به و مستایه وه که له م په پرووه بو نه و به پری
جیهانی نیسلامی شه بولی ددها ، فیته یه ک بوو وا دمی کرد بووه ، تا به
نه واوه تی دره حتی نیسلامی پروژ به نیزامه بیرو باوه په کیه کی و لایسه نه
پوخی به که یشیه وه هیل لوشیت . پشه نگی نم فیته یه نش بزوت وده ی
(نقطوی) بوو ، نموان بوون تالای شوپنشان هه لگرتو و دزی پیغه مبه ریتی

محمد صلى الله عليه وسلم به یحیی پەردوو بە ئاشکرا پانگەوازی ئێوەیان دەکرد ، دەیی سەردەمێکی تری ئایینی نوێ دەست یحیی بسکات و دەیی شینوازی زیان بە جووتیکی تر داڕێژریت و ، نوێ بکرتەوه ، تەنها نمانەیی لەسەر غەقل و فەلسەفە بێت و بەس ، یتیمەوا ی ئێم بزوتەوه یەش (محمد السیحانی) و یساوان و شوێن گەوتوانی بوون ، مەلەبەندی بزوتەوه گەش هێبستان و تیران بوو . لە ئەنجامی ئەو فیتنە هەلگیراوەدا بوو ئایینی ئەگەری نوێ و یاسا نوێ پەگەیی پەیدا بوو

هەر کەسێ دەهات و دەبوت من جێی یتیمەبەرتی موحەمەدیم کەرتەوه و جگە لە ئیسلام بەرنامە یەکی ترم یحیی بە . جالە خۆیانەوه یاسایان بۆ دادەنا و فێقی تاییەتی و سەر بە خۆیان بۆ دەنوسەوه . کەجی لە بەرپەتدا دزایەتیەک بوو بەرابەر دوامین پەیاپی یتیمەبەرایەتی دەکرا . یەکیک لەو پێتازانە (وحدة الوجود) بوو بە ئاشکرا پانگەوازی بۆ دەکرا ئێوەیشی باوەپی یحیی بکرایە و لەسەری برۆشتایە پۆژ . بە پۆژ باوەپی بە ئیسلام بەرنامە کەیی کر دەبوو .

پێتازیکی تر لەو پێتازانە فیرقەیی (الإمامية) بوو کە عەقیدە سەرە کە کەیی بریتی بە لە (الإمامة) بە چەشتیکی وا وەسفی ئیمام دەکا و خاسیەتەکانی دەردەخات بە پادەیکە لە پلەو پایەدا دەیکە یەتیمە یتیمەبەرتی ، بیروباوەپی ئێم فیرقە یە لەوە دا یە کە کۆمە ئیکی زۆر لە هاو ئەلانی یتیمەبەر صلى الله عليه وسلم گومان دەکەرت لە ئیمانە کە یان و هاو پێتەتی یتیمەبەر صلى الله عليه وسلم هیچ جوۆرە کار یگەرتی پەکی نەبوو لە سەریان و ، ئەو پەردە رزە یەیی کردوونی بە شێوە یەکی گەم و کووژ و ناتەواو بوو .

لە راستیدا ئێم بیروپایەیان پێچەوانەیی ئەو ئایەتە یە کە دەفەرموی

(هو الذي بعث في الأميين رسولا منهم يتلوا عليهم آياته ويزكيهم ويعلمهم
الكتاب والحكمة) (١) ..

شوتنه واری ئەم فیرقەبە لەبەر جەند ھۆبەکی پامباری و زانیاری
جۆر بە جۆرەو ، زۆر بەخێرای لە ھندستان و کۆمەڵگای ئیسلامی
بلاو دەتۆو ، سەرەپای ئەو ی زۆرەنیشان سوتنی مەزھەب بوون ،
کەچی لە ھووی عەقیدەو بۆ چوون و ئیکدانەو ھاو داب و نەرییان
کاربان تی دەکرا .

بەم جەشتە ئیمامی سەرھەندی توانی بە کلیلێ نوێخوازی و
نوێکارییەکی ھاو بە محمد صلی اللہ علیہ وسلم و متانە بە یەمامەکی
سەر لەنوێ بگەشتێتەو و نیشک و گرنکی خۆی ھاوئیزیت و ، دڵە
مردووکان زیندووگاتەو ، کە بەھۆی فەلسەفەی یونانی و ئێرانی و
ئێسرائی مېرو (١) ھندوو داھاتبوون . بە ئیرێکی یشکەر و ھاوئیشتیکی
کۆژەر سەرچاوەی ئەو فیتانەی مەبەستی جینی پۆشنیر بوو ھەمووی
وشک کردو قرتە ی لێ بھێ .

(١) سورەتی جومە ئایەتی/ ٢ .

(١) بۆی دەوترێ (الأفلاطونية الحديثة) مەلەبەندەکی ئەسکەندەرییە
بوو ، جگە لەو مېسریش مەلەبەندێکی گەورە ی ئەفلاتونی نوێ
بوو ، لەوێدا فلاتینس و بارلیری و براکلس بۆ گەشتن و
قوتابخانەییەکی ئەفلاتونی نوێی تریان دامەزراند .

کۆلهواری کهشفو عقل :

ئەو نوێکارىيەى ئىمامى سەرھەندى پىي ھەلساوم ، برىنى بوو
 لە سەلماندى کۆلەواری عقلو کەشفو ، کەم و کورتیان لە زانینى
 کاروبارە غەیبىيەکانو ، زانیاریەکانى پاش عقل ، ھەروەھا
 کۆلەوارییان لە ناسىنى سىفەتەکانى ئەواوێ زاتى خواى گەورەو ، بە
 دەست ھێنای زانیاریەك کە ئێر ھىچ گومانو دوو دلى بەکى تىدا
 نەئىتى ، ھەروەھا کەرەستەبەکى ناتەواون بۆ زانینى ئەو حەقىقەتە
 سەلاوو جەسەوانەى کە ئێر ھىچ جۆرە گومانىكى تىکەلاو نەئىت بگاتە
 ئەوبەپى یەقىن . . . کەچى ئەو ئەنجامانەى بە ھۆیانەو دەست دەکەون
 لە گومانو دوو دلى خالى نىن ، لە ھەلەو لادان پى بەرى نىن ، لە
 تىکدانو خراب تىگەشتىش بە دوور نىن . . بەلى ناسىن و زانینى
 راستەقىنەى ئەواوێ زاتى خواو سىفەتەکانى تەنھا لە پىي پىغەبەرانو
 ئىراوانەو نەئىت دەرکى پى ناگرىت ، ئەگەر عقل لە سەرووی قۇناغى
 ھەستەو ئىت ، ئەوا پىغەبەر پىي لە سەرووی قۇناغى عدەلەتەو بە . . ھەروەھا
 ھىچ پىنگاىك نە بە ئەواوەنى ئىوانىيى لەپىي بەو سەپش و سۆپاس و
 بەگەورەو پىرۆزکردنى خواى پى بکرى تەنھا لە پىي پىغەبەر پىي و ،
 پەرۋەزدەى پىغەبەرانو ھاو لەکانیانەو نەئىت . ھەر لەبەر ئەمەى کە

فەيلەسوفەكانى يۇنانى توشى ئىن ھەلۋاتەندىكى زۆرۈ ھەلەى گەمۈرە
گەمۈرە بۈۈن ، ھەروە كو چۇن ھەقلى پۈۈتۈ پۈختە نە ، بە ھەمان
شۈۋە كەشى پۈۈتۈ پالقتە دەست ئاگەۋىت . ئەۋ كەشغانەى لە
كارىگەرەتتى دەركىۋ ئارەزوۋى دەروۋى بە دۈۈر ۋىت ھەرگىز دەست
ئاگەۋىتۈ پۈتۈشى نە ، ھەر بۆيەشە ئىشراقىە كانۋ خساۋەن دەروۋن
پۈۈنۈ پۈۈچ بەرزە كان پىن ھەلۋىلىكاۋ شۈۋىن ۋە ھەم نەزانى
كەۋتەن ، ھەروە كو چۇن ۋىشەنگانى ھەقلى ۋەلەفە لەم بۈۋارەنەدا
پىن ھەلۋىلىكاۋ . ھەقلى ۋىشراقىەت بە تەنھا داد ئادات بۆ گەشتەن
بە خۋاى گەۋرەۋ يەقەن بەدەست ھىتان .

محمد صلى الله عليه وسلم پەيامى ۋىشەبەرەتتى بەكەى تاكە ھۈبە
بۆ ئاسىنى زاتى خۋاۋ سىفائەكانى . . ئىمام زۆر بەجۋانى ئەۋەى پۈۈن
كردۆتەۋە كە مەجائە ھەقلى بە نەۋاۋەتى لە ھەمۈۋ تارىكىكە پۈۈن
بىتەۋە بە پۈختەى بىتتەۋە . . چۈنكە ھەقلىش ھەروەكو
ھەستارەكانى تر كارى تى دەكرىت لە لاپەن ئەۋ ھەقىدەۋ بىرۈپاىانەى
لە ئاخىدا پىۋى قايل بۈۋە ، ھەروەھا لەلاپەن دەۋرۈپەرۈ ، ھۆكارە
دەركەكەكانى تىش كارى تى دەكرىت ، ئەمجا زۆرەى لى ۋەدەرگىرنىۋ
ۋەدەۋتەۋەۋ ھەلۋىگۈزىنى بىرپارەكانى بەپەنگى ئەۋ كارتى كەردەنە
دەركەكانە پەنگ دادەپىزىرەت ، چۈنكە ئەۋ ھۆكارۋ كارىگەرەنەى كە
لە ھەناۋۋ دەروۋىدا ھەن لەگەل پەكەردا يەك دەگىرن . . جا بۆيە بەلگەۋ
بەلماۋەننى ھەقلى ئاتەۋاۋەۋ ، بەلۋىكو پەيامى ۋىشەبەرەنە بە بەلۋىگەى
تەۋاۋۋ پىن گەمۋ كۈۋرپدا دەنرەت ، بۆيە خاۋىن كەردەۋەى تەۋاۋ ۋ
پاستەقىنە لە پەۋى ئەم پەلماۋەنە نەبىت پەيدا نەبىت .

زۆر بەجۋانى ئەۋەى پۈۈن كەردۆتەۋە . كە دەلى : ھەر كەتتى

پنجه مېرېتي پنجه مېرېان خرايه ژير تېشكي عقله وه ، نمو ټنكار كړدني
پنجه مېرېتي به . چونكه له گهړ عقل نه گونجان شېكېو ، له تواني
عقلدا نه بوونو له عقل به دېر شېكي نړه . .

به ټن له پرېگه ي نوري پنجه مېرو به يارمېني كشف و عقله وه
تواني دېرواذه به كي نوځي وردېوونه وه وېر كړدنه وه والا بېكوت و ژور
له وېرو پايانې له ناوېندي زانستي عقله كاني نمو كانه به حقيقت
دېدراڼه قه لېم و ، له كانه دا باو بوون ، تواني به درويان بخاڼه وه و ،
نېمجا پر بېدم بانگېوازي يو مېزني پنجه مېرېتي و شېريصه ي ټاسماني
داو ، پاستې و گېرېدې دېخته پوو ، متانېو باوېدې سر له نوځي
يو گېراندېنه وه . . به ټن نېمېه به شوې شې نوځواړو نوځكارو زانستي به
ورده ي كه له دايك بوي بېرنامه و خوښدني بلوي نمو سرده مې نه بوو
به لكو خوي داهېدې بوي و ، زاده ي مېشك و يوچوون و لېكداڼه وي
خوي بوو ، به لكو چارېدې يو ژور شې تر دانابو كه ناوېدې
عقلې و فلسفېه كاني نمو كانه شې هېشتا پېي نه گېشتوون باش چېند
سېده ي كي نې نېمجا پېي گېشتوون . . به ټن نېمېش قه دېر خوايه
كه ياوېنكي وا هېلېدې بېرېت تا بېته نوځوازي هېزاري دوو مې
كوچي و شوېشكي فېكري وېرو باوېدې بېسر نمو كومه لگايېدا
بېكوت و ټاراستې ژيانيان بېرو پاسته شېفامي ټېلام و دېرجه رځيت .

پرسياره بنه پره تيه كانو وه لاملانده وەيان :

ئەو پرسياره بنه پره تيه و سەرەگيانه سەبارەت بە ئاين و بوونە وەر
دەکران ، پرسيارک کە پتلەو يئکي زبان ، مەنەيان دەخاڤە سەر و
بەقەوهری يان سزای ئاخيرەت و پزگار بوونی لەسەر وەستاو ئەمانەن :
بەدبەيتەری ئەم بوونە وەر کتێ به ؟ سفا و پره و شەکانی چين ؟
پەيوەندی به تەو وە چۆن چۆنی به ؟ پەيوەندی تەمە وە دەبێ چۆن
بیت ؟ چیتێ ئەم پەيوەندیە چۆنە ؟ ئەو کەرو بارانە یێ خۆشە و
لێ پازێ دەبیت ، يان ئەو یێ خۆش نە پازێ نە لێ
کامانە ؟ ئایا پاش ئەم زيانە تەستا ئاخۆ زيانکێ تر هەبیت ؟ جا ئەگەر
هەبە دەبێ سروشتی و چیه تەگەي چۆن چۆنی بیت ؟ ئایا ئەو تەعالیم و
پێمانیانە یێ ئەو پەيوەستن کامەن ؟

جابۆ وە لاملانده وە ئەم پرسيارنە به وردی و بە دوورو درێزی
ئەوا يێو پسته وە لاملانده وە ، باسکي زانی خواو سفا و کردارەکانی و ،
سەرەتای دروست بوونی گیتی يان کونی و ، بوونی بەهەشت و دۆزەخ و
سروش و مەلائیکەت و زۆر بابەتی تر بسکات کە ئەمانە هەموو پەيوەندیان
بەو دیو سروشتە وە هەبە ، لەگەڵ ئەوەشدا پایە بەکی بەرزی لە بنه پره تيه

ههنگاوێکی نوێکارانه :

له بابەت پەختەگرتن لە عەقڵی ڕووتو کەشفی یی ئەم و مژ
 ییوستە لە یتس هەموو شتێکدا ئەو بزانین کە عەقڵ بە هیچ
 جۆرێک سەر بەستو ئازاد نە بە چەتێکی پەها ، لە بەجێ ھێانی کارە
 سەروستی بەکاتی وەک پشکین و لێکۆڵنەمەو بەلگە ھێنانەو بەلکو
 ییوستی بە شتێک ھەبە بۆ ئەم کارانە کە نرخی زۆر لە خۆی تەمەرو
 یی بایەخە لە جاو عەقڵ خۆیدا ، چونکە پۆلی بێ پەتی لەو دایە کە بگات
 بەنتی نەزانراو و ھەست یی نەکراو لە ڕێگای ھەست یی کراو و زانراو
 تاقی کراوەکان ، ئەویش بەھۆی ڕێکخستنی زانستیانەو بێست بەستە بە
 زەخیرە ی ئەم زانراو و بنەماو یتسە کە یانە تا بگات بە ئەنجائیک کە لەو
 یتس نەزانراو بۆ نموونە : گیاندار بە ئەنھاو یتزر بە ئەنھاو زۆر دوورن
 لە بەکەو بەلام دەتوانین لەم دور و شە مانادارە شتێکی تر یتس بەرھەم
 کە لەو یتس بۆی نەچوین وە کسو (مەرف گیاندارە) (مەرف
 یتزرە) ، کەواتە لێردا دەگەینە ئەو ی کە مەرف گیاندارەکی
 یتزرە ... کەواتە ھەر کاتی و ترا گیاندار ی یتزرە مەبەست لە
 مەرفە ...

جا نه گډر بښتو ټپه همسو تهو معقولانه مان خسته څير ښکي
 په خسته وني کړدنه وه ، په جهشکي زانسانه ، پوهن ددرده ک وېت
 که عقل نه گه ښتونه هم راسته به وردو زانيار په پوزانه تنها له
 پښکاي هم هست پي کراو ناساي يانه وه نه پټ ۰۰ که خوي به تنها
 نه ښه تواني به پي يارمه پيدان و پښکختيکي عقلی و زانسانه بښکانه
 هم نه نجامه به نرخ و پر بابه خانه ۰

جا نه وهی که ديارده به کی به لکه نه ويسته نه وه به نو بوارانه ی
 هسپاره کاني ناده ميزاد نه تواني تيا ياندا کار بکات و ، هچ جوړه
 بالښکي نه پټ بو معلوماته بنه پښه کاني و ، ناگای له پنه مساو
 سه ده تا کاني نه پټ ، نهو کانه هچ جوړه پيوانو ټقي کړدنه وه به کی لهو
 بواره دا ناپټ بو زانيني حقیقه ته کی و ، هچ جوړه ماوه به کيش نه
 بو پيوانه کړديان ، جا ښتر عقل و زيره کی و پيوانه و هلنه نگاندن
 چون ده تواني تيا ياندا هات و چو بکات ۰

عقل زور کوله واره لهو دا بښکانه هچ جوړه نه نجلېتک و له
 بهرام به ريدا به بال شکاوی ده پټنه وه ، هر وه کو چون مرؤف به پي
 که نتي ناتواني له ده ريدا به پښه وه و ، به پي فرؤ که ناتواني به پوښاي
 ناساندا بقرېت ، خه لکی هه رجه نده زيرک و لي زان بن ، ناتواني
 مه له به کی ماتماتيکی شکار بکدن نه گډر له زماره و پير کاريدا هچ
 نه زانن ، هه روه ها نه گډر که ښک پښوسي په بکک له زمانه کاني جهان
 نه زانیت و پنه کاني نه ناپټ پي گومان تنها دپښکيش لهو زمانه ناتواني
 بخوښته وه هه رجه نده له لايه پي تروه زيره ک و بليمه ت پټ ،
 هه رجي به کی له باردا پټ له عقل و پيوانه و هه رجه نده تي بکونسي و
 همول بدات هه ناتواني بيخوښته وه هه له سم هم پښايه

هعقلیش مه‌حاله به تنها بتوانی وه‌لامی ئه‌و جوړه پرسپارانه بداته‌وه ،
چونکه ئاده‌میزاد سه‌رده‌تاو بنهماکسانی نازانیت ئه‌ویش ی‌توانه‌و
هه‌له‌نگندن وه‌رناگریت •

حقیقه‌نی دووم ئه‌وه‌یه که هیزی عقل و سنوری جولانه‌وه‌ی
ته‌سکو دیاری کراوه‌و ناتوانی له‌وه زیاتر لاب‌دات ، هه‌ر وه‌کو چو‌ن
هیزی هه‌ستوه‌ری له‌ مرو‌ندا سنوورو بواری تابه‌نی خۆی هه‌یه‌و
ناتوانی له‌وه زیاتر به‌روات ، هه‌ستی بیا‌ی به‌ هه‌زاران شتی به‌راو
ده‌بیت ، به‌لام ناتوانی هه‌ج بیستی ، هه‌ستاره‌کانی تریش هه‌ر به‌م
چه‌شنه‌ن ، ئه‌مجا هیزی ئه‌م هه‌ستارانه کارکردن‌ان له‌ میانه‌ی تابه‌ت
به‌خۆیان سه‌بارت به‌ هه‌ستی کراوه‌کان په‌ها‌یه ، به‌لکو سنوورداره •

هعقلیش هه‌ر به‌م چه‌شنه له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا که بو‌اره‌گه‌ی فراواتره‌و
جفزه‌گه‌ی بانو به‌دریتره له‌ هه‌ستاره ده‌ره‌گه‌یه‌کانی تر ، به‌لام
هه‌ستا هه‌ر سنوورداره له‌ قوناغ و توانای خۆی ناتوانی زیاتر به‌روات ،
ئین و خه‌لدون به‌ چه‌شتیکی زانسته‌یه‌ی ورد ئه‌مه‌مان بو‌و پو‌ون ده‌کاته‌وه‌:

• عقل ته‌رازوویه‌کی زو‌ر ته‌وه‌وه‌و پێک و ی‌یکه ، ئه‌حکام و
به‌رباره‌کانی یه‌قینی و بێ درو‌ن ، به‌لام نۆ‌یش تماعی ئه‌وه نه‌نگریت که

مه‌سه‌له‌ی ته‌وجید و ئاخیره‌ت و حقیقه‌نی پێغه‌مبه‌ریتی و سیفاتی خوا
شته‌کانی ئه‌ودبو قوناغی خۆی بێ بی‌نویت ، ئه‌مه به‌ راستی مه‌حاله‌و
نه‌گونجاوه . نمونه‌ی ئه‌م جوړه ی‌توانه‌ی له‌ توانا به‌ده‌ر ، وه‌کو ئه‌و

که‌سه‌یه که جیای به‌ ته‌رازوویه‌ک ده‌که‌ویت زه‌ری بێ ده‌ی‌سون
تماعی ئه‌وه ته‌یگریت به‌ هه‌مان ته‌رازو و کێ‌وێکی بێ بی‌نویت ، ئه‌موش
نه‌ راستیدا به‌لگه‌ نه‌ بو‌و ئه‌وه‌ی که ئه‌و ته‌رازووه له‌ ی‌توانه کردیدا
راستگو نه‌ ، به‌لکو عقل ئا‌یره‌دا ده‌وه‌ستی و ناتوانی له‌ قوناغ و

سنوری خۆی تی بهی بکات ، تلوه کو بتوانی بهم عقله وه له خوای گه وروه
 سېغه نه کانی تی بگات ، چونکه عقلیش نه تویمکه له نه تومه کانی
 بوونه ورو لئی به در نه .

هه قهغه تی سێ بهم نه وه به ، هه رگیز بۆ عقل ناگوجی به
 نه واوه تی پوون بته وه ههچ جهشه له که به کی دهره کی پنه نه پیت و ،
 له به یاردان و نه انجامداندا بێ لایه نه کی ته واوی هه پیت ، هه مو و نه
 زانا بانهی حه قهغه تی نه مه ده زان ناگیان لئی به تی ، زۆر چاک ده زان
 لهم جیهانه دا ده گمه ترین شت و ده ست نه که وتی (عقلی پووت و
 پالنه به) چونکه زۆر زهحمته پرگار بوون و تازاد بوونی له
 نه سیراتی عاتفه و ئاره زوو ، مه یل و نه زعه و کار تیکردنی ده و روبه رو ،
 به و ره ردهی تابه تی و ، دیراسی تابه تی و ، عه قیده و تیوری تابه تی و ،
 کلاری گهرتی و هه م و خه یال و له بهر چوون هه له کردن ، له بهر نه و هۆیه
 زۆر دووره ، هه مو و کاتی به یاره کانی پاست بێ و نه انجامه کانی حه نمی و
 به قینی پیت .

به لام نه وهی جێی سه رسو پرمانه نه وه به که فه یله سوفه کان له بهر
 جاو بۆشینان له م پاستی به پوون و ئاشکرایه ، هه مو یان هه له یان کرد
 له دیاری کردنی بابه ته که یان ، هه ستان گه پران و به شوین زات و سېفاتی
 خوای گه وروه نه و شتانه یش که په یوه ندی به غه یبه وه هه به ، به بێ
 نه وهی ههچ جوړه گه ره سه و پارچه به کی نه م بابه تانه یان به ده سه وه
 پیت تا پشی بێ به ستن ، یان بێ نه وهی زانیاری و به صیره تیکی وایسان
 هه پیت که بتوان له مانه تی بگه ن ، هه ووه کو له ناو باز نه به کی بۆش
 (حلقه مفرغه) دا بسو پر نه وه وایه .

له گه ل نه م هه و له عقلی و فه له فیانه شدا ، هه و له دانیکی تریش له

ئارادا بوو ، نه ویش بریتی بوو له (تشراف) ، بنمای سهره کی نهم
 مهوله یان نهوه بوو که عقل و زانست و سملاندن و بهلکه چنانهوه دادی
 که یشتن به یقین نادان و نامکعبته پاستی ، بهلکو زیانی له سوده که ی
 زورتره ، له بهر نهوه خمرچی سهره کی بو ناسینی پاستی و حقیقت
 بریتی به له (الشهود یان المشاهدة) - به چلوینین ، نهم دیتمن له پئی
 نوری ددروون و خاوتی نه فدا نه بیت به دست ناکه ویت ، نهمش به
 زیندو کرده و ی ههستاره ناواخیه کانی ددروون ده بیت تلوه کو
 حقیقته پوچی به کانی نهو دیو سروشتیش بناسیت . هه و کو چوون
 نهم چاوه دهره گیانه شته بیزاوو دیاره کان ده ناسیت ، نهم ههستاره
 ددروونیانهش به له ناو بردنی ماددیهت و مراندیتی ته وای ههستاره
 دهره کیه کان نه بیت به دست ناسیت ، نهم حیکمه ته تشرافیه و نوره
 ددروونیانه به وهرز شکاری و خو پاک کرده و ورددوونه ووه چاودنری
 کردن پهیدا ده بیت ، نهوا ده بته حیکمه تکی بلکو بی گهرد له هه ووه
 خهوش و پیسی به کی دهره کی پرزگاری ده بیت و تاکه هویه بو حقیقت
 به دست هیتان .

بوونی نهم ههستاره زیادانه شتی گونجاوه و هیچ گونیتیکی
 چندانیه ، بهلکو له وانه به ههستاری تریش هه بیت لهم جه شتانه ، به لام
 له گهل نه مانه شدا نهم ههستارانه هه وویان ههستاری ئاده مین و لا واره
 سنوردان ، هه ووه کو ههستاره کانی تر شیاوی هه له نو ، له لایمن
 هه وکاره دهره کیه کانه ووه - هه ووه کو هه ووه هه ووه ئاده به کانی تر -
 هویه کانی دۆزینه و ی زایلری کاریان تی ده کریت . تا یا ده بی ج
 بهلکه بهک هه بیت که به یه ییت نهم ههستاره سنوردان به و شیاوی
 هه له کردن به و ههستکردن و دیتنه کانی توشی هه له و هه له هه تاندن و

له خۆبایی یوون ناینت ؟ جا نه گەر وا بوايه که به ههلهدا نهچوبایه ، ده بوايه له نهجامه کانیدا هیچ جوړه دزو دزواریهک نه بوايه و هیچ چمته ټک جوونو به ههلهدا چوینکی نه بوايه و خۆی توونی ههلهخلیگاندن نه کردایه له مهسه له گرنگه کانی زیاندا ، ههروه کو چوون لهواقیعا ده ییین .

به ههه حال ئهه حیکمه ته تایه تمه نده من ههروه کو عقل ، نه من ناونانی به ته واوه تی پروون یته وه و پالفته یت ، چونکه نه من له لایهن هوکاره دهره که کانو شته دیارو نادیاره کانش کساری تی ده کریت ، سیهرو تارمایی به کانیانی تیدا ییچه وانه ده یته وه ، له گهل ئه وه شدا ئهه ئاوینه من ههه ناتوانی به شپوه به کی پاسته قینه وینه پاسته کان بگریت ، چونکه مۆرکی شوینه واری ئیسرائقی و عقیده و به لکه کانیانی له خو ده گریت ، بۆیه زۆربه ی ئیسرائقیه کان له کهشفه کانیاندا زۆر شته ده بین که هه مووی نه فسانه و خورافیانه و ، به هیچ کلۆجیک عهقل په مندی ناکات ، جگه له وه هم و خهیل هیچی تر دروستی نه کردوه و زۆر فهره زییه و تخمینات وه کو پاستی به کی سه لئیراو به لکه نهویست لیک دده نه وه که له جیهانی دهره وه یاندا هیچ بوینکی نه .

ئهم مهسه لانه ی یتوو که باسکران ، ههه وه کو چوون له سنوری فلهفه به دهرن ، ههه بهم چمته له سنوری ئیسرائقیه کانش به دهرن ، له وانه به یارمه تی دوزینه وه ی نه ئی به کانی جیهانی پۆح بدات و زۆر وینه و بیگار بییت ، گوئی له ده نگه سه دای زۆر یت ، به لام نه زانیکی ته واوه به جیهانی په پتوه به رایه تی خوی گه ووه و یاساو نه حکام و شه ریه ته که یوو ، یی ئاگایه کی ته واوه سه باره ته به هه وال و پاستی به کانی جیهانی پۆزی دوا یی ، ههه وه کو مۆفکی ئاسایی و

نەزان دەربارەى بىنماكانى ئىشراق .

لە پاستىدا فەلسەفە ئىشراق يەك پوانگە مەبەستان ھەيە ،
يەك جۈرە گيان بە سەرياندا زال بوۈ ، ئەۋىش ئۈمەيە ھەردوۋىكىان
دەيانەۋى بىگەنە حەقىقەت بە بىن يارمەنى يىغەمبەران و نىراۋان ،
ھەردۇۋ لايان يەك ئامانجيان مەبەستە ، ھەرچەندە ئەۋ ھۆيانەى دەيخەنە
كار لە يەكتر جودايە ، يەككىيان دەيەۋىت بەسەر زەۋىدا بىروات تا بىى
دەگات ، ئەۋىترىان دەيەۋىت بە بۆشايدا بىرئىت يان لە پىنگەيەكى
شاراۋى زىر زەۋىيەۋە بىگانى ، ئىمىنىان پىنگى ئىشراقىە كانە .

لە ئەنجامدا دەيى بەۋە قايىل بىن كە حەقىقەت و ئاۋىرۇكى عىلم
غىرۇن لەۋەدايە ھىچ جۈرە پىنگايەك نە بۆ گەيشتن بەم حەقىقەت و
زانباريانە تەنھا پىنگى يىغەمبەران نەيىت ، ئەۋ كەسانەى خۋاى گەۋرە
فەزلى خۋى بەسەرا باراندوۋن و بە پايمە پلەى يىغەمبەرايەنى شادى
كردوۋن و گەۋرەترىن بەنى زانستى لە بايەت زات و سىقاتى خۋاى
گەۋرە و مەلەكۈنى ئەرزو ئاسانى بىن بەخشيون ، بە بى ھىچ ھۆيەكەۋە
پاستەۋخۇ ئەۋى بىن پاگەياندوۋن جى بىن خۋىش نىۋە پەزەمەندى ئەۋ
خۋايە لە چىدا كۆبۇتەۋە . . ھەرام و ھەلالى بىن ئاساندوۋن ، تا
ئەمانىش بىنە ھۆيەك لە نىۋان خۋاى گەۋرە و خەلىكىدا ، بەلى
يىغەمبەرايەتى و پەيامەكانيان ئاشكرا و پوۋنە بە سەر خەلىكىيەۋە ، ئەۋ
عىلمە مەزەنى دەربارەى زاتى خۋاۋ سىفەتە بالاكانى و ئاۋە جوانەكانى
بەبى گىروگرفت و بىن بەرامبەرىش بە خەلىكى دەبەخشىن ، تەنھا
تۈزقائىك لەۋ زانستە ئاتۋانرى لە پىنگى لىكۈلىنەۋە و ردبۈۋنەۋە
تۈزىنەۋەى فەلسەفى بەلگەيىتەۋە بە درىزايى ھەزاران سال
بە دەست بىتيرىت ، تەننەت لە پىنگى پىازەت كىشان و خاۋىن

کردنه‌وی ددروونو حق چاودنږی کردنو بیرکردنه‌وش بو چه‌ندین
سالیس نهمجا هر نایه‌ته‌دی (ذلك من فضل الله علينا وعلى الناس ولكن
اکثر الناس لا يشکرون)^(۱) سوپه‌تی یوسف نایه‌تی ۳۵ .

نیامی سه‌ره‌ندی له ه‌ردوو لایه‌نی (فله‌سه‌فه)و (پوځانیه‌ت)
زانباریک‌ی قولو ، زانینکی ته‌واوی ه‌ه‌بو ، له لایه‌کی تریش‌ه‌وه
میرات گری علوم‌ی پتخه‌به‌رانو نیرراوانو پیاوچاکانو و نه‌و زانایانه یوه
که ناگانان له پله‌و پایه‌ی سروش و پیام بو . . له‌گه‌ل نه‌مانه‌شدا
په‌خته‌گرتی له فیه‌لسوفو ئیشراقیه‌کان په‌خته‌یه‌کی زانستی‌یانه‌ی
مه‌وزوعی بو ، نهمش به‌لکه‌یه‌که له سه‌ر چرو پری نیام و پوځونی
به ناو زانسته‌کاندا . . نهم بایه‌ته گرنکه‌یه‌که خلی سه‌ره‌کی و ته‌وه‌ره‌ی
بنچینه‌یی کرداره نویکاره مه‌زنه‌که‌یه‌تی چونکه بناغ‌ی شه‌ریعه‌ته‌که‌ی
خوایه و نیامی ئابین به‌گشتی له‌سه‌ر نهم مه‌سه‌له‌یه پراوه‌سارو پریباری
بی چهنو چوون له‌مه‌دایه . لیره‌دا نیام پرسیار ده‌کاتو ده‌ئیت : ناخو
سه‌رجاوه‌ی په‌سه‌نو چاوگی سه‌ره‌کی بو به‌ده‌ست ه‌تانی زانستی ته‌واو و
یه‌قبندار که هیچ جوړه گومانیک‌ی تېدا نه‌میت و ، زانینکی پیوستی و
ده‌باره‌ی زانی خواو سیفه‌ته‌کانی ، سه‌ره‌تای ه‌تنه زبانی تاده‌میزادو
کوژنایی ه‌تای و به‌خته‌وه‌ری و پزگاری ده‌ئیت کامه بیت ؟ ناخو ده‌ئیت
سه‌رجلوه‌که‌ی لی وردبوونه‌وی فله‌سفی و توژینه‌وی زانستی و به‌لکه
ه‌تانه‌وی مه‌نتقی بیت ! یان نوری ددروونی و ، په‌زه‌ت کیشانو پاک
کردنه‌وی دل و ددروونو نه‌و دین و که‌شفانه بیت که به‌هوی ه‌ستیاره
ددروونیه‌کانو هیزه پوځه‌کنه‌وه به‌ده‌ست دیت ؟ یان سه‌رجاوه‌که‌ی

(۱) نه‌مه به‌خششی خوایه به‌سه‌ر نهمو خه‌لک‌یه‌وه ، به‌لام زوړبه‌ی
که‌سان شوکرانه پوژیر نین .

شون کمو تی یغه به رانهو بلوه هتانه یشان و تسلیم یرونه بهوان ؟! تا
 نه مه نه و پته به که توله پینگاکانی لی جا ده پته وه . . . نه م سنی پینگایهش له م
 لایه نه وه به هیچ جور پک به کوری ناگر نه وه به به یهک ناگهن . . . (وان
 هذا صراطي مستقيما فاتبعوه ولا تتبعوا السبل فتفرق بكم عن سبيله ،
 ذلكم وصاكم به لعلكم تتقون) (۱) . سوره تی الانعام نایه نی ۱۵۳ .

(۱) له مه به پینگهی دامتیی من . شونیی کهون ، شونیی توله
 پینگاکانی تر مه کهون ، چونکه له م پینگهی خوا دور تان ده خاته وه .
 تا موزگار یان به مه ده کات به لکو بترسینو پاریزگار بن

بۆچۈۋنى فەيلەسوفە يۇنانىيە كان سەرپارەت بە ناسىنى خۋاي گەۋرە :

بەپۈۋە بەرۋ بەدېئەرى ئەم بوۋنەۋرە پەنلەر يەنكە ، لە لاين
فەيلەسوفە يۇنانىيە كان بە (المبدأ الأول) ناسراۋە ، گەپان بە
شۈن چۈنەيدەۋ ، دروست بوۋنى ئەم بوۋنەۋرە بەفەرمانى ئەۋ چۈن
پەيدا بوۋە ، جا ئىتر ئەم فەيلەسوفانە گرىمانى ۋ خەيالانى زۆرۈر
دروست كەردۈۋە ئەمجا كۈشكى زۆر زل ۋ زەبەللاجان لەسەر ئەم
خەيالو گرىمانە دروست كەردۈۋە .

بەلام ئىمامى سەرھەندى بەھۋى فەكرە فراۋان ۋ زانبارىيە
زۆرەكە ، توانى بەرپەرچى ئەم پاۋ بۆچۈۋنە سەير سەيرانە بەدائەۋە
بۆچۈۋنى فەيلەسوفە يۇنانىيە كان بەم چەننە بوۋە :

(مەبدەئى بەكەم لە ھەموۋ لاينەكەۋە ھەر يەكە ئەۋەشى زاتراۋە
لە بەكەۋە ھېچ پەيدا نايت تەنھا يەك نەيت ، گىتى لە شتى جياۋال جياۋال
يەك ماتۋە ، نائىگونجى ئەمە كەردەۋى خوا يەت ، لە بوۋنى
مەبدەئى بەكەمەۋ ھەقىقى بەكەم پەيدا بوۋە ، ئەمەش بوۋنىكە خەۋى
خەۋى پادە گرىت ۋ يۈبىتى بە ھېچى تر نە ، نە تەنەۋ نە لە تەنەش

نەخشىراو ، خۆى و مەبدئەكە ىنى كە لىو ى پەيدا بوو دە ناسىت ،
 ناوسان ناو ى عەقلى يەكەم ، بۆ بوو ىنى يىو ىست بە سى شت دە كات :

عەقل ، نەفى فەلەكى ئو پەمى (الأنفى) ئو ىش ئاسمانى نۆبەمە
 ئەستىرەكانى فەلەكى ئو پەمى . ئىمجا وا يىو ىست دە كات لە عەقلى
 سى يەم نەفى فەلەكى و كەوكەب و ئەستىرەكانى پەيدا يىت ، ئىمجا وا
 يىو ىست دە كات لە عەقلى سى يەمىشەو ى عەقلى چوارەم و فەلەكى
 زو ىل و ەسارەكانى پەيدا يىت ، ئىمجا وا يىو ىست دە كات عەقلى
 يىتجەم و موشتەرى و ەسارەكانى پەيدا يىت ۰۰۰ بەم چەشە تا گە يىت
 ئو عەقلى لە گە لىدا عەقل و فەلەكى مانگ و ەسارەكانى پەيدا يىت و ،
 تا دە گاتە دوامىن عەقل ئو ىش ىنى دە لىن (عەقلى بەكار - العقل
 الفعال) ۰۰۰ لەمەو ى فەلەكى مانگ پەكرامەو ، كە ئەمە ىش مەدەى
 ئەو و بوو نەو ى و ، تىك چوونە ، ەم لە عەقلى بەكارەو ى سىرو ىشنى
 فەلەكە كان ەتۆتە دى ، ئىمجا مەدە كان بە ىنى جو لآنەو ى كەوكەبە كان و
 بە شىو ى بەكى جىا جىا تىكە لآو دە بن ۰۰ ئىمجا لەمەنەو ى كىزاکان و
 پرو ى كە كىز و گىاندەرەكانىش پەيدا بوون ، ۰۰۰ ەند ۰ لەمەو ى ئو ى
 پەيدا بوو ئو ى دە عەقل و ئۆ فەلەكەكانى (۱) .

لە ەم سەردەمىكدا بۆ ناسىنى خواو ەم نادىارىكى نر ئەگەر
 ىشت بە ىنخەبەرەن و ئابىن نەبەستى نەگە ىنە ئەنجام ۰۰ ەم وەكو
 چۆن فەبلەسوفەكانى يونان نەبىگە ىشتى ، لە چەرخى پەپە ىنى
 زانستىدا نابىگەنى بۆ نمونە : ەگىل كەوتۆتە ەمەسان ەمەلەو ى كە
 وىستوبەتى لە پەنگەى عەقلى خۆبەو ى خوا يىشە بگات يان بەدبەختەرى

(۱) رجال الفكر والدعوة - الامام السمرقندى - ابو الحسن الندى

پوښه وړ بنسټی که ده لئ : (فیکری موندلې بریښي به له فیکری پروتو ، بریش هر له فیکری پروت ده کانهوه) ، پویه (براترا ندرسل) ده باره ی تم وته ی هیگل ده لئ : (هیگل لیره دا ده ست پو ټهوه درېو ده کات که فیکری موندلې هر وه کو خواجه که ی نه رستو بیر له هې شتی ناکانهوه جکه له خوی) (۱) .

نمیه که فیلسوفه یونانیه کان ناویان نلوه خواجه تی زانی (علم الالهیات) . . خه لکی به وېه پې ټی خلاص و چاپو کی وه ده ستیان به پاوړو لیکولنه وه کړد ، تیا دا ، هروړه کو ټه فسانه یه کی خه یالاری ، یان گریبانکی وه همی و ابو ، خیرا ټه ټایه ته مان ده هیته وه یاد که خوی گه وړه ده فمروئ (ما أشهدتهم خلق السموات والارض ولا خلق أنفسهم ، وما کت متخذ المضلین عضداً) (۱) سوره تی الکف ټایه تی ۵۱ (ټه و فیلسوفانه هه موو جه ته سیفاتیکی جه لالو که مان یان له خوی گموره پروتاتونه وه ، سیفاتی توانی و هه لېزاردیان لئ سه ندوته وه ، وایان سه لاندوه که بې گیانکی بې جو ټه و بې کاره ، به پوچوونی خویشان ټه مانه یان پو ټه و کړده وه که یسه لټن (واجب الوجود) مزنه و پوړزه و خاونه ، پویه لیره دا ټیامی غزالی بهرام بهر بهم لیکدانه وانه پاده به پو ټو ده لئ : (ټه و ی قابل بیت به و ی که خوی گه وړه له و پله و پایه یه دا بیت ټه و له پوړی بې پایه قترین شت دایناوه ، که عه قلی به مخوی ده شکن و به غه بری خوی ناشکی ، چونکه ټه و ی

-
- (۲) الفلسفة والسیاسة - برتراند راسل
 (۱) (من دروست کردنی تاسمانه کان و زه و ی دروست کردنی نه لسی
 خویشان نیشان نه دا و ن وه گومرایانم نه کړدوه به
 یارمه تیه وری خوام) .

عەقڵی بە خواو بەخۆی بشکێ ، ديارە لەو بەهێزتر و بەرخێر ، جا کە
ئەو هەر عەقڵی بەخۆی بشکێ و بە تەنھا خۆی بناسێ ، ئێر ئەو قوڵ
داجووونە بۆ مەزن کردنی خۆی گەورە هەموو لایەنکی مەزنی یان لێ
تەکاندۆتەو ، بەلکو خستیانە تە پێزی مردوو پەگەو کە ناگای لـ
جیهانی جوار دەوری یە جی پوو دەدات ، تەنھا ئەوە نەدیە هەست بە
خۆی دەکات و پۆچی دەرجوو و لێی جیاپۆتەو . (١)

تا ئێرەدا بۆمان دەردەکەوت ئەو فەیلەسوفانەی لـ زانسی
مانتاییکی و زانسی تەئیییدا نا چ پادەیک سەرکەوتی گەورەیان بە
دەست هێناوە کەچی لـ زانسی خۆایەتیدا نەیانتوانی سەرکەوتن
بەدەست بەتێن چونکە عەقڵی کۆلەواری کورت بین لـم بوارەدا هیچ
تیشوێکی یە تا بستی بێ بەستی .

ئیمام لەم بارەیمو دەلێ : (ئەگەر عەقل بە تەنھا بێس بوايە بۆ
ناسینی خوا ئەو کاتە فەیلەسوفەکانی یۆنانی - ئەوانەی عەقلیان کردبوو
بیشەواو یێش بێی خۆیان - بە سەر سوپماوی لـ یابانی گومرايی و
نەدەمانەو و هەروا بە ئاسانی سەریان لێ تێک نە دەجوو بەلکو زانترین
کەس دەبوون بە ناسینی خوا ، لـ هەموو کەس جاکریان دەناسی ،
کەچی ئەوان لـ هەموو کەس نەزانتر بوون بەزات و سیفات و نەو
جوانەکانی خوا ، بەلکو ئەوان گومانیان وادەبرد ، کە خۆی گەورە
بونیکی بەتال و بێ کاری هەبەو ، هەرگیز لەو بێرو پڕوایەدا نەبون
شتی دروست کردبێت جگە لـ عەقڵی بەکار (العقل الفعالي) نەبێت .
ئەم عەقلەیش بە ناچاری لـ خواوە پەیدا بوو ، ئەک لـ توانست و
هەلژاردنی خۆیەو بووبێت . ئەوان هەر خۆیان بەهۆی عەقلانەو
(عەقڵی بەکار) یان داخێناو لـ وەهەم و خەیاڵی خۆیاندا بوونیان

(١) رجال الفكر والسوء / الامام السهرندي .

داود تی ، تمسجا دروست کراوه کان له جیاتی نهویدی بۆ لای پمروه ردگاری بهرنهوه ، که چی ده بگپنهوه بۆ لای عقلی به کار ۰۰ وا نه ده گهن تهسر (الاثر) به هوی موتهسیر (المؤثر)ی پاستغبنهوه په پیدانه بووه ، به لکو به هوی عقلی به کاری دروستکراوی خویانهوه په پیدا بووه ، به لای نهوانهوه مه علول نهنجامی عیلهی تریکهو عیلهی دوور هیچ ده خلیکی نه له دروستکردنی مه علولی دوور ، وایان ده زانی نه گه .
 تم کارانه نه درسته پال خوای گه وره نهوه نهو په پی ته تریه کردنو مه زن کردنی پمروه رده گارهو ، بن کاریو به تالی له ئیشو کار نهوه نهو په پی مانای معنیتی و خوین پراگرتن ده گه یت ۰۰۰ که چی له پاستیدا خوای گه وره خوی وه سفی خوی ده کات که به دپهنه ری زموی و ئاسانه کانهو پتاسه ی زاتی خوی ده کات که ده فرموی (رب المشرق والمغرب) .

تم هزارانه به خه یالی خویان وا ده زان هیچ پیویتی به کیان به خوای گه وره نهوه ، مل که چی و سه ردانه وندن بۆ خوای گه وره به پیویتی نازان ۰۰ که وانه له کاتی داخوای ئاتاجیان و داواکاری پیوستان بگپنهوه بۆ لای عقله به کاره کیان و مل که چی بۆ نهو بنوین ، چونکه به پیی بۆ چونی خویان نهوه عقله خاوه نه ده لانی پاستغبنهوه ، توانستی نه وای هه به .

ئاخو تم عقله به کاره چی یت وا دروست کراوه کان ده درینه یالی و به هویوه دینه بوون ؟ لیره دا به هزاران پمت دانهوه هه به له سهر سه لاندنو بوونی تم عقله ، چونکه بوونی و جه پاندنی له سهر یتسه کی به کانی فه لسه فی گریمان کراو - مقدمات فلسفه مفترضة - پراگیر کراوه ، که له بهر پوشتایی ئوسوله کانی ئیسلام و نه ما

چه پلوه کائیدا ، کهم و کوور و ناتمو او ده به لئی نهو که سهی شت له
 ده سنی خوا به کی به توانای خاوه و یست و هه ل بزیرو ده سینه وه و
 ده بداته ده ست شتیکی وه همی و دروست کراو نهو به گومان تی
 نه گه یشتوو و زو ریش دووره له پاستی ، به لکو هم شتانه خو یان
 هست به شه رمه زاری و سه رشو پی ده کهن که ده درینه پال شتیک
 فله فله خوی دروستی کردوو له واقیشدا هیچ نین ، به لکو نه مانه
 به له ناو چوون پازی ده بن و شو کرانه ی به لاو مردن ده کهن و ، نایانه وی
 بزیرو به سینه وه له پال شتی گریمانی و وه همی ، که هیچ بوو نیکان له
 بونه و ردانه بیت ، لهو به خته وه ری به مه زنه ی که به درینه پال
 به روه ردگار تی به میان ده کهن (۱) .

(۱) الرسالة رقم ۲۳ - المجموعة الثالثة - رجال الفكر والمعوة ابو
 الحسن السعدي .

عەقل بە تەنھا بەس نیه بۆ ناسینی

پراستی بە کانی نایین :

بە چ زبانت ک سوپاسی خودا بکەین و چۆن ستایش بکەین ، بەرامبەر
بەو نېمەتەى بێى بەخشىوین بە ئارەنى یتیمبەرانو یتیراوان ، بە چ
دەلك ئەو بەرورەدگارەمان خۆش بویت ، کوا ئەو لەش و لارەى بـە
کردووە چاکەکانى بتوانێ هەقى ئەو هەموو نېمەتە مەزنانە بدات ؟ جا
ئەگەر ئەو خۆمەن فەرۆ پر بەرەگەتە نەبوايە کتێ یتیمى پرتسایى دە کردە
یتیمى عەقل کورت بۆ باوەرەتەن بە دروست کەرى زەوى و ئاسمانە کلان و
باوەرەتەن بە بەکابەرسى ئەو بەدیهتەرە ، فەیلەسوفە کۆنەکانى یۆنانى
سەرەپای بلیەتەى و زیرەکیان نەیان توانی بەرورەدگارى پراستەقە بناسن ،
بەلکە بەدیهاتى بوونەمەرەیان گەڕاندۆتەمە بۆ پۆزگار ، بەلام کە
بانگەوازی یتیمبەران دەرکەوت بە یتیم بوونى پۆزگار بۆ خەلکى
ئاشکرا بوو حەقیقەت کەمەبو ، فەیلەسوفەکانى دواى ئەوان بە کاریگەرى
ئەم نورو بەرەگەتە پراستەپەین بۆ پەت گەردنەوێ فەیلەسوفەکانى
یشتوو و ، باوەرەیان بە دروست کەرى حەقیقى ئەم بوونەمەرە هتیا ،
مەموویان بەکایى خوايان بریار دا ، چونکە عەقل بە بێ نوری
یتیمبەران کۆلماوو کورت پرۆ ئیدارکمان بە بێ یتیمبەران بێ
تواناو لاوازە .

قوناغی یتیمبهریتی له سهروی قوناغی عقلهوهیه

قوناغی یتیمبهریتی باش قوناغی عقل و بیر کردنهوه دیت ، نهوه
پاستی یانهی عقل له ئاستیدا کۆلهواره و ده درکی یی ناکات ، یتیمبهریتی
دیت و لیکى ده دانهوه و ده بیجه سییت ، جا نه گهر عقل به ته نهها بئس
بوابه ، نهوا یتیمبهران نه ده نیران و سزای ئاخیرت نه ده به سترایهوه
به وانهوه (وما کنا مذبذبین حتی نبث رسولا) (۱) .. عقل حوججه به
به لام حوججه به کی نه وهری نهوه له به لگه چینه وهیدا نهوا و کامل
نه ، به لکو حوججه ی نهوا به ناردنی یتیمبهران و نیراوان نهوا
کرا ، نهو جا قسه ی خه لکی بهی و به هانه یانی هیچ نه هیشت . خوای
گهوره ده فهرموئ : (رسلا مبشرین ومنذرین لئلا یكون للناس على الله
حجة بعد الرسل ، وکان الله عزیزاً حکیم) (۲) .. که کۆله واری و
کهم و کوهری عقل له هه ندی لهو بابه ته دا سه لئرا ، ئیر نهوه کلر لیکى
چاک نه هه موو نه حکامه گانی شهرع به تهرزووی عقل بئوریت . جا

-
- (۱) (یتیمبهران تا نیراوان نه نیرین) .
(۲) (نیراوان مژده هیتهرو ترسیتهرن ، تا خه لکی هیچ به هانه به کیان
نه میتنی باش ناردنی نیراوان) -

مولدانی همیشه بۆ بهراورد کردن له نیوان عقل و نه حکامه گانی
 شرع و خو بهستن پی یوه ، نهوه ده گهیننی که عقل بۆ نیوانه ی هه موو
 شتیک به کاره و له هه موو شتیکدا دموله مه نهوه ، بتر نه مه ده گاته نهوه ی
 ینکاری بپه به رایه نی بکرنیت (۱) .

(۱) الرسالة رقم ۳۶ همان سمرچاوی بپشوو .

عقل به تهنه بهس نیه نه گهر دهر وونیش له گه لیدا پوښن و دره وشاوه بیت :

جا نه وهی که سر لئی سوپ ده مین و - ناتوانی ته ټول بکړی و
لیکېدر ټپوه تهنه بهس نه بیت که بلایت ټپه یارمه یدانکی خواصی بووه و
پوځوونکی فیکری و راسته پایه کی مافولانه ی پمسه ند بووه - له و
سهرده مه دا - سهرده شازری زاینی - عقلانیت به جارنی بالی به
سهردا کیشا بوو ، زانستی به عقلیه کان به نه سیری برپاره کاشی
فلسفه مه تیق بهس هه موو لایه کدا زال بوو بوو به شپوه به کی
گشتی و بهس هیندستان و تیراډا به شپوه به کی تایه تی ، ټپوه یش به
تهننه بریتی بوو له خویندنی فلسفه ی یونانی و مغلاتون و نهره ستوی
هینده بهرز کرد پووه که گه یاند بوونیه پلمی پیروزی یی گونا هسی ،
ته نانت ټپو دهره نجامه عقلیانه ی له پشه کی عقلی و لهسهر پیستاری
مه تیقی دست ده کمون و باسکردنی ټپوهانه ی فیهلسوفه کانی یونان
پوونیان کرد پووه و برپارپان لهسهر داوه دهر بهری به لگه نه ویسته کان
که زماتی پارلوی لئی هاتوی لال ده کردو چاو کراوانی کویر ده کرد به لگو
فلسفه مه تیق بهرستان به ټپوه زوو یی زور لئی کردن له بهر دم ټپم
پاستیانه ی تلویان ناوه پاستی هه موو کړنو شیان دهر د ٠٠٠ ټا لم بارو

دۆڭه ناله باره دا بوو ، ئىمام دهنكى زولالى بۆ به كه مجار له سنورىكى زانستانه دا لى بهرز كرده وو ، له نيوان هموو زانايانى ئىسلامدا وتى لى كردنه وى عقل و بچراندنى له به پوهستى جهسته يى به مادديه كسى و وه هم و صورت و عقیده كسى و شه و سه لى تراوه باوانه ي ده و روبه رو زهنگه گاننى و ، پرگار بوونى له مه يلى نهفى و ئاره زووى ده و روونى و پهوشى جىگير بوو و ، نه رىتى دامه زراوو ، په گك داکوتاو ، نىمجه مه خالىكه ؛ ته نامت نه گهر ئىشراق و خاوتى ده و روونى له پىنگادا شان به شان له گه لىدا بۆ و ، ده ستى يارمه تى بۆ درىزىكا ، چونكه گه بىستى به شىوه به كى ئازاد و پروت كراوه له و هموو كاريگه ره ده ره كى و ناوه كى و دىراسه و پهروه رده و كو مه لىگا و ده و روبه رو ، شه و داب و نه رىتانه ي تايىدا په گيان داکوتاوه ، بووه به شىكى مه خال و به لگه نه وىست بۆ پاسته قىنه ي شت و واقىسى راست و په وان و ، بى يارده ر كردنى بۆ خه وش و دلىوزانه ، كاريكى نه شازه و ، نه شازىش ههروه كو نه بو و وابسه و متانه ي ناخرىته سه ر له به لگه هتانه وه بىدا شه لىكولنه وه ي ورده ي ئىمام نه تى به كى ده رخت و له نامه گانيدا زۆر بىشكى ده خسته سه رو به چهنده جار و چهنده باره ده ي و تنه وه ، ته نها دۆزىنه وه به كى نوئى سهرده م و ده و روبه ره كى نه بو و ، به لىكو پروون كردنه وه به كى زۆر مه زن بو و له ناوه ندى جيهانه فىكرى به كان و لىكولنه وه زانستى به كان و ، پاگه ياندىكى نو بىكارى به جهرگانه بوو ، كه تاكو بىستاش مافى خوى نه دراوه تى و نرخ و بايه نى نه زاتراوه ، كه چى له گه ل شه نرخ نه زانيندى هه قى شه وى هه به بگرىته با به بىكى سه ره بخوى لىكولنه وه و وردبوونه وه و پافسه و باس كردن (۱) .

(۱) همان سه رچاوى پىشوو .

جاسا ئەوئى تېرەدا زۆر گرنگى جىنى سەر سوپمانە ئەوئى ،
 فەيلەسوفى ئەلمانى بەناوبانگ (ئەمانوئىل كانت ۱۷۲۴ - ۱۸۰۴) نىڭكى
 دوو سەدە ياش ئىمامى سەرھەندى دەستى كىردە بائىكى مەوزوئى
 ئىكۆلئەوئى زانسانە دەربارەى تواناى پووت بوونەوئى ئۇزاد بوونى
 عەقلى لى دەست كارىگەرەكانى دەوروبەرو ھۆكارەكانى بۆماوئى دابو
 نەرىتو ھوكم دائى تەواو پاستو پەوان لە ھەر مەسەلە بەكدا پىت . .
 ھەتتا بە ديارى كىردى سۈرۈ جىزى عەقلى بىمۇ پەپى ئازاى و ئى
 ھاتوئى و بلىمەتەوئى ، لەو بابەتەوئى كىيە بەنرخەكەى (نقد العقل
 الخالص) ى لەسالى ۱۷۸۱ز بىلە كىردەوئى ، شەفەقەندى شىواندىكى وائى
 لە ناوئەندە فېكرى و فەلسەفەكاندا دروست كىردو وائى ھىزاندىن ، كە
 ھەموو يىروپا كۆنەكانى سەر بەو بابەتەى پوخاند ، ۋەكو دىكتور ئىقبال
 دەئىت : (كانت كارى ھەموو مۇتەئەوېرەكانى (المتورين) پوخاندو ،
 كىردى بە شىتەك خۆل) (۱) .

ولائى پۇژئاوا ھەمووان پىتى ئەم كارەيان گىرتو ، دايان نا
 بە نىرخى زانستى و مەزىتى ئەم كىيە لە بوارى دىراستادا بە جەشەتەك
 كە شىاوى (كانت) پىت ، تا ئەو پادەپەى زۆر جار وتووانە (ئەم بەرھەمە
 فېكرىيە ، خەللىكى خوائى مەزىنە بۆگەلى ئەلمانى) . .

(ئەمانوئىل كانت) دەئى : فېكر بە پروپاگەندە دەست بەكارى
 خۆى دەكات پى ئەوئى ھەست بە خۆى بىكەتو زۆر جار لەبەر ساكارى
 پىت بە پاستى پىشەكى و ، گرېمانكىرى و ، توانستەكانى دەپەستى ، بە
 خەيالى خۆى وا دەزائىت بىوئەپى شەمانو يەقىنەوئى كە دەتوانى ھەموو

(۱) ھەمان سەرچاومى پىشەو

مەسلەيكە ھەل بىكەت دەگەن چىيەنى و ئېتىيەكەنى بونەوەر ، كەچى سەردەمبىكى تە دېت بۇي دەردەكە وىت ئەو پەردە عەقلى و فېكرىيەنى لەموو يېش داپرەشە تا ھەورى ئاسمان ناپرات و ناگەنە ئىستېرەكەش ، ئېر لېرەو گومان دوو دلې پەيدا دەيت ، ئەوجا دەزائىت شەك ھەيە وازى لى ھىراوہ ھەموو يەكەك لە پەو پاگەندەكاران و گومانداران جاويان لى بۇشەو ، ئەوئى ئەوئە كە يېوئە لە عەقلى ئېدراكەس بىكۇئەو ، چىيەنى و جۆرەنى زاپارىمان بزان و ، يېوئە جۆرى ئەو وئەو ھىزانە ھەمانە بۇ تېگەشەن و زانە بەكاران دېن ئاشەرا بىكەن ، بزان تا ج پادەيك دەتوانە لەبەر پۇشائېدا پەي بىكەن) •

بەلئ ئەوئى ئىمامى سەرھەندى لە يېش دوو سەد سالى لەمەو پەر دەرى خەتوہ و پوونى كەردۆنەو تازە فەلسەفە لەسەر دەستى كەت دەيگەتئەو بەنەواوئە دەيسەلئە كە عەقلى پووت و بىگەرد بەتەھا خۆي نەو دەست ناگەوئە چۈنكە كەتئە عەقلى بىر كەردەو بەرھەم دەھىتە كە لەگەل ئادەمىزاد تېكەلاو يەت ، ئەو ئادەمىزادەي لە جەستەو پۇج يەك ھاتوہ جا ئېر كەواو و چۈن دەتوانە عەقلى لەم ھەموو ئالۇزكەوئەي پۇج جەستە بە ھەموو بەشەكەنەو داپەن و ئەمجا پەنى بى بەستەن ، ئەو عەقلى عەقلىكى زىندو نە ، بۇ ئەمەسە بۇ ناسىنى خانەي زىندو نەتوانە خانەكە لە لەش جيا بىكەنەو ئەمجا بىناسەن چۈنكە كە خانە لە لەش جياوئە دەمەئە ئېر جياوازىيەكى زۆر ھەيە لە ئېوان پەشكىنى خانەي زىندو ، خانەي مردو ، ئېر كە عەقلى لە ئادەمىزاد جياكەرايەو لە پەشەئە ئەو عەقلى مردوہ نەك زىندو •

بىسارىك دەكەيت : عەقلى سەرەپەي ئەوئە كە خۆي كۆلەوارو

پهك كه وتوو ددربارى نه حكامه كانى خوايه تى ، به لام نه گهر هاتو له نهجامى خاوتنى ددروونو دره وشانه وى پړخى له نيوان نه وو زاتى خدا په يوه نديه كې تابه تى دروست بو ، په يوه نديه كې واى نه گوتې بټ كه پتوانى به هڅه يوه راستوخو له حه زړه تى قودسيه ته وه شت ودرېگړت و ، پيوستى به ناردنك نه بټ له پړخى پښه مېرانه وه دهنى بكه وټ ، تايا نهو كته پاتان چونه ؟ تمام له وه لامدا ده لټ :

هرچنده عقل خوى نريك بسكاته وه ، له گه ل خدا په يوه ندى په يدا بسكات ، ناتوانى په يوه ندى له جمستى توخمداردا به هيچ شتو پهك بېچرټ ، پروت بوونه وى نه وو و نژادى په هاى هرگيز دده ست ناكه وټ ، هنزى وه هم و خيال هم مېشه جلوه وى ده گړنو ، هينزى توپه وى و ناره ووه كانى هرو و كو سهرى خوى له گه لدا دهن و ، سفتى سوربوونو ته معاكارى خراب دروشمى دهن و ، له بيرچونو لى ټك چوون دايم به مرقه وه به ندنو وازى لى ناهستن ، هه له كردنو تاوان كردن سفتى مرقنو و لاناچن ، كه واته عقل شايستى متمانو پشت پي بهستن نه ، چونكه بربارو نه نجامه كانى له كوني وه هم و گوتېنو و خيال پزگارى نه بووه ، له ټكه لاو كردنو لى ټك چوونو له بيرچونو هه له كردن نه پاريزراوه ، به پنجه وانه ي مه لايكه ته وه كه له هموو هم سيفه تانه وه خاوتن كراونه ته وه ، دوورن له هم هموو عيب و كه هم و كوپيانه ، له بهر نه وى به هيچ چاره پهك نه هر نه وانه شايستى متمانو پشت پي بهستن ، چونكه له وه هم و خيالو لى ټك چوونو هه له و له بيرچوونه وه پاريزراون ... هه ندى جار وادبټ به خيالدا كه نه و زانباريانه ي دهنى مرقو كه وتوو له پښكاي پړخى يوه به پي نه وى هست بگرټ له كانى به جى هټانى دا ټكه لاوى هنزو هه ستياړه كان بووه

- که خۆی له خۆیدا پێشهکی به کجی لای ئهو بووه به شیکێ چمپاو
 جا بۆیه پاست نیه ، به لکو له پێگای وههم و خه یالموه هاتوته کابهوه
 به پاده بهك ناتوانی جیاوازی له نێوان پاستی وههم و خه یال بکات ،
 جاری واش ههیه دهتوانی جیاوازی بکات له نێوانیانداو جاری واش
 ههیه ناتوانی . گومانیش لهوه دا نیه که ئهم زانیاریانه له ههنجامی نیکه لاور
 بوونی بهم پێشهکیانه ههروا به جێگای گومان و دوو دلی ده مێتتهوه ،
 پاستی تیدا نایهته دیو ، ناگونجی متمانهی یی بکریته و په نای بو
 بری (۱) .

(۱) الرسالة رقم ۳۶۶ هه مان سه رچاومی پێشوو .

پیناسه‌ی عقل :

مادام تیمه بسی عقلمان کردو تواناو سنوریمان دیاری کسرد
 یئوسه عقل بناسین و بزاین جی به ؟ پیناسه‌ی عقل زۆره و بۆجونی
 زانا بایش له باره یهوه جیاوازه لهوانه بیه له مه بمت و مانادا همدیهک
 شت بگریته وه هۆیه کمنی له وه دایه چونکه عقل شتیکی مسادی و
 بهرجسته بیه نهوا هدرکه سه چون همنی پتی بکات بهو شتیوه
 ده بناسیتی . به لام له لای هه موویاندا هه مان مه بمت ده گه پتی که
 تیتا ده پلین : (عقل هیزکی مودریکه له مرؤفدا ، دیارده به که له
 دیارده کانی پۆح ، جینگاکه بشی مینکه ، ههروه کو چون بپنن تاپه تیکه
 له تاپه تیه کانی پۆح به لام ئامبره کی جاوه ، عقل دوو عقله ، عقلیک
 خوای گه وره خۆی دروستی کردووه و نهویش ئه سه ، عقلیکیش ئه وه به
 که خه لکی له نه زمونی پۆزانه‌ی زیان دهستی ده که ویت نه گهر
 ههردوکیان کو بونهوه نهوا به کتر به هیز ده کمن ههروه کو نیمایه علی
 (خوا لئی پازی پیت) ده فهرموی (۱) :

دینم عقل دوا له سروشتی بهو یستراو
 سروشتی تیتا نه پیت که لکی تیه ییستراو
 ههروه کو خۆر که لکی تیه که نه پیت پونلکی جاو

(۱) مجلة آفاق عربية - السنة الحادية عشرة ۱۹۸۶ .

كەواتە عقل مېزىكە سودى لىۋەر دە گېرېت بۇ پرووناك
 كۈرەنەۋى پىنگى زىان و زانىنى نىزاراۋە كان لە پىئى زانراۋە كانەۋە .
 جا ئەو كەسانى پىنگى عقل دە گىرە بەر لە زىيانداۋ دە يانەۋى
 بىگەنە ئىلاج زۆرە پى كات سەر كە وتوون چونكە عقلەندە لە كاتى
 ھەنگاۋانېدا دە پى ھەنگاۋى (دوۋە مى تەۋا كەرى ھەنگاۋى
 يىشۋى پىت و ئامادە كەرىش پىت بۇ ئەۋى بۇى دە پوا بە پادەك ئەو
 ھەنگاۋانې دە پىت بە چەشتىكى ۋا يەك دە گىرە پىك و پىك دە پىن كە
 پىتە ھۆيەك بۇ گەشتە ئەو ئىلاجى مەبەتەتى ، جا لىرەشدا ھىچ
 جىۋازىيەك نە ئەگەر ئەو پۇشتە ھەر دوۋ پى يەكەنى پىت بە سەر
 زەۋىدا بىرۋات تا دە گانە ئەو جىگايە دە پىۋىت ، باخود پۇشتەكە
 پۇشتىكى عقلى پىت خاۋەنەكەى لە فېكرە يەكەۋە بگۈزىتەۋە .
 فېكرە يەكەى تر تا دە گانە چارە سەر كۈرەنى ئەو گىرەگرفتەى دە پىۋىت
 چارەى بىكات ، ئا ئەمەيە پۇشتى عقلى و پوخسارە ديارەكەى
 بەلام پىنگى عاتىفە يان غەيرى عقلى بىرىتە لەۋى كە خاۋەنەكەى
 پىنگايەك كە خۇشى دەۋىت و بە ئەرەزۋىيەتى ھەلى دە بۇرېت بە
 چاۋپۇشىن لەو ئەجىمانەى دە يىگەنى و لىۋەى پەيدا دە پى (۱) .

ئەگەر لەم پروانگەى عقلەۋە پروانې زىان و سەردەمى ئىمام
 دە زانىن رىكاكەى كە ئىمام كۈرەى بەر ، پىنگايەكى عقلى بوۋ بە
 ھەردوۋ جەشەكە يەۋە بەسەر زەۋىدا ھەنگاۋىكى ئاقلازەنى نا تا
 گەشتە كۆشكى پانايەتى و جەلۋى كۈرەنە بەرە ئاپىن ، ۋە پىنگايەكى
 عقلى فېكرى كۈرەبەر بۇ بوجەل كۈرەنەۋى پايسە خراپەكەنى

(۱) المقول واللامقول - دكتور زكى نجيب محمود .

فەلسەفەو نیشراقچەکان . . جا لە ئەنجامی چڕبوونەوەی عەقل بەرابەر
 بە پودااو بەسەرھات و گێروگرفت یێوانەیک دیتە کایەو یێی دەئێن
 جیکمەت - پەندیاری - ھەرچەندە ئەو پەندیاریە لە ئەنجامی چەند
 گێروگرفت و پووداوی سەردینکدا پەیدا بوو و پەبووست بوو بەسو
 کاتەو ، بەلام ئەگەر ھات و دات پێی لەو پوودلوو گێروگرفتەئەئێ ئەو
 سەردەمە ئەوا دەیتە یێوانەیک بۆ ھەموو سەردەم و کاتێک ، سوودی لێ
 وەربگیریت .

پیاوani نیشراقو دەررون پرووناك :

(له دېر زه مانه وه ، نهو بر ياره ی دراهه كه نیشراقو پرووناكی دەررونو پړوح ، هویه کی پاكو یی گهردو دور له گوناوه بو گه یشتن به یقین و زانستی راستو ، چاگردنی په وشتو خاویځ كړدنه ووی دەررونه كانو دروست كړدنی كۆمه لگایه کی مرقانه ۰۰ میسرو هیندستان هر له چاخه كۆنه كانه وه مه لېندى نهم بزوتنه وویه بوون ، نه ووی یارمه تی پلاو بوونه ووی نهم بزوتنه ووی داو ، بهیزي كسرد تا لای خه لكی په سنده بكری ، نهو بهرنه كدانه وه به تونده بوو له نلو پړوسا پړاندا سړی هلد ۱ بو بهرگری كړدنی نهو زیاده په ووی و زور پړدا چوونه بوو بهرامبر به پړوزگرتی عقل ده كرا له لایه كه ووه ، نهو په رسته شتانه یی همنیاره كان بوو له لایه کی تروه ۰۰ له نه جامدا له نهمكندره به مه لېندى داكوتا ، كه جتی به بهك گه یشتی عقل و تاینه پړوزناوایی و پړوزه لایه كان بوو) (۱) ۰

پشتگیرانو لایه نگیرانی نهم فله سغه و بزوتنه وویو شونین كه وتوانی ده ئین : به هیژترین هؤ بو ده سختی نهو یقین و زاینه راستی كه بریتی یی له دین به چاو ، به خاوتی نه فزو ، نوری دەررونو ، وریا كړدنه ووی همته دەررونه كان نه بیت دمت ناكه ویت ، به هیچ

(۱) رجال الفكر والمعزة / ابو الحسن الندوي ۰

جۆزىك له توانادا يە گەشتن و بەو پاستىيانە تەنها بە سۆى ئىو
 ھەقلە بى گەردو بى خەوشەو نەبىت تەوېش جىكمەتى ئىشراق و نورى
 دەروونىيەو بە رىيازەت كېشانو بەرەبەرەكانى نەفس و ئارەزووكانو
 بىرگەرنەو و ، چاودىرى كردن پەيدە دەبىت .

جا ئەگەر ئەم داوايەمان سەلاند ، دەگەنە ئەوئى كەسە دەبىت
 ھەستى شەشەمى (دەروون) ى ھەبىتو كەرى خۆى لە مەزۇفا دەگات ،
 جگە لە پىتچ ھەستارە ناسراوەكان . لەم ئەنجامدا شتى وا دەبىتو
 دەبىت بە ھۆى (مشاهدات)و كە بۆ مەزۇف ئىشكرا دەبىت لەو و
 پىش نەزانرا بو ، بەلام ئايا بەلگە چىيە ئەم ھەستىش سوردار نەو ،
 نىاوى ھەلەو گوناھ كردن يە وەكو ھەستارەكانى تر ؟ جا ئەگەر وا
 بوايە ئەو ھىچ دزوارى و بەرەرجدانەوئەكە تىدا نەدەبو ، بەلام
 مەزووى ئەم ئىشراقە دەمان گەيەتتە ئەوئى ئەو ئەنجامو بىروپايانەى دەبىگاتى
 ھەمىشە نوونى جىاوازى و بەرەرجدانەوئە بوو ، ھەروەكو چۆن ئەم
 دزوارى و جىاوازى و بەرەرجدانەوئە پووى كەردۆتە دەرنەنجامەكانى
 فەلسەفەى يۇنانى و عاقل مەندانى پۆژھەلات .

بۆ نمونە : فلاتىنس باوەپى بە نىزامى ئابىنى و ئەو پەرستە باوەى
 سەردەمى خۆى نەبوو ، لەگەل ئەوئەدا كە فەيلەسوفىكى سەردەمى
 بى كۆت و زنجىر بوو ، ھەمىشە تەركىزى لەسەر چىاودىرى كردنو
 بىرگەرنەو بوو وەك لە ئىش كردن ، بەلام قوتايە پياوچەك و ماقولەكەى
 بە ناوى (بارفرى) سۆفەكى زاھىدى كەم خواردە بوو ، فلاتىنس
 باوەپى ھەبوو بە كەتتە كۆپى (تاسخ الارواح)^(۱) و دەوكەوتى

(۱) لەرھەنگى پەرەردەو بزانست - ژمارە (۱۴) ى ۱۹۷۸

پژوی ئاده میزاد چلریکی تر له دهروونی ئازە لدا ، به لام بارفری
 باوه پی بهمانه نه بو ، ینشه وای سێ یه می ئهم سێ قوتاجابه (براکلس)
 بوو که به پرموی هموو چمته دابو نهریت و دروسمه کانی میسری
 ده کرده ، پژوی سێ جار خۆری ده به رست ، مه زه به که ی له زۆر
 عه قیده و ئابینی چا جبا تیکه لاو بوو ، ئهمانه هه موویان خواوه ن بینو
 به قین بوون .

بارفری دزی مه سیجه ت وه ستاو بشتی فه یسه ری پژوی گرت له
 بزوتنه وه کهیدا ، پۆ زیندو کردنه وه ی بت به رستی و نه فامی پژوی نوێ
 که چی ، له کاتیکدا که خۆی به که شتی بت به رستی به وه به ستنه وه .

ههروه ها خلو ن که شفو ئیشراقیه موسلمانان که هه میشه
 نمانه یان ده خسته سه ر ئهم دوو هیزه ، که چی له که شفو هه سته کانی
 دهروویان جیاوازی و دزواریه کی زۆر ده بیننه وه هه ریه که یان به ر به رچی
 ئه و تیریان ده داته وه ، وای ده سه لیتیت که که شفی ئه و تیریان دووره له
 پاستی به وه له گه ل واقیقا ناگونیجی .

یه کیک لهو ئیشراقیانه (شهاب الدین السهروردي) یه که به
 (المقتول) ناوبانگی ده رکردوه ، به فهرمانی (ملک الظاهر) سالی
 ۵۸۷هـ که ده کو زری ، سه هروه ردی خۆی ده ئی پێازه که ی له هه ر
 دوو فه لسه فه ی زه وقی (الاشراقی) و فه لسه فه ی گه پۆ کایه تی
 (المشائیه)^(۱) کۆی کردۆته وه . گرنگترین کینیی که دایناوه (حکمه

(۱) (المشائیه) فه لسه فه که ی ئه رسته یه ، بۆیه ئهم ناوه یان لێ ناوه
 چونکه فه لسه فه که ی به سه ر بێ به وه لهاره وێکدا ده که یاند - المنجد
 الطبعة الرابعة والعشرون .

الاشراق) مو ، (قطب الدين الشيرازي) پافى كردوه .

شيخى ئىشراقىيە كان (سەرودى) دەلى عەقلەكان بە تەنها
لەدە عەقلدا كۆبونەتەوه ، بەلكو ھەموو جۆرە شىك لەم بونەودەدا
عەقلىكى تايبەتى خۆى ھەيە ، واى لىك دەداتەوه (كە ئاسمان
مەخلوقىكى زىندووەو خاوەنى نەفسە ، ئەو دەلى گەورەترىن ئەستىرە
خۆرە یتويست لەسەر خاوەن ئىشراقىيەكان بە مەزنى سەبرى بىسكەن
پەيزى لى بگرن ، ئا لەم قە سەبر سەیرانە شى تری زۆر وتووە . .
لێردا بۆمان دەركەوت ئەم ھەكىمە ئىشراقىيە مەزنە یشگەشتووەى
سەردەمى خۆى و نازناوى (شيخ الاشراق) ى بى بەمخىرا نەیتوانى لەم
خەيال و ھەمە سەرسو پەشتەرانە پزگەرى بىت ، ھەروا بە بى بەشى
مايەو لە نىمەتى پەشتەبەرىتى محمد صلى الله عليه وسلم ھەتەو كۆ
دەمىرى (۱) .

(۱) رجال الفكر والدعوة - ابو الحسن الندوي

عقل و کشف سواربووی کەشتی یەکن (۱) :

ئەمانوئیل کانت (۲) ، بۆ گومان دوو دلی یەکی زۆری بەرامبەر بە پەوت بوونەووە بوختیی عقل هەژاند ، بپاری ئەوەی دا کە پاك بوونەووە خاوتنی و ئازاد بوونی عقل لە کلریگەریتی دەرهگی و ناوەکی نیسجە مەحاککە ، بەلام لەبەر ئەوەی ئەم یانە یانێکی فەلسەفی یەو ، هیچ بەیوەندیەکی بە کەشف و علمی دەروونی یەو نە نەیانووە لەو زیاتر هەنگولێکی تر بنی بەلام ئیمامی سەرھەندی لەبەر ئەوەی پۆجووی ئەم دەریا مەزەنە یەو ، هەنگاوی تری ناوە و پاسەکانی بابەنی کەشف و ئیلهامی خالیدی گرتۆتەووە ، بەدەست هێتانی ئەم دوانە بەدریزی و پافە کردنەووە زۆر دەگمەنە ، ئەو بپاریە دا کە ئیشراقی دەروون خاوتنی بە تەنها بەس نین بۆگەشتن بە پاستی یەکانی غەیب . جا ئەو زانیاریانە ی کە هیچ جەشە گومانێکی تیدا نەئیتیت و خەلکی و

(۱) همان سەرچاوی پیشوو .

(۲) سالی ۱۷۲۴ز لە (کانیزبورگ) ی سەر بە بروسای پۆلەلاتی هاتۆتە دنیاووە لە خێزانیکی هەزار یوو ، زۆر بابەت و لیکولینەوی لە باش خۆی بەجێ هێشتوووە دەربارەی ئەستێرناسی و فیزیای فەلسەفە و مەنتق و پەرەمردە - اعلام التریبە

نایه نه ندانیش نه توانی به دهستی بهیئن تنها پښتو یی یتنه بهرمانو
 به یامه که یانه ، که یشتن به زانیی ته و او و ، پرزگار بوون له دوزخ و
 خاوین بوونه و دی راستمقیه تنها له پئی باوه پښتان به یتنه بهریتی یانو
 نسوین که وتی به یامه که یانه و به .

له په کتک له نامه کانیسا ده لږ :

شم فیهل سو فانه ی پښکای پرازه ت کیشانو موجه ده دایان
 گرته بهر ، - پښکای نه و سوفیه په بانیانه ی که شوینی یتنه بهر
 کهوتوون - به لام نه مان ممانه یان ده خسته سر ته و ورات و دیته کایانو
 که شف و بیننی به کایان ده کرده یتنه نگی خو یان ، بو به گومرا بوون و
 خه لکی تریشان گومرا کرد ، چونکه نه وانه ناگایان له و نه به که
 دهروون سانی گومرا یان ده کات و سمریان لی یتک ده دات و ده کو دل
 پوونی نه که ده روازه به که بو پئی هیدایه ت و پووناکی ، چونکه دل
 پوونی به یتنه بهرانه و به ستر او ، دهروون خاوین کردنموش به دل
 پوونی و به ستر او ته و ، نموش به معرجی بهر و ده کردنی دهروون و
 جا کردنه و دی ، چونکه پوونی دهروون له که ل تاریکی دل (۱) - که
 ناوینه ی نوره کانی خوا به و نیاید ده دره و شته و - و ده کو جرایه ک وایه
 داده گیریشتریت تاوه کو دوزمه نادیده که (شینانی له عین) له بهر
 نیشکه که پیدا نه و خاوه له بناغه و به روحیتیت تاوه کو به نه واده تی بیکات

(۱) یتنه بهر صلی الله علیه وسلم ده لهرمویت (قلب المؤمن هرش
 الرحمن) یان له و ده دیسه قودسیه ی ده لهرمویت (ان السموات
 والارض ضعفت عن ان تسعنی ووسعنی قلب المؤمن) رواه احمد
 عن وهب بن منبه / الاتحافات السنیه بالا حدیث القدسیه . تالیف
 عبدالرؤف المناوی .

به ویرانه‌ی کتّج کردو .

لېرمدا ده گمینه ، نو نه چامه‌ی که پښکای جوجاه‌دات و پړامه
کېشان له پټی بدلکه . ځینا مووی نهمه‌ی هیچ جوړه به قینی و دل . رامپک
نابه‌خشت ، وه کو شینخی سه‌عدی ده فهرموت :

(نه‌ی سه‌عدی مه‌حاله‌ بتوانی پښکای چاکه‌ خوازی و دل و
ده‌روون خاوتنی بگریته بهر نه‌گر له پټی شمیره‌ته‌کی (مصطفی) وه
صلی الله علیه وسلم نه‌یت) (۱) .

تیکه‌ل کردن له که‌شفدا :-

(ده‌یی نموه‌ تی‌بگین ، که‌ هه‌له‌ کردن له که‌شفدا هه‌ر له پښکای
تلهام و سه‌سه‌ی شہیتانی به‌وه پیدا نایت ، به‌لکو زور جار نه‌حکام و
پړوداوی وا ده‌نشت له‌ خه‌یالی نه‌و خاوه‌ن که‌شفاندا که‌ هیچ
به‌بودن‌دیه‌کی به‌ پاسی و واقعه‌وه نه‌و ، ده‌ستی شہیتانی تیدا نه‌ ، نه‌مجا
نم خه‌یال و ته‌صورتانه‌ له‌ ده‌ره‌وه‌باندا خوی ده‌نویتی ، هوی‌کسی
نوه‌یه هه‌ندتی کس له‌ خه‌وناندا یثمه‌بهر صلی الله علیه وسلم ده‌بین و
نه‌حکامی وای لی و ده‌دگر که‌ بیجه‌وانه‌ی نه‌حکامه‌کانی شمیره‌تمو
له‌گد فهرموده‌ صه‌جحه‌کاندا ناگونجی ، نه‌مش هه‌رگز ناگونجی له
شہیتان و سه‌سه‌ی شہیتانه‌وه‌ بیت - چونکه‌ شہیتان ناتوانی خوی سه‌
یثمه‌بهر بگویت - که‌واته‌ نه‌مانه‌ همووی هه‌ر هیزی خه‌یاله‌ تم چه‌شنه
خه‌یال و ویتانه‌ ده‌گریت که‌ دووره‌ له‌ جہانی واقعه‌وه .

(۱) الرسالة رقم ۲۳ / المجموعة الثالثة .

له يه کيک له نامه کانی ترېدا ده لني : (نفس هرچنده به خلون
کردنه وه و پاک کردنه وهی بگانه نفسی (مطشته) ناتوانی به هیچ جوریک
به ته واونی له سیفاتو پوهشته کانی پروت پته وه ، بویه ده کونجی تاران
خوی بکوته ناخپه وه و بکوهته هله وه) (۱) .

(۱) همان سرچاوهی پتسور .

پتغه مېهرانو فەيلەسوفان

ئەم فەيلەسوفانە بە نرخترين و بەهاترين ئەمەنى خۆيان بە کار ھېت
 بۆ ئەوەی ئاميرى بە دەست بھێنن تا لە ھەلەى فیکرى و ھەلخېسکاندنەى
 عەقلى بەدوور بن ، بە لیکۆلینەو و تووژینەو و وردبوونەو لىم پێناو دا
 زۆر ماندو و بوون ، کاتى کە گەشتە ئەوەى لى زاتى خىودا و
 سېفەنەکانى بکۆلنەو کە مەترىستين و مەزترین بابەتە لە لیکۆلینەو دا ،
 ھىزیان لى پراو خاوبوونەو و ئەمجا ئەم ئاميرى لى ھەلەى فیکرى
 دەپاراستن ، خىتايە لاو و دەستیان کردە پى ھەتوتان و وپتەکردن و ،
 سەر لىشتوان و سەرگەردانى پووى تى کردن و لە نلو تارىكى نەزانیدا
 دەتلانەو ھەروەك كەمىك جەندىن سالى ئەمەنى خەرىك کردىت بە
 کوکردنەو چەك و خەفى جەنگ ، بەلام ئەم پوژەى جەنگ دەركەوت ،
 لاوازی و پى ھىزى ھەموو ئەندامەکانى لى ئەم کەسە بگرتەو
 ئەمجا خاوبیئەو ئەم چەك و خەفانەى ھەموو لە دەست بەرپێشەو .

جا ھەندى لەو گەمانەى کە خەرىكى فەلسەفەن ، زۆر جار بە
 ھەلەدا دەچن و دەگەن ئەم پلەو پەى کە فەيلەسوفەکان دەگەنە پەسەى
 پتغە مېهران ، ئەلکە دەگەنە پادەيك کە دەپەموئ ئەم زانیارانەى ئەوان

فعل بدن بمهر شهریه تی یخه بهران ، به لئی ثعوان بلوه پان وایه که
 ثم فیهل سو فانه سه کین ، بویه زانیاریه که تیان ناو ناوه حکمت ،
 که چی ثمانه دهنه نیجری گیر و گرفت و نالوزان ، چونکه حکمت
 بریتی به له زانی شیک هدره کو چون له واقعدا هدی (۱) ، به لئی نهو
 زانیاریانه ی پیچه وانه ی زانیاری حکمت یث وه کو (نه دریمه تی
 یخه بهران) نهو له لای نهو هدی که تان پیچه وانه ی واقع و پاسنی به (۲) .

ههروه ها دهر باره ی خوبا کردنه وه ی تمواو ده لئی

• تبه ده لئین خوبا کردنه وه و خوجاک کردن به سترانه نهو به
 کرده وه ی جوان و چاک ، که خوی گه وه پازی بکات و وه ی بگریت ،
 وه ثم پیگیه تی ناسریت ته نها له پیگیه ی یخه بهران وه نه یث ، نه
 خوبا کردنه وه نه خوجا کردن به یث نردنی یخه بهران به دی نایث .

به لئی عقل به لگیه ، به لام به لگیه کی تمواو به ناگاته پله ی
 کار تی کردنی تمواو و پوون کردنه وه به کی ی لیخ ، به لکو به لگیه
 تمواو یی جهن و جون بریتی به له ناردنی یخه بهران و نیران و که
 سزاو پاداشتی نه مرو همیشه یی به وانه وه به سترانه نهو (۱) .

(۱) نهو ی ناشکرایه که زانست (العلم) شوینی زانراو (المعلوم)
 ده گه یث له به پیچه وانه وه ، زانست وه کو زانراو به بریتی به له
 شتیه شتیک له زه یلدا به لام زانراو نهو شتیه له دهره ودا بوولی
 هدی . له پیچه وه باسان کرد له لسه لوه مه تیق پله نا ده پاته بهر
 زانراو بزا گه یشتن به نه زانراو ، زانستی پیچه بهران چونکه له
 هه نه کی نه وانه یه بویه له بهر نهو به لئی یان تیک ده جیت . ما
 القدر ۲ تألیف محمد قرقنجی . ترجمه محمد عولی .

(۲) الرسالة رقم ۳۳ / الامام السرهندی / ابو الحسن النعوی .

(۱) الامام السرهندی / ابو الحسن النعوی .

(له یش هموو شتکدا ینویسته باوه پ ینځه مېسره ښځو په پامه کې به پاست بزاین تاوه کو هم هویه وه له تاریکۍ و گومانو دوو دلۍ پر کارمان یت ، چونکه ینویسته له پشاندا له ښه چه تن بگه ینو بزاین ، نو کاته تن گه یشن له لک و هنده کې کان ناسان ده یت و چاک ده زانریت ، چونکه زاینی هموو لکه گن به تنه سو ین سلماندنو ناسینی ښه چه ، کاریکۍ زور گرانه . . جا نزدیکترین پښگا بو هم به پاستی زاینه به ته واوښی و نارامی دل و نښوده گۍ ، برینی به له زیږی خواۍ گوره (ألا بذکر الله تطمئن القلوب) زور خو وړه له گه یشن هم نامانجه به رزه له پښکۍ تن ینی کردن و وردیوونه وه به لکه هتانه وه :

همرو کو نو شاعیرۍ که ده لڼ (۱)

• خوږن به لکه هتانه روان - فیله سوفو زیرینزان - ینیان له نهغه دروست کړاوه ، ینی تهغهش زور لاوازو کم هیزه . (۲) •

له نامه پکې تر دا ده لڼ :

• نو به بزانه هر که سنی شون ینځه مېرانه بکه ویت و شون ینیان ه لگړیت ، پاش موهۍ باوه پۍ به ینځه مېریتۍ یان هتیاو په پامه کې یان به پاست زانی موه له یواوۍ به لکه هتانه روان ده زیریت ، چونکه به پاستی زاینی نه حکامه کانیاڼ - به ینی ده لیل - پاش باوه پ هتیاڼ

(۱) همان سهرچاوه پېښور •

(۲) نو شاعیره مهولانا جه لاله دینی لاسۍ به ده که ۱ به عهده بی له کتبی (مثنوی جلال الدین الرومی) دا ده لڼ • هؤلاه الاستدلالین یسمون علی ساق خشبیه والساق الخشبیه متعثره واهیه • الجزء الاول / ترجمة ودراسة الدكتور محمد عبدالسلام کفافي •

به یتفه مبریتی یان به به لگهوه - نهوه عینی ده لیلو به لگه داری به ،
 بۆنموونه : نه گهر به کیک جه ند به جه به کی به به لگهوه سملاندنهوه
 وه درگرت ، هدرچی لقیك لهو به نه چانهوه دهرچیت نهوه خوی له خویدا
 به لگه دایو سملاندراوه ، نهوه کاته نهوه کسه له بیوانی به لگه هیندرهوانه
 بۆ سملاندنی نهوه لقانه به گشتی ، (۱) .

به ئی جیاوازی به کی زۆر ههیه له نیوان نهوه دا که نهوه ی عقل
 باوه پی یی نه بیت له گهل نهوه دا که له سهرووی قوئانغی عقلهوه بیتو
 عقل به ی یی نه بات : « نای کس وان یی بگات که پهبازی یتفه مبران
 دزی پهبازی عقله ، نه خیر ۱ به لکو پهبازی عقل که بریتی به له
 تینی و به لگه هینانهوه به شوین کهوتی یتفه مبران و شوین یی
 هه لکرتیان نه بیت ناتوانی بگاته نهوه مه به ته به رزی که ئامانجیهتی
 چونکه دزایه تی شیکه و کوله واری و یی توانایی شیکی تره ، دزایه تی
 باش توانایی و به عیتری نه بیت ته سهور ناکریت) .

(۱) الرسالة رقم ۳۶ / رجال الفكر والمعونة .

پایه ی پیغمبریتی :

مهرود کو چون پایه و منزلی عقل له پاش مه تزلو قۇناغی
همساره کانه و به ، نه و ی که عقل دهرکی یی ده کات همساره کان
دهرکی یی ناکه ن ، ههر بهم چمته پایه و قۇناغی پیغمبریتی له
سهرودی قۇناغ و پله ی عقله و به نه و ی که عقل دهرکی یی ناکات ،
نه و له پینگه ی پیغمبریتی به و دهرکی یی ده کرایت نه و ی دان نه نیت
به بوونی پینگه ی کی تر جگه له پینگه ی عقل بۆ به ده ست هینانی
زانیاری ، نه و له پاشیدا ینکاری پینگه ی پیغمبریتی ده کات و
به ره به ده کانی پینگه ی هدایه ت و پروناکی به خشین ده کات (۱) .

به لام له و سهرده مه دا له ناو نه دی فه یله سوف و موسلمانان یشراقیه کان
پایه و مه تزلو پیغمبریتی له لایان نرم بوو بۆوه یی پایه ی بوو بو .
هۆیه که شی نه و بوو خسویان خهریک کرد بوو به فه لسه فه ی یۆنانی و
حیکمه نی یشراقی و به نه واده تی له پۆحی ئیسلام و قورئان و حه دیس
دوور که و تبه و نه و ، جگه له و دش پیغمبره یانان به لاوه یی نرخ بوو بوو
چونکه وه کو مرقفیکی ئاسایی ده زیان و ده خه و تن و ده یان خسار و

(۱) الرسالة رقم ۲۳ / رجال الفكر والمعوة .

زبان ده‌خټاو به خه‌لکيه‌وه خه‌ريک ده‌بوون و په‌يوه‌نديان به خه‌لکيه‌وه ده‌به‌ست تاوه‌کو په‌يامه‌که‌يان بگه‌نين و په‌روه‌رده‌يان بگه‌نو پټن‌پاسان بگه‌ن ، نهمه وایان لن ده‌کات که همر به خه‌لکيه‌وه خه‌ريک بين و ، نټر نه‌توانن به‌لایه‌کي ترډا ټلوپ بده‌نوه .

نهمه لیکدانه‌وي شو فیله‌سوف و ټسرافیه‌پو و . په‌لام نهمانه که همیشه خه‌ريکي فله‌سوفو پيازته کيشان بوون ، هج چمننه ټاگایه‌کیان له زانسته ټاپيني په‌کان نه‌بوو ، په‌تابیه‌تي زانیاړی حه‌ده‌ي پیرؤز پؤز ټا ټواړه همر خه‌ريکي کټپانه‌وي که‌تف و که‌رامات و میراجي ټمولیکاني وټشو و ، ټسرافیه‌کاني نهم دوا دوايي په‌بوون ، همیشه باس باس که‌مالاني ده‌رووني و ته‌جريدو ته‌فريدو فهاو ممتي بوو (۱) . ه له‌به‌ر نهم حوزیانه بوو ، نفسي نهم فیله‌سوف و ټسرافیه‌پانه وای ده‌برده دلپانه‌وه ، که‌پایه‌و مه‌ترلي ویلايتم له‌پله‌و پایه‌ي یتفه‌مېرتي به‌ررتزه ، جا ویلايه‌تیش بریتي په‌له‌تواوي لن پړان بوو

(۱) ته‌جريد ياني پوتانه‌ومو دامالين ، شمت پټوه نه‌غيتشتن ته‌فريد ياني به‌تاک دانان ، به‌تاک زانين .

ته‌جريد بریتي په‌لومي به‌هموو جوړي بشت له‌جيهانو هه‌رجي له‌جيهاندايه هه‌ل بکات ، له‌کانگای ده‌رونه‌وه خوږ دامالني له‌ويستو نه‌ويستی نه‌و حالو مه‌قامانه‌ي که‌هه‌په‌تي ، نه‌داوای هي تر بکات له‌لومي که‌هه‌په‌نا سوپاسي بکات .
ته‌فريد نه‌وته وا له‌گه‌لي خواډا ، په‌نای همر به‌خوايه ، په‌وستي همر بوخوايه .

په‌لام ته‌جريدو ته‌فريد له‌روانگي ته‌صه‌ووفه‌وه ټوڅاغ يا چونیه‌تیکن که‌به‌سهر پټپواري ټيگه‌ي ته‌صه‌وولدا دين .
پو زیاتر پوون پوونه‌ومي نهم زارونه ، پړوانه کټیبي ته‌صه‌ووف چیه‌هه‌ي نهمین شينخ علاه‌الدين نه‌غشبه‌ندي ، لاپه‌رمي ۲۸۳ تا ۲۸۶

خواو ، دایران و گوشه گیری له خه لکی ۰۰ کاری یتفه بهریتی بریتی به
له بانگه وازی و پراگه یاندن ، که به خه لکی وه به ستر او ته وه ، و ملی پووی
له خواسی پهروه ردگار وه ، یتفه بهرمان پوویان له خه لکی به ۰۰ کواته
پوو کردنه خواسی گهوره بی گومان بهر زتر وه چاکتره وه پوو کردنه
خه لک ۰۰ جا هه ندیکان تۆزیک وه رعیان پوو باشر پوون و دایان و ت :
نه خیر و لایهت به تیجکاری له سهرووی یتفه بهریتی به وه به ، به لکو
مه بهست له و دایه که و لایهتی یتفه بهر خوی له یتفه بهریتی به کی
په رزتره ، چونکه یتفه بهر له و کاتهی که به خواوه خه ریکه زور
مه زتره له و کاتهی که به خه لکی به وه خه ریکه و به یام و بانگه وازی به کی
ده گه ییتی ۰

لیرمه دا بۆمان ده رکوت نه و سهردمه چۆن شیواوو بهرته وازه پوو
پوو ، نه مهش به هوی دوور گه و ته وه یانه وه پوو له سه رچاوه په سه نه کی
سه ر به تی ئیسلام و یتفه بهریتی محمد صلی الله علیه وسلم له راستیدا
نه به سه تر به کی تر سناک پوو ، نیویست پوو له سه ر پاو جا کسان و
نویخوازان به ئمرکی سه ر شایان هه لسن و بهرگری ئسم ناوه وایی به
بکمن ۰

به کهم کس بهر بهر بهم گیر و گرفته سه ری په رز کرده وه به
ده نگیکی نیرانه هاواری کرد و زوریش کاریگه پوو ، چونکه به
به لکو حوججهی ته و او سه کانی ده و لعمه ند کرد پوو ، به شیوازیکی و
بانگه وازی ده کرد دل و ده وونی خه لکی بۆ پاده کیشاو پووناکی
ده کرده وه نه و زانایهش زانای خودانی به ناویانگ ئیمام (شرف الدین
محمد بن یحیی النیری ۶۶۱ - ۷۸۶ ک) پوو ، له ناوه راستی سه ده ی
هه شتمی کوچی دا پوو به جه شتیکی زانایانه و لی ها تو وانه بهر بهرچی

نهم مهترسی یه دایهوه توانی سرکه ونن به دست بیت .

پاش نیامی منیری ، نیامی سره هندی ینگه یشتو نوئی کمره و دی
نهم زانسته مه زنه بوو ، نوینه ری نهم پرینگه پاسته بوو ، به ته واده نی
له نامه کنیدا نه و دی سملاند که تنها یتفه مبه ران نمونه ی ته وادی
ده ستردی خوان له پرووی په وشتی و عقلی و پوچی و بیرو باوه پیه وه .
جا په یوه وندی یتفه مبه ران به خوداوه هیچ شتیک ناتوانی پهره ستی بسکات
له نیوانباندن نمونه ی به ووی فراوانی سنگیان و هلبزار دنیا ته وه له لایه ن
په ورو ردگار موه و تابه ته به ووی . به زری همه یان و هیزی نارامگرتیان و
خوپاگرتیان گه وری دلو و درونیان و ، مه زنی نه و کاره ی یان
سیراوه ، وایان لی . ده کات که همیشه هوشیار و زرنگ بن ، چونکه
یتفه مبه ران لهو شویته وه دست یی ده کهن که ویلا یه ت کوتاهی دیت و
ته وادی و پله و پایه ی ویلا یه ت له چاو پله و پایه ی یتفه مبه ریتی وه کو
دلوپه ناوینکه له چاو دریا یه ک .

به لئی یتفه مبه ران (دروودی خوا یان له سر) به رزترین
دروست گراون له نلو بوونه و درواو به پزترین سامان و به هره یان یی
به خضراوه . ویلا یه ت هندی که له یتفه مبه ریتی . یتفه مبه ریتی خوی له
خویدا همه کی و گشته (کل) گومان له ودا نه که یتفه مبه ریتی له
ویلا یه ت به رزتره ، جا نه گمر نه و ویلا یه ت هنی یتفه مبه ریت یان ویلا یه تی
ومل بیت هیچ جیاوازیه کی پیدا نه . چونکه ناگاداری و هوشاری
چا کتره له مستی . مستی له ناو ناگاداری و وریایی دایسو تیدا
پنجراوه ته وه . هه ووه کو چوون ویلا یه ت له ناو یتفه مبه ریتیدا
پنجراوه ته وه ، به لأم نه و دی له ناو خه لکیدا هدی له ناگایی و هوشداری ،
نهمه بابته تی تبه نه ، چونکه نه و مستی یه کی فزلی دراوه تی له

چاو ټاگدارۍ خه لکۍ به گشتۍ ، هېچ ټېټارېنکۍ يو ټانارې ۰۰ به لام
ټو ټاگۍ و هوشيارې ټۍ که مېستۍ گړتو ته خوۍ به ټې گومان لسه
مېستۍ چاکره ۰ زانارېنه کانۍ شهرېعت که سه رچاوه و چاو که کدۍ
پنځمېرېتۍ به ، همووی ټاگدارۍ و هوشمېنديه ، پلوانۍ مېست
معزورن جا ټو زانستۍ شايستۍ شوېن کهوتن و لاسۍ کړندوه
پټ برتۍ به له زانارېه کۍ پدارۍ نه که زانارېه کۍ (مېستۍ) (۱) ۰

له نامه به کی تر دا ده لئې : خوای گه وره سنگی فراوان کردم و بارمته دام بو زانینی موهی که پلوه پایهی ویلایهت هیچ نه له چاو پلوه پایهی یتیمبه ریتی ، نه ناهت تهو پرژه یمنی له نیواناندا نه که له بنوان دلویه تاویک و ده رایه ک دا هیه ، تهو خیر و بهر که ته زوړی له پښگی یتیمبه ریتی بهر ده ست ده که ویت بهر اورد ناکریت له گدل تهو خیر و جا که بهی که له پښگی ویلایه ته وه به ده ست ده که ویت چونکه نه فرزه لبتی په ها هر بو یتیمبه رانه (درودی خویان له سر ریت) نه فرزه لبتی هنده کیش بو مه لایکه تانه ، لیر دا تهو په وون بو وه که هیچ و ملی بهک ناتوانی بگاته پلوه پایهی یتیمبه ران ، به لکو سهری تهو و له لانه وا له زیر پښی یتیمبه ر (درودی خوای له سر ریت) (۱) .

جا ته گهر ورد پته وه له همر ممسه له يه كه له و ممسه لانه ي كه
ناكوكي تندا پهيدا دهيت له نبوان سوفيه كان و زاناكاندا ، دهيني ههق
له لاي زاناكانه ، نهيني هممهش له وه دايه كه پرواني زاناكان به هتوي
تهوي كه شوئي كه وتووي پتغمبه ران و خوي ده كيشته ناو زانست و

(١) الرسالة رقم ٩٥ / الفكر والدعوة / ابو الحسن النحوي *

(۱) الرسالة رقم: ۲۶۶-ج، مئمان، مهرچلو، ۷.

کهملانی یتیمبه‌ریتی بموه ، به‌لام پروانینی سو‌فیه‌کان خو‌یان به‌ویلا‌یمت و
 زانست و زانینه‌کانی خو‌یانه‌وه ده‌به‌سته‌وه ین گومان نه‌و زانسته‌ی له
 نوری یتیمبه‌ریتی و ده‌ده‌گیریت ده‌ین پاسترو نه‌واوئر یت له‌و زانسته‌ی
 له پله‌کانی ویلا‌یمت‌موه و ده‌رگیرایت (۱) .

(۱) الرسالة رقم ۰۲۶۶ / همان سهرچاومی یتیم‌وو .

پاريزگارى شهريه تى ئىسلام :

پەيوەندى بىتىن بى خىل كەوردە ، پەھىز كىردى ئىم
 پەيوەندى پەھىستە ، پاريزگارى كىردى لە ئى تاگى و مادە پەستى و
 چارە سەركىردى دەردە دەروونىيە كان و نەخۇشى پە پۇخىيە كان ، لە گەل
 تەپ بوونى پۇزگارى چەند ھۆيەكى تو نوزاۋە (الصوف) ، ئامە
 لە زاراۋە قورئانى پىرۇزدا نوزاۋە بە (التركى) وە لە زاراۋە
 ھەدىدا بە (الاحسان) ، ئامە لايەنە بە يەككە لە جوار فرمانە
 دەمىر رەت يىغەمبەرى بۇ تىرراۋە . دەربارى ئامە خىل گەورە
 دەفەرەتتى (هو الذى بعث فى الامين رسولا منهم بئلا عليهم آياته
 ويزكيهم ويعلمهم الكتاب والحكمة وان كانوا من قبل لفى ضلال مبين) .
 الجمعة ئايەتى (۲) .

ئامە بە ئامە كارە مەزەنە بۇ دامە زاراندە ئامىن لە سەردوۋ لايەنى
 تويىسكىل و ناۋەرۇك ، جەستە پۇخ ، بىساۋ عاتىفە ، كە بە دوامىن يىغەمبەر
 سىرراۋە ، بە ئى ئامە بىاۋانە بوون ، ھەستان بە ئويىكەرى و زىندە
 كىردنەۋە ئامە (بىزىكى يىغەمبەرى) يە پاريزگارى كىردى و
 كوتىزەنەۋە لە نەۋە بە كەۋە بۇ نەۋە بەكى تر ، ھەردە كەۋە چۇن شەرىيەتى

بیرۆزیان پاراستوو ، ههروا به بهردهوامی خهرسکی بۆلو کردنهوهی
 (فقه الباطن) فقهی دهروونی بوونو بانسکهوازیان بۆ کردوو ، له گهڵ
 بۆلو کردنهوهی (فقه الظاهر) داو جیتی به جیتی کردنی و پراگه باندنی به
 خهڵکی ، نهو کاره بیرۆزهشیان بریتی بوو له گرنگی دان به ئوصولو
 بنهچه ، بتر له فرووع و لقه کان ، زیاتر باسکردنه که یان بوختهی بابه ته کان
 بوو و له درێژه پێدان و ورده کاری ، به لām کاتی که پوو بهری ئیسلام
 فراوان بوو ، و لاتی نوێ هاتنه ناو ئیسلامه وه بانسکهوازی ئیسلام به
 هه موو لایه کدا بۆلو بۆوو ، سامان و سهروهتی زۆریان به سهردا پزواو ،
 پێنگای خۆزیانیدن ئاسان بوو ، هۆیه کانی پابواردن و خۆش گۆزه رانی
 زۆر بوو ، سهردهمی پێغه مبه ریش دوور کهوتوو ، تا لām کاته دا
 فهرموده که ی خوا بیان به سهردا سه با که ده فهرموی (فطال علیهم الامه
 فقت قلوبهم) - کاتی زۆریان به سهردا تیه پری و دلیان په ق بوو نه خۆشی
 پۆحی و ، ده ردی دهروونی به هه موو شیوه و په نگی که مو پهیدا بوو ، له
 شیوهی بهرگی تبوری و فله فقهی نوێ خۆی یشان ده دا ، بتر زانا کان
 له ترسی ئهم باره ناله باره ده ستیان دایه نویسه وهی (علم التزکیه
 والاحسان - زانستی دهروون خاوین کردنه وه خودا ناسین) به ناوی
 زاراوهی نوێ ئه ویش (ته سه وه) .

به لām له گهڵ چاره سه رکردنی نه خۆشیه کانی پۆح ، له م پێنگه به وه و
 له ژێر سیهری زیان و پموشته کانی پێغه مبه ر (درودی خوی له سه ر یی) دا
 به هۆی تیکه لای گهلانی ترو هۆکاره کانی پۆزگه ر ، هه ندی بده عت و
 خورافات و ته فسانه خۆی کوتایه ناو ئهم ته سه وه خاوین و یی گه رده وه ،
 بتر میکرۆبی په به نه عت و گو شه گیری به کمی یی سنوو ، به مه زن گرتن و
 بیرۆز کردنیکی زۆری نا په وایانه ی ئه و بیاوانه ی به و لی و چاکه خواز

ده ناسران بالی کیتا بمره پاتا . تا بزم چمنه له گهل تییم بووی
 پوزگار له نالونده پوچه کاتا دابو نمرتی نامو عقیده ی ینگانه
 خوی دامه زراند ، تا گه یاند یانه نمو پاد بهی هه رکمیگ له پینگه
 ته صوفدا پاشن خودا پمرسته کی زورو بر له یتخلاص و بهی هتانی
 زور بهی سوتنه ته کان بو ماوه به کی تابه تی و ، پاش وه دست هتانی
 زانیاریه کی زورو ته وای نهوه ده گاته پله و پایه یکه یتنه کلیفی شهرعی
 له سر نامیتیتو له کم کوته شهرعی به پزگاری ده یتو نازاد ده یتو جسی
 بویت ده یکان ، هیچی لی حهرام نیو هه موو شتیکی بو حالل ده یت ،
 نه پله به یی یان ده ووت (سقوط الکالیف - لاجونی ته کلیفی شهرعی) .

نه باره ناله بارو تزه داهیزاوانه له سه ره پای سه ده ی جواره می
 کوجیدا بوو ده ستی یی کرد ، له کاتیکدا که ده ولتی عباسی گه یشتوو
 نهو جی پیشکمون و ترویکی به رزی ، بویه له کم کاتیدا بوو زانیان
 پاپمپن بو قه لاجو کردنی نه م بیدعت و عقیده نامو یانه ، نالودارترین
 که سیک له م بیدعته پاپمپی شیخی گه یلانی (۱) بوو که به رزترین یسوی
 تهریقته و یتشه وای حقیقهت بوو ، له هه موویان زیاتر هه ماسه تی
 پاریز گاریکردنی شهریمه تی یتدا هه لده قولاً ، له به روه رده کردنو پرتمای
 کردندا هه میسه ته رکیزی له سر نهوه بوو ده ست به سوتنه ته وه بگرنو ،
 شوینی شهریمهت بکمون له کیه به نرخه کهیدا (غبه الطالین) جلوه ی
 تهریقته داو ته دست شهریمهت و ، له کیتی (فتوح الغیب) دا وای
 نهوه ده کات شوینی سوتنهت بکمون و له بیدعت دوور بکوهینهوه ، به م
 وته به رزه ی ده ستی به کیه که ی کردوو

(۱) به دیززی له زنجیرمی دووه مدا باسی ژبانی گه یلانی کراوه .

(اتبعوا ولا تبغوا) • له پاش شينځي گيلاني شينځ (شهاب الدين السهروردي) (۱) • يو پوره ننگاري هم تهرمه ناپه وابهی کرد که ديفرمو : (تصوف بریتی به له یقیندا کردن به یتمه بهر به گوشتارو کردارو حال ، به پوره وام یوون لهر هم پوره ، نفسی سؤفه کان خاوین دهنه و ، پوره لهر دل و دروینان لاده چی و ، نو کاته نو شون کوه تیهان له همو شیکدا دپته دی) (۲) •

له سدهی نویمی کوچی دا بو ، به هوی کاریگری (شينځ محي الدين عرصبی) و فوایه گانی به و تصوف گویا به فلسفه یکه که پر بو له زار او دی فلسفه ی خواهی تی یونانی (الفلحة الالهية اليونانية) و تیوری (وحدة الوجود) بو به دروشمی سؤفه کان به شانازی و سهره رزبان دهنه ، له همو لایه که و سؤفه کان پرویان لئو ، ته که و خانقا کان یوونه بنکی عقیده و یرو باومپی و ، که هیچ به لکه و دلیکی لهر نه بو ، موسلمانانې سده گانی یشو و هیجان لم بابانه و نه زانیو ••

جا له هندستاندا که نریکه ی هزاران سآله مه لندی یوگا و ربه یه نه ، بویه نو سؤفانه ی له دهره و ی هندستان هابوون به روه پروی هم یلو و بلیمه و ریاضت کیشانه ی یوگا بونه و ، نو یوانه ی هنری دروینان و هنری خه بالیان چندین جار به هنر تر کردبو و ، له پریکه ی گرتی هه ناسو و رد بوونه و ی یوگایی ، آ لیره دا بو هه ندیک له سؤفه موسلمانان نه هم هونه ریان لوه فیر بوون ، همه له لایه که و مو

(۱) هم سهره و وردی به جیا به له سهره و وردی مقتول که یسراقی بو •

(۲) رجال الفكر والدعوة له (عارف المعارف) وری گرتوه •

له لایه کی تریشهوه ئسم ولاتانه دهرباردی (الصحيح السنة) (۱) ی
 یتیموایان هیچیان نهدەزانی ، ئەو یتیموایانە ی که زانستی هەدیسیان
 زۆر جوان بژاو دەکردو تەتەلەیان پێ کردوو ، چاک و خراپ و پاست و
 ناپاستیان له بەکتر جیاکردۆتەوه ، بەره‌نگاری بیدعت و تازەداهێراوی
 (نه‌گونجاو له‌گەڵ پۆحی ئیسلام) دا کردوو ئەوەیان سەڵاندوو زانی
 موسلمانان دەپێ لەسەر بناغە ی سوننەت و پاڤو پێ گەردی پۆشنایی
 هەدیسی (صحیح) دا ، دابەزریت .

تا لەم سەردەمە بارو دۆخە نالەبارەدا که نوێکاری و چاکەکاری و
 یشامی سەرھەندی دەستی پێ کرد ، له سەردەمیکدا بوو ، که سوننەت
 بیدعت و ، شەریعت فەلسەفە بوو ، خۆشی له نامە بە گێدا بۆ کوپی
 شیخەگە ی (محمد عبادة) ی ناردوو دیمەنی ئسم بارو دۆخە
 نالەبارە ی کێشامو دەلی

(لەم پۆژانەدا بیدعت و تازە داهێراوی نامۆ بە ئەندازە بەکی
 نالەبار زۆر بوو ، بە پادە بە که ئەوە ی بە چاکی تە ی پروانی وا تەنی
 دەگات که دەریانەکی تاریکی یو شەپۆل دەدات ، نوری سوتە تێس
 لەناو ئەم دەریا سەرکەش و پێ ئامانەدا ، هەر وە کو گۆ ئەستێرە (۱) ،
 لەناو ئەم تاریکی شەو زەنگەدا پلاو بۆتەوه) (۲) .

یشامی سەرھەندی لەو کاتە ترسانکو پێ بەروایەدا له هیندستاندا
 دەنگی زوڵالی خۆی ئێ بەرز کردوو ، له کاتیکیدا خەریک بوو بزو
 بنەجە ی ئیسلام له پەگۆ پێشەوه هەلدە کێشرا بە دەستی ولایت که بە

(۱) بریتی یه له شەش کتێبی هەدیث .

(۱) مێروویە که بە شەو دەفەزیت له پاشکۆیەوه دەدرەشتیتەوه .

(۲) الامام السرخندی / ابو الحسن النعمانی .

ولائی ئېسلامى ناسرا جو ، زور به سوکى و نرمى يوه له ته کېږي
 خانه فاکاندا ، سؤفيه کان سهيرى سونهنى ښه مېر صلى الله عليه وسلم
 يان ده گرد ، به پوښونى و ښاکړاى يوه ده يان وت شريعت له دؤنکې و
 تريفه تېش له دؤنکې تر ، همدې په که يان پښگا و ندرتې تايېنى
 حقى همدې . تا له بارو دؤنخه تاريخى و شلمزاوى يدا ئيمام به و
 به پى هيزو جهنده ته وه پاي گه ياند (تريفه خزمه نکلارى
 شريعت وه ، مل که چې فرمانه کانيه نى ، چاکه خوازى شريعت زور
 به زو مېزتره له مقامات و تمحوال و موشاهدات) به گوئى گردن . يو
 يک حوکمى شريعت له پياوړت کښانې هزاران سال به سودتره ،
 فېلوله گردن له بهر گوټرايه لى بېت يو سونهت زور فېزلى زياتره له
 شو زېندو کړدنه وه شوگار به مېر بردن نه گېر به يى گوټرايه لى و
 شونى که وتى سونهت بېت . کارى سؤفيه کان له حلال و حرام
 کړدندا هېچ بايه چکى نه ، به لکو يو نم کاره ښوېت ده کات به
 به لگى فورمان و سونهت و کښه فېقه يه کان ، پياوړت کښانې
 گوټرايان شايستى له خوا تزيک کړدنه وه نه ، به لکو موته همدې
 دوورخسته وه نېغرين کړدنه .

هېندى له و ته کاني ئيمام سه بارهت بهم راستيانه

(شريعت همدو چشنه به ختمو دړيه کى دوناو قيامتى گرتونه
 حقى ، همدې به بېتک ښوېستان پى بېت جگه له شريعت له هېچ
 شوېتکى تر دا به پکې به گېردى ده شمان ناکمويت ، نموى له لای
 سؤفيه کان همدې له (تريفه و حقيقت) به همدو کپانه وه خزمه نکلارى
 شريعتى و پارمېنى دېرن يو به ددست هېتاي ئيخلاص و نياز باکى ،

کهواته ده رکەوت که ئامانجی بە دەست هێنای تەریفت و حەقیقت جگە
لە تەئیی کردنی ناو کرۆک و پۆچی شەریعت هێجی تر نیە (١) .

(کاری سۆفەکان سەبارەت بە حەرام و حەلال بە هیچ جۆرێک
حوججەو بەلگە نیە ، ئەوەندە بەسە کە عوزریان بۆ بەتێنەوه و واز
بەتێن لە لۆمە کردنیان و ، بیان دەنەوه دەستی خسوی گەورە خسوی
حیایان لە گەلدا بکات ، لەم بابەتەدا وتەکانی ئیمامی حەنیفەو ئەبو
یوسف و ئیمامی محمد بەلگە بە ئەک وتەکانی ئەبی بەکری شەبلی و ئەبی
حەسەنی نوری بەلگە نیت (١) .

لە نامە بە مکی تەردا دەگەن :

(پاریزگاری کردنی شەریعت لە دلی ئیمامی سەرەنەیدا بوو
تاوگیریه کی جۆشێنەر ، هەرکاتێک ینچەوانە بە کی شەریعتی لەسۆفەکان
بیسنا بە ئەم تاوگیریه نیایدا دەخرۆشاو دڵ و دەروونی لە ناخەوه
دەبزوێند ، لە ناوا سنگی قوڵی دەدا ، دەماوی عومەریمەت (٢) لە ناخیا
دەکەوتە لێدان و لە نوکی خامە بە تێنەکی هەروە کو لافاو غیرەت دەپزا
بۆ پاریزگاری سوننەت و شەریعت و پەت کردنەوهی بیدعەت ...

لە نامە ی زمارە بیست و یێنج دا که ئاراستە ی شیخ (خواجه محمد
شرف الدین)ی کردوو : ئەوه ی پوون کردۆتەوه هەموو کردارێک بە
پێی شەریعت دەبێتە زیکر ، بۆیه پێویستە زۆربە ی کاتەکان بە زیکری

(١) الرسالة رقم ١٣٦ / الامام السهرندي / ابو الحسن النخعي .

(١) الرسالة رقم ٢٦٦ / الامام السهرندي / ابو الحسن النخعي .

خواه خەریك بکړیت . له بهر نهوه دهیت کلوپاری پوژانه مان همووی
 به یی شەریعت به پڼیو پږیت تنو کو خوی گه وره به زا کرمان فه بول
 بکات ، زیکریش به مانای یاد کړنه وه ، یانی دهیته لایردنو نه هشتی
 یی ناگایی ، نه گه ریتو به پږه وی فرمانی شەرح بکړیت له همو
 کړداریکدا نهوا جیهان همووی پزگاری دهیت له یی ناگایی و
 له پږجون ، نهوه یی فرمانی بهم کړدارانه کړدوه نهوه پږه ودرگار
 خویته یی (۱) .

(۱) الامام السمرقندی / ابو الحسن النعمانی .

پاست کردنه‌وی عقیده :

ئەو سەرچاوە خاوەنی ئیسلام لە ناو هیندستاندا کە تا ئەو کاتەش
 بناغەتی ئیسلامی تێدا کۆڕ و لاواز بوو ، لەبەر چەند هۆو ، هۆکاریکی
 میزروویی جیاوازو ، سەرەپای ئەوەی بوو بوو نیشتمانی چەندین گەلی
 یی باوەبوو بێت بەرست . بۆیە زۆر نەریت و بیروپای ئەو ئاینە باوانە
 خۆی دەکوێتایە ناو ئەو سەرچاوە پاکو یی گەردەدەو و ترسی لەوەدا بوو
 ئەو سەرچاوەیە لە ناو تاریکی و ن بێت و ئێتر کەس ئاوی پوون و
 خاوەنی زوڵاتی ئیسلامیان دەست نەکوێت و ئەجا سەریان لێ بێنوی و
 هەتا هەتایە هەر بە تێنویەتی بێتتەو و تەمەزرووی ئاوی شیرینی ئیسلام
 بێن . . . بۆیە ئیسلامی سەرەندی گەشتە نوێکارێکە دەست بێن کردو ،
 بەکەم هەنگاوینی لەم بوارەدا کە هەتتا ، لەسەر پێ و پێکازی
 پێخەمبەران بوو ، لەسەر هەمان بەرنامەی ئەوان ملی پێکەمی گرتەبەر ،
 ئەو پێکەمی گرتە بەرەمی بریتی بوو لەو هەنگاوانەیی دەنریت بۆ
 پاست کردنه‌وی عقیده و ، ئاراستە کردنی پوانگەو ئێ پوانین بەرەو
 پاستی . . . بەلێ سەرپێچی کردنی لە سوژدەیی سلاو کردن لەبەر دەم
 سولتان جیهانگیر و ، پەتکردنەوێ ئەو بیدەتە ترسێک و سامناکە ،
 نیشاتەیکە بێر شنگدارە لە میزرووی چاکەکاری نوێکەریدا ، بۆیە لە

زۆربەى ئەو نامانەى بۇ ھاوپېيائىن شوئىن كەوتوانى خۇى ئاردوۋە ، باسى
 پوون كىردىنەمەى حەقىقەتى ئەوجىدو يەككەپەرستى بە شىنۋازنىكى پوون
 پاراۋ باسى كىردوۋە ، بۇ خەلكى ئەو سەردەمەى پوون كىردۈنەمە .

بەئى ئىمامى سەرھەندى ھىستا بە بەربەرەكەنى كىردى
 پەت كىردىنەمەى ھەمۇ دىاردەيەكى شىركو بت پەرستى ئەو كاتەى لەناۋ
 ھىندۇستاندا بىلاۋبۆۋە ، بۆيە ۋلائى ھىندىستان بوۋە بارەگىۋ مەلبەندى
 ئوتىكارىيەكەى ، لەو كاتەى كە خەرىك دەبوۋ كەمەيەنى مۇسلمانان
 لەناۋ بت پەرستانو ئەفسانە پەرستانى ئەو سەردەمە دەتۋايەۋە ، لەپەر
 ئەمەى ئىسلام لەو ئاۋچەيەدا نوئى بوۋ و ، بە چاكىش لەناۋ خەلكىدا
 پەگى داتەكۇتا بوۋ . جگە لە ئىمام سەرھەندى زىجىرەيك لى
 شىخانى پايدەبەرزى تر بە خاۋو خىزانەۋە ھەمۇيان بەگىتى بەرەنگارى
 ئەو بىدەعت و ئەفسانە بت پەرستىيەيان كىردوۋە لەۋانە : ۋەكۇ ھەكەمى
 ئىسلام ئىمام (ۋلى الله الدەلۋى) ۋ ئەندامانى خىزانى ۋ پاشان ئىمام
 (اخمەد بن عرفان الشەھىد) بوۋ ، ئەمانە لە پىگەى خوتبە ۋ نوسىن ۋ
 كىتب دانانەمەۋ ۋ دىگىران ۋ پافەكردنى قورئان ۋ ، ئاساندنى
 فەرمايشەكەنى يىغەمبەردەۋ بوۋ توانيان بەرەنگارى ئەم شەبۇلو
 تەۋزىمە بەتەنى كوفىر بۈستەۋە .

بلاو كړنه ومي سوننه و ږت كړنه ومي بېدعت

بېدعت به وه پټاسه ده كړت : تازه داهنراونكه له ناپسدا ، پي
 نه ومي خواو پښه بهر صلى الله عليه وسلم نه مه يان ټېدا داناييت و
 فرمانيان پي كړدېت و باوه پښ بهر امير بهم داهنراوه وايي كه نه مه
 بهنېكه له تايين و به پي نه وه كړي پي بېكړت و دابو مه رجى وا پښو
 بهن د پټ ده لټي حوكمي شهرعي به و ، پي به وه بهن ده (۱) . بېدعت
 شهرعي ټكي دانراوه بهر امير به شهرعي خوايي ، نه وښي فقه و
 پښوي و نهرك و سوننه و مېندوباتي تايه تي خوي هه به ، هه نديك
 جارښ شان له شاني شهرعي تي خوا بدات و هه نديك جارښ له مېزني و
 كړنكي دا به سر شهرعي ته دال بېكړت (۱) .

پيامي سره ه ندي له سرده ومي خويدا چونكه بېدعت نه مه نده
 زال بوو بوو بهر تاينداو بهر امير به تاييني ټېلام پاگير كړا بوو ،
 وه كو تاييني تري لټ هات بوو بويه نه مه نده باسي بېدعت ده كسات و پښي
 ده كاته ومو دزي ده و مستي ، چونكه خه لكې له تايين چاك نه گه پښو وږو

(۱) به درزي له بهه كاني پښه وه باسي بېدعت كړاوه و ډوون
 كړاوه نه وه .

(۱) رجال الفكر والدعوة / ابو الحسن النعوي .

بە تەواوەتی پەرمپی لە دڵە کایاندا دانە کوتابوو ، زوو
 هەلەمخە لاتانوو ، سەریان لێ تێک دەچوو ، ناچار ئیمام دزی هەموو
 جۆرە بیدعەتیکە چالاک و خراب قەسە دەکرد ، تا دەروازەی خراپەکاری
 بە تەواوەتی داخۆت ، بیدعەت وەک لەوەو یێش باسەمان کرد ، لە
 پرووی لەغزیەو بەمانای نازە داخۆت و ئەگەر بە سترایەو بە کاروباری
 پۆژانە ی سەردەم ئێمە تاین دزی نە ، بەلام ئەگەر ئەو نازە داخۆت و
 بە سترایەو بە تاینەو ئەو تاینی ئیسلام دزی دەوێت و بەرەنگاری
 دەیتێت . . . جا بۆیە ناھەقی ئیمام سەرھەندی ناگیرێت کە بەو چەشنە
 بەرەنگاری هەموو جۆرە بیدعەتێک بۆتەو و وێستوبەتی دەرگا داخۆت
 لە سەر چوونە زوورەو وێش نامۆی وەک یوگساو ئیترافیت و
 فەلسەفەی یونانی و تێکەڵ کردنی بە تاین . . . ئەگەر موسڵمانانی
 ناوچەکانی تری ئیسلام بەم چەشنە نەبوون بیدعەت و بە سترایاندا
 زāl نەبوو . . . وەک لەوەو یێش زانێت سونان ئەگەر چۆن شەرھەت و
 دەستورێکی تری بۆ خۆی دامەزراندو ناویشی نا (تاینی ئەگەر) . .
 هەمیشە لەبەر تێکی ئەو فەرمانی پێرۆزی دەفەرموێ (ایاکم
 ومحدثات الامور ، فان کل محدثه بدعة ، وکل بدعة ضلالة) (۱)
 بیدعەتی ھوون دەکردەو و خەلکی لێ تێ دەگەیاندا .

هەمیشە ھوایی ئەو یێش بنی بەی یێ گەیاندن کە دەفەرموێ
 (ما احداث قوم بدعة الا رفع بها مثلها من السنة) ھەر کاتێ موسڵمانان
 بیدعەتێک بەیتنە کایەو لە بەرامبەر یێو سونەتێک لادەبرێت .

ئەو تا لە یەکیک لە نامەکانیدا دەلێ :

(۱) رواه احمد وابو داود / مشکاة المصابيح .

نهم سدرمه نهو چهرخه به که هزار سال بهسهر ناردنی یتهمبهر
 صلی الله علیه وسلم نا تیهی کردو نیشانه کانی ٲاخیر زمان وا خهریکه
 درده که ویت ، سوننت به هوی دور کومتعه یسه سدرمه ی
 یتهمبهرتی وا داپوشراوه وازی لئ هتراوه ، پوزگار که بووه به
 پوزگاری دروو دلهسهو یدعهو داهتراوی ناشیرین ، جیهان ئسلامی
 چاوه پوانی قاره مانیکه که قودیه تی سوننت پارٲیزیت و ، سهری بخت ،
 یدعت له ناو بهریت ، چونکه پلاو کردنه وهی یدعت مراندنی
 سوننته به موزن گرتی یدعت مانای پرووخاندنی کوشکی ئسلامه
 وه کو له فدرما بشتیکی یتهمبهر صلی الله علیه وسلم دا دهره رموی (من
 وقّر صاحب بدعة فقد أعان علی هدم الاسلام) (١) ٠٠ هدر که سی پتر
 له خاوه یدعت بگرت نهو بهرمه تی پرووخاندنی ئسلامی داوه .

به کیتی بوون (وحلة الوجود) :

هندی لهو سؤفه ین که بشتوانه ی مهستی و حال به سهریاتدا
 زال بوو بوو ، هندی قه له زاریان درده جوو به لکه بون لسه
 به کیتی بوون (وحلة الوجود) ، هندیك له وانه سؤفی به نوابانک (ابی
 یزید البسطامي) بوو دیگوت (سبحان ما أعظم شأنی) به کیکه لهو
 شبخه گورانه ی زور به ی زنجیره و تهریقته ی سؤفیتی پتر نهو ده گهرته وه
 یان قسه به کی تری ده لئ (لیس فی جنبی الا الله) جگه له خسوا هیچی
 تر له هه گبه که مدا ٲه . باشان قه که ی هه لاجیش که وته ناو ناوانسه وه
 که ده بوت (انا الحق) .

(١) رواه البیهقی مرسله ٠

به‌لّام شیخ محی الدین عمره‌یی (۶۳۸)ک که به شیخ الأكبر (نلوبانکی) ددرکرد بوو دامه‌زریته‌ری ثم پنبازو پاپمویه بوو و له پوی زانستی ثم پنبازمویه یشم‌واو نوینکرمه‌وی بوو ، نیز له سردمه‌ویه ثم نه‌زه‌و پتمویه تمشه‌ی کردو پدواجیکی ته‌واوی پیداکرد . جا زوربه‌ی شه‌وانه‌ی به‌ر به‌ره‌کانی شیخ محی الدین عمره‌یان کرد بری بوون له زانایانی حدیس و فقه و گه‌وره زانایانی تر بوون له‌وانه : (حافظ ابن حجر السقلانی ، العلامة السخاوی ، المفسر ابو حیان ، شیخ الاسلام عزالدین بن عبدالسلام ، حافظ ابو زرعه ، شیخ الاسلام سراج الدین البلقینی ، العلامة نور الدین علی بن سلطان محمد الهروی ناسراو به (الملا علی القاری) ، العلامة سعد الدین التفتازانی) زور له پیاوایی بلیخت و زانایانی تر لهم کاره‌دا به‌شمار بوون .

به‌لّام (شیخ الاسلام ابن التیبة) له سردمه‌دا دامه‌زرت به گه‌وره‌ترین یشم‌واوی ثم به‌ر به‌ره‌کانی کردنه‌ی (وحدة الوجود) پمخته‌ی لی ده‌گرتن و به‌چم‌شیک زانسته‌ی شی ده‌کرده‌و بویان ، زور به‌ثانکراو سدرمه‌ستانه به‌رامبه‌ریان پای خوی ده‌رپی . له سالی ۶۶۱ک له دایک بووه که ده‌کاته یستو سن سأل پاش وده‌فاتی شیخ محی الدین عمره‌یی . ده کتیانه‌ی لهم باره‌یه‌وه نویونی شه‌مانن (جلاء المبین ، الفرقان بین الحق والباطل ، الرد الأقوم علی فصوص الحکم) (۱) .

لهم سردمه‌ی خورشاندا ، که به‌جواترین شیوه زانسته‌ی باسی ته‌سه‌وف کراین و حقیقه‌ته‌که‌ی پروون کرایتموه ، هه‌له‌و پاشی

(۱) الامام السرهندی / ابو الحسن الندوی .

نه په کتر جیا کر دېته وه و باسی په کښی بوون (وحدة الوجود) ی کر دینی و
 په خنهی ته وای لئ گرتېښ ته وه له لایهن ماموستا (سه عید نورسی)
 په وه سالی ۱۸۷۳ز له دایک بووه له ناوچه ی کوردستانی تورکیا
 چاوه کانی په شاخو کښو پروو باری ناوچه ی نورس کراوه ته وه و هاتونه
 دویاوه ، له نه نجامی زیره کی و بلیمه تی و بالآده ستی دا به (یدیع الزمان)
 ناوینلکی دمر کردوه ، نه و باسه پشی له په یامینکدا نویوه به ناوی
 (التلویحات الثمة) .

نوبند شمشهك فوتایی ماموستا نورسی و زانای تورکی سه بارهت به
 په کښی بوون (وحدة الوجود) ده لئ :

به لئ شته کاندو پرووداوه کان جیاواز دمرده کهوتی به پشی نه وه
 پروانگه یه ی لبومی دپروانی بویان ، نه مه پاسته ، به لام شم شتو
 پرووداوانهش بدریته پال پاستی په کی دیاری کراو هر پاسته . بویه
 پیوسته خو پیاړیزیت له چونه ناو پم گیری و زیاده په وی که بهرو
 ینکار کردنی بونی حقیقه یتکی جنگیری شان ده کات یان پر و پاگنده ی
 نه بویان ده کات نه مه پیاړیزیکه قورپانی پیروز پستی ده کاته وه که دهموئ
 (فانظر الى آثار رحمة ربك) یانی پروانه شوینه وارو جتی ده ستی
 په حمنی په ورو ردگارت . چوڼ ده بیت شم شوینه واران نه یو بن ؟
 چوڼ ده بیت پال پشیکي راسته فینه یان نه بیت ؟ فرمانو کاری بوونه ورو
 نه و په که بیته ناوینه بو ناوه جوانه کانی خوا ، نه و ته یه ی ده لئ نه م
 ناوینه په جگه له خه یال هجی تر نه ، به ما دروه شانه و ی ناوه
 جوانه کانش جگه له خه یال و و هم هجی تر نین ، نا نه مه یه نه و ه نه
 شاره و یه ی له پاره وی (وحدة الوجود) دا هه یه که ده لئ (لا موجود
 الا هو) یانی بوونه ورو دروه شانه و ی ناوه جوانه کانش یتدا به

خه پل و و هم داده نیت • همدرو ما پرواينه بوونمور بهو چمشنه
 به شتکه له خوای گه وره (حاشا له خوا !) که ده بخنه سر (وحده
 الوجود) نهمش هه له به ، نهمه تنها هدر پرواينتي هه له نيمو بهس
 به لکو پرواينتيکه به نمواونی له حهق لایداوه ، نویت ده کلت
 مه بهست و نمانجه نارواوه کانی بشکیریت ، نایا عقل نهمه وهرده گریت
 که سه بری (الرحمن) و نانا جانی پر حمت و ، (الجبار) موجودات
 به بهك جاو بهکین که هیچ ناتوان جگه گوئی پایه نئی و نه سلیم بوون
 بهو نه بئی •• گهر پرواينه (المیت) نموونهی که پوچی خویمان تمسليم
 بهو ده کهن •• نایا عقل نهمه به گهن ده کلت که سه بری همدرو وکیلان
 به بهك جاو بکیریت ؟ نهمه شتکه که فورئان و عقل و نه صوفیش په نی
 ده کاتهوه ! (۱) •

(۱) الانلجار الكبير او مولد الكون ، ترجمة - اورخان محمد علي •

یه کیتی بینین (وحدة الشهود) (۱) :

له جوار چئوی سووری ثم نویندا دوو کس ناودار ده ناینین که فیکری یه کیتی بینین (وحدة الشهود) یان هه یوو بهرامهر به (وحدة الوجود) به چمتیکی جؤراو جؤر دست نشانان کردوو ، له گه لئ ئه وئندا له نیواناندا جیاوازی زه ووقو مشره پیش هه یوو ، له هه مان گاندا له پرووی بهرامهر شیوازی بانگه واز کهنده لانیکی یانو بهرینیش له نیواناندا یوو ، تنها ئه وئنده یوو که له نیواناندا یه کیتی ئیخلاص و پاکی نیاتو چاکی زه ووقو راستی فطرهش هه هه یوو ، هۆکه ی هه هه ئه مه یوو که ده روازی پرانایی بهروه ردگاریان لی ده کرتهمه (والذین جاهدوا فینا لنه دینهم سبنا) .. یه کیکیان شیخ الاسلام (الحافظ ابن تیمیة) یوو که (محدث ، متکلم ، فقیه) یس یوو ، تهوی تریان (تمام شرف الدین یحیی المنیر) یوو که خودا ناس و موحقق یوو له یشتموایانی ته ووقو ئیحصان یوو (ابن تیمیة) له کیتی (المبودیة) که یدا باسی یه کیتی بینین (وحدة الشهود) ی کردوو و ئه و ده رده خات که ناگی له م راستی یه هه به و دته پرنگی سؤفه کان له کاتی بهروه رده کردن و سلوک کردیاندا ، ثم پله ییش نه ته گمه پله ی ینجه بهرازو نه ده شگانه پله ی صه حابه کان ..

(۱) الامام السرمندی / ابو الحسن النعمانی

به لآم نهو ندميه پله يه كه له سه رووى پله ي (وحدة الوجود) يمو يمو
 زوپيش لهو باشترو بهر زتره ، به لآم چونكه خوى بهم حالدا نى
 نه بهر يوه تنه ها به و ندموه دوه و ستيتو هه نه و ندميه بشاره نى يو
 ده گات .

به لآم شىخ الميرى له نامه كانيدا به دريژى باى كردوو و له بهر
 تيشكى نه زمونى كه ستى خوى و ليكدانه وى زانسانه له م باره يمو
 ده لى :

(نه وى وا نى ده گات (وحدة الوجود) يو نه مانى هممو بو تيك
 جگه له (واجب الوجود) ، نه مانى نه واره ، شوتنه وارى ناستى ، نه و
 له پاستيدا هيج نه جگه له تاوا بوونى مه وجودات له ناستى وجودى
 حقيقى بوون ، ههروه كو چوون تيشكى نه ستيره كان له بهر ابهر پرووناكى
 تيشكى به نينى خوړ ون ده بن ، نه تومه كان وايان لى ديت ههروه كو
 نه بن وانه) .

ههرو دوو نيزه كه له ودا بوخته ده كړئ كه (نه مانو له ناوجوونى
 شت ، شىكمو نه ديتى شىكى تره) ... كهواته به كيتى بينن برى به
 له (حال نهك زاستيك يان بېرو باوه پيك بېت ، له سهر بناغى
 به يوه ندى بوونه ورو بهر و ردگاردا داده مه زريت ، نه ويش به يوه ندي به كى
 پړوحى و زانېشكى دلې به ، سهر چاوه كه ي گوپ نه وى خو شه وىستى به له
 نيواناندا ، هم به يوه ندي به زه و قى سؤقتى به دوانه نى تىوان خالق و
 مه خلق ، خواو مړوف ته كيد ده گاتو به جوړيك كه خواى گه ورو
 به زاتو سيفاتيه و جيلوازه له ئاده ميزاد ههروه كو له قورئانو سونه دا
 باس كراوه (۱) .

(۱) الصوفي الشهيد / المحامي بوتان معروف جياووك .

ناتاجی کەسیتی یەکی نوێخوازی نوێ :

ئەوێ لەو سەردەمەدا زۆر گرنک و پیوست بوو بەیدا بێ ،
 بریتی بوو لە بەیدا بوونی کەسیتی یەکی نوێ - بۆ تەتە ئەکردن و پروون
 کردنەوێ ئەو فیکرە یە ، تاوە کو بێت بە حوججە بەسەر خەلکی یەوێ -
 بە جۆرێک ئەو کەسە خۆی نیشوو دۆلی سلوک و ئیشراقی پر لە دەرک و
 دانی بریبی و بە ناو کون و قوزبن و بەرزو نزمی یەکانیدا تی یەپی بێت و ،
 بە سەر پلەو پایە بەرزەکانیدا سەرکەوتی و ، لە ناو دەریاکانی مەعریفەتی
 خوازی و حەقیقەتی پەرورەدگاریدا مەلەوانی کردی و ، لە دەریای
 سەرکیش و شەبۆلاوی بە ئەزموونی تەئینی کرداریدا بۆ پۆخی
 حەقیقەت پەڕپیتەوو ، نەزانی بە شێک ناگاتە بەلگە بۆ نەبوونی ،
 بەلکو وەکو بێنەر و گەشتاریکی فیداکاری خۆش ھیواو بەسەر یەپی
 توانا و متمانەو بەصیرەتەو دەلی : « هەموو کون و گەلەبەریکی (وحدة
 الوجود) دەزانم ، بەلکو هەموو ئەتۆمیکێ ئەم خانووە دەناسم ، یابیدا
 تی یەپیوم ، پەییو ندیم لە گەلیدا بەردەوام بوو ، پشان دەلی : « بەلام لە
 بشتی ئەم هەسارەو ئەستێرانەدا جیھانبەکی ترو مەودایەکی فراوانتر

هه به (١) .

لهو سهردمه داسی مهزهب هه بوون سه بارهت سه تیوری
(وحدة الوجود) :-

(١) لایه نگیری ته وای تهو تیوره یان ده کرد بهومی که (وحدة الوجود) حقیقه یتکی به لکه نهو یستهو ، نهو بهی ئاساجی زاین و پاستی به .

(٢) پشت تیکردنی ته وای له تیوری (وحدة الوجود) ، ده یان وت جگه له وه هو و خه یال و دیتی دهروونی نهیت هجی تریه .

(٣) ینس کهش کردنی تیوری به کیتی بین (وحدة الشهود) له جیانی به کیتی بوون (وحدة الوجود) ، یانی واقع و پاستی نهو به که بو نهو ده ران بو یان هه بهو له جیگی خویان ، به لام نوری و جسدی حقیقی (واجب الوجود) به بو یانی له بهرجاو شاردو نهو ، هه ده لئی نهو نهو نهو ، وه کو چون نهستیره کان پاش هه لهاتی خور له ئاسی تیشکی به تیندا ورده ورده کز ده بن تا ئاوا ده بن ، جا نه گه هه کسبک بلئی : نهستیره کان دیار نین نهو له پاستیدا دروی نه کردووه ، هه بهم جهشه به که نهو بو نهو ده رانه له ئاسی وجودی ته وای حقیقی ورده ورده کز ده بن و بچوک ده بن و تا له چلو ون ده بن به جوریک هه ده لئی نین و نه بوون (١) .

(١) مه بهستی هه ساره نهستیره ، جیهانی (وحدة الوجود) که وانو بهرینه .
(١) الامام السرخندی / ابو الحسن النعمانی .

پلهی نیجتهادو نوٲکاری نیمامی سه رهه ندی :

نیمامی سه رهه ندی بهرامبر په و سٲی مه زه بهی باسان کسرد ، مه زه بهی جواره می گرتنه بهر ، ٲه ویش ٲه وه به که (وحدة الوجود) مه قانکه دٲنه پٲی پٲنگرانی ته ریفقه له کاتی سلوک کردندا ، وا دٲته یش جاوی و به ٲانکرا ده بیٲی که هیچ بوونک به جگه له (واجب الوجود) ، ٲه وه له بهر جاوی مرؤفدایه له م بوونه و رانه هه بوویان په ک بوویان هه په وه وجودن ، به لآم ٲه گهر یارمه تی په روه رد گساری له گه لدا یش و ٲشگبری لٲی بسکات و به پٲنمایی یشمه بهر صلی الله علیه وسلم پروات و لسمه پٲی و شوٲی ٲه و پروات و ٲه و سؤفیش هیه تی هه یش و خوٲش هیوا یش ، ٲه و مه قام و پله به کی تری دمست ده که وٲت ٲه ویش مه قامی (وحدة الشهود) .

بسم چه شنه نیمامی سه رهه ندی له گه ل بهر په چدانه وهی نیوری (وحدة الوجود) که پٲبازی زؤربه ی سؤفی و هه گیمه ورده گسارو نیشراقیه پؤجووه کان بوو ، له گه ل ٲه مه دا دانی نا به پایه و گه ورده ی دامه زریٲه دی تیوره که له پرووی زانستی به وه ٲه ویش شیخ محی الدینی عه ره به یه ، شنی تری نوٲی خسته سه رو جیهاتیکی نوٲی له پرووی

خه لکیدا تاوه لا کرد ، که له گهل عه قیده ی گشت موسلمانیکدا ده گونجا
له ههمان کتدا له گهل قورتانی پیرۆزو سونتته و شهره یه نه ییلاشدا
ده گونجا ، نه مه له لایه کهوه ، له لایه کی تره وه نه وانه ی که هیتارنی و
زیادی کردوون نه بۆته هۆی نه وه ی پال به زانیاریه کانی تره وه بشت
به ره و دواوه ، لیکۆلینه وه و بۆچوونی کۆمه لکی زۆر گه وه ی خاوه ن
زانست و زانین به نه واده یی بسترته وه چونکه ئیمامی سه ره نه دی خۆی
به چالوی خۆی له پێگه ی تقی کردنه وه و نه زمونی خۆیه وه نه و پێگه و
پێستازی دیوه و بره بیه نی ، چونکه هه ر له مندالی یه وه سه رگه رمی
ته سه وه ف بووه هه ر له ناو خیزانکی سۆفی خواریشدا گه موره بووه و
نهش و نه ای کردووه ، له بهر نه وه یه وه کو خۆی باسی ده کلت سلوکی
کردووه و مه قامی (وحدة الوجود) ی تیه پاندووه و پاش نه وه ی که
چه نه دین سألو مانگ تایدا ماوه نه وه ، تا که بشتوته مه قامی (وحدة
النهود) (۱) .

(۱) ههمان سه رچاوه ی پێشوو .

لن هاتوویی و بلیه تی نیمای سهره ندی :

تیکۆشانه نوێکاریه که ی ئیمام له ئیسات کردندا به به لگه ده لیلوه هه له وه دا نه بو که تیۆری (وحدة الوجود) پهت کسانه وه نه وه درخات که به که لک ناییت بکریت به یه وه ریکی راست و دوا تامانجی پرێگرانی پێگهی ته صه و ، به لکو لن هاتوویی و بلیه تی له م بواره دا له وه دا ده رده که ویت نه م تیۆره ی دایه بهر نه شته ری په خنه و لیکۆلینه وه له بهر تیشکی نه زمونی که سیتی و دیتی خودی خۆی ، نه مجا بو خه لکی سه لماندا که به قولایی و بن و بنه مچی نه م ده ریا به دا چۆنه خواره وه ، که یشتۆنه بنی ده ریا که و ، نه مجا سه رکه وتۆنه وه ، ده سی به روه ردگار له که لیا بو وه ده سگیرۆیی کرد وه ، تا تواتیویه تی که شتی زانستی و لیکۆلینه وه که ی بهر وه پۆخی ئاشتی و ئاسایش ئاپاته بکات و بکه پته وه وشکایی ، له م بواره دا که م که س ده توانی شان له شانی بدات بۆیه نوسه ری پۆژئاوایی (بتر هاردی) ده لئ : (نه قتی نه وه سه رکه وتنه ی شیخی سه ره نه دی به ده سی هتا ، له وه دایه که ئیسلامی ناو هیندستانی له پێگهی ته صه و فیه و پرگار کرد له زیاده پوه ی و په رگیری و تیکداننی سۆفتی ، له وانیه هۆکه ی له وه دا بیت نه و تیۆره ی که په تی کرده وه بهر په رچی دایه وه ، زۆر به چاکی له مانا و مه به ستو گرنگی و ترساکێ تیکه یشتیت) (۱) .

(۱) هه مان سه رچاوه ی یته شو .

بڼه ننگي و ناراسته کړدني ولات بهر و نيسلام :

نوهی لیرۀ دا گرنگه پټش نهوې باسي نیکوښانه سرکه وتوانه کي
 بېام بکړیت که یی هه لساوۀ توانی پټه ووی ولات و ته ورسه
 بهینه کي بگورئ ، پاسی به کي گرنگ هه به ده یی بیخه یه پروو ،
 نهویش نهو یه نای و اتی بگه یی له سرده می شا ته کبردا له ناوۀ ندی
 نهو هه مو ښوان و ښه زانۀ دا که یو یو یوۀ چه وسانۀ وۀ یو خه لکي ،
 یی دهنکي ته وای بالی بهر خه لکیدا کښای و له سره و نهو سهری
 ولاندا یتړ فوروقه پ کرای و کس نه یو یرایت ورنه بکات ، هه وۀ ها
 له ناو زاناکاندا کس نه یو یت قه بکات و په خه له (ته کبر)
 بکړیت و بهرامهری وۀ ستایت و به یی نه و فدرمووده به کړده ووی
 نه کړدیت که ده فدرمووی :

(من رأی منکم منکراً فلیغیره یدۀ فان لم یستطع فلبانۀ فان لم
 یستطع فبقلبه ، وذلك أضعف الايمان) (۱) .

یوه لیرۀ دا هه ندیک له و پیاوانه ی هیرو توانای خوږیان خسته کارو

(۱) متفق علیه .

خسته پوو له دزی نهو بارو دۆخه ی نهو کاته دهخینه پوو : جاریکیان
 شیخ (ابراهیم المحدث الأكبر آبادی) دهجی بۆ یرستگاکی شا نهکهر
 لهسر داوای خوی لهم چونهدا بهیرهوی نهو دابو نهرینهی نهکرد
 که شا نهکهر داینبوو بۆ جوونه لای ، نهو دابو نهرینهی لهبنهپهدا
 پنجهوانه ی شه ریمهت بوو ، هم شبنخه زۆر لهگهل نهکهردا دوواو ،
 تاموژگاریهکی زۆری کردو خوای دهختهوه یادی ، بئی نهوه ی له
 شان و باهووی باشایی بهلتهوه . . شیخ (حسین الأجمیر) که له
 سالی ۱۰۰۹ ی ک وهفتی کردووه ، شاری نهجمیری بهجی هیتووه له
 دزی شا نهکهر ، کاتی که دهچته نهجمیر ، لهبهر نهوه شا نهکهر له
 چاودیری کردنی تهکیهکی بابیری (معین الدین الجشتی) بۆ لهجی
 نزرگاکیدا لای دهباو دووری دهخانهوهو دهیترتی بۆ حجاز ، کتی که
 کهپایهوه بۆ هندوستان سوجهی سلووی بۆ نهبرد ، سولان لئی توپه
 دهیی و فهردان دهکات به بهندکردنی لهقهلای (بکهر) دا ، بۆ مساوه ی
 چند سالی که دهمنتهوه پاشان ئازادی دهکات ، کاتی که لهبهردهییدا
 تاماده بوو ، پازی نهبوو بهو جهشه سلووی لئی بکات که دهستوری
 دهولت داینوه ، نهعجا دیاری سولتانی وهرنهگرت .

جاریک سولتان زۆر توپه دهیی له شیخ (سلطان التهانیری)
 - که بهکیت بووه له پیوه نزیکهکانی خوی ، سولتان فهردانی نهوه ی
 بئی کرد بوو کیتی بیروزی هندیهکان (مها بهارتا) له زمانی
 سانسکریتیهوه بگۆپته سه زما ی فارسی - هۆی توپه بونهکی نهوه
 بوو هندیهکان بهوه تاوانباریان کرد بوو که مانگی سهرپهپوه چونکه
 سهرپهپنی مانگا له دهستوری خوابیه نوئی که ی نهکهری دا قهدهغه
 کرابوو ، بویه فهردانی دهکردنی دهکرد بۆ (بکهر) له ناوچهی

(سەندا) لە ئىتجامى ئىمەى كە ھەلۆئىتى ئىسلامىيەتى زۆرى نواند
بوو ھەرمانى لە ھەنارەدانى دەرکرا لەلەين (تەكەبەر) ھوو سالى
(۱۰۰۷)ىك چى بەچى كرا .

که وره ترين ههنگاو که نازايانو به جهرگانه نرايت ههنگاو هه که
شيخ (شهباز كهوه) بوو ، له ميره گه وره كانى كوشكى سولتان نه كبر
بوو ، خاوه نى جه ساره بىكى وابوو هه رگيز دريځى نه كرده وه له وتى
وشهى حهق له لاي سولتان ، لى تى نه ده ترساو گوئى نه ده دايه
په زامه ندى شته كبر ، پيشى كورت نه ده كرده وه ، مه يى نه ده خواره دوه
هه رگيز ناره زوى له و ثانيه نوئى يى نه كبر نه بووه . . پوزيك
سولتان نه كبر له نيوان عه سرو تواره دا له گه ل (شهبازخان) دا له قه راغ
گوزيك له (فه تجبور) دا يياسى ده كرده ده ستى شهبازى گرښوو ،
خه لكى جاويان لىان بوو ، ده يانوت شهباز نوئزى عمري ده فوئى
چونكه ئير ناتوانى ده ستى له ده ستى سولتان نه كبر به ردا ت بو
نوئز كردن ، به لام كه شهباز زانى وا خور خه ريكه ئاوا ده يى
نوئزه كه ي خه ريكه به فوئى پوخه ستى له سولتان وه رگرت بو نه وه
نوئزه كه ي بركات ، سولتان يى وت نوئزه كه ت دوايى بگيرم وه وه
به نه نها به جيم مه هيله بوئه (شهباز) ده ستى له ده ستى راپسكاندو هيج گوئى
نه دايه فه كه ي وه به رمانه كه ي پاخستو نوئزى خوى دابه ست و پاش
نوئزه كه ش وى ردى خوى خوئند . . له م كاته ندا سولتان به سه ر
سه ريه وه راوه ستاوه وه سه ر هه په شه وه گو په شه ي لى ده كساتو
به نه واوه تى پقى هه لساوه ، له م كاته دا (مير ابو الفوح) و (حكيم على
الكيلانى) خواو پاسان بهيدا بوون وه هه ستان به ناسكى ئه م هه لوئسته
كرده لىان جوونه پشه وه و تيان جهه ش شايسته ي ئه وه ين كه سولتان
پرومان تى بركات . مه به ستان سارده كرده وه سولتان بوو . . ئير

سولتان تۆزۈك ھىدى بۈيۈك ، پۈۋى لە شېھار وەرچەرخاندو پۈۋى
كردە ئەوان .

ھەرۈھا شىخ (عبدالقادر الأجى) ش يەكك بوو لەو پياوۋ ئزاو
بەجەرگانى ، ھەرگىز لايەنسگىرى سولتانى نەكردوۋ ھەرکاتى
سەرىنچى لە شەرىعت كىردىت ، پۈۋۈك (ئەكبەر) بىسە پىنى نەرىنى
خۆى ئەپۈنى پىشكەش دەكات ، ئەمىش بەقسى نەكردوۋ لىنى
وەرەگرت سولتان ئەم پەنارەى زۆر پى ناخۆش بوو ، ئەم پەقى لە
دەلا ھەلگرت تا پۈۋۈنى بەھانەى لى دۆزىيەو ، پىنى ئەوا شىخ (الاجى)
لە پەرسنگى كۆشكدا كە ئەكبەر دروستى كرد بوو نوپۇز دەكات ، كە
لە نوپۇز فەرز بۆۋ ، نوپۇزى سۈنەتى كرد ، ئەكبەر ھانە لای و پىنى
وت چاكىر وابە لە مالى خىۋتا سۈنەت بىكەت ، ئەمىش پىنى وت
قوربان ئەم سۈپتە مولكى تۈنە تا لە ژېر فەرمانى تۇدا بىت بۆيە سولتان
زۆر لىنى تۈپە دەپى و پىنى دەلى : ئەگەر بە مولكى سىن ھازى نىت
فەرموۋ بىچۆرە دەرۈو ، ئىتر شىخ خىرا لەۋى دەرەپەپى و ھەر ئەو
شارەش بەجى دەھانى و دەچىتە شارى ئەج ، خەرىكى خۇابەرسى و
پەرۈردە كىردى خۆى دەپى ، ھەرۈھا (سىبە عبدالقادر اللاھور)
ھەرگىز سولتان لىنى ھازى نەبوۋ چۈنكە زۆر بە تۈندى و چالاكىيەو
دەستى بە ئاپىنى ئىسلاموۋ گىربوۋ ، لەبەر ئەوۋ سولتان دەرى كىردو
ئەۋىش چوۋ بۇ شارى مەككەى پىرۈز . ھەر بەم چەشە شىخ (منور
بن عبدالحميد اللاھور) لەبەر ئاپىن پەرۈردى و پەۋشەبەرزى و ئىمان
دامەزراۋى ، سولتان لە بەندىخانەى تۈند دەكات تا ئەمىرى خىۋا
بەجى دىنى (۱) .

(۱) الامام الرهندي / ابو الحسن النضوي -

تایبه تیتی ئیمام سهره ندی له نیوان ئەم خەلکەدا

بەلام لە بەربەرەکانی کردنی باری بێکچووو ، گوهر ا بوونی ولاتو بەرگریکردنکی بەهێزو توانستکی پێک و پێک و ، تیکۆشانی جالاکانەو حەکیمانە کە کرا بۆ جاک کردن و پاست کردنەوی دەولەت ، فەزلی گەورە بۆ ئیمام سهره ندی دەگەرێتەو . خورای کەورە بۆ پارێزگاری ئاین و سەرختی ئیسلام و پاست کردنەوی مۆسلمانان ئامادە کردبوو ، وستی پەرورەدگار وابوو ئەم نوێکاری بە مەزنە بەم سیرتی کە شەوو پۆزی خستوو سەرێک بۆ ئەواو کردنی ئەو نەخشەو بەرنامە نوێخوازی بەو ، هەلگیرساندنێ ئەو شوێنە بێ دەنگ و هیدی بەی تووکن خۆنی تێدا نەپژاوە پەرورەوی مینزووی ئیسلامی لە هیندستان بە تایبەتی و لە جیهانی ئیسلام بە گشتی گۆپی ، کە وینەئێ ئەم چەشنە شوێنە لە جیهاندا زۆر دەگەنە لە ئاکامی ئەم هەولەدانەدا پاش مردنی سولتان (ئەکبەر) بەپێوە بردنی ولات دەگەوێتە دەستی کەبێک زۆر جاکو پێ لە خێر بوو ، دەماری ئیسلامی تیایدا بەهێز بوو ، حورمەتی ئاین لە لای مەزن بوو ، مێکرویی دزایەتی ئیسلامی تیادا نەبوو زنجیرە زێڕینی بنەمالەئێ ئیمام سهره ندی هەروا بەردەوام بوون لە تیکۆشانیاندا تا لەسەر دەستی سولتان (محی الدین) اورێک زێب (دا گەشتە تروپکی بەرزی و ئەوجی پێ گەشتن و بە ئەواوەتی پێ و شوێنی خەلیفەئێ ئیسلامی راستەقینەیان گرتەبەر کە ئەوبەپێ ئاواتی مۆسلمانان بوو (۱) .

(۱) هەمان سەرچاوە .

سولتان جيهانگير و پاشايه تي

کاتې که سولتان (جلال الدين اکبر) سالی ۱۰۱۴ ی کوچی
دهمرچ ، لهو کانه دا نیمای سره هندی له تمه نی ۴۲ سالی دا دهی ، له
دوا دوايی ژبانی سولتان نه کبهر دا فیتو تر سکی په کی زور له
هیندستاندا تمه نه ی کردو ، نیمای همپه شوی پروخان و له نوجوونی
لن ده کرا ، تا لهو کانه دا بوو که نیمای سره هندی نیادا گه یشتووه
که مالی پوڅی و ینگه یشتی فیکری و ، تر ټیکی پاکي و خودا پهرستی ،
لهو کانه دا هیچ په یوه نډیه کی به میرو پیاوای ولاته وه نه بوو ، له گه ل
نوه مندا هیندا کاتی نوه نه هاتو و پیاوای کوشک و پایه معزی ، شان و
شوک و کورت و شکو داری و ټیخلاص و خودا پهرستی ته وای
ینگه یشتووی دهر وونی بزاین لنی به تاگا بن ، هر له بهر نه وه بوو
دهست یی کردنی کاره کی نیمای سره هندی له ودا نه بوو که هست و
پروپای ناراستی کوشکی پاشایه تی بکات و کار بکانه سر سیاسه نی
گشتی ولات ، لهو پروانه وه که په یوه نډی به تاین و یاسوه هه ییت
چونکه نوه ی دهستی بهر کوشکا گرتیو - که بریتی په له
عه قلبیت و دهر وونی سولتان و به پتو و بردن و کارگیری بریتی بوون لهو
که سانه ی همیشه هو لی نوه یان بوو له یتوان سولتان و پیاوچا کسان و
دلسوزان و تاین په روه راندا هیچ جهنه په یوه نډیه ک نه ییت ، دیوار ټیکی
پولایینان له جوار دهر وری کوشکا دروست کرد بوو تا به هیچ جوړ ټک
پوټی کی خوښ یان شه په کی پاک و گولای نډی گانې .

به لام باری زیان هر بهم جهنه نه مایوه ، پاش نوه ی سولتان
جيهانگير جلهوی فرمان پموای گرته دهست له سالی ۱۰۱۴ ی کوچی .

سەرەپای ئەوەی کە جیهانگیر بە ھۆی فێرکردن و پەرودەکردنی باوەکیوە بیاوچاڤو ئایین پەرودە دەرئەجوو بوو ، خۆی بەشەرچەستی ئیسلامەو نەبەشپۆوەو گوێشی بە ئەركو فەرمانەكانی ئایین نەدەداو لەگەڵ ئەوەشدا لە ناخیمووە هیچ جۆرە پێو کێنەپەکی بەرابەر بە ئیسلام ھەڵگرتبوو ، دەمارگیری بۆ هیچ لایەتێک تێدا نەبوو ، خەلوون هیچ فەلسەفەو مەزھەبێکی ئایینی نەبوو ، هیچ جۆرە تارەزووبەکی لە بەلو کردنەوێ ئایین و یاسا نوێی کە یەکێکی بەلوکی نەبوو بە کورنەپەکی نە ئەوەبوو دەمارێ ئیسلامی تێدا بێتو ھەولێ پاراستی بەدات ، نەئەو بوو دژی بوەستیو پەموێ تەفرو تونای بکات .

ئەو سولتانانە ی کە ھەر خەریکی پابواردن و سەرگەرمی یاری کردن و خوێش گوزەرانی و حەزیان لە ژبانی نەرم و نیانی بە ئێمانە بە شێوەپەکی تابەتی گوێ نادەنە لابردنی پزیمی باو و دانانی پزیمیکێ تری نوێ لە جینگەپیدا ، بەلکو ھەموو غەم و پەزارەیان لە بەسەربردنی ژبایەکی بێ لە پابواردن و ئاھەنگی شەوانەو شەوکار بەسەر بەردن دەپەوێتەو ، ئەم جۆرە کەسانە لە ناخیانەووە ئەو چەشنە کەسانە یان بەدەلو لە لایان بەپێژمەزەنە کە خۆیان دوور دەگرن لەم بەزمو پەزەیانەو گوێی نادەن و لە پلەو پایە ی کورسی دوورە پەزیری دەکەن ، ئا ئێمانە ئامادەیی یان زۆر زۆرتەرە بۆ حەق مافی لێ وەرگرتن ، وەك لەو کەسانە ی کە بانگەوازی بزووتەوێیەك دەکەن و دەیانەوێ فەلسەفەپەکی نوێ دامەزرێن ، یان ناویان لە ناو پەمراوی مێروودا تۆمار بکەن و ناوبانگ لە ناو خەلکیدا پەیدا بکەن وەکو دامەزرتەری پێشایەك یان داھێنەری مەزھەبێکی تابەتی (۱) .

(۱) مۆسلمانان لە ھەموو سەردەمێکدا دەپێ وریای ئەم جۆرە فەرمان پەروایانە بێ .

کام بهرنامه یه پرآسته :-

(لهو کاتعا له بهردهمی ئیمای سهرهندی و هه موو ئهو زانا دل سرتاوانی ئیسلام که هه موویان به زانستی ئایینی و چاکی دهروونی و پهوشت بهرزی خوڤان پازاند بووه ، غیره نی ئیسلامی له دلپاندا قولی ده داو جوئی سهندبوو ، سنی پینگا هه بوو نا بتوانن لئ یهوه بهر ده پرووی تهوژی ئهو بارو دوخه بینهوه که سدرناپای ولاتی تهنی بووه . . ئهو پینگایانهش ئهمانه بوون :

(۱) دهست بهرداری ولات و فهрман پهوا بین و جلموی بو شل بکه نو په نابه رنه بسر کونجیک و به زیگری خواو پهروه رده کردنی قوتایان و پئیمای سۆفانه وه خهریک بین و له ناو خواپهرستی و په رستدا خوڤان بتوینه وه . . ئهم پربازه به کیک بووه لهو پربازانه ی له سهردهمی ئیمای سهره نندیدا به دهیان به لکو به سدان له زاناو شیخه کان هه لیان بزارد بووو ، له هه موو لایه که وه نه که مو خانه قایان دروست کرد بوو به بئ دهنکی خهریکی پهروه رده کردن و پئیمای بوون ، خه لکی ده چوونه لایان سودی پوچی و ئیمانیان لئ وه رده گرتن .

(۲) پربازی دووم که هه ندیکی تر هه لیان بزارد بوو ، ئه وه بوو به تهواوه تی هیوا بهراو بوو بسوون له چاک بوونی سولتان و دهست و پیوه نده کی ، ئهو سولتانه ی هه ر به ناو ده چیتمه وه سهر خیراتیکی ئیسلامی به دوزمتیکی که لله په قی ئیسلام ده هاته یش جاویان ، به لگه شیان هه موو ئهو یاسو دروشمانه ی پاشایه تی و خو و په وشته یه تی ده بنواد ، ئهمه وه ی لئ کردن به تهواوه تی بئ هیوا بین و ، په نا بهر نه په ر دروست کردنی

بەردەمەکی ئایینی دژ بە دەولەت و سولتان و دزیان جەنگەن و خەباتچىكى
بەردەوام بىكەن بۆ ئىم مەبەستە ، لەو پوانگەيەو پۆى چوون كە ھەمە
دوژنى گەورەى ئىسلام و ئايىنە (١) .

(جا ئەمانە ھەولئى ئەو پان دا كە ئەو كەسانەى غىرەتى ئىسلاميان تەدايەو
ھەست و سۆزى جىھاد و خەبات كەردن لە ئىتاوى خوانا لە دەروونيانا چۆنى
خواردوو لە دەورى خۆيان كۆيەكەنەو ئەمجا شۆپىشت لە ولاندا بەريا
بەكنو بە كاروبارى پاميارى و سويابى (السياسى والمسكرى) ئىم
مەبەستەيان جئەجئە بىكەن ، تاوەكو فەرمان پەواى ولات پەنەو دەست
پاوجاكيكى ئايىن بەروەرو بارو دۆخى دەوروپەرى بگۆپن بئى ئەو
پىر لە ئەنجامى ئىم مەبەستەو خەباتكەردەيان بەكەنەو تاج پادەيكە
دەگونجئە لەگەل سەردەم و زرووف شەردا .

(٣) پەيزازى سەئەم بۆ چارەسەركەردنى ئەو گىروگرفتەو
كۆپرانەو پۆخى ئىسلام ، برىنى بوو لەو پەيوەندى لەگەل
ئەندامانى دەولەت و پەيوەندەراتى ولاندا بىستەرتەو دەمارى ئىسلامى و
سۆزى ئايىيان تەدا ججۆئىترئى ، ئەو كەسانەيان كە چاك دەياتنەو
لەكتى خۆيدا پەيوەندەيان لەگەلئاندا بوو و پاومەيان بىسە ئىخلاص و
بەرزى كەسبى و پەروشت بەرزىان ھەيەو ئاگايان لەو یت كە ئەمانە
دەيان بۆ ئىم بارە نالەبارە لە ئازارو ئەشكەنجەدايە تا ئەو خۆلەمبەشى
بشكۆى ئىمانى داپۆشەو بەكۆترئى و سەر لە نوێ فووى ئيدا بگرتەو
بئىسەى دەرويان ھەلگىرسى و سەر لە نوێ كۆلە بىستى و ئەمجا ھايان
بدرێت بۆ ئامۆزگارى كەردنى سولتان و سەراپەردەو دەست و یتەندەكەى

(١) ھەمان سەرچاوە .

تلوه کو نهو غبرته ئيسلامی به له بابو بايرانه وه بؤيان ملوه ته وه سر
 له نوئ بهه زيرئ و بکه ونه وه جولوه ، پان گه نيته وه حاله تيکي وا ،
 بارئز گاري ئيسلام بکه نو چاره سري نهو دلّه بريندارانه بکه ن که
 چهرمه سري و ناله باري نهو سرده مه برينداري کردوه ، جا ئير
 خوئيان وا پلک و خاوئ بکه نه وه له ناخوه که هه رگيز گوئ به پله و
 پايه و کورسي نه ده نو زوه سو خوداناس بن بؤ خه لکي و ده و لکي نه
 به لئتن که مه به ستان دنيا و کورسي و پله و پايه نه و هيج کاتک
 خوئيان نه خه نه جيئ گومانه وه و سرنجي خه لکي پابکشن و زيانکي
 زوريش له به يامه که يان به ده نو نه مجا خه لکي لئ به کينه وه وه کو
 نيمامي عومر خوا لئ ي پازي بيت ده فرموي (من عرض نفسه للثمة
 فلا يلومن من أساء به الظن) .. واته هه ر که سي خوی خسته بارئکي
 واوه که تومنه بيخرته پال و گوماني لئ بکريت لومه ي نهو که سه
 نه کات که (ظني) خرابي لئ ده کات چونکه خوی به ده سي خوی
 خوی خستوته نهو شوته گومان لئ کراوه وه .. که واته ده بي خوی وا
 بارئزي که به هيز ترين که سي و زور زاترينيان له پيلان گيران دا نه تواني
 تومنه دنيا به رستي ، يان مه به سي پامباري ، بداته پاليانه وه هيج جوړه
 پيلانک نه تواني له شان و باهويان که م بکانه وه له ناو خه لکيدا
 نه ره مزار بين .

جاري پريگاي به که له گه ل سروشت و دل و دهر ووني ئيسام
 به رزي هيمه ني و به هيزي عه زيمه ني و مه زني پله و پايه گهي که خودا
 بيئ به خسيوه نه ده گونجا .. ئيسام سره نه دي پاش نه وه ي که
 نه و او کردن و ينگه بشتي دهر ووني و ، به روه رده به کي پوځسي به رزي
 به دست هئا ، گه بشته نهو قه ناعه ته ي که خواي گه وره بؤ کارئکي

سەزىن ئامادەى كىردۈۈ ، ئەۋە تى گە يىتىۋ خۇاى گەۋرە بەتەنەسا بۇ بەرسىنى ئاڭىد ، بېرىنى قۇناغەكانى پۇخى دروستى نە كىردۈۈ ، يان بۇ شىخايەتى و تەرىقەت و ، پىنساى سۇفەكان ئامادەى نە كىردۈۈ ، ھەر لەبەر ئىمە بوۈ نەتتى بەكانى خۇى ئىكرا دە كىردو لە بايەت خۇبەۋە دواۋە ، جا بلى و تەى بەكك لە شىخە گەۋرەكان دەكات ئەۋىش شىخ (عىدائە احرار) بوۈ ۸۹۵ك كە شىخىكى پاىە بەرزو لە شىخەكانى نەقىبەندى بوۈ بەلكو بەككە لە يىشەۋايانى زنجىرەى نەقىبەندى ، نىمام دەلىلى :

شىخ عىدائە وتۈپەتى :

(ئەگەر بەلامارى شىخايەتى و ئىرشادىم بىدایە ، بەيەتم لە گەل خەلىكىدا بەستايە ، ئەۋ كاتە شىخك لە شىخەكانى تى تەرىقەت كەسى دەست نەدە گەۋت بەيەتى لە گەلدا بەيىت و تىكەلاۋى مەيدەكانى يىت ، بەلام خۇاى گەۋرە كارىكى تى پىنپاردوم ئەۋىش بىلۈ كىردەۋەى شەرىپەنى پىرۋزو ، لا بەنىگىرى مىللەتى نىلامە) .

نىمام سەۋەنلى لىسەر ئىم وتەپە دەلىلى :

(شىخ عىدائە ۋە خۇى دەجوۋە لای سۇلتانەكان و لى لای كوپەكانىدا دادەنىست و بەيىزى دەروۋنى كارى تى دە كىردن ، ئەۋانىش شۈبى دە كەۋتن و گۇپراپەلىان دە كىردو ، ئەسجا پىشى پى دەپەستن بۇ بىلۈ كىردەۋەى شەرىپەت ، .

بەلام پىنگەى دوۋم ، ئەۋ كەساتە دەبىگرنە بەر كە خاۋەنى عەقلىبەتكى سىاسى و كورت پىن و ئىككەنەۋە بەكى سۈردارن ، ھەر لە

سەرئاو، هەول و خەباتەکی بە گومان و ظەنی خراپەو، دەست پێی
 دەکات، تا وایە حکومەت دەکەن - بێو پەلە بەل و هەلەشییەو،
 دروست کردنی بەرەبەرەکی دژ بە میری و فەزڵاتی ئەم لایەنە بەسەر
 لایەنی حیکمەتی بانگەوازی و، سۆزی چاککردن و ئامۆزگاری - کە
 خێرا بەرامبەری بوەستی و پوو بەپووی بەکتر بێو و هەو لە
 سەرئای پێنگاوه پێی ئێ دەگرت و نەمامی تازە دەرھاتو و پان و
 پێس دەکاوە، بێ ئەوی هێشتا بەرێکی گرتی، ئێمیش بەم کارە
 سەرزەوی بەو هەموو فراوانیەو، لە خۆی ئەسک دەکاوە و جێ بەخۆی
 ناگرت، لە پاستیدا ئەم چەشنە پێتازە پێتەوی ئەو بانگکەرە
 سەرکەوتوو، نێه کە بۆ خۆی شونێ کەوتوان و کۆمەلەکی هیچ
 جۆرە بەرزبەک و ناو دەرکردنێکی ناوی و مەبەستێکی زāl بوون، نێه
 بەسەر حوکم و فەرمان پەوادا، بەلکو هەموو غەم و پەتازەری یرینی بە
 لە دەرخیستی تاین و جێ بەجێ کردنی ئەحکامەکانی شەرەت و چاک
 بوونی دەولەت جانیتر جێ بەجێ کەری ئەو ئەحکامانە هەر کەسێک بێت (۱).

ئەو تا تێکۆشەرانی دڵسۆزانی ئیسلام لە سەدە یەستەمدا هەمان
 پاو بۆجونیان هەبە لەم بارەبەرە، بەکێک لەوانە شێخ عومەر
 ئەلمەسانی بە دەلی و پێ بەدەم حاوار دەکات: پێتازە کەمان هەرگیز داوای
 حوکم ناگات لەبەر حوکم کردن، خوداش لەبەر ئەمە نایەتە، تێه
 دەمانەوی حوکم چاک بێت ئەک حاکم بگۆڕیت و هیچ بەیوەندی بەکمان
 بەحاکمەو، نێه (۲) هەر لە هەمان وتاردا دەلی

(۲) گۆفاری (اليوم السابع) ژمارە ۱۰۹/حزیران ۱۹۸۶ وتارە کە

لەزێر سەردێری (نريد اصلاح الحكم لا تغيير الحاكم)

(۱) رجال الفكر والمهرة / ابو الحسن النعماني

• ټیمه به لامانهوه گرنگ نه کڼ حوکم ده کات ، به لّام پیوسته له سهری ته تیږی شمیره نهی ټیسلام بکات ، ټیمهش ناسانه ویت زور انازی له گمل کسدا بکهین ، پیوسته خه لکی تی بکهن هیچ پښکایه نه به بو به گزا جوونی حاکم و محکوم چونکه نهوهی سود ودرده گریت لهم به گزاجوونه دا تنها دوزمنای گهل و فرمان پموایان . من خوم ناموزگاری نهوه ده کم که له دهروونی هه موو لاریکدا نهوهی تیدا بیترتی نه بیت به گز فرمان پموادا ، یتش نهوهی هه لهی فرمان پموایان بگریت با له یتشدا هه لهی خوی بگریتو با به کسم جار به خویدا بیتموه ، (۱) •

چونکه به دروست کردنی بهر به کی دز به ده ولت و جهنگندن دزی ، پر له مه تر سی و چهرمه سهری بی نهوهی نه نجایکی جاکو سودیکی موسلمانای تیدا بیت تنها خوین پشته و هیجی تر ..

(جا نم جوړه ههنگاوناته له و کاته ی باری پامباری پاوی ولات دا جوړیک بوو له له ناو جوونی مانی ټیسلام ، چونکه ده ولتهی مه غولی که سولتان (بابر) پایه کانی دا کوتاوه و قایمی کردووه و پر که کانی به ده سی خوی جانمووه و پراستویه تی و مه لیک (هماویون) نه و گشته دوورو دریزی له یتاویدا جه شووه و مه لیک نه که تر توابوه یه تی له پښکی شمرو شوړو جهنگانهوه دای مه زیتو نه و نه دهی تر به مززی بکات ، بویه زیر ده ست خستی ولات که هشتا له هه پتهی لاریتی دایو توندو توله و ، شوینه واری لاوازی و پیرتی تیدا دهرنه که و تپی ولایت که سولتان (سلیم شاه) جی نشینی مه لیک (المعاصی سولتان

(۱) همان سهرجامی پتسو •

شیر شاه السوری) بوی نه پوځای و چهندانی تر نهو ههوله یان دلوه بۆ
پوځاندنی پزیمی حوکم و هموو ههوله که یان بهزایه چوو ، خونیان
له ناو چوون .

نهم چه شنه تافی کردنه وانه هموویان سرکوت کران ، یۆ نمونه
له سرده می سولتان ته که بردا بزوتنه وی تایینی زۆر سهری ههله دا ،
ههروه ها پشکخراو بکی گه وره به یشه وایه تی شیخ بابیه زید دهرکوت
به ناوی (کۆمهله ی پوشتایی) ، نهم کۆمهله به دریزایی چهندین سال
جهنگا دزی سوپای دهوله نی مهغولی ، جهندین ناوچه و جینگایان گرت
جهندین سرکرده و سوپای سولتانان شکاند ، نهم شپرو شوپرو کوشاره
ههروا بهرده وام بوو ، دهولت نهیده توانی کۆنایی پی بهیتی ، ناله
سهرده می سولتان شاهجهاندا به تهواوه تی بهسهریدا زال بوون و نهو
شوپشهیان کوزاندوه ، سهره پای تهانهش شوپشه که جگه له
شله زاندن و تازاوه زیاتر هیچی تری به ته نجام نههتا ، ناله تاکامدا
هموویان ته سیمی دهولت بوونهوه . چونکه ههولندانی عهسکه ری و
شوپش هه لگیرساندن به ناوی چاکردنی باری خراب و تیکچوو ده بیته
هۆی پهیدا کردنی ظه نی خراب و گومان بردن به رامبهریان له لایه ن
خواه ن سولته و فرمان په وایانهوه نهو کاته به هموو توانا په کیانهوه
ههول دده ن - بۆ له ناو بردن و پشه کیش کردنی تابین و شوین که و توانی
تابین و ، تابین په روه ران په که به که هموویان له ناو ده په نو به چه شتیکی
سه رتا پگیری هموویان سرکوت ده که ن . . جا له وانه به تیسامی
سهره هندی هه ر له بهر نهم هۆیه بوو پی داوای له وه زیری سولتان
جیهانگیر (میر مهابت خان) کرد کاتی که شوپشی بهرپا کرد له سالی

له شتی گشتی له واته به له یهك بچن به لام له زور لایه نی ترموه له به كر
 جیلوازن ۰۰ بویه دهی مرؤفی ثاقل و هوشیار پیش نهومی بانگه وازه کهی
 دهست بښکات ناستی نهقل و پوښیری کومهل و سه رده مه کهی خوی
 بزاښتو هدی سه نگیښت نه مچا به و ناسته وه دهست به کاره کهی بکات ۰۰
 له پاستیدا نیمام ده ورپکی زور جوان و کاریگری دی لسم په یوه نندی
 دروست کړدنه دا ، خو هر نه نه په یوه نندی له گدل کار به ده ستاندا نه به ست
 به لکو له ناو کومه له کهی خویدا زیلوه و زور چاک ده یاتناسی و نه وایش
 تم ده ناسن و په یوه نندی به زور به یانه وه هه یو به په پاسته و خور و ناپاسته و خور
 له پښکهی کهسانی ترموه .

به لئ په یوه نندی به ست چنه فرمان و ناما جیکی تیدایه نه گه ر تایدا
 نه ښت نه وه په یوه نندی به ست ښه به خه لکی یوه ، نه و ناما جانمنش
 نه مانه (۱) نـ

(۱) زاین گه یاندن له گوز نه وهی زانباری و شاره زایی و بیرو پا
 بو کهسانی تر خوی ده نویی ، به مه به ستی وریا کړدنه وه یان و پرووناك
 کړدنه وهی هوشیان و ، به رز کړدنه وهی ناستی فیکری و عقیده یی و
 کړداریان ، گونجاندنی هه لویتیان به رامبه به پرووداو به سه رهاتی
 کومه لایه تی نوی و دروست کړدنی شاره زایی پیوست تایاندا .

(۲) فرمانی قایل کړدن : مه به ست له په یوه نندی به سته پروودانی
 گوپانکاریهك له پوانسگو بوجوونی کومه ل ده ربارهی پروودلویتک یان
 چنه د پرووداو پکی تر یان فیکره یك یان کومه له فیکره به کی تر .

(۱) الاتصال والتفیر الثقافي/هادي نعمان الهیتي/الموسوعة الصغیره ۲۳

(۳) داين كوردنى ھالۈبىنى پۇشنىرى : بىرىنى يە لە گۇزئانەۋى پۇشنىرى لە نەۋە يە كەۋە بۇ نەۋە يە كى تر لە كەسكەۋە بۇ كەسكى تر ، ۋە لە كۆمەل كەۋە بۇ كۆمەل كى تر ، لە گەل جاك كوردنى خستە سەرى ، بۇ گونجاندنى لە گەل ئامانجە نوئى يە كاتى كۆمەل . جا يە يۈەندى بەسنى ھەمىشە بىرىنى يە لە دروست كوردنى يە يۈەندى يە كى كۆمەل يەنى نوئى ، لە كاتى يە يۈەندى بەستى كەسك لە گەل كەسكى تر دا ، يان كۆمەل ك لە گەل كۆمەل كى تر دا ، يان نەۋە يە ك لە گەل نەۋە يە كى تر دا ، ئەۋە بە ھەر شىۋە يە ك يۈۋە يە يۈەندى لە ئىۋان يە يەدا دەيىت ، لە ئاكى ئىمەشدا ھالۈبىنى لە پاۋ بۇجۈۋىۋى يىرۋاۋە پۈ ئامانجىشدا دروست دەيىت ، ئىمەجا ئەۋە يان بۇ ئامادە دەيىت كە لە گەل ۋاقىعە كە ياندا كارلىكردن يە يەدا يىت تاۋە كۈ بۇزوتەۋەۋ گۇپانكارى خۇيان دەست يىن كەن .

لەبەر ئەۋە يە يۈەندى بەسنى تەنھا ھۇيەك نە بۇ دەنگۈ باس گە ياندنۋ گۇزئانەۋى يىرۋا ، بەلكۈ ئامبىرىكە بۇ يىك ھىنانى پۇشنىرى كۆمەلۋ بەرزكردنەۋى ئاستانۋ دروست كوردنى كەسنى تەكۋ كۆمەل . يىش خستىۋ يە رەيىدانى تۈۋاننى مۇۋفۇ كەشە نەشۋ نسا كوردنى ھەستى لى يىرۋاى تاپاندۋ ، زىندۋ كوردنەۋى گىنانى يىش كوردنۋ بەدەست ھىنانى شىۋازى پەفتارۋ ئاكارى ۋا كە بىكونجىن لە گەل يىۋىستىنى يە نوئى يە كاتى زىيانى سەردەم (۱) .

يەلنى ئىمامى سەرحەندى ھەر لەسەر ئەم نەمايانە بوۋ ھەستا بە يە يۈەندى بەسنى بە كۆمەل كەۋىۋ كارگىرۋ كاربەدەستىۋ ۋلانە كەۋى تا بتۈۋى لىم پىگە يەۋە ئەۋەۋى يى يەنى بىگە يىتى ، چۈنكە كىردارى

(۱) ھەمان سەرچاۋى يىشۋ .

گوتزانەو، وەرگرتی حقیقەت و پراو فیکر و ماناو شارەزایی و ئەزمون و ھەست و نەست و پراوگەو پێگەیی جیاوازی گەیاندن ، لە کەسێکەو بۆ کەسێکی تر و لە کۆمەڵیکەو بۆ کۆمەڵێکی تر و لە نەو یەکەو بۆ نەو یەکی تر ، لە پێگەیی پەيوەندی بەستەو دەکرێت .

ھەر بەم جەشتە ئیمام پەيوەندی بەو کەسانەو دەبەست کە بۆ ئیسلام دڵ سوتاون و ناتوان هیچ بکەن ، چونکە ئەو پیلوانەیی سەردەمی سۆلتان ئەکەر ھەرگیز دڵ خۆش نەبوون بەو کردەوانەیی ئەکەر و زۆریشیان پێ ناخۆش بوو ، بەلام ئەو نەدە بوو کە پێ دەسەلات بوون و ھێجیان پێ نەکراو ، ھەندیکیان لە ناخیانەو ئیسلامیان خۆش دەوێست و دەماری ئاین تیا بەدەست و خۆشی دەسەند ، ھەندیکیان تریان ئیمام و شیخ (عبدالباقي) پەرەشیان دەناسی و خۆشیان دەوێستن و پاوەریان بە پایە بەرزێ ئەو ھەبوو ، ھەرچەندە مریدی ئەو نەبوون و ، بەیەتیان لەسەر دەستی نەبەستبوو ، بەلام ئیخلاسی ئیمامی سەرھەندیان دەزانی تاج پادەبەکو ، دەیانزانی چۆن بۆ ئیسلام دەسوێت و دڵ پێ لە ئازار و ئاگیان لە زوھد و خلوتی ئیمام ھەبوو .

بەناوبانگترین ئەو پیلوانەیی دەولەت کە ئیمام پەيوەندی پێبوو بەستن ئەمانە بوون :

- (١) السيد المرتضى کە بە شیخ فەزید ناسراو .
- (٢) خان اعظم مرزا کوکە .
- (٣) خان جەھان اللودھی .
- (٤) حیدر جەھان البھانوی .
- (٥) الأله بك جھانگیر .

ئەۋەي لە دلەۋە دەرىچىت لە دلدا جىگىر دەبىت :-

ئىمام سەرھەندى ، پەروى دەمىسى كىردە پياۋانى دولەت و مىرو
ۋەزىران ، پەيتا پەيتا نامەي بۇ دەناردن و پەيۋەندى لە گەلدە دەبەستن ،
جىگە لەو پەيۋەندىيەي كە لە گەل خەلىكى پەشۈك دروستى كىردىو
پياۋچاك و قوتايى و مەيدى زۆرى لە دەور كۆپۈۋېۋە ، بە گىشى ئىمام
كەنالى پەيۋەندىيە كانى بۇ ھەموو لايەك نارد بوو ، سەرى پەتى
زۆربەي لايەنە كانى ولانى لە مستى خۇيدا كۆكردىۋېۋە ، پارچە كانى
دنى لەت لەت كراۋى بە ھەموو لايەكدا پلاۋ كىردىمۇ ، زاتى خۇي بەسەر
پەپەي نامە كانى دا دابەش كىرد ، ئەو نامانەي پەۋائىزىيە كى تەۋاۋى
بەخۇيەۋە گىرتىۋە ، جوانى شىۋازو كارىگەر يە كى بەھىزو يىزى تىدا
بوو ، لەھەر يە كى كىيەنە كانى پى لە مانا ھەلدە قولا ، بە ئاشكرا ئازارە كانى و
دلىۋى خۇي بەرامبەر بەو ۋاقىت بارە ئالە بارە دەردە خىست . . . بە
چاكرىن شىۋە لە بارو ۋەزىي ئەو سەردە مە تىت دەگە تىننى ، تا تىستانى
كە سەدان سالى بەسەردا تىپەپەۋە ھەمان كارىگەر و جوانكارى و
پەۋائىزى تىدا دەپىزىت ، خۇيەر زۆر چاك تى دەگات ئەو نامانەي
بۇ ئەو كەسەنەي تىراۋن تاچ پادەيەك كارىگەر بوون . لە پاستىدا ئەو
نامانە لە پاگە ياندن و بانگە ۋازە كەيدا تىراۋ نوپتەرى ئىمام خۇي بوون
تەرجومانى تەۋاۋى دلە بىرىندارو پى لە ئازارە كەي بوون ، دلىۋى
فرىسكە كانى بوون ، پارچە كانى جىگەرى بوون ، ھۇيە كى بىنەپەتى
پەيۋەندىيە كانى بوون كە كارىگەر يە كى تەۋاۋى بوو لە پەۋدەنى ئەو

کودیتا مزنه‌ی له دوله‌تی مغولیدا له سده‌ی دهم له هندستاندا
پوسدا (۱) .

میمام ژماره‌یه‌کی زوری له و نامانه بو میر (السید الفرید) (۲)
نارد ، خاوه‌نی پله و پایه‌یه‌کی بهرز بوو له کارگیری دوله‌ت و بهرنیو
بردنی ولاندا ، ههروه‌ها له سهرده‌می سولتان مه‌که‌ردا پاریزکاریسکی
تابه‌تی فرمان‌په‌وایی بوو میام پیاوه ، شیخ (عبدالباقی) پابه‌ری
میمامی زور خویش ده‌ویست ، پریزو شکو‌داریه‌کی ته‌واوی بو هه‌بوو ،
بویه میام هم ده‌اره‌ی ئایینی و دینداریه‌ی به‌هه‌ل زانی و هانی ده‌دا بو
به‌جی‌هتانی نه‌و نه‌رکه‌ی ئایینی‌یه‌ی به‌سهر شایه‌وه‌یه‌تی . . .

جگه‌ له‌وش که سهر به‌ نالو به‌ینی یتیم‌بهره‌ صلی الله علیه وسلم
هانی بو نه‌وه ده‌دا ئا‌وزگاری سولتان (جهانگیر) بکات و یارمه‌تی به‌دان
بو گو‌پینی پرتی‌ه‌وی دوله‌ت هه‌ر له سهرده‌می مه‌لیک مه‌که‌ره‌وه‌وه
له‌ه‌ری ده‌پۆن ، هه‌ولی ده‌دا له‌ خه‌وی غه‌فله‌ت به‌ ناگای به‌هتیه‌زه‌وه
پنویستی و فرمانه‌کانی ئیسلام جی‌به‌جی بکات و نه‌وه غه‌ریبی‌یه‌ی
ئیلام و مو‌سل‌مانان ده‌یجیژن بگو‌پیت به‌مه‌زن گرتی دروشمه‌ه
په‌روژه‌کانی ئایین و پارێزگاری کردنی خه‌لو‌تی ئیسلام ، پریزگرتی
مه‌حکامه‌ شه‌ری به‌کان و فرمان‌بسته‌کانی یتیم‌بهره‌ صلی الله علیه وسلم .
میمام سه‌ره‌ه‌ندی له به‌کک له‌ و نا‌انه‌ی بو (السید الفرید)ی
ناردوه‌ه پاش دایشتی جهانگیر له‌سهر ته‌حقی پاشایه‌تی ده‌لی :-

(۱) مه‌به‌ستی کودیتای پۆشنیبری و فیکری و عه‌قیده‌یه .

(۲) الامیر الکبیر مرتضی بن احمد ابی بکر النجاری المعروف بن‌واب
فرید الدین .

(سولتان له دنيا دا ، وه كو دل وايه له ناو له شدا ، نه گهر دل چاك
 بوو له شيش چاك ده بڼ ، نه گهر دل خراب بڼ ، نه وا له شيش تيك ده چي ،
 چاكي سولتان ، چاكي دنيا مو خرابي سولتان هوي تيك چووني
 دنيا به (۱) .

خوتان زور چاك ده زاني ، له سهرده مي سولتان (نه گهر) دا ، چ
 نه گبته وي چه رمه ريه ك به سهر ئسلامدا هات ، هر چه نده ئسلام
 له سهرده كاني پيشوودا غريب بوو . به لام هر گيز وا زه ليلو بڼ نرخ
 نه بوو ، وه كو نومي لهو چه رখে دا به سهرى هاتوو ، چونكه لهو
 سهدانه ي كه تيه پي كافر ده ستى به كوفرى خويه و گرتوو ، -
 مو سلمانين ده ستى به ئسلامي خويه و گرتوو (لكم دينكم ولي دين)
 به لام له سهرده مي (نه گهر) دا نه هلي كوفر به سهر مو سلماناندا زال
 بوونو به ناشكرا ده سيان كرد به چي به چي كردني نه حكاهه كاني كوفر
 له خانه ي مو سلماناندا ، به پاده يه ك مو سلمانان نه يان ده تواني ثاينه كه يان
 ناشكرا بكن ، هر كه ستي يو تراهه ثاينه كه ي ناشكرا بكت خيرا
 سزا ده دراو فدرمانى خنكندن ي بو دهرده كرا .

هاوارو مال و ترائي و نه گبته خومان ، ناخو داخ بو مان . .
 شوين كه وتوانى محمد صلى الله عليه وسلم كه خوشه ويستى
 په روه رد گاره زه ليلو بڼ هيزو بڼ نرخ بڼ باوه پانو دوزمناي
 ينه به رتي سهر به رزو به هيزو پترلي گيراو بڼ ، مو سلمانان به دل
 ي له نازارو برينداره كه يان بو ئسلام ده گريان و كافران و بڼ باوه پان

(۱) مه به ست تيك چووني ديوي دهره وه وړواله ته كه تيك ده چي ته دنا ،
 ناخو دلو دهره وني مرقف په روه رده كردنو عه قيدو باوه به
 قه ناعه ته وه چاكي ده كات .

کاته یان پچ ده کهنو برینان ده کویتنموه ، خوری هدايت له ناو تاریکي
کومرايدا ناوا بوو ، نوري پاستي به پوردهو هوري پهنی ناهستی
بهري لنی گيراو ديار نمما بوو .

به لام نیمړو مادام نهوې که پښی له یتس کموتی نیسلام
گرنوو و ، نهیده هینست سدرکه ویت نه ماوه و له ناو چوووه ، به مزده ی
هاتی سولتانی نیسلام بو سدر تهختی پاشایه تی گوئی خه لکی
زړینگلوته وه ، بویه پیوسته له سدر موسلمانان یارمه تی سولتان بدمن و
سدری پخن ، پښکای بلاو گردنه وه ی شریعت و لایه نگیری ملله تی
نیسلامی پچ نشان بدن ، جا نهو یارمه تیدانه به دست بیت یان به
زبان (۱) .

پاشان نهو دهرده ی له پاپوردودا توشیان هاتووه دست نیسانی
ده کات و ده لنی :-

همو نه گبه تی و به لایه که تونی نیسلام هاتووه له پاپوردودا
همووی به هو ی خرابه کاری زانایای خرابه وه بووه ، نهوان سولتانیان
گومرا کردو هه لیان خه له تاند ، کاتې که ملله تی نیسلام پارچه پارچه
بوون و بوون به هه فتلو دوو کومه له وه و پښکای سدر پیښواوی و
گومرا پښی یان گرته بهر ، زانای خراب سدری شم فته به بوون و ،
پښه وای شم لادانه بوون ، به ده گمن وا بووه هدر کاتې زانا لایدا پچ و
گومرا بوو پچ نهو خرابه کاریه یان کاری نه کرد پښه سدر خه لکی تر ،

(۱) لیره دا نیام هه بهستی نهو به هانی سولتان و پیاوای دمو و پښتی
بدات ، چکه لهو ی خه لکی به گشتی دا بین گردووه و ناراستی
کردون بهرو پاستی نهو ی ماوه نهووه سولتان و دست و
پیوه نهه کانیتی .

زۆربەى ئەزانانى ئەم چەرەخە ، ئەوانى بە ناۋى تەسەۋفەۋە قە
دەكەن و دەۋرى زانای خراب دەينى ، تىك چوئان دەيتە ھەۋى
تەنەنە كەردنى خرابى و تىك چوونى خەلكى تر ، جا ئەگەر ھەر
كەسنىك بىتوانى ئاينى ئىسلام سەرخان و لە چىكى ئەمانە پەزىكارى بىكەت و
بەم كارە ھەلەنەشتە ، تەمەلى و بىن كۆيى تىدا بىكەت ئەۋە بەرامبەر بە
ئىسلام لى بىرسراۋە ، مۇستەھەنى ھەموو لۆمە و تۈنجىكە (۱) .

لەۋانەيە زۆربەى خوتەران ، پاش خوتەنەۋەى ئەم نامانەى
ئىمام كە زىيار سولتان و زانايان تاۋابار دەكەت سەبارەت بە تىك چوونى
خەلكى و دوور كەۋتەۋە لە ئىسلام ، بۆيە دەلى مادام ئەوان بىن كەۋاتە بە
لاجوونى ئەوان ئىسلام ۋە كەخۇى لى دىنەۋە بۆ نمونە بەرپا كەردنى
شۆپش بۆ لا بىردنى سولتان و ئەمجا دوورخستەۋەى ئەۋ زانا خىراپانە
ئىتر ھەموو شىك كۆتايى دىت كارى بانگەۋازى و چا كەردنى خەلكى
بەسەر شايانەۋە نامىت ، لە پاستىدا ئەم بۆچوونە زۆر ھەلەيە ، بۆ ؟

با بە نمونەيەك ھوونى بىكەينەۋە ، زاناكان و ئەمجا سولتان
توشى نەخۇشىيەك برون ، با بلىن نەخۇشىيەكى ۋەك سىل ، ئەم
نەخۇشىيە بە ناۋ خەلكى تىشدا پلاۋ بۆۋە تا ھەموو لايەكى گرتەۋە . .
لەم كاتەدا يەكەك بىت و بلىت ئەم نەخۇشىيە بەھۋى زاناكان و
سولتانەۋە پلاۋ بۆتەۋە ئەگەر ئەمانە نەمان نەخۇشىيەكە نامىت لەناۋ
خەلكىدا . . ئايا ئەم قەيە لە لاي ھىچ ئاقل مەندىك پەسەندە كەرت ؟!
تەنەنت ئەگەر زاناۋ سولتانىش چارەسەر بىكرىت ، نەك لايرىت و
دوور بىخرىنەۋە ھەروا لە خۇيەۋە ئەۋ نەخۇشىيە سەرر گوللاكى

خه لکی په ش و پروت به رده دات ؟ یی گومان نه مخیر ۰۰ ده یی له
 پاستیدا هه مان چاره سهری نهو خه لکی تریش بکریټ که چاره ی
 زاناو سولټانی یی کراوه که واته له کرداری چاره سهرکردندا ههر
 دوولا په کسان و ینوستان به یارمهی ده یی ۰۰ په لام ته گهر هاتوو
 سولټان تووشی نه خوئی بوو ینش نهو هی نه خوئی په کی تهنه نه
 بکات و بلاو بته وه نهو نهو کاته به دوورخسته وهی نهو سولټانه
 سوود ده که ینټ ، ده نا پاش بلاو بوونه وهی نه خوئی په که نهو ههولده نه
 یی سوود یی هوده په ۰۰۰

جاله پاستیدا سهرده می ینام سهره ندی ټلوی لی به سهر
 هانپو ، نه خوئی ده روونی و دنیا به رستی له ناو زاناگان و سولټاندا
 بلاو بزوه و نه مجا به ناو خه لکیشدا تهنه نه ی کرد ، ینر لایردنی سولټان
 چ که لکئی ده که ینټ به تنها ، بویه ینامی زاناو زیر زوو ده وکی بهم
 مه له به کردوو ده رده که یانی ده ست نشان کرد ، نه مجا ده ستی
 به کاره نوینکاریه که ی کرد ۰۰ نهو تا پینگای لایردن و شوپش
 به وپاکردنی نه گرتنه بهر ، وه کو هه ندیکی تر که نه یاتوانی چاره به کی
 نهو ده ردو گپرو گرفته بکن ، به لکو پینگای چاره سهرکردن و
 چاکردنی گرتنه بهر به مرجیټک له کاره یدا زاناو سولټانی لی یی بهش
 نه کرد بوو . نه نجامه که شی سهرکه وتوو بوو .

نه مجا ینام ده لی :-

منی هه زار که خاوه نی ټشوویه کی که م ، ینم خو شه
 به شداریتان بکه م و له پشوانی پرزگاری خوازانی ینلام بم ، به لکو
 به هه مومان بتوانین شه ریخته می موچه مده ی سهر له نوی دامه زرینه وه و

بلاوی بکینهوه ، تا موسلمانان لهو غهړیې و یې بایمخی په پزگړ
 بـکـهـن (۱) .

له نامه په کي ترده به (السيد فرید) ده لني :

موسلمانانې ئيمړو غهړين و له گړوگړندا ده زين كشي نالو
 بهيت له م دهرياي غهړيې په پزگاريان ده كات . ښه مېر صلى الله عليه
 وسلم ده فرموي (مثل اهل بيتي كمثل سفينة نوح من ركبها نجا ، ومن
 تخلف عنها هلك) (۲) .

تيوش هموو هېست و توانا په كان ناراستي شو نامانجه مـزـنـه
 بـكـن ، تاوه كو شو بهخته و رپه مزنه تان ده ست بـكـوـيت ، خـسـواي
 كـهـوـره هموو چمنه پلو پايمو سولنايكي يې به خنيون جا نه كـهـر
 يتو شهره في نه سب و به خياري ديا كو بـكـهـنـوه شو هـمـو
 به خياريه كي دين و دونا كوده كنه وه ، هزار يكي وه كو من نـيـازي
 گفتوگوي هـيـه له گـهـنـانـدا سه بارهت بهم كاره و ، مـهـمـنـش نه وه يـه
 لايه نـگـيـري شهره تي ئسلام بـكـات و په و اجي يې بدات بـوـيـه يـي
 خو شه به ناماده بووني له لاتانا گه وړي كـن (۱) .

له نامه يـهـدا ئيمام ته واضميكي ته واو ده نو ئيت له ناسي (سيد
 فرید) داو مه بهستي نه وه په سرنجي پابكيتيت ده نا ئيمام خوي زور
 چاك ده ناسي و شويس چاك ده ناسي ، له هاستيدا ده يه ویت (سيد فرید)
 بـكـاـتـه هـوـو كـهـنـا ئيـك بـو په پينه وړي ئسلام و گه يشتي به سولنان و

(۱) همان الرسالة رقم ۴۷ .

(۲) رواه الطبرانی والبخاري وغيرهما عن أبي ذر (رضي الله عنه) .

(۱) الرسالة رقم ۵ / المجموعه الاولى .

دەست و پىۋەندەكانى ، جا سېغەنى تەواضع جواترەن سېغەتە كەينۇستە
 لەبانگكەردا پىت نەك خۇى فەرز كات بەسە خەلىكىداو خۇى
 لەوان بە زانتر بداتە قەلەم و ھەموويان بە چاۋى سوك سەير بىكات ،
 چونكە مرقۇف ھەر چۇنىك پىت عېزەتى نەفى ھەيەتى خۇش يە
 بەكىكى تر خۇى بەسەردا زال بىكات و بە چاۋىكى تۇمىر لە خۇى
 سەبرى بىكات ، بە تايەنى كەسك بەۋى بەيلىك بگەتتى يۈستە ئەم
 سېغەتەى تېدا پىت و لەم پىنگەيەۋە دلى خەلىكى بىكاتەۋە بۇ ۋەدەگرتى
 بەيامەكەى ۰۰۰ دەنا تېمە دەزانىن ئىمام تاج پادەيك شارساۋ
 لى ھاتو و ، بلىمەت زانا بو ، كەچى بانگەۋازەكەى بە شىۋەيە
 نەبو خەلىكى بۇلاى خۇى بانگ بىكات و شوتى بگەۋەن ، بەلىكو
 بانگى دەكردن ئىسلام زىندوۋ بگەنەۋە خۇشى ھۆيەكە لەو ھۆيانەى
 خەلىكى لە ئىسلام تىك بختەۋەۋ خۇى بە نىشانەرى قورئان و
 خىزمەت گوزارى ئىسلام دەزانى ئەۋ نەرم و نايەيەى نواندويەتى لەبەر
 خاترى خۇى نەبوۋە بەلىكو لەبەر نەرم كەردنى ئەۋان بوۋە بۇ ئىسلام ۰

لە نامەى سىيەمدا بۇى ناردوۋە تايىدا دەلى

(گەۋرەم بەپىز : ئىلام لە ئىمپۇدا لى قەۋماۋ غەربە ، ئەگەر
 ئىمپۇ يەك دانە فىلى لە پىناۋى بەھىز كەردن لايەنگىرى ئىلامدا
 خەرج بىكرىت ، لە جىاتى مىلۇنەھا دىنار دادەنرىت ، كىيە ئەۋ ھەلۇ
 بەجەرگەى بەم كارە ھەلدەستىت با پىيىن ؟ ئەۋ كاردى مرقۇف پىتى
 ھەلدەستىت بۇ بلاۋكەردنەۋەى ئاين و پىشگىرى ئىسلام ، لە ھەمو
 سەردەبىكىدا كەردەۋەيەكى جوان و خۇشەۋىستە ، بەلام ئىمپۇ كە
 ئىلام غەرىب و پى كەسە ئەۋا ئەۋ كارە جواترو خۇشەۋىسنە ،
 پىغەمبەر صلى الله عليه وسلم دەفەرموتى : (انكم في زمان من ترك

منکم عشر ما أمر به هلك ، ثم يأتي زمان من عمل منهم بشر ما امر به نجا (۱) . پرووده کاته صحابه کان و ده لئی (یتوه له زه مایکدان هه رکابیکان ده فرمان لهو فرمانانهی نه مری یی کراوه وازی لسی یتیی دۆزهخی به ، پاشان زه مایک دیت هه رکابیکان ده فرمان لهو فرمانانهی نه مری یی کراوه جئ به جئ بکات شه (بههشتی به) .

کەسی دوووم که ئیمامی سه ره ندی هه لئ بژارد بوو (رکن الدولة) مه غولی (خان اعظم) به نازناوی (کوکه) ، ئیمام نهمه یه کی بو ده تیری و نیاید ده لئی

• خوای گه موره پشتگیرتان بکات به سه ر دوزماتی ئیسلام سه رتان بخات له یتاوی به رزکردنه وی ئیسلام یتهم به ر صلی الله علیه وسلم ده فرموی : بدأ الاسلام غرباً وسيمود غرباً كما بدأ فطوبى للغرباء (۱) . . . غه ربی ئیسلام گه یشتوته پراده یه که له ولادتدا ، کافران دم دریزی ده که نه سه ر ئیسلام و گاته به موسلمانان ده که ن ، هیچ نه رم نایانگری کاتی کافریتی خویان ناشکرا ده که ن ، له بهرام به ر نه وه موسلمانان ناتوان ئیسلامه تیه کهی خویان ده رخه ن ، به لکو گاته یان یی ده که ن و زه بیان ده که ن ، پاشان ده لئی :-

• یمه ئیمرو بونی ییروزی جهانبان به نهمه تکی گه موره داده نین ، جگه له یتوه ، ئیمرو شاسواریکی تر نابین به به ره جی دوزماتی ئیسلام بدانه وه ، خوا پشتگیرتان بکات و سه رتان بخات فرموده یه کی یتهم به ر صلی الله علیه وسلم ده فرموی : « لن يؤمن احدکم

(۱) رواه الترمذی ، وقال حدیث غریب .

(۱) رواه مسلم .

حتى يقال انه مجنون ، (۱) • نه گه نهو شيتي به هانده ره کهي زوري
غيرت بيت بو سلام ، له که ميکي تر دا نايين جگه له دل و
دروونه به جوشه کهي تيو دا نه بيت ، زور سوياس بو خوا ، بيمو
پور پوري پاداشتي زوري پر بابه خه له سر کرده و به کهي بجو کهي کهم
نرخ ، ثم هلهي جيهاد کردن به وتي حق و راستي له دهستي خوتان
مهدن که خوي گه و ره بوي پرخساندون نه و يش (جهاد الاکبر)
ثم هله به دست بهتن و بلن (هل من مزيد) ، نه و يش بزاني ثم
تيکوشانه به زمان ، به تايه تي لهو کاته دا زور پروزتره له تيکوشان
به شير و بر ، هر تيمه ي هزارو به که و تووين لهم نيمه يي بهش
بووين : (هيثا لأربان النعم نعيمهم وللعاشق المكين ما يجرع) با خاوه
نيمه تان نهو نيمه ته يان بنوشن و عاشقاني دماو يش نهو تالي به يار
بجيزن •

نهو پرنگاي نهو گه نجه شاراو به مان نشان داي ، هر چه نده
من نه توانم به دهستي به تيم به لکو تو بتواني به دهستي به تيم • تيماسي
به ره ندي خوي خاوه ني مه له که به و سري به ته که به دهستي
خويه تي ، که جي له نامه کانيدا و اي درده خات ناتواني هيج بسکات و
نارايه ني و جابو کهي ده داته يال نه و پياو انهي نامه ي بو ناردون ، له
پاستيدا ثم کاره ي جواترين شينوازه ده نيوتني چونکه هاندا نيکي نه وانه
ده يان سکات به خاوه ني مه له و لي پرسراويان زياتر ده کات و ده ماري

(۱) زه هبي له ته لخصيصا ده لني (صحيحه) رواه الامام احمد في
المسند وابن حبان في الصحيح • له فزي حدیسه که له موسته دره کها
دهري هيتاوه ده لهرموي (اکثر ذکر الله حتى يقولوا مجنون)
ص ۲۹۹ ج ۱

به‌زه بیان ده‌جوئینی له لایه‌کی تریشه‌وه. هه‌مانه‌وه خۆی ده‌باریزنی —
 پیاوی و له‌خۆبایی بودن جوژه ته‌واضه‌یکش له ئاستاندا ده‌نویتی تاوه‌کو
 زیاتر له خۆبایی نزیک بکاته‌وه ، ته‌وه‌تا هه‌مان ئاکار دووباره ده‌کاته‌وه
 له نامه‌یه‌کی تردا که بۆ (خان جهانی) ناردووه و تیایدا ده‌لێ :

« ته‌گه‌ر بێتو له تیان ته‌و پایه به‌رزهی هه‌تانه‌و په‌په‌وی کردن به
 شه‌ریعه‌تی ئیسلام ، کو‌بکه‌ینه‌وه ته‌وا ته‌مانه‌تی ینغه‌سیرات گه‌یاندووه
 له پوون کردنه‌وه‌ی ئابین و بلاو کردنه‌وه‌ی ، جا تبه‌ی هه‌زار ته‌گه‌ر
 بۆ ماوه‌ی جه‌ندین سالی دوورو درێژ هه‌ول به‌دین ناگه‌ینه‌ توژی بازیک
 ئیسلامی له نمونه‌ی تبه‌و . . خه‌لکی نرخی ته‌و نېسه‌ته نازان ، خوی
 گه‌وره به‌ تبه‌وی به‌خشیه‌و ، ته‌ترسم تبه‌وش نرخی به‌های ته‌و نېسه‌ته
 نه‌زان کاتی سولتانی مه‌زن (جهانگیر) کوئی له فه‌کانت بگریت به‌جوانی ده‌
 هه‌قی خۆی بداتی . ته‌م هه‌له جه‌ند خۆشه ، که به‌ ده‌رپه‌نیکي ئاشکرا
 یان به‌ ئیشاره‌ت وته‌ی هه‌ق به‌ سولتان پرابه‌گه‌ینین ته‌و پراستی به‌ی که
 ته‌هلی سوتنه‌و جه‌ماعه له‌سه‌ری ده‌پوژن ، خوی گه‌وره ستایش ته‌و
 تیکۆشانه‌یان ده‌کات ، هه‌ر کاتی گونجا به‌ وته‌ی ته‌هلی هه‌ق لێ یان نزیک
 بینه‌وه ، هه‌میشه جاوه‌پروانی موانه‌به‌یه‌ک بن و به‌ هه‌لی بزاتن تیایدا بای
 ئابین و شه‌ریعه‌تی ئیسلام ده‌کری ، تا ته‌و هه‌له به‌ده‌ست به‌نن ئیسلامی
 تیا ئاشکرا ته‌کری و کوفری بوجه‌لی تیدا ده‌رئمه‌ری ، (۱) .

جگه‌ له‌م نامه‌ ئیمامی سه‌ره‌هه‌ندی نامه‌ی تری زۆری ناردووه . بۆ
 پیاوانی تری ده‌ولت ، به‌کیکی تر له‌وانه (الاله بیک) ی والی ناوچه‌ی
 (به‌هار) و هه‌مان بابته‌ی بۆ نویسه‌وه و تیایدا ده‌لێ :

(۱) الرسالة رقم ۶۷ المجموعة الثانية .

(خوی گهوره ، نمونهی تیوه و پارێزهرانی ئیسلام زیاده کات ،
 تزییکهی سهدهیهکی تهواوه بههر غهڕیبی ئیسلامدا تیههپویه ، باری
 ناله باری لهم ولانسهدا گهشتوته پاده بهك ، نهملی كوفر هر بهوهنده
 پازی نابن به كافریتی كهیان كار بكن ، بهلكو ده یانهوێ ئهحكامه كانی
 ئیسلام به تهواوهتی له ناو بهرن تا به هیچ جۆرێك جیاوازی له توان كوفر و
 ئیسلامدا نه مینێ ، كار گهشتوته پاده بهك ئه گهر موسلمانێك یههویت
 دروشمێك له دروشمه كانی ئاینه كهی وهك سههرپینی مانگا ده درخست
 ئهوا به كوشتن و خنكندن سزای ده درێ) (١) •

له نامهیهکی تردا كه بۆ (صدر الجهان) ی ناردووه و به كێكه له
 گهوره میرانی دهوڵهت ده لێ نه (من لهو پر وایه دام كه یشه وایانی
 ئیسلام و زانایانی پایه بهرز خهریکی لایهنگیری ئایینی پرۆژنو بههیزی
 ده كهن و پشتگیری لێ ده كهن بێنای پێگای پاست دروست ده كهن و
 واخهریكن تهواویشی بكن - به نهینی و ئلشكرا - جایترو ئه ههزاره
 بهك كهوته به یووست ناكات خۆی ماندوو بكات و قسه درێز كاتهوه و لهوه
 زیاتر بڵێت) (٢) •

(١) الرسالة رقم ١٨١ •

(٢) الرسالة رقم ١٩٤ •

ههق نیه نهم ههلهیه دووباره بگریتهوه^(۱) :

له ئاکامی نهم ههول و تیکۆشانه بهردهوام و لهسهرخۆیییهی ئیمام ما
 نهو کاته خوش و پر له مزدهیه هات که سولتان جیهانگیر تیاها ههستی
 بهههلهی خۆی کردو ، بهیاری دا به پێی یانسی گشتی حکومەت و
 ئیداره ، لیزنهیهک له زاناکان پێک بهێتی بۆ پاوێزکردن سهبارەت به
 کارو باری ئاینی و دوورخستهوی ولات لهو ههلهو گیروگرفانهی له
 ههروهوه ئێی کهوتبون ، داوای له یاوانی ئاین بهروه رانی ولات کرد
 به شوێن زانایانی له خواترس و دلسۆز بکهێن و بیان هێن بۆ ناو
 کۆشک و هانیان بدهن تا له کۆشکدا به بهردهوامی بێتهوه و ، ده ربارهی
 مهسهلهکانی شەرع بدۆین و سهبارەت به بابتهکانی ئاین فهتوا بدهن و
 پێنمایان بکهن .

کاتی ئیمام سه رههندی بهمهی زانی به پێی نهو حکمەت و
 یشی بیه ئیمانی و بهسیره تهی پێی بهخهرا بوو ، پتی لادانی دهولەتی
 یشوو و ، میزوه کهیشی ده زانی له کوێدا بهو له چ کایهکدا بهو
 هۆیه کانی زۆر جاک ده زانی جی به ، بۆیه لهم کاره پاجلهکی له جیاتی

(۱) رجال الفكر والمعوة / الامام السرهندی .

ئەوئى بىم ھەوالە دىلخۇش بىت - لە ھەوالەندا - كەچى زۆر دىل گران
 بوو ، ھەر لەبەر ئەو ھەوئى نامەيەكى بۆ مىر (السىد فرىد) نامەيەكى
 تىرىشى بۆ مىر (صدر جەھان) ئارد ، تايىدا يىنى وتىوون :

• بۆ خوا داواتان لى دەكەم ئەم ھەلەيە نەكەن ، يەك تاكە زانای
 خودا ناسى دىلسۆز ھەلبىزىن ، لە جىيانى ئەوئى كە چەند زانايەكى
 ظاھر ھەلبىزىن •

لە نامەيەكى ئىردا كە ئاراستەى (السىد فرىد) ى كىردوۋە دەئى :
 (خۇاى گەورە لەسەر پىنگەى بلوو باپىرانى ھەلبىزىن دانەزىراوتان
 كىات ، وەكو پىستومانە سولتان بەھۆى ئەو فىطرە پاكەى و
 خۇشەوئىنىيەى بۆ ئىسلام ھەيەتى فەرمانى يى كىردوون چىوار زانا
 ھەلبىزىن بۆ ئەوئى لە كۆشكدا بىتتەئەو مەسەلەكانى شەرىع ھەروون
 بىكەئەو ، ئاۋەكو ھەر كىردەۋەك يان خوكىك لە سولتانەۋە دەردەجىت
 ئىجەۋانەى ئەھكامەكانى شەرىعەتى ئىسلامى پىرۆز نەئىت ، ھەزاران جار
 سۇپاس بۆ خوا ، ھىچ مەزەيەك نە لەم مەزەيە مەزىتەئىت بۆ مۇسلمانان ،
 ھىچ ھەۋائىك نە لەم ھەۋالە خۇشتر بىت بۆ خۇش كەردنى دىلە
 بىرىندارەكانو نەئەزى باران ، بەلام مىنى ھەزار ئاچارم لەم بارەيەو لەگەئە
 بىدوئىم ، داۋاى لى بوردتان لى دەكەم •• ئەوئى دەمەۋى بىلەم ، ئەوئە
 وئەنى ئەم زانا ئاين بەرۋەدانەى خۇيان لە خۇشەوئىنى پىلەو پايەو
 سولتان بەرۋەتر پابىگىرۋ جەگە لە لايەنگىرى ئىسلام سەرخستى ئاين و
 بىلاۋ كەردنەۋى شەرىعەتى پىرۆز ھىچ خەنكى تىريان نەئىت ، زۆر كەم و
 دەگەنن ، جا ئەگەر ھاتوۋ يەكك لەم زانايانە مەيلى بەرەو پايە
 بەرزى بىت ئەو ھەول دەدات فەزىل و بىلمەنى و لى ھاتوۋى خۇى
 دەرىجات ، بۆ ئەم كارەئىنى مەسەلەكانى خىلاف دەھىتتە كاپەۋە دەبەۋىت

لهو پښگه يوه ځوی له سولگان تریک بکاته وه نا پږی لڼی بگریټ و پایه ی
 بهر ز بکاته وه ، ښه ش دمه ته ځوی ټیکدانی ټایین و شینو اندنی و توشی
 متریسی ده کات ، هره ځوی ښه چه شته خپلافانه جوو له سه ده کانی
 پوړو و دودا له نیوان زاناگاندا کاره ساتی ناخوش پوړو ویداو ، دنیا به
 جاريک توشی چه مسمه وی هات ، جا نه گره پتو وایکن ، همدان
 متریسی ده گه پښه وه دمه ته ځوی شیرزه کردنی ټایین ، چ جیای
 بشتگری کردنی و جمیپاندنی ! ده په نا به خوا لڼم پوړو وایانه و ، له
 فیتهی زانای خراب ، له جیانی ښه وی چوار زانا هلبزیرن چاکر وایه
 یکه زانا هلبزیرن ، چونکه ښه میان گونجاو ترو له بارتړه به ټایه تی
 نه گره له زانایانی ټاخیرت به ووه پیت دمی چی له وه چاکر پیت ،
 جا نه گره له زانایانی ټاخیرت به ووه دمه ته نه کوه ، باله چینی
 زانایان په کیک هلبزیرن که حالی له همدو ویان چاکرو فزلی زیاتر
 پیت « فسا لا بدرك كله لا يترك كله » له پاستیدا ښه یاسا مه تنقی یه ی
 که ښام لسه ری پوښتو وه له بانگه واژه کیدا له همدو سهرده ښکدا
 نیوسته بانگه رانی پښگای خوا له سهری برقون ، نه گره خبر و چاکه
 همدوی به ټیکه ایی دمه ته نه کوه ، هندیکیشی دمه ته بکوهیت هره
 باشه ، چونکه « وازه ټان له کاریک که همدو چاکه ی ټیدا نه پیت و
 هندیکی ټیدا پیت ښه وازه ټانه به جاري لهو کاره ښه همده
 خبره ش له کیس ده چیت ، وک ښه مسمه لهی دمی (عدم الرضا بالقلیل
 اقل) پاڼی نه بوون به کهم که متره ... ښه تا ده پیت نه گره زانایه کی
 چاکي له خوا ترس دمه ته نه کوه یا په کیکی تر پیت همدچنده ښه
 خایه تانه ی همدو ټیدا نه پیت به لکو هندیکیشی ټیدا پیت باشتره
 له وی هره به ښه واده تی واری لڼی به پترتی و کاره که پیت به همدمه کی و
 تار و جیتی ده تهنات پښه بهر صلی الله علیه وسلم لسه ښه

پاستی به بوو که پازی بوو به سولخی خوده یسه به پوالت بریاری
 به یمانه کی له گهل قوپه یش زور به ی به رزمه ندی کافرانی تیدا بوو ،
 به لام پاشان له نه جامدا ده رکوت که به رزمه ندی موسلمانانی تیدا
 بوو ته مانا ده کی کاتی دنوستی بسم الله الرحمن الرحيم له سر
 به یمانه که کافران پازی نابو و ده لئن نه گه ر ټیمه باوه پمان به مه ی تو
 کرد ټیر ټیمه به یمانی چی ده به ستین له گه لئا که چی ټیمه بهر صلی الله
 علیه وسلم چیان وت پازی بوو . ده لئن شوپشگیریک په یما ټیک له گهل
 دوزمه که بدا ده به ستی لهو په یمانه دا زور مه رجی قورس له سر
 شوپشگیره که داده نیت تم هر پازی ده نیت . پاشان خه لکی و به
 تایه تی شونین که وتوانی و تریکه کانی ته مه به سر شوپی داده نین بو
 نه و شوپشگیره ده لئن به زیوه ، وای بو لیک ده ده نه وه که تم
 شوپشگیره سر کاروانچی بو و شو شمشیریک یی به بو پاراستی نه و
 کاروانه و گه یاندی بو چی و مه به ستی خوی و نه و نامانجه ی مه به ستی به تی
 نه و جا ده لئن له پینگا جه رده پئی یی ده گری و داوای شمشیره که
 ده کاو لئی ده ستیتی تم قسانه ی خه لکی و کو جوړه گاته یی کردنیک
 گاته یان به شوپشگیر ده کرد : نه میس له وه لامدا یی و نن قسه کاتسان
 پاسته ، نه گه ر نه و شمشیرم نه دایه به و جه رده به نه و هر له نیوه ی پینگا
 به کم ده کوت و نه م ده توانی کاروانه که بگه ټیمه جیکای خوی چونکه
 نه و جه رده به خویشم و شمشیره که شو کاروانه که شی دبرد ، نه و من
 شمشیره که دایه ، تا کاروانه که به به سه لاهه تی بگه ټیم و نامانجه که ټیمه
 دی نه و گاته ده گه ټیمه و شمشیره که و هر چیس یی به تی لئی ده سه م
 جا گرنگ یه تم شوپشگیره له سر هق بوو یان ناهق ، چونکه
 نه گه ر هو و وسیله ی پاست به کارهات هر چه ند ناهه قیش یت ده گاته
 نامانچ به لام نه گه ر هقی یی و یه و یی له پینگه ی هله و هزو

ۋەسىلەى ناھەقەۋە يىگەيتى ھەرچەندە ھەقىقىى يى بىت ھەر ناگات ،
تەئەبىئەت ئەگەر ھەق ۋە ناھەق ۋە دۇ بە دۇ يەك ۋەستان ھەر كائىنات
پىنگاى پاست ۋە پەۋان بە كارىتت ئەۋە سەرگەۋتۈۋە بە چاۋپۇشنىن
لەسر زاتى ھەقەگە ۋە زاتى ناھەقەگە ، ۋەكو مامۇستا سەھە نورسى
دەفەرمۇى .

(ھەرۋەكو مەرج نە كە ھەمو ۋەسىلەيەك لە ۋەسىلەكانى
ھەق ، ھەق بىت ، ھەرواش مەرج نە ھەمو ۋەسىلەيەك لە ۋەسىلەكانى
ناھەق ناھەق بىت ، كەۋاتە ئەنجام ۋەسىلەيەكى ھەق (ھەرچەندە لە
ناھەقدا بىت) سەردەكەۋىت بەسر ۋەسىلەيەكى ناھەقدا (ھەرچەندە لە
ھەقدا بىت) (۱) .

كەۋاتە يىۋىستە بانگكەرانى پىنگاى خوا يىش ئەۋەى ئەۋ ھەقەى
يى يانە يىگەيتىن دەيتى پىنگاۋ ۋەسىلەى ھەقى بۇ بدۇزئەۋە بۇ گە ياندنى
كە بەسترايىتەۋە بە مەرج ۋە بارو دۇخ ۋە كاتى سەردەم ، نەك ھەر
ئەۋەندە بىت ھەق يى بە ھەر چۇنىك بوۋە دەيگەيتىم . . . چۈنكە بە
گۈى كەردنى ياساى زىان ۋە بوۋەۋە يىۋىستە بۇ سەرگەۋتىن لەم دىنبايەدا
ھەر ۋەكو چۇن بە گۈى كەردنى ياساى شەرخ يىۋىستە بۇ سەرگەۋتىن
لە پۇزى دوايىدا . . . ھەرۋەكو مامۇستا نورسى دەلتى ھەر ۋەكو
چۇن گۈپرايەلى ۋە ياخى بوۋن ھەيە سەبارەت بە فەرمانەكانى شەرى
ئىسلام ، ھەر يەۋ چەشە گۈپرايەلى ۋە ياخى بوۋن ھەيە سەبارەت بە
فەرمانەكانى ياساى بوۋنەۋەرو زىان . ھەر ۋەكو چۇن گۈپرايەلى ۋە
يى گۈى يەكەم لە دوا پۇزدا پاداشت ۋە سزاى ھەيە - ھەر بەۋ چەشە

(۱) حقائق الايمان / يدبع الزمان سميد النورسي .

گوڼرايه لو بڼ گوتی یاساګانی بوونه وورو زیان زوربهی جار سزاو
پاداشتی خزی له دنیا دا ودرده ګرته وه (۱) .

لیردا پروون بۆوه که نیمای سهره ندی چۆن وستیو تهی پښګار
وهمیلای هغو و پخوا بګرته بهر له بانګه وازه کېدا له ټاکا میندا
سهرکه وتی به دمت هینا ، هه رچه نده هه موو بهری ټنګو تانه کېی به
چاوی خزی ندی له زیاندا ، به لām ګرنگ نه و به که توه کېی
چاندو هه نډیکشی به خټو کرد ټیر به جټی هشت بۆ نهو که سانهی
خوی به د ستی خوی په ورو ردهی کرد بوون و پښګار به نامه ی که یان دنی
کاروانه کېی بۆ داپشتن و بۆیانی دست نشان کرد . پاشان له هه مان
نامه ی که بۆ (السید فرید) ی نارد ووه ده لټی :

مه به ستی من نه و به که هیچ نه کن تا چاک لټکی نه ده نه ووه لټی
ورد نه بنه ووه ، چونکه پاش جټی به جټی کردنی ټیر هیچ داد نادات به
فریا ناکه ویت ، من له پاستیدا زور شه رمه زارم له قسانم که له ګل
خاوم دل و د وروون پاک و زیره وک و بلیه ټکی و کو جه نابان ده یکم ،
به لām چونکه نه وه هوی به ختمه وری نه بۆ به زور به په وروشم بۆ نه م
واتانه (۲) .

جګه له و پیاوانه ی پښوو که باسان کردن و نیمام سهره ندی
نامه ی بۆ ناردون له خامه په نګنه کېی خوږ و فریبکی ده تکان بۆ
غهریب و که ساسی و بڼی که سی نیملام له و سهره مه دا .

نیمام نامه ی تری په ورو رده یی و پاست کردنه ووی زوری نارد ووه

(۱) هه مان سهرچاوه ی پښوو .

(۲) الرسالة رقم ۵۳ / المجموعه الاولی .

بۆ گەورە پیاوانى دەولەت ، تايىدا بابەتى پەرورەردەو سەلوكو
گېروگرفتى تەرىقەتى پوون كەردۆتەو ، ئەو نامانەش نىرداون بۆ
(۱) عبدالرحيم خان خانان (۲) قلىچ خان الاندجانى الاكبرى (۳) خواجە
جهان (۴). ميرزا دائراب ابن خان خانان الجهانگىرى (۵) شرف الدين
حسين البخارى .

لە نوسىنى نامەكانىدا وا دەردەكەوت ، ئەم گەورە پياو مىرانە
ئىمام سەرەندىيان زۆر خۆش ويستىو ، زۆر پىزيان لى گرتى ،
ھەر وەكو چۆن شىخىكى پابەر بۆ مريدەكانى خۆى دەنوسى ئازا نامەى
بۆ ئەوان نوسىو ، ھەلەكانىيانى دەست نىشان كەردووە ، ئامۆزگارى
كەردوون ، لە نامەكاندا ئەوئەش دەردەكەوت كە ئەم مىرو پياوانە كەم و
كوپيان نەنواندووە لە ئامۆزگارى كەردنو سۆز بەختىن بۆ ئىسلام ،
تا تۈنۈپوانە بە ھەمويان ئەو ئامانجە مەزنە بەدەست بەتىن .

كارىگەرلىتى ئىمامى رەببىانى

ئەوئەى تا ئىسا باسما كەرد پەيوەندى بەو تېكۆنەنەو بوو كە
ئىمام لە پىنگەى مىرەكانەو كەردووبەتى ، ئەو نامانەى پەيتا پەيتا
دەنارد بۆ مىران و پياوانى دەولەت و ھانى دەدان بۆ ئەوئەى ئىسلام
سەربەخەن و پارىزگارى ئابىن بىكەن و سولتان بۆ پىزگرتى دروشمى
ئىسلام و جى بەجى كەردى شەرىعەتى ئىسلام ئاراستە بىكەن ، تاوەكو ئەو
وەزە خراپ و تېكچووەى تىدان چاكى بىكەن ، ئەو نامانەى لە جۆش و

(۱) رجال الفكر والسوة / الامام السرخسي / ابو الحسن النوري

خړوښ و هماسه تدا دهان گرماندو دميان پروسکانه له هنزو غيړه تدا به تاو شه پوليان دده ، له نهرمي و خړوښ کوفاريدا خهړک بوو ده توانوه هم هډول و ټيکوښانه ي له پښگي ناله کايانپوه به زايه نه چوو بو ته واو کړدني نمخستو به چي هتاني ددوره کي ، نو ناماني بو هدر کاميکيان نيرراوه ددوري خوي ديوه ، به تايه تي کاري زوري کړدونه سدر مير (السيد فريد) که به ددورنکي گرنگو سدره کي و سدرکه وتوانه هلسا بو کورپني ددولت و سدرله نوچ ناراسته کړدني به روه ئسلام .

تا نو کاتش هيشا له ددروني سولتان جهانگيردا گوپاښکي بنه پرتي وا پووي نه دا بو که له پښگي و پيشه وه يوويټ ، نو گوپانه ي هم کاره گرنگه معزنه پيوستي پتي به تي بو گوپانکار ي به کي نهوتو ولات له سدر و بنه وه بگوپي و پوحي ئسلامي بکريته وه به بهريده ، نو پوحي سدان ساله هم ولاتو دانشتوانه کي چاوه پوانسته . . . نو وي که له همدو کس ټاښکرايه کميستي سولتان خوي له پزني پاشه به تدا پتي سدره کي داگير ده کات و جهه سدريکه ټيکپاي ده زگساو دامه زراو و پښکخراوه کاني ددولت به ددوريدا دسوپته وه ، نه گهر نياز ټيکي پتي يان شوپن فيکره به بکه وي . ياخود که سټکي خړوښ بوئ ، ياوه کو بلوه پي به پياوښکي خودا ناسي دلسوژ پي و پزرو شکوي نسوي له دلدا پي و ، مټانه بکاته سدر پاستي و بلوه پي به دلسوژي نو کهه هتاني ، نو نو کهه ماوه ي هه زاران ميل له چهند ساعات و خوله کيکدا ده چرټ ، موسته چيل ده کاته مومکين و به لکو ده بکاته کار ټيکي وافسانه (۱) .

(۱) الامام السرهندي / ابو الحسن النعماني

جا جهانگیر تاشو ساتمش پله و پایهی ئیمامی له زانست و
خودا ناسیدا نه ده زانی ، چونکه له و زاناو شیخانه نه بوو که هاتو چۆی
کۆنک و کۆپی پاشایانی ده کرد ، که واته چ پینگایه ههیت
پاسته و خۆ به بوندی یوه بهستی ، تا کو به رزی پله و سه زنی پایهی له
سنووری تواناو لێ هاتووی ده بناسی ؟ .. تا لهم کاته دا بوو چاره نوی
خوای گه و ده ته کاردی چی به چی کرد . ته فیریکه عمه له
فهرووده که بهتی (عی ان تکرهوا شیئا وهو خیر لکم) .. یه یه
به کیکه و ده کو ئیمامی سه ره هندی بازی خۆی بو سولتان و میرو و ده زیرو
خه لکیش به گشتی ئاشکرا بسکات و بزانی مه بهستی لهم بزوتنه و ده
بانگه وازهی چی به ! تاوه کو تۆمهت و بوختانی وای نه خرپته پال که
کاره که به سیاسی به کی پرووت و ئامانجیکه دنیایی له قه لهم بدریت ..
به لێ خه لکی و میرو و ده زیرو کان هه موویان زانیان مه بهست و ئامانجی
ئیمام چی به ! زانیان ئامانجی راست کردنه و ده چا کردن و پهروه و ده کردن و
که پاندنه و ده ی ئاینی ئیسلامی پرۆزه نه که به شوپش و کوشتار به لکو
له پێی ئاشتی و ئاشیش و پهروه و ده کردنه و ده یه له پینگه قه ناعهت
چه باندنی ئیمانه و ده یه ، نه که له پینگه چه باندنی ده سه لات و خۆ
زال کردن یه به زۆر .. که واته ته نیاز و ئامانجه ته نه سولتان
جهانگیره ماوه یی بزانی و له خو و په وشت و په قارو گوفتاری ئیماما
خۆی بنویستی نه که ته نه به قه و پر و پاگه نه کردن !

جا ده یهت سولتان چۆن کاری تی کرایت :-

له پێشه و ده یی به سه رهات و چۆنیته به ند کردنی ئیمامان کرد له
قه لای کوالباردا چۆن بو ، ههروه ها ته و ده مان یاس کرد که چۆن له
تۆردو گای سولتاندا به ده ست به سه ری ماوه ته و ده ، مانه و ده که یهتی سقا و

شش مانگی خایاندوو ، لهو ماوه یه دا یواری نه و ی پووه له گهل
 سولاندا هاوپنیه تی بکاتو هه لسو کهوتی له گهل بنوتی و له
 مه له کانی تاین له گهلدا بدوی ، ثم هاوپنیه تی و له گهلدا بوونه ی
 نیمای زور به چاکی به سولتان ناساندوو و ، په وشت بهرزی و تاکار
 جوانی و دروون به هیزی تیدا به دی کردوو ، تاین بهروره کی به تینی
 لی پیوه ، به تابه تی لهو هه لوسته یدا که به ناشکرا دری خست
 سوجه دی درودی و نادای په سمی کوشکی له بهر دم سولاندا جی به جی
 نه کردو نه یواند ، ههروه ها مانه و ی له قه لای کوالاردا به جه شتیکی
 بهرهرزی و دروون فراوانه وو ، مل که چ نه کردن بو سولتان تا
 داوای لی یوردنی لی بکاتو ، جگه له و ی به چاوی خوی دیدی
 هاوپنیه تی و هه لسو کهوتی چ کار تیکر دینکی هه به ! دروونه
 خاونه کی چ دورنکی هه به ! هیزه پوچی به کی کارنکی وای کرد
 بوو به هه دان کافری مولمان ده کرد ، ههروه ها مانه و ی له توردو گادا
 بو ماوه به کی دریز خایمن هه وو نهو زوهدو (تفت) دووره
 بهرزی به ی له دیناو ، زوری خودا به رستی و گرنکی دانی به
 ورده کان و زیکره کان جاو پی که وتو ، پوچوند پایه بهرزی له زانستدا
 له دایشتیان و گفتو گویان یکه وه بو درکه وتوو . جا جیهانگیر فرمان
 په وای دهوله تیکی مه زن بوو مخاوه تی درونکی خاوتن بوو ، زیره کو
 لی هاتوو بوو ، هه لکی وای بو هه ل کهوتوو تا توانی زور له میر
 زاناو شیخو پیاوای دیاو ماده بهرستان و ، پیاو چاکان و تاین بهرودان
 بنایت له سهرده می ته که بری یوکی به وه تا سهرده می فرمان په وای به تی
 خوی ، ثمه وای لی کرد بوو مه له کی ناسینی دروونو ته به به تی
 خه لکی تیدا دروست بوو بوو ، ثمه ده سی هه وو کهس ناکه ویت

ئەگەر ھەيلىكى وا چاكي شارەزا بوونو پەختەكارى بۇ ھەل ئاگەوت ،
 تا بتوانى درزو پاست لە يەكتر جيا بىكائەو ، كەواتە ھىچ گوماسى
 ئىدا نىە سولتان ، ئىمام سەرھەندى چاك بۆدەر كەوتىو لە چەنە
 پياو بىكى ترە ، زۆر زۆر لەو پياوانە جياوازە كە پلەو پايەيان لە
 دەولەتدا بە دەستەو بو ، كۆشكىيان جىوان دەكردو كۆپى زانستو
 شىخايەتيان دەپازاندەو .

ئەو كارتىكرەنى كە لە ھارپىيەنى پىسۆزو خۆشەويستى ئىمامدا
 لىنى كراو لەو پووداوەدا دەردەكەوت كە سولتان جەھانگىر خۆى بە
 فەخر و شانازىيەو دەيگىرپتەو دەلى : (لە پۆزى ۲۴ى مانگى
 (دى) ^(۱) ھاتىنە دەردەو بۇ سەيرانو گەپان لە فەلای (كانكرە) دا ،
 ئەمران كەرد كە قازىو مير ھەدلو چەند زانايەكى تر لە گەلماندا بن ،
 بۇ ئاشكرا كەردى دروشمەكانى ئايىنى ئىسلام و ئىھكامەكانى شەرىعەنى
 موخەمەدى ، بە كورتىەكەى پاش پۆشتى فەرسەخك گەبشتە سەر
 لوتكە قەلەكە ، ئەمجا بە يارمەتى خوا ئەمران كەرد كە بانگ بەن ،
 بانگ درا ، پاشان دوايتكم داو ئەمرم كەرد كە مانگا سەر بېرن ، لەو
 كاتەوى ئەم قەلەبە دروست كراو ئەمە پووى نەداو ، ئەمجا چووم
 بە سوجبەدا بۇ خواى گەورە ، وا يارمەتى منى داو بۇ كارىك تا تىنا
 بۇ ھىچ سولتانىك نەھاوتە دى ، پاشان ئەمرم كەرد مزگەوتىكى گەورەو
 بەرزو فراوان لە ئلو قەلەكەدا دروست بکەن) ^(۲) .

بەلى پاش ئەوى ئىمام سەرھەندى ئەمەتلىكى دوورو درېزى بەسەر
 برد لە بانگەوازىو بەروەردەكردنو خۆمەت كەردى ئايىنو

(۱) پىنگەوتى سەرەتاي ربيع الاول ۱۰۳۱ك دەكات .

(۲) ھەمان سەرچاوى يىتسۇ .

پوون کردنه و می قورئان و سونهت و ، ئهو تووی پواندی له و زهویه
 ره قو تهفه ، چۆن به هۆی تیکۆشانه پاست و پموانه که یه وه بهری گرت ،
 ئهو پینگایه یی گرتویه بهر ، بۆ چاره سه رکردنی خه لکی نه خۆشی
 سه رده مه که یی ته نامت سولتان و وه زیرو میرانش لی یی بهش نه کرد
 بوو ، هه موویانی وه کو نه خۆشینکی په ک که وته ده هاته بهر چاوو به په ک
 چاو سه یری ده کردن ، به لām هه ربه که یان پینگاو بۆ چوونی نایه تی
 خۆیان هه بوو له کانی چاره سه رکردنیاندا ، تا له نه هجامدا به هه ولکی
 پاسته و خۆ ، ناراسته و خۆ توانی پووی ولات به ره و ئیسلام بگۆڕی و ،
 به ره و قورئان و سونهت ئاراسته یی بکاته وه ، ئهو ولاته یی ئیسلامیان
 پشت گوێ خستوو و ، لێ یی ئاگا بوون . بگره دزایه تیشان ده کرد ،
 که چی ئهم تیکۆشانه نوێکارییه یی ئیلام ، سه رتا پای هندستانی به ره و
 ئیسلام برد جگه له وه ی پێازه که یی به زۆربه یی ناوچه کانی جیهانی
 ئیلامیدا بلۆ بووه . تا کار گه یشته ئه وه ی سولتانی چاره سه ر
 بکات و له و نه خۆشی به پزگاری بکات و چاویلکه ی تاریک له چاوه کانی
 داگریت و پووناکی ئیسلام به دی بکات ، ئه مجا پر به دل ئیلامی
 خۆش بویت ..

سه رده یی ئهم گۆڕانهش له کۆتایی سه رده می سولتان جیهانگیره وه
 دهستی یی کردو ، لق و چل و پۆبه کانی تا سه رده می شاه جیهانش
 درێژ بووه .

سه رده می سولتان شاه جیهان

سه رده می سولتان غازی شاه جیهان (۱۰۰۰ - ۱۰۷۵) به
 (صاحب القرن الثاني) ناوی ده رکرد بوو چونکه هه زاری دووم

له گەل هەزارى بەكەم له سەردەمى ئەودا بە يەك دەگەن ، سەردەمىكى
پەختىرو بەرەكەت بوو بەرە بەرە بەرە چاك بوون دەچوو ، دەستەلانى
له سالى ۱۰۳۶ى ك دەستى پىن كرد بۆ ماوى سىو يەك سال بەردەوام
بسوو ، باش وەفاتى ئىمام بە دور سال ، فەرمان پەروايسى
ولانى گرتە دەست ، گومانىش لەودا نە هەيشە پەرزو شىكۆى بۆ
ئىمامى سەرهەندى بوو بە گەورە تەوى پەوانو .

مێزوو نوسەكان هەموو يەك دەنگەن لەسەر ئەوى سولتان شام
جهان دەروون چاك بوو ، پەرزى شەرىعتى ئىسلامى له دالدا بوو ،
زۆر حەزى له دروست كردنى مزگەوت كردوو ، بە فەرزه كانى شەرع
دەستگير بوو ، پەوا چاكانو زانايانى له خۆى تەزىك دەكردهو و پەنى
پى دەبەستن ، ئەو ئادابو نەرىتە پەسى يانەى له سەردەمەكانى پێشودا
داهێنرا بوون ، زۆر بەيانى لا بردو هەلى گرت . . سەر ريجرد بون ،
دەلى سولتان شام جهان دەبوست عەقیدەى ئىسلام زیندوو بەكەتو ،
هێزو پەزى بۆ بگێرەتو ، لە هەمان كاتدا دزى ئاينەكانى نر
نەدەوشتا ، بەلام باش ئەوى تەختى باشايەتى كەوتە دەست ، سوجدەى
درودى « التحية » كە سولتان ئەكەرى بايرى داى هێناو هەلگرت ،
هەروەها بەكارهێنانى پۆزى خراپى (التقويم الالهى) كە ئەكەر
دروستى كرد بوو ، له ناو خەلىكدا پەواجى پەزەيدا كردبوو كۆتايى
پى هات ، فەرمانى گەنى سالى ۱۰۶۴ى دەركرد ، بە قەدەغە كردنى
زۆر زەخاوى له نۆوان مۆسلمانان و هېندۆكەكان ، ئەم دەستورە لە
بەنجەبوو كەشێردا پەلەبوو بۆو و كراپو بە پەو (۱) .

(۱) الامام السهرندي / ابو الحسن النعماني .

پاش تيمچي بوونی چەند سالتک بەسەر مردنی ئيمامی سەرھەندیدا
 مەلیک (ئوردنک زيب عالمگير) لە دايلک دەيت ، بەسەر مەلیک (دارا
 شکو) دا زال . دەيت ، چونکە (دارا شکو) زياتر مەیلی بەلای
 (وحدة الوجود) دا بوو و تايینی هیندوکەکانی خۆش و بستو ، بۆیە
 (عالمگير) شۆرشیکى بەسەردا کردوو و لەسەر تەختی پاشایەتی لای
 دەیت ، عالمگير براى داراشکۆ بوو ، بە ئاسانی دەتوانی بەسەریدا
 زال یت ، چونکە لە پەچەلەکی پاشایەتێوە بشتگرو لایەنگرانى زۆر
 بوو و زياتر خوشيان و بستو ، ئەم پاشا لاو پیلونیکى چاک و لە
 خواترس بوو ، ئەمەش جێ دەستى ئيمامی سەرھەندى پێوەى دیارە ،
 لە کوپەکانى ئيمامی سەرھەندى یەو بۆ ماوەتەو ، چونکە بەهۆى
 ئەمانەو بەروەردەیهکی عمەلى و پەوشنى تەواو وەردەگرت و دەیکاتە
 خزمەتکارى شەریعت ، ئەم پاشا لاو کوپەزای مەلیک ئەکبەر ، ئەو
 ئەکبەر کە بوو هۆى پوختەندى شەریعت کەجى عالمگيرى کوپەزای
 سەرلەنوێ زیندوى دەکاتەو و دروستى دەکاتەو لە هەموو نەزانی و
 کوێرەواریەک خاوتنى دەکاتەو ، (۱) .

(ذکاء الله الدهلوي) می میزور نوس دلئی

(لە سەرەدەمى عالمگيردا ، ئەمەر دەرکرا هەرکاتى مۆسلمانان
 جوونە لای سولتان ، هەر ئەوەندە پێویستە کە بێن (السلام علیک) ،
 پێویست ناکات دەستور و داب و نەرتى کافران بنوێن ، هەرەها
 پێویستە لەسەر حاکم و میرانی هەر هەمان دەستور بگرنە بەر لەگەڵ
 تەبەئەندان و خەڵکانى تریشدا .

(۱) موجز تاریخ تجدید الدین و احیائه / ابو الاعلی المودودی .

گورپانکاری تری زور کرد له پزینی ولاتدا هه مووی بمرمو
 بسلام ناراسته کردو شمرهنتی ئیسلامی هر له نوئی زیندوو کردهوه ،
 له نلومنده کانی ئاییندا ، سولتان (نورنگ زیب عالمگیر) یان ناو نابوو
 (محی الدین) یانی زیندوو کهرهوهی ئاین ، ههروهها دکتور ئیقبال ،
 سولتان عالمگیر دهخاته پیزی نهو کهسه ناودارانهی فهزلیان زور بووه له
 یانفرگاری کردنی ئاین و موسلمانان و له ناو نهچوون و نه تواندنموه یان له
 ناو شارستانی هیندیه کانددا .

دکتور ئیقبال زور مهدح و سه نای نوئخوازی هه زاری دووم
 ئیلامی سه رهه نندی و ئیلام ولی الله الدهلوی و سولتان (محی الدین)
 عالمگیری کردوو ، ده لئ : من همیشه و تومه نه گهر بهتایه نهو کهسانه و
 تیکۆشانه سه ره کهوتوانه که یان نه بوایه نهوا بسلام له ناو ئاین و شارستانی
 هیندیه کان ده میك بوو توایزووه . (۱)

ابو الاعلیٰ المودودی ده لئ :

جئ دهستی ئیلامی سه رهه نندی هر له ودا کۆنه بوته وه که
 حکومهتی هیندستان له بلوه ننی کوفر ده رهتاو ، تهو زمی نهو فیتنه بهی
 خوار کردهوه که خه ریک بوو بسلام لهم ولاتانه دا یان و بلیش بکاته وه ،
 به لکو دوو شاکاری تری مه زنی کردوو :

یه که میان نهو به سه رجاوهی ته سه وفی خاوتی له بختی و بی
 پاك کردوو که له پئی فه لسه فمو په به نه ته وه خوی کشاند بووه
 ناویده وه ، ته سه وفی ئیلامی په سه نی راسته قبهی هتایه وه کسایه

(۱) الامام السره نندی / ابو الحسن الندوی .

دووم سەرىنچى بەكى توندو تىزى كرد له هەموو ئەو دابو نەرىشە
 جايەلەيەتەنەى له ناوخەلگىدا پەواجى پەيدا كرد بوو، بە هەوى نىزامى
 بەبەت و ئىرشادەو بزوتمەو بەكى گەشە كردووى زيانەو بو شۆن
 كەوتى شەرىعت ، بە هەزاران لە ئەندامانى مەشق پى كراو پرايتراوى
 ئەم بزوتمەو بە ، لە هەموو لايەكى هىندستان و ولاتانى ئاسىي
 ناو پاست گەپاون ، هەموو تواناي خۆيان خستۆتە كار بو چاكردى
 پەوتش و عەقەدى خەلكى ، ئا ئەو بە ئەو شاكارو كردارە مەزنەى ،
 كە شىخ ئەحمەدى سەرەندى لە پىناويدا بە نوپخوازى گەلى ئىسلام
 دادەنرى (١) .

له كۆتايدا ، تىكۆشان و خەباتى دوو خەلىفە مەزنەكەى ئىمامى
 سەرەندى و شىخ (محمد مەصوم) و شىخ (السيد آدم التورى)
 چەندىن خەلىفەى ترى خودا ناس و دىلۆزى ئىمام بەرى گرت و
 بەرەمى خۆى بەختى ، بەرە بەرە ولات له ماوەى دوو سەدەى يانزەو
 دوازەدا بوو مەلەندىكى فېكرى و زانستى و پوڭشېرى . له هەموو
 لايەكى جىهانى ئىسلامىيەو خەلكى بۆى دەهاتن و پوويان دەكرده
 هىندستان ، تا له سەرچاوە زانستى و پوڭشېرى بەكەو بەبەنى خۆيان
 هەلگۆزنو بە پەروەردە ئاينى بەكەى پىيگەن و يابانى سلوك لەسەر
 دەستى شىخەكەيان بېرنو ، هەدىسى پېرۆز لە سەرەندى
 مامۆستاينى حەدىس وەرەگرن ، لە هەموو لايەكى ئەم ولاتەدا
 مەلەندى تەرىقەنى نوپىكارو ، مەلەندى زانستى دامەزرېترا بوو بو
 فېرپوونى قورگان و ئىلىنى پىيازى پىتەمبەر صلى الله عليه وسلم دوورو
 نزيك سووديان لەم مەلەندانە وەرەدە گرت .

(١) موجز تاريخ تجديد الدين واحياله / ابو الاعلى المودودي .

خەلیفە کانی ئیمامی سەرھەندی :

خەلیفە مەزنە کانی ئیمامی سەرھەندی ھەروا بە ئاسانی باسکردنیان کۆتایی یێ ناییت ، لە پاستیدا بەس بە تەنھا خەلیفە یێ گەشتوو ، تێگەشتوو کانی کسە ھەریە کە یان مامۆستایەکی سەر بە خۆ بوون . بۆ خۆیان و بە ھەزاران قوتابی و مریدیان بوو ، ژمارە یێ ئەو خەلیفانە لە ھەزار تێپەری کرد بوو ، بە ھەموو لایەکی جیھاندا پلاو بوو بوونەوو ، ئالای بانگەوازیان ھەلسکرتوو ، بزوتەوو کە ی ئیمامیان پلاووە کردوو ، ئیمام خۆی زۆریە یانی نارد بوو دەرمووی ولات بۆ پەروەردە گردن و بانگەوازی و پێشامی و ، ھەندیکیشیان لە ناوجە سەرەکی یە کانی ھندوستاندا دامەزراند بوو ، بۆ جێ بە جێ کردنی ئەم خزمەتە مەزنە ، تێستاش بە ناو بانگرتینی ئەو خەلیفانە دەخەینە پوو .

- (١) شیخ (محمد مصوم السرهندي) •
- (٢) شیخ السيد آدم النبوری •
- (٣) شیخ احمد البرکي •
- (٤) شیخ احمد الديني •
- (٥) شیخ أمان الله اللاهوري •
- (٦) شیخ بدر الدين السرهندي •
- (٧) شیخ بدیع الدین السهارنبوری •
- (٨) شیخ حسن البرکي •
- (٩) شیخ حمید البنغالي •
- (١٠) الحاج خضرخان الافغاني •
- (١١) شیخ نبر صفيہ احمد الرومي •

- (١٢) شئخ طاهر البدخشي
- (١٣) شئخ طاهر اللاهوري
- (١٤) شئخ خواجه عبيدالله الميروف بخواجه خان
- (١٥) شئخ خواجه عبيدالله الميروف بخواجه خوردد
- (١٦) شئخ عبدالحمي الصاري
- (١٧) شئخ عبدالواحد اللاهوري
- (١٨) شئخ عبدالهادي الفاروقي البديوني
- (١٩) شئخ افرخ حسين الهروي
- (٢٠) شئخ قاسم علي
- (٢١) شئخ كريم الدين بابا حسن الأبدالي
- (٢٢) شئخ السيد محب الله المانكجوري
- (٢٣) شئخ محمد صادق السكالي
- (٢٤) شئخ محمد صالح الكولابي
- (٢٥) شئخ محمد صديق الكشمي
- (٢٦) الشئخ زمزل
- (٢٧) شئخ الحافظ محمد اللاهوري
- (٢٨) شئخ نور محمد التبي
- (٢٩) شئخ يار محمد الجديد البدخشي الطالقاني
- (٣٠) شئخ يار محمد القديم
- (٣١) شئخ يوسف البركي
- (٣٢) شئخ يوسف السمرقندي
- (٣٣) شئخ مولانا خالد النقشبدي الرومي

نوسراوه کانی ئیمامی سه ره هندی :-

نوسراو نامه کانی ئیمامی سه ره هندی زۆر زو زۆر بهشتیان به فارسی به ناودارترینیان به سوودترینیان به کۆمه له نامه به که پستی دهوتریت (مهکتوباتی ئیمامی په بانی) به نوسراو مهزترین جی دهسته زانستی و چاکه کاری و نوێکاری به که به تی و وینه به کی زیندوی ههست و سۆزیتی و هه به هوی ته مانه به به له و پایه نوێکاری و چاکه کاری ده ناسریت و که پستی به پله ی ئیجتهد و یته وایه تی له معریفاتی خواهی و زانستی و یستگیری کردنی له قورئان و سونهت ده زانریت ، هه مهکتوباته پهن له لیکۆلنه و ی به رزو ورده کاری و جوانکاری ، که مهکتوباتی به دهستی ده هیتت ته وایش زانا بلیهت و لی هاتوه کان وهریانگیراوه ته سه زمانی هه ره یی و تورکی ، وه کو کینکی دیراسی له مه له نه زانستی و پۆجه گاندا ده خویندریت ، تله کو ئیمروش کینکی تهروو باراوو نوی به ، هه ده لسی ته نامه ئیمرو نوسراو .

هه کۆمه له نامه له سی بهرگما کوکراونه تهوه زماره یان ده گاته ۵۳۶ نامه ، چه ندین جار چاپ کراونه ته وه تا ئێستاش هه چاپ ده کړنه وه .

ناوی هه ندیک له نامه کانی .

(۱) اثبات النبوة .

(۲) رد الروافضی بریتی به له بهر بهر چه دانه و ی هه ندی له

زاناکانی شیعی تیران .

(۳) الرسالة التهلیة .

(۴) نرح رباعیات .

(۵) مصارف لدنیة .

(۶) المبدأ والمعاد .

(۷) مکاشفات عینة .

تیره دا وای به باش ده زانم که نوزیک به دریزی باسی مولانا خالد
بکم ، چونکه کوردهو له ناوچهی خزماندا زیلوه و ده ورینکی بالای
هه بووه له خزمت کردنی ئیسلام بلاو کردنه وهی ته ریفه ته که ی ئیسانی
سه ره ندی .

مولانا خالیدی نه قشبه ندی (۱) :-

ناوی (ضیاء الدین) خالد کوپی نهحمه دی کوپی حوسه یه له
عشیره تی جافی میکابلی یه و له کوپانی بیر میکابلی ده ورانی یه (۲) .
سالی ۱۱۹۳ک له ناحیهی قه رده داعی سه ر به پارێزگای سلیمانی له
دایک بووه ، سه ر له وی گه وره بووه ، پاشان خراوه ته بهر خویندن ،
له خویندندا سه ر که وتوو بووه له هه مان کاتدا یێش که وتوووش بووه
له م خویندنهیدا خه ریکه ی به ده ست هێنای زانیاری یه کانی فقهو

(۱) هه رچه نهفده مولانا خالد خه لیفه ی ئاستهوخوی ئیمام نه بووه ،
به لام باسی ده که یێن چونکه هه ر بهرهمی پێیازه که ی ئیمام
سه ره ندی خۆیه تی .

(۲) علمائنا فی خدمة العلم والدين / عبدالکریم محمد للمرجس .

زاسنی عقلی و نقلی بووه ، خوټندى لای زانا پایه بهرزه کلان بووه ،
 وه کو سید عبدالکریمی بهر زنجی و ، سید عبدالرحیمی برای ، مه لای
 سألحی تهره ماری و ، (صفة الله الزیاری) ، پاشان لای شیخ قسیمی
 سنی خوټندى تهواو کردووه و گه پاره تهوه . بو سلیمان ، ماویه که له
 مزگمونی عزیز ثلغای مه سرفی له ناو بازا پدا ماوه تهوه ، نهضجا چونه
 مزگمونی عبدالرحمن پاشا که یتیم به مزگمونی بابا عیلى ده ناسریت ،
 ماویه که لهم مزگمونه دا ماوه تهوه و زور بهی زانیاریه کانی نهو سهرده مهی
 بهد مهس و توتوه و زوریش سودیان لای وه درگرتوه (۱) .

پاشان چووه بو حهج ، لهم سه فهریدا به شامدا تیمپ بووه چاوی به
 زور له زانا کانیان گهوتوه ، جا له مه که که دا گه یشتهوه به جهند
 یواچاکلیک مزده یان داوه تی به ثاواتی خوئی ده گات ، نه گهر پابه ریکی
 کاملی دهست بکه ویت بو جاون کردنه وی دروونی و پهروه رده کردنی و
 ینگه یاندنی ، پاشان گه پاره وه بو شاره خنجیلانه کی خوئی و ههر له
 شونه کی جارانی دهستی کردووه به درس و تهوه .

بهم شیره به مهولانا خالید مایه وه ، تاله پر کلیلی دلی داخرای
 ده گاته دهست و نهو ثاوات و ناله بهی که ملویه کی زوره دیگریتی و وټله
 به شوټیدا نهوا بټی گه یشته و زه رده خه نه و ینگه نین سه ر لټوه کانی و
 نه نانهت ناخو دلشی گرتوه ، به لای کلیلی هم دره گایه و جاری هم
 دردهی لای نهو که سه بوو پوزنیکان ده گاته لای و ده بناسیتی به سید
 غولام علی عبداللهی دهلهی پابه ری گه وره ی نهغه بنده کان چونسه که
 هم کابرایه خوئی سهر بهو سید غولامه بوو . لهو کاته شایه دهلهی پر

(۱) همان سهراوی یتشو .

بوو له مولايو زاناو حه ديس ناسان ، ئهم كا براه باسي چاكي و به فسه پي
 پابه ره كه ي خوي لاي مولانا خاليد باس ده كات تا . ئه و نده خر و شاندي
 خوي گه يانده لاي ، جا له بهر ئه مه بوو مولانا خاليد له سلطانيه وه به ره و
 ده لهي كه و ته پتي ، هه ر كه گه يشته ئه وي ده ستي به ته ريقه ته كه په وه
 گرت ، ماوه بهك له لاي ده ميته وه ، پاشان به ئيزني سه يد غولام
 ده گه پته وه بوو كوردوستان هه ر كه گه يشته وه ولات خهلكي به گه رمي
 يشوازيان لي كردو به خوشي به وه به پيره وه هاتن ، ماوه بهك له
 سلطاني ده ميته وه و ته مجا به ره و به غدا ده ووات بوو زياره تي شيخي
 گه يلاني و له ته كه به كيدا شمش مانگ ده ميته وه ، پاشان بوو پتمايي
 پنگراني ته ريقه و فيز كردني قوتايان بوو سلطاني ده گه پته وه ، سالي
 ١٢٢٦ك گه پايه وه سلطاني ته مجاره له سلطاني بزار ده كرئي و سه ر
 له وي بوو به غدا ده گه پته وه ، له و ته كه به دا ماوه ته وه كه تينا به
 ته كه ي خاليد به ده ناسرتي ، هه ر له ويدا ده ميته وه بوو پتمايي كردنو
 سود گه ياندين به خهلكي ، پاش ماوه بهك محمود پاشاي ميري بابان ديه
 لاي و شكاي لي ده كا بگه پته وه بوو نيشتمانه كه ي خوي ، مولانا به
 قسه ي ده كاو ده گه پته وه ، محمود پاشا خانه قا به كي هه ر به ناوي
 خوي به وه بوو دروست كرد ، به شه وو پوژ خه ريكي پتمايي خهلكي بوو ،
 هه روا به ئيرشادو ده رس و ته وه ماوه بهك خهريك بوو ، تا ته مجاره يان به
 ته واته تي بزار كراو ئير سلطاني بوو دواميسن جارا به جتي هيتت ،
 گه پايه وه بوو به غدا له ته كه به كه ي به گه م جاري دا دانسته وه ، شمش له سالي
 ١٢٣٨ي ك دا بوو .

جا له م ماوه به ي كه له به غدا بووه ، مه لا عبدالرحماني پوژ به ياني
 ده چته خر مه تي مولانا خاليد ، ئهم دوا نه هاو پيه تي كوئي كاتي ده رس

خویندن له نیوانیابندا بووه ، زوړېش په کریان خوښ وښتووه ، یش
 نهوې مهولانا خالد پروات بڅهستان زوړ جار به په کموه دانېشتوون ،
 جا لمو کاتې دانېسته باندې همر پابه ټیکې زانستی یان نهده یې بکرایه نهوه
 نهوا همر مهلا عبدالرحمن شوپه سوار بووهو ټایدا ښاره زاتر بووه له
 مهولانا خالد . . به لام سردانی نه مجاره بانی کسه له سالی ۱۲۳۴ک -
 ۱۸۱۹زدا بوو زوړ جیاواز بووه لهوانی تر ، چونکه مهلا عبدالرحمن
 شتی زوړ سهیری له مهولانا خالد ده بیست ، ده یینی به زاراوه ی
 ته صوفی واقعه ده کرد که نه مهلا عبدالرحمن و نه غهیری نهویش
 نه مانه یان نه بیستوو ، بویه مهلا عبدالرحمن ی پوژ به یانی زوړی
 خوښ وښتو بوو به په کیک له مریده کانی . کاتې که (داود پاشا)
 بعه ده زانی ده چیه لای مهلا عبدالرحمن پوژ به یانی پتی ده لئی :-

من ده زانم که ما مونساکم - مه بهستی مهلا عبدالرحمانه - له هموو
 زانسته کاندې له خالدو غمیری خالد زوړ ښاره زاترو پایه بهر زتره ، همر
 لمو کاتوه که هموو یان ټیکه وه قوتابی بوون ، ټیر جون ټینا مل
 که چی شیخ خالد بووهو بووه به په کیک له مریده کانی ۱۹

مهلا پوژ به یانی وه لای ده داته وهو ده لئی نهوې که توده یزانی
 له معویتس پاسته و ابو ، به لام نه م پیاوه جهند سالیک دیار نه ما ، چهند
 زانستو عیر فانیکی به ده ست هتلاوه ټیمه لئی یی ناگابن ، منیس لسه
 بهردهم گوره یی نهو عیلمو عیر فانه مسلم که چ کړدوه ، کاتنی که
 جوومه لای دینم کانی که دوپو گوهه ری عیلمی لئی هه ل ده قولی ، بویه
 له بهردهمیدا سهرم دانه واندو و پټیازه که یم گرته بهر (۱) .

(۱) گوډاری کاروان زماره ۱۸ بهشی عهده یی به کی -

مولانا خالید ، مەلا پۆزبەیانى لە جىڭگى براى خۆى دانا بوو ، ئەڭ وەكو مريدىك سەيرى بىڭت لە بەر ئەو پەيوەندىە كۆنەى كاتى خۆئىدىن لە نيوانىندا هەبوو ، بە كورتى مەولانا خالیدو ئەمەد حەيدەرى و شىخ مزورى و شىخ پۆزبەيانى هەريەكەيان بۆ خۆى زاناىەكى پاىە بەرز بوو . هەموويان يىڭكەو لە پرووى خۆشەويستى و ، زانست و فەزل و مافيان بەسەر بەكترەو . وەكو براىەڭ دەزيان ، بەلام ئەوەندەىە مەولانا خالید بوو بە يىشمەواو يىشمەويان ، بە هۆى ئەو ويلايەتەو . بە دەستى هەتابو لە تەسەوفا ئەو كەلە يىاوانەش بەو پەپى دل فراوانىيەو . كۆنرايەلى ئەو بوون و مل كەچى بوو بوون (۱) .

بەپاستى ئەمەىە باشترين نموونەى بەرزى تەواضع و شوئىن كەوتى پاستى و زانست و حەق پەرورەى ، ئەمەىە ئەو پەوشتە بەرزەى هەميشە ئايىنى ئىسلام دەپەويئ شوئىن كەوتوانى خۆيانى يى برازىتەو . لەسەر شوئىنگدا زانست و حىكمەت و پاستى دەست كەوت سەرى بۆ دابەزەوتى و شوئى بکەوت وەكو يىغمەبەر صلى الله عليه وسلم دەفەرەوت :-

(الحکمة ضالة المؤمن أنى وجدها فهو احق بها) .. بەلئى ئەوئى لە نيوان پۆزبەيانى و مەولانا خالیدا پرويدا پۆحى ئىسلامەو بەرزترين پەوشتى ئەم ئايىنە پیرۆزەىەو بانگەوازى بۆ دەكەت .. خۆزگايە ئەم پەوشتە بەرزو نموونە جوانەى هەق و زانست پەرورەيش لە ناو ئايىن پەرورەيانى ئەم سەردەمەى خۆماندا پرووى بەدایەتەو . بىكرايە بە دەستور و باو .

بەس سالى ١٣٣٨ مەولانا خالید پۆشت بۆ دىمەشقى شام ، هەر

(۱) مەمان سەرچاوى يىشمەو .

لغویدا به ماموستایه تی و ئیرشاده وه بهرک بو ، خه لکی لغوی زوریان
 سود لی و درگرت ، نهجا چوو بو زیاده تی فودس ، بو جباری دووم
 زیاده تی یقه میبری صلی الله علیه وسلم کردوه ، پشان ده گه ریتوه بو
 شام و هه ره لغوی له سالی ۱۲۴۲ک و مافات ده کت و ده چیموه بو پاره گای
 جلوه دانه و نیر دله پپ له تابه کای دادمه ریتوه و لی ده حه سینه وه ، له
 کیوی (قاسون) ده نیریت ، کوریک له بکمی بخترا نه کهیدا به جسی
 ده ماییت ناوی (نجم الدین) بو له لای مامه کای گموره ده کرئی
 یی ده گه تیری تا ده یی به مورشید ، له م سهرده مه شدا بنه مالو . نه دایان
 هه ر ماون .

نوسراوه کانی مهولانا خالید :

- (۱) نه علق له سه ره راویزی (الخیالی) و (علی سیالکونی)
 ده پاری علمی که لام سالی ۱۳۰۷ک له نه تانه چاپکراوه .
- (۲) العقد الجوهری فی الفرق بین کسبی الماتریدی (۱) والاشعری
 له گه ل شه رحه کهیدا چاپکراوه .
- (۳) شرحی (اطباق الذهب)ی جارا لله ی زمه خه هری به فارسی .
- (۴) شرحی مه قاتی حه ریری ته وای نه کردوه .
- (۵) له سه ر کینکی حه دیس به ناوی (جمع الفوائد من جامع
 الأصول و جمع الزوائد ، نوینی محمد بن سلیمان المغربي) به راویزی
 نویسه و نه وه حه دیسه یی که ۱۴ مه سه وی مه به تایدا کوی کردوته وه .

(۱) ماتریدو نه شه ریی دوو لیامی نه علی سوننه ن لیختلائی جوزلی
 مه بووه له نه توانیادا له سه ر جوزنی لیختیاری موفف به لام
 هه ردوکیان له حه قیقه تی قورئان و سوننه ت نه چونه ته ده رموه به
 یچه وانه ی موته زیلوه جه بری به کلن که له قورئان و سوننه ت چونه
 ده رموه .

(٦) پەراوتىزى لەسەر نەيە (الرملي في الفقه الشافعي) تا بەشى
(الجمعة) لە دوو بەرگدا نوسپووە .

(٧) شەرحى عەقائدى عەسەدى كەردووە .

(٨) (رسالة في المبادات) ى نوسپووە .

لە كۆتايى دا دەمەوى بۆلیم :-

لە كۆردەواریدا دوو سەى پیاوی ئاودارى وەكو مەولانا خالیدمان
هەبە شانازی پێوە دەكەین و دڵمانى پێى خۆش دەكەین ، كە پیاوبێكى ئاوا
چاكەخاوازو نوێخواز بێت ، كەچى تێمە لە جێانى ئەوى پەزىيان لى
بكرێن و شونى ئامۆزگارىيەكانیان بكەوێن ، هەڵدەستێن بوختان بە
دەمیانەو هەڵدەبەستێن . كەچى نوسەرێك یان پوشتیاریك یان ئەدیب
دوستێكى كۆرد بە شانازی پێوە بایى دەكات ئەك لە پەروى ئایینی پێوە
بەلێكو ئەو پوانگەپێوە كە كۆردەو بە میراتیكى كۆردى و كەلەپۆریكى
ئەدەبى دادەنێت ، كەچى ئایین پەروەریكى كۆرد دەبێت زۆر لەو زياتر
شانازی پێوە بىكات جا سۆفیه كانیى لەم سەردەو لە ئەسەرەدا كۆردەیدا
ئەمەندە زیاده پەوى دەكەن لە سنوور دەردەچن لە هەمان كاتدا ئەسەوانى
تر كە سۆفى ئین ئەمەندە بە خراب بایى دەكەن پێى تاقى دەكەن . .
زیاده پەوى نە لە مەدەدا بكرێت نە لە زەم كۆردەیشدا بكرێت . . بەلێكو
پێوستە وەكو هەموو چاكەخاوازو نوێخوازێكى جیهانى مانى خۆى
بدرێت ، چونكە پیاوچاك ئەوى وتووەتى و ئەوێتى كۆردووەتى دوو
جۆرە هەندێكیان سەردەمین و بۆ ئەو سەردەمى خۆى بۆوە با ئەوەیان بۆ
ئەو كاتەى وتراوە بەبێتێرنەو كە سودیان لى وەرگرتووە ، هەندێكى
تریشیان ئەمەلىكى سەردەمى وەرناگرن بەلێكو بۆ هەموو كاتێك دەبێت با
تێمەش بنواتن بەرنامەى جۆمان لەسەر ئەواتەو ئەوەیش لە سەردەمى

خۆماندا یتیمستان بیتی و یلو جاگانی ئم سەردەمە و نوبانەو کردویانە،
 ۹ بەرنامەیی خۆمانی لەسەر داڕێژین و سودی لێ وەرگیرین بۆ زیانی
 سەردوو دنیا .

با بەبەگەوه ئهو وەسفەیی ئه‌مین فەبضی بەگ دەرباری مەولانا
 خالید وتوینەتی بێخۆتێنەوه چونکە ئهو نزیکتر بووه لێ یەوه وەك له تێمە:

دەلی :

« شێخ له هه‌موو عولومی ظاهر و باطنیدا صاحب ئیقیدار بووه ،
 سەر له‌گەڵ تەدریس و ئیرشاد مەشغول بووه . شیعەر نەظم کردنی
 نەکردوو بە مەسلەك بۆ حقۆی . مەعە هاذا مەرتەبەیی شاعیریتی لێ
 مەرتەبەیی حافظو سەعدی زیاتر نەبێ کەمتر نی . »

دیوانی کە بە ئیرادەیی سولطان عەبدولەجید خان طەج کراره ،
 ئەگەر تەدقیق بکەیت صدقی ئیفادی تێمە مەعلوم دەیت ، ئەمما ئەوەندە
 هەبە شیعری کوردی کەم گونوو ، مەناقیب کەشف و کەراماتی
 زۆرە ، (۱) .

هەروەها مەمۆستا هەزاریش له وەسفی مەولانا خالید دەلی :

فیداتم نیشتمان بۆ شارەزوورت

پرووناكە شام ئەستەمبول بەنورت

كە سەردەستەیی هەموو مەستانە خالید

نەملی باقی کوردوستانە خالید .

والحمد لله أولا وآخرا ، وصلى الله على سيدنا محمد وآله وصحبه

وأهل بيته ومن تبعهم باحسان الى يوم الدين .

(۱) ئەنجومەنی ئەدیبان ئەمین لەبغداد .

سەرچاوه كان

- (١) رجال الفكر والفتوة / الامام السرخندي / ابو الحسن النخعي .
- (٢) جريدة طب وعلوم / م - العدد ٦٢٢٢ - السنة ١٩ - ثلاثاء / ٢٣ ايلول ١٩٨٦ .
- (٣) الانسان ذلك المجهول / الكسيس كاريل .
- (٤) الابداع وكيفية تربيته / الدكتور فاخر عاقل .
- (٥) موجز تجديد الدين وحياته / ابو الأعلى المودودي .
- (٦) المعلوم واللامعلوم / دكتور زكي نجيب محمود .
- (٧) المنجد / الطبعة الرابعة والعشرون .
- (٨) الانفجار الكبير او مولد الكون / اوميد شمسك / ترجمة هرخان محمد علي .
- (٩) منقوي جلال الدين الرومي / الجزء الاول / ترجمة وشرح ودراسة الدكتور محمد عبدالسلام كفاي .
- (١٠) السياسة والفلسفة / براتراند رسل .
- (١١) نهجومه نى ثديان / ثمين فديفى بلاك .
- (١٢) كوفارى كاروان / ژماره ١٨ - بغي مهره بى .
- (١٣) مجلة التربية الاسلامية / العدد الثاني عشر / السنة السابعة والعشرون .
- (١٤) الصوفي الشهيد / المحامي بوتان جياووك .
- (١٥) الاتصال للتغير الثقالي/عادي نعمان الهيبي/الموسوعة الصغيرة ٤٣
- (١٦) حقائق الايمان / بديع الزمان سعيد النورسي / ترجمة احسان قاسم الصالحى .
- (١٧) علماؤنا في خدمة العلم والدين / عبد الكريم الميرس .
- (١٨) ما القدر ١٩ / محمد قرنجي / ترجمة محمد عوني .

- (١٩) علم التاريخ / ج- هرنشو / ترجمة وتعليق عبدالمجيد العبادي
- (٢٠) المستقبل لهذا الدين / سيد قطب
- (٢١) الفلسفات الهندية / د. علي زيمور
- (٢٢) علم المنطق / منهج كلية الشريعة سابقا .
- (٢٣) مجلة اليوم السابع / العدد ١٠٩ - السنة (الثانية) - الاثنين ١٩٨٦/٦/٩ .
- (٢٤) التلوينات السبعة / بديع الزمان سعيد النورسي - ترجمة احسان قاسم الصالحي .
- (٢٥) مجلة آفاق عربية / السنة الحادية عشرة / ١٩٨٦ .
- (٢٦) فخره نكي بهرورددهو ذاتست / ژماره ١٤ ئى ١٩٧٨
- (٢٧) الاتحافات السنبة بالاحاديت القدسية / تاليف - عبدالرؤوف المسأوي .
- (٢٨) باشكوى بهيامى نيجتهاد / بديع الزمان سعيد النورسي / ترجمة احسان قاسم الصالحي .
- (٢٩) سايكولوجية القصة في القرآن / د. التهامي تقرة
- (٣٠) ملقمة ابن خلدون
- (٣١) اعلام التربية / حياتهم وآثارهم / انطوان الخوري .
- (٣٢) نهضة ووف جى به ؟ ثمين علاء الدين نهضة نفى .

لەم زنجیرە یە ئەمانە دەرچوون :

- ۳ - زنجیری سەزیم (لیامی دەبیانی)
- ۲ - زنجیری دوووم (شینگی مەیلانی)
- ۱ - زنجیری یەكەم (مولائای دۆمی)

رقم الايداع في المكتبة الوطنية ببغداد (٧٨٠) لسنة ١٩٨٨

كمية الطبع (٣٠٠٠) نسخة

منتدى اقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

نهم کتیبه

- په یوه ندى نویځواز - المجدد - له روانگه ی نېسلامه وه بڼه
- داهینه - المبدع - له روانگه ی د مرووناسی یوه بوون ده کاته وه
- مړنگی میزوو له نېسلامداو ، دهوړی نویځواز له میزووی
نېسلامدا دهرده خات .
- بیرو بوجوونی فلسفیانه ی نیمامی په بیانی بهرامیهر بڼه
فلسفه ی سده ی یانزه ی کوچی شی ده کاته وه .
- زیانی گیانی و برینی قونامی سوفیتی له روانگه ی نیمامی
په بیانی بهرامیهر به نه سهولې نهو سهرده مه ناشکرا ده کات .
- چاکترین ریازی دزکاریځوازی نېسلام لهو سهرده مه دا بڼه
لای نیمامی په بیانی یوه پتشی کوش ده کات .
- خالی مړنگی نویکاری نیمام به موسلمانان دهناسیتی .
- کورته یه که له زیانی مه ولانا خالیدی نه قشبه ندى باس ده کات .

نرخى دوو دینارو نیوه